

SOM DET GIVES OG BYDES

Levnedsbeskrivelse og subjektivt Tidsbillede

af

Hans Harboe-Hansen

"..glad og tilfreds at kunne tage mod Livet, som det gives og bydes mig..."

Dr. Theol. B. Münter, Morgenbønner for Søofficersskolen, fra Lørdagsbønnen.

"Sommetider kan erindringen være så stærk, at man synes, at det er fortiden, der er virkelighed, og at nutiden blot er en eksistens i skyggeagtig stilstand."
Knud Sønderby i essayet "Forsvundne somre."

"Hvad gør det, at årene går, når man blot ikke slipper dem."

Knud Sønderby i essayet "En pige med en baderulle."

Første del

De første år

Der flages i Holbæk

Med festlig selvironi skriver Kaj Munk i sine erindringer *Foraaret saa sagte kommer*: ”Og saa naaede vi omsider til den trettende Januar 1898. Da fik Skolerne fri, Butikkerne lukkede, Lollandsbanens Lokomotiver standsede, alle Byens Borgere iagttog flere timers Taushed, Nordlysene flammede over Himlen. Den 13. Januar 1898 lod jeg mig føde i Maribo.”

Tilsvarende kan jeg oplyse, at fredag den 27. april 1923 fik skolerne fri, butikkerne lukkede, og vel melder historien intet om, at lokomotiverne på Odsherredsbanen standsede, ej heller at byens borgere denne dag skulle have været mere tavse end sædvanligt, eller at nordlysene flammede over himlen, men vist er det, at flagene gik til tops ikke alene i Holbæk, hvor jeg denne dag lod mig føde, men over det ganske land. Og denne min beretning er i ingen måde præget af nogen form for digterisk fantasi. Men sandheden er nok, at den megen festivitas ikke så meget skyldtes min indtræden i denne verden men mere, at Store Bededag dette år faldt på den 27. april.

Denne i hvert tilfælde for mig så vigtige begivenhed fandt sted tidligt om morgenen på Holbæk Amtssygehus. Mine forældre og min da 3-årige storesøster Else var året før flyttet til Holbæk, men grundet den da herskende boligknaphed var det kun lykkedes dem at få en mindre, ubekvem lejlighed på 2. sal i en ejendom, der hed Bjelkes Hus. Derfor var det på forhånd bestemt, at fødslen skulle foregå på sygehuset, selv om hjemmefødsler i hine tider var det normale.

Det fortælles, at jeg i den grad var ivrigt efter at se, hvad denne verden kunne byde på, at jeg nær havde set dagens lys i hyrevognen på vej til sygehuset.

Søster Else vidste jo, hvad der var i vente, og havde naturligt nok ønsket sig en lillesøster. Efter sigende forsonede hun sig med i stedet at have fået en lillebror, da hun første gang så mig på sygehuset. Jeg var da netop blevet puslet, lå uden tøj på ryggen og befriede pludseligt min lille blære med et efter sigende ret så flot springvand. Måske har min søster haft på fornemmelsen, at en lillesøster næppe havde kunnet præstere noget tilsvarende.

Familien

Min far blev født 1882 i Aalborg og døbt Egede Harboe Hansen. Han var søn af toldassistent Niels Christian Hansen og Valborg Elisabeth Constance, født Harboe, der blev gift i 1874. Inden Far blev født havde de fået fire børn, tre drenge og en pige, der alle var døde som spæde. Min far fik i 1888 en lillesøster, som døde inden hun fyldte tre år, så af min farfars og farmors seks børn var min far den eneste overlevende

Min mor blev født i 1899 i Lemvig og døbt Kirstine Sønderby. Hendes far, der var boghandler i byen, døde af tuberkulose da hun var få år gammel, og hendes søster Ebba døde i 1918 under den Spanske Syge. Min mormor blev efter sin første mands død gift med Axel Løngren, og de fik to sønner Johan og Knud. Først drev de boghandlervirksomheden i Lemvig videre, derpå havde de tilsvarende forretning i Kolding, en tid i København og senere i Hammel, hvor mine forældre blev gift i 1918. Inden da havde min far for et gebyr på kr. 33,66 fået kongelig bevilling til for sig og sin fremtidige familie at føre navnet Harboe-Hansen med bindestreg.

Min farfar, der var født i 1844, var af sømandsslægt fra Nyborg og kom efter sin konfirmation selv til søs på langfart. I 1862-63 tog han eksamen som styrmand og skibsfører fra navigationsskolen i København og blev umiddelbart derefter indkaldt til marinen, hvor han bl.a. i 1864 gjorde tjeneste om bord i *Niels Juel* under Slaget ved Helgoland. Efter hjemsendelse gik han som styrmand atter på langfart indtil han i 1868 søgte optagelse på Søværnets Reserveløjtnantsskole, blev udnævnt året efter og gjorde derpå et år eller to tjeneste som løjtnant af reserven i marinen. Senere tog han ansættelse i Krydstoldvæsenet som fører af toldkrydsere, hvorefter han gik i land som toldassistent, først i Thyborøn og derpå i Aalborg, hvor han døde i 1904.

Min farmor, som blev født i 1850, var datter af kaptajn Peter Henrik Harboe, der som kompagnichef havde deltaget i den første Slesvigske Krig, og som derefter til sin død i 1870 var kommandant på Hals Skanse. Hans slægt havde siden det sekstende århundrede talt præster, et par provster, en biskop og officerer i begge værn, bl. a. var hans farbror chef for linieskibet *Sjælland* under Slaget på Reden i 1801.

Min far startede sin skolegang i den daværende Kandidat Jakobsens Privatskole og fortsatte i Aalborg Katedralskole, hvor han sluttede med, hvad benævntes Fjerde Studerende Klasses Hovedeksamen, hvilket vist nok svarede til Præliminæreksamen. Derefter indtrådte han som elev i Toldvæsenet i Aalborg. Det var også ved denne bys daværende garnison han senere aftjente sin værnepligt, hvorpå han blev optaget på Sekondløjtnantsskolen på Kronborg.

Sideløbende med den faste tjeneste i Toldvæsenet begyndte dermed hans karriere i hærens reserve, der omtrent årligt medførte kortere eller længere indkaldelser.

Som toldassistent var Far 1908 kommet til Nyborg. Derved var han også som løjtnant af reserven blevet knyttet til 4. regiment i Odense, og under hele sikringsstyrken 1914-1918 var han indkaldt til konstant tjeneste., dels ved regimentet i Odense, dels som kommandant for en styrke til bevogtning af

overfarten ved Strib og sluttelig med kommando over infanteristyrken ved det legendariske "Batteri Bardenfleth" på Knudshoved.

Dette batteri, der efter datidens skik i hærens artilleri havde navn efter batteriets chef, bestod af feltkanoner og var under hele sikringsstyrken opstillet ved Knudshoved som bidrag til dækning af den i Storebælt udlagte minespærring. På Sjællandssiden var ved Halsskov opstillet et tilsvarende batteri, hvis chef dog næppe har været en original af kaptajn Bardenfleths format. Et eksempel til belysning af Bardenfleth: Han havde brystet sig af, at hans slægt stammede fra en lille enklave omkring Bremen, hvor man længe efter, at hele Nordeuropa var blevet kristent, stædigt holdt fast ved hedenskabets guder. Det var derfor med en vis betænkelighed, at min far op til julen i 1917 foreslog, at man holdt en julegudstjeneste for mandskabet. Kun nødtvunget blev forslaget godkendt, men samtlige julesalmer blev kasseret. Først da man videre i salmebogen kom til "Vor Gud han er så fast en Borg" nikkede chefen anerkendende. Andet vers, der begynder "Vor egen Magt den er kun svag, let kan os Fjenden fælde", blev straks kasseret som defaitistisk, hvorimod tredje vers "Og myldre Djævle frem på Jord, det os ej skræmme ville" straks blev accepteret. Julegudstjenesten kom så til at bestå af oplæsning af evangeliet og afsyngelse af de to godkendte vers af "Vor Gud han er".

I september 1918 blev min far og mor som nævnt gift i Hammel, efter at de året forinden havde truffet hinanden i Odense, hvor Mor på daværende tidspunkt boede hos en tante. Bosat i Nyborg nedkom Mor i sommeren 1919 med min storesøster Else. Efter afslutningen af 1. Verdenskrig og dermed også den danske sikringsstyrke havde Far ansvaret for at afvikle etablissementet på Knudshoved. Derefter vendte han tilbage til Toldvæsenet med tjeneste i Nyborg, var en kort tid i Helsingør for så, i et par år at være strandkontrollør i Mullerup på Sjællands vestkyst ud for Høng. I 1922 døde min farmor, der indtil da havde boet sammen med mine forældre. Kort efter flyttede familien til Holbæk, da Far blev ansat ved Toldvæsenet der.

Og så er vi tilbage til hin aprildag i 1923, da flagene gik til tops, og jeg så dagens lys på Amtssygehuset i Holbæk.

De første år

Da hverken min mor eller jeg fejlede noget, drog vi efter at have sundet os oven på fødselens anstrengelse hjem til den lille lejlighed, der var fundet uegnet for selve nedkomsten. Vi boede der kun et par år, så jeg husker naturligvis ikke meget fra dette mit første hjem. Et enkelt tåget billede af stuen har jeg ment at kunne genkalde og så helt bestemt min dybe fortvivlelse, da jeg grædende i vilden sky så

fremmede mænd slæbe af sted med alle møbler og andet indbo grundet flytning, hvad jeg naturligvis ikke forstod.

Boligforholdene var stadig vanskelige, men Far havde fået lejet stueetagen af en villa i den østlige del af byen, på Diget 29. Her var en større stue og en mindre, et soveværelse samt køkken og toilet. Hvad mere var, der var også en have, som var til vores fulde disposition. Ejeren af huset, enkefru Andersen, eller "Rander", som jeg snart kaldte hende, boede på overetagen, hvor hun havde et disponibelt rum, som vi kunne låne som gæsteværelse.

Mellem mine forældre og familien Hornung, der var vore naboer i Diget 27, opstod der snart et venskab, der skulle vise sig at blive livslangt. Navnet Hornung har formentlig ikke rigtigt sagt mig noget, så jeg omtalte og tiltalte vor naboerske som fru Hårnål; den slags genstande kendte jeg fra min mors brug af sådanne. Familien havde to sønner, den yngste, Kai var kun et år ældre end jeg, og vores venskab fra den gang holdt sig lige til hans død i 2010.

Året efter vores flytning fik jeg en lillesøster, og nu var det planlagt, at min mor skulle føde hjemme. Da dagen oprandt, tog min fars moster, tante Dagmar Harboe, der fra Aalborg, hvor hun boede til sin død som 86-årig i 1937, var på besøg hos os, om formiddagen Else og mig ud i et anlæg, der lå tæt ved byens to kaserner, og som derfor blev kaldt Militæranlægget. Efter hvad jeg husker som en meget lang tid der, begav vi os endelig hjemad og så på afstand, at flaget var hejst på Diget 29. Alt var gået vel, og som det viste sig, Else havde fået den lillesøster, som jeg tre år forinden havde snydt hende for. Jeg havde nok forestillet mig, at endnu en dreng i familien var at foretrække, men stillet over for kendsgerningen udtalte jeg, at så ville jeg også helst have en pige. Måneden efter denne familieførelse blev lillesøster døbt Birgitte i den historiske Tveje Merløse kirke, der hørte til Holbæk pastorat.

Som skik var i hine tider for middelstanden, også den økonomisk lavere del, havde vi en vis form for fremmed hjælp; en halvdags pige og lejlighedsvis en altmuligmand. En gang, denne altmuligmand var i færd med at grave vores have, opdagede han, at jeg som måger og krager efter plovmanden gik bag ham, samlede regnorm op og spiste dem. Manden satte en stopper for denne aktivitet, fortalte mine forældre om min særprægede spisevane, og jeg fik naturligvis at vide, at jeg i fremtiden skulle holde mig fra at spise regnorme, et påbud jeg til dato har holdt mig efterretteligt.

Denne altmuligmand boede i øvrigt på en parallelvej til Diget i, hvad jeg syntes var et meget spændende hus. Det bestod af en kælderetage dækket af et trætag med tagpap. Åbenbart havde finanserne ikke rakt længere end til at købe grunden, få støbt kælderen og så lige at få lagt et nødtørftigt tag over, inden familien flyttede ind i den halvvejs underjordiske bolig.

Den lokale købmand lå på samme parallelvej. Til tider blev storesøster Else og jeg sendt derover på mindre indkøb til min mor. En gang fangedes min interesse af en glaskrukke på disken fyldt med en masse herlige slikpinde. ”Sikke mange slikpinde, der er i den krukke”, sagde jeg så til købmanden, ”man kunne såmænd ikke se, om der var én mindre”. ”Nå, Hans”, sagde den gode mand, ”du kunne måske godt tænke dig at få en?” Og det kunne Hans naturligvis, hvad han så fik. Om Else også fik en, husker jeg ikke, men i alle tilfælde sladrede hun om mit initiativ, da vi kom hjem, og jeg fik at vide, at det havde været en form for tiggeri, og velopdragne børn tiggede altså ikke.

Jeg husker stadig, at jeg var godt sur på Else, men det var vist nok ved en anden lejlighed, at jeg ude i haven havde følt mig foranlediget til at slå hende i hovedet med et eller andet. Også det rapporterede hun til mine forældre, og jeg fik at vide, at hvis man havde et hidsigt temperament, måtte man beherske det. Det lagde sig mig på sinde og har siden stræbt efter at være et fredsommeligt gemyt.

I 1928 var Far som reserveofficer i længere tid, jeg tror det var i tre-fire måneder, i København på kaptajnskursus på Frederiksbergs Slot. Med dette kursus vel overstået blev han udnævnt til kaptajn af reserven, hvorpå han blev chef for det 3. kompagni af den i Holbæk garnisonerede 8. infanteribataljon. Min da toårige søster Birgitte var helt klar over, at det var en glædelig begivenhed, for hun stavrede rundt i huset og jublede ”tajn, tajn, -- tajn, tajn”.

Infanteriets kompagnichefer var den gang beredne, så jeg var ret imponeret, da jeg samme år så bataljonen drage af sted til den årlige efterårsmanøvre med bataljonschefen ridende i spidsen efterfulgt af de to liniekompagnier og de to genindkaldte reservekompagnier, hver anført af deres chef til hest, min far i spidsen for det 3. kompagni. I øvrigt blev jeg klar over, at dette kompagni var noget helt særligt, da jeg fik fortalt de uofficielle tekster til de fire kompagniers kendingssignaler. Normalt blev disse signaler ganske vist blot blæst på signalhorn og ikke sunget, men alligevel. 1. kompagnis tekst lød kort: ”Nummer ét”, 2. kompagnis næsten lige så kort: ”Her kommer vi”, hvorimod 3. kompagnis er længere og giver en positiv karakteristik: ”3. kompagni er et raskt kompagni”, og så virker det jo lidt tamt, når 4. kompagni stemmer i med: ”4. ligeså”.

Jeg og mine søskende fik en fast og kærlig opdragelse. Det var slet ikke efter devisen, at børn skal ses mæn ikke høres. Imidlertid skulle vi naturligvis ikke larme op, og skete det en sjælden gang, at jeg var for højrøstet, sagde min far bestemt: ”Må vi så være fri for det råberi!” Det tog jeg ved lære af. Ved en børneforestilling med ”Svinedrengen” i teatersalen på Hotel Postgården var man nået til scenen, hvor Kongen kommer og opdager, at Prinsessen er i færd med at give Svinedrengen 100 kys for en

magisk spilledåse. Her stiger larmen fra scenen, så pludselig lyder fra salen min indignerede barnerøst: ”Må vi så være fri for det råberi!”.

Så vidt jeg husker, var jeg kun i denne teatersal én gang mere. En ældre skuespillerinde ved navn Oda Nielsen fortalte da små historier og sang børnesange, bl.a. en om ”Rokke-Hans”, der havde den uvane, at rokke på stolen ved spisebordet, og det ville nok ende med en forskrækkelse. Jeg havde flere gange fået at vide hjemme, at jeg ikke måtte more mig med at rokke på stolen, så jeg havde min mor mistænkt for, at hun havde sladret til damen, og at visen derfor var direkte henvendt til mig. Det fandt jeg ikke spor morsomt. Mor forsikrede mig imidlertid om, at hun ikke havde sagt noget, at der var mange andre end mig, der hed Hans, og at mange af dem også kunne finde på at rokke på stolen.

Andre fornøjelser i min barndoms Holbæk kunne om sommeren være søndagsudflugter med skib til Orø eller tværs over Holbæk Fjord til Hørby på Tuse Næs. På kroerne der spistes så den medbragte mad, og efter datidens udbredte skik betaltes for service og drikkevare. Dette var også tilfældet på traktørstedet i Dragerup skov, hvortil man kom med Nielsens lokale omnibus, der havde sin østlige endestation der. Jeg tror i øvrigt, at det var der, jeg først stiftede bekendtskab med den efter min mening den gang herlige drik Rød Sodavand.

Sommerferier i Aalborg

Største årlige begivenhed i disse år var for mig sommerens rejser til Fars tante Dagmar i Aalborg. Vi børn kaldte hende Gyssemor. Hun var Elses gudmor, og i øvrigt også fadder til Birgitte og mig, og som lille havde Else åbenbart haft svært ved at sige gudmor og fik det til Gyssemor, hvilket navn Fars tante åbenbart havde accepteret og selv brugte, når hun skrev til os. Årligt besøgte hun også os i længere tid, og vores besøg hos hende varede vist et par uger. Rejsen gik med tog til Kalundborg, derfra med skib via Kolby Kaas på Samsø til Århus havn, hvor en lille havnebane bragte passagererne til byens Hovedbanegård. Derfra fortsattes rejsen så med toget nord på. Alt, hvad man skal have med på en længerevarende rejse, blev den gang indskrevet som rejsegods på afrejsestationen et kvarters tid før togets afgang, en service, der beklageligvis ikke er forundt nutidens togrejsende. Ved hvert skifte fra tog til skib, fra skib til tog og fra det ene tog til det andet var det min store fornøjelse af at prøve at holde øje med, at vores indskrevne to store kurvekufferter og en mindre nu også fulgte med, således at vi kunne hente dem kort efter ankomsten til Aalborg.

Da vi takket være systemet med indskrivning på rejsen selv kun bar på lidt håndbagage, var vi ret mobile. Det var en stor fordel, når vi gerne i togene skulle sikre os en tom kupe for os selv i datidens

kupevogne og på skibet en fordelagtig plads. Men det var min far god til. I spidsen for familien ilede han med vågent blik langs togstammen eller op ad landgangen og opfyldte vores ønske, hvis overhovedet muligt. På Fællesklasse, eller hvad det nu hed den gang, var kupeerne i de almindelige vogne med sidegang beregnet til otte passagerer, så surt var det, hvis vi måtte tage til takke med en kupe, hvori, der allerede sad to eller tre, ikke mindst fordi de så i regelen havde bemægtiget sig vinduespladserne.

Et år var vognene i toget fra Holbæk til Kalundborg af den ældre type uden sidegang med kupeer fra side til side og med dør i hver side. Vognene var i hele deres længde forsynet med et udvendigt, langsgående trinbræt lidt under gulvhøjden og et tilsvarende gelænder lige under vinduerne. Konduktøren arbejdede sig så under kørselen på disse trinbrætter med tag i gelænderet langs hele togstammen. Med sin billettørtang bankede han så på ruden ind til hver kupe, hvor man så måtte rulle ned og stikke billetterne frem, så han med tangen i den ene hånd kunne klippe dem, mens han holdt sig fast i gelænderet med den anden. Naturligvis var jeg fascineret af denne halsbrækkende operation, og efter konduktørens besøg ved vores kupe fik jeg lov til at stikke hovedet ud af det nedrullede vindue og følge ham på hans videre færd langs toget. Havde man haft arbejdstilsyn den gang, var der givetvis blevet sat en stopper for denne form for billettering, men mig bekendt melder historien forbavsende nok ikke om konduktører, der i denne forbindelse skulle være faldet af toget.

Gysemor boede på Østerbro i en af den lokale Sparekasse etableret toetagers stiftelse for ældre, enlige damer. På loftet var der gæsteværelser, som beboerne kunne låne, når de fik besøg, som når vi invaderede. Der var også en have med et plankeværk ud mod en mindre del af havnen, og for enden af haven var der opbygget en forhøjning af træ, hvorpå der var et fast bord med fast bæk på hver side. På varme og solrige sommerdage, og sådan var sommerdagene jo altid den gang, spiste familien frokost på dette arrangement med udsigt til havnen og til de rangertog, der ofte kørte tæt langs plankeværkets yderside.

Når ikke vi var i byen med familien, legede vi børn også i haven eller fulgte trafikken på havnen fra forhøjningen. Således lærte jeg også hurtigt de tre fløjtesignaler, der anvendtes ved togenes rangering, for stop, frem eller tilbage. Et år havde jeg fået en såkaldt spejderfløjte og fandt ud af, at jeg ved at holde for det ene af fløjtes to modsat placerede huller fik den til at lyde som den fløjte, rangermesteren anvendte. Skjult bag plankeværket fik jeg således en dag det forbikørende tog til at standse, derpå til at bakke, atter standse og så køre fremad på ny, indtil jeg igen stoppede det. Så havde den rigtige rangermester dog fundet ud af, hvorfra de falske signaler kom, han stak hovedet over plankeværket og råbte rasende, at hvis jeg ikke stoppede, sendte han bud efter politiet. Lillesøster

Birgitte, som ellers med stor interesse havde fulgt min dirigering af toget, blev så forskrækket, at hun tissede i bukserne og løb op i lejligheden til min mor, hvor hun rædselsslagen fortalte, at nu kom politiet og hentede Hans. Så galt gik det dog ikke, da jeg klogeligt fulgte den utvetydige henstilling om at indstille min uønskede aktivitet.

Inkluderet i sommerprogrammet i Aalborg var udflugter til fods til sommerrestauranterne på Skovbakken, den lidt sydligere liggende på Bejdsebakken og over Limfjorden til Skansebakken i Nørre Sundby. Turen til Skansebakken var særligt spændende, da den gik over den daværende pontonbro. Var der lidt søgang gyngede broen, og var man heldig kunne det ske, at man midt på broen måtte stoppe, fordi et fag blev bugseret til side, for at et skib kunne passere.

Vi drog vestpå

Det må have været i efteråret 1929, at Far havde fundet en ny og bedre bolig til os. To en halv kilometer vestpå ad Kalundborgsvej ved Allerupgård på sydsiden af vejen vendte måske nok ikke kragerne men i hvert tilfælde Niensens omnibus på dens vestlige tur. Over for Allerupgård lå Ørnevej, den da sidste sidevej nordover mod den inderste del af fjorden, inden bebyggelse sluttede, og det åbne landskab begyndte. På denne vejs nr. 1 havde en foretagsom malermester netop ladet opføre et halvanden etages hus som investering. Huset var bygget med to selvstændige lejligheder, en treværelses i stueetagen med indgang fra husets sydside og en lejlighed på tagetagen med indgang og trappe fra husets nordside. Begge lejligheder havde naturligvis eget køkken men var fælles om et tilbygget udhus på husets vestside. Her fandtes husets vandforsyning i form af en vingepumpe, der trak vand fra husets egen brønd. Yderst i udhuset var indrettet to lokumer, et til hver lejlighed med indgang fra henholdsvis udhusets sydside og dets nordside. Kloakering til så moderne installationer som træk-og-slip toiletter fandtes den gang ikke så fjernt fra byens kerne.

Lokummet på nordsiden kom nu ikke i brug efter dets bestemmelse, mens vi boede der, fordi Far lejede både under- og overetage, så vidt jeg husker til en månedlig leje af i alt 75 kroner. Således fik vi tre stuer i underetagen og på første sal et forældresoveværelse, et børneværelse og et gæsteværelse. Et spisestuemøblement, der siden flytningen fra Mullerup til Holbæk året før jeg blev født, havde været opmagasineret i et hjørne af Toldkammerets lager, blev der således nu plads til. Senere tiders børn, der ofte forventer at få hver deres eget værelse, vil nok mene, at det ikke var noget særligt at råbe Hurra for, at vi tre børn nu fik et fælles værelse. For os følte det dog som et vældigt fremskridt, da vi i huset på Diget havde sovet i værelse samme med vores forældre.

Holbæk gasværk, der havde forsynet gasapparaterne i køkkenet på Diget 29, dækkede ikke ud til Ørnevej, der faktisk den gang slet ikke lå i Holbæk kommune men i det tilstødende Tuse sogn. Derfor stiftede jeg nu bekendtskab med så spændende ting som kulfyret komfur og et primusapparat, der primært brugte petroleum, men hvis brænder først skulle opvarmes med en spritflamme.

Som ved alle nyopførte huse var grunden, da vi flyttede ind, som en bar mark. I et åbenbart godt samarbejde med ejeren fik Far hurtigt ændret dette forhold. Mod vejen blev rejst et hvidmalet tremmestakit med låge, langs nordskellet til naboen i nr. 3 blev plantet en række hyldebuske og langs sydskellet til en ledig grund op til Kalundborgvej et mirabellehegn. Hylde og mirabelle valgt grundet deres hurtige vækst. I forhaven blev anlagt en græsplæne med staudebed i midten og med en lille gang hele vejen uden om. Jeg husker navnlig denne gang, for det var på den jeg lærte at køre på cykel, rundt om plænen., dels på Mors cykel og dels på Fars. På Mors cykel stod jeg på pedalerne mellem styr og sadelen, som jeg naturligvis ikke kunne nå. Det var ikke så svært. Lidt vanskeligere var det, når jeg øvede mig på Fars cykel. På den måtte jeg køre på dens venstre side, hvor betjeningen af venstre pedal var ret ligetil, mens jeg måtte bruge højre pedal ved at stikke foden skråt over under herrecyklens stang. Med lidt øvelse lykkedes dog også denne næsten akrobatiske form for cykling.

I baghaven fik Far rejst et gyngestativ til ophængning af et konvertibelt gyngesæt, trapez- og ringsæt, som han havde købt til os børn gennem det daværende postordrefirma Candor. Jeg prøvede naturligvis mine gymnastiske færdigheder i både trapez og ringe, men det blev vist ikke meget andet end til at slå "svalereder", dvs. hængende i en spændbøjning i arme og fødder med maven nedad. Gyngen brugte jeg derimod flittigt og konkurrerede med mig selv om, hvor højt jeg kunne komme op, målt ved hvor tæt på gyngestativet jeg over overliggeren kunne se jorden, når jeg var højest oppe.

I baghaven fik Else og jeg hver et lille stykke jord som vores egen have. Birgitte var nok endnu for lille til at blive betroet egen jord. Det har jeg sikkert også været, for jeg husker, hvordan jeg utålmodigt hev de spirende radiser og gulerødder op for at se, hvad det blev til, og derpå, når resultatet lod meget tilbage at ønske, søgte at stoppe planterne tilbage i jorden. Som man vil forstå, fremmer sådan fremgangsmåde ikke høstudbyttet.

I skellet mod vest var der heldigvis ikke plantet nogen afgrænsning, så der havde jeg gravet mig et lille skyttehul, hvorfra jeg med min knaldhættepistol kunne forsvare stedet mod de imaginære fjender, der rykkede frem over markerne fra den centrale del af Tuse sogn.

På den tid fandtes en særlig restaurationsbeskatning, formentlig en slags forløber for nutidens MOMS, og det var Toldvæsenets opgave med visse mellemrum at kontrollere bevillingshavernes

regnskaber for at sikre, at denne afgift var behørigt registreret og afleveret til den allerede den gang umættelige statskasse. Således måtte Far fra tid til anden med hyrevogn, benævnelsen taxi brugtes ikke den gang, ud til restauranter bl.a. på stationsbyernes hoteller inden for Holbæks tolddistrikt for at udøve denne kontrol. Som ”frynsegode”, i hvert tilfælde for mig, var jeg nogle gange med på disse ture til Svinninge, Jyderup, Mørkøv, Knabstrup og sikkert andre lokaliteter. Senere generationers børn vil givetvis stille sig uforstående overfor, at det kunne have været en særlig fornøjelse således at køre rundt i bil med Far, mens han var ude at udfylde en af sine embedspligter, men man må huske, at bilture den gang ikke var hverdagskost for ret mange børn.

I skole

Året efter flytningen til Ørnevej havde jeg nået den skolepligtige alder og begyndte i Thøgersens Private Realskole, hvor søster Else da havde gået i fire år, og hvor min kammerat Kai fra Diget var startet året før.

For at komme til skolen blev jeg udstyret med buskort, så om morgenen kørte jeg med Nielsens gule bus med åben bagperron til dens holdeplads på Algade og gik derfra forbi kirken til skolen. Fornøjelsen med den åbne bagperron blev dog ret kortvarig, da den aldersstegne gule bus blev udskiftet med en ny bordeauxfarvet, der til min beklagelse manglede denne spændende konstruktion. Når jeg efter skoletid midt på dagen gik tilbage til Algade, var der et godt stykke tid, indtil bussen afgik mod vest, en tid jeg benyttede til med interesse at studere de på Algade parkerede biler af diverse mærker. Der var bl.a. nogle af de da nye Ford A modeller, der netop havde afløst T modellen, som naturligvis også var rigeligt repræsenteret på parkeringspladserne. Jeg skal spare læsere af dette for en opremsning af de mange andre interessante bilmærker, jeg den gang registrerede, inden Nielsens bus bragte mig hjem.

Vi var vist ikke mere end 7-8, der i august 1930 startede i 1. klasse, Jytte, Lizzie, Bent, Jørgen, Preben, Svend og måske en til foruden mig selv. To lærerinder delte undervisningen af os, frøken Meyer-Johansen lærte os at læse og skrive, og fru Nehammer tog sig af det med tal og regning. Hver uge fik vi karakterbog med hjem, og hjemme blev de bedre karakterer honoreret med karakterpenge; beskedne ørebeløb efter en fra ug nedad faldende skala, stoppende vistnok allerede ved mg+.

Karaktergivningen var den gang og i hele min skoletid efter den Ørstedeske Skala med ug, mg, g, tg, mdl og slet og med plusser, undtagen ug, og med minusser, undtagen slet. Bogstaverne stod for udmærket godt, meget godt, godt, temmelig godt og mådeligt. Betegnelserne var således ret så eufemistiske, idet allerede fra mg+ og derfra nedad var der ikke meget at råbe Hurra for.

Frøken Meyer krydrede under tiden sin undervisning ved brug af et lysbilledapparat af den slags, hvor man i bunden lægger et billede af postkortstørrelse, som så bliver projekseret op på et lærred. Til dette formål opfordrede hun os elever til at lave tegninger som illustrationer til teksten i vores læsebøger, og jeg var en flittig leverandør: ”Solen skinner, Sæden køres hjem”, ”Snegl, Snegl du sorte, er dit Hus blevet borte, er du løbet hjemmefra, i den bare Skjorte” etc.

Frøken Meyer tog sig også af gymnastiktimerne, som foregik i almindelig påklædning, blot med fodtøjet udskiftet med såkaldte Spartasko, som vi havde med i en lille tøjpose. Drengenes almindelige påklædning, da jeg startede i skolen, var korte bukser sommer og vinter, om sommeren med knæstrømper og bare knæ, om vinteren med lange strømper holdt oppe af elastikstrømpebånd hæftet for oven på et såkaldt livstykke, en slags ekstra, kort undertrøje.

Glædeligvis skiftede drengemoden på denne tid fra vinterens lange strømper til plusfours, almindeligvis kaldt pludderbukser. Den sidste i klassen, der fik lov at følge moden var Jørgen, som dog den sidste dag i sine lange strømper trøstede sig med at fortælle, at i morgen skulle han have rigtige plusfours, ikke bare pludderbukser. Dagen efter syntes vi andre dog, at hans plusfours til forveksling lignede vores pludderbukser.

På vejen mellem Algade og skolen lå en lille slikbutik, hvor Slikmutter nok for to øre ville sælge ca. seks blandede bolcher, men der satte hun også den nedre beløbsgrænse for ekspedering. Derfor var det en yndet sport for os drenge, når vi kom fra skole, at en af os efter tur gik ind og bad om for én øre blandede bolcher. De øvrige stod så udenfor og ventede spændt på, at den dristige hastigt kom ud med Slikmutter efter sig rasende råbende: ”I ved godt, at jeg ikke vil ulejliges for én øre!”

Fødselsdagsselskaberne

En fordel ved at komme i skole og få klassekammerater var de gensidige fødselsdagsselskaber. Man kom med en gave til ca. en krone, og når det var ens egen fødselsdagsselskab høstede man tilsvarende gaver fra de andre. Jeg husker ikke, hvad vi gav pigerne, men mellem os drenge var det normalt datidens drengebøger til standardprisen på en krone, bl.a. indianerbøger, som vi i hvert tilfælde allerede fra sidst i første og derpå i anden klasse med spænding stavede os igennem. Det med læsefærdighed var i øvrigt endnu på dette tidspunkt nødvendig ved biografbesøg. Replikkerne i datidens stumfilm måtte man læse sig til ved hjælp af de tekstrammer, der ustandselig afbrød billederne.

Muligvis havde klassekammeraten Svend på den tid mere svært ved at stave sig igennem disse bøger. I det mindste fortalte han mig, da jeg før hans fødselsdag spurgte, hvilken bog han ønskede sig, at

han hellere ville have en notesblok og en blyant. Hjemme fra havde jeg forud for selskabet, som den gang på dette klassetrin altid var fra klokken 3 til 6 om eftermiddagen, fået betroet en krone til indkøb af den obligatoriske gave. Følgende Svends ønske udvalgte jeg mig hos Henningsens Boghandel en smuk notesblok og en blyant af en lidt bedre kvalitet, end dem vi brugte i skolen, fik det pakket ind og begav mig til Svends selskab, hvor han syntes særdeles glad for min gave.

Mit indkøb androg sig til 65 øre, og da jeg kom hjem afleverede jeg pligtskyldigt de overskydende 35 øre i forventning om at blive rost for besparelsen. Men nej. Mor, for hvem de ydre, ikke mindst pekuniære formaliteter åbenbart betød meget, var ret så stramtandet. Og næste dag supplerede hun selv af husholdningspengene de 35 øre til en krone, købte en drengebog, som Svend ikke ønskede sig, drog af sted med den til Svends forældre, og afleverede den med mange undskyldninger gående ud på, at jeg åbenbart var for lille til at blive betroet selv at indkøbe fødselsdagsgaver.

Fødselsdagsselskabet hos Jørgen, en anden af klassekammeraterne, var en stor succes, syntes jeg. Der var naturligvis rigeligt med den sædvanlige chokolade eller kakao, boller med smør i massevis og så to kæmpekringler, næsten mere end det lille selskab kunne konsumere. Men ved hjælp af Jørgens storebror Aage lykkedes det dog. Stolt kom jeg hjem og fortalte om dagens forløb. ”Og så var der to store kringler, de andre spiste den ene, men mig og Jørgens storebror, vi klarede den anden.” Til min overraskelse fik jeg ingen ros for denne præstation. Tværtimod måtte jeg høre på en længere udredning om sådanne dyder som beskedenhed, tilbageholdenhed og hvad ved jeg. Bemeldte storebror Aage var i øvrigt den senere så kendte komponist og teatermand m.m. Aage Stentoft.

Selv nåede jeg kun være centrum for et af disse fødselsdagsselskaber, i foråret 1931 mens vi endnu var i 1. klasse. Udover klassekammeraterne og Kai havde jeg insisteret på, at min flamme fra Nielsens bus, Bente også skulle med. Hun var datter af overlæreren, i dag ville man sige skoleinspektøren, på Holbæk kommuneskole og boede på Kalundborgsvej noget nærmere byen, end jeg. Hun kom fra sin fars skole på samme tid, som jeg kom fra Thøgersens, så vi mødtes dagligt i bussen. Invitation til klassekammeraterne var jo ikke noget problem. Man havde disse standardkort, man udfyldte og delte rundt: ”Det vil glæde ... at se ... til fødselsdag på ... fra kl.3 til 6.” Med Bente var det åbenbart mere kompliceret. Mor drog af sted som postillon d’amour til Bentes forældre, og resultatet blev til min glæde, at også Bente kom med.

Når jeg i 2. klasse i foråret 1932 ikke nåede at få holdt det traditionelle fødselsdagsselskab skyldtes det, at vi få dage efter skulle flytte fra Holbæk, men derom senere.

Dans

Inden vi forlader Holbæk udestår at berette om min debut på dansegulvet.. Mine forældre havde den opfattelse, at selv om livet efter sigende ikke er nogen dans på roser, er evnen til at begå sig på et dansegulv en god ballast at have senere i livet. Altså var storesøster Else allerede tidligere startet på danseundervisning hos frøken Pripp på Hotel Isefjorden, og i vintersæsonen 1931-32 kom turen så også til mig.

Hotel Isefjorden lå omtrent, hvor Kalundborgsvej begynder fra det indre Holbæk, så de dage, hvor der var dans på programmet, måtte jeg efter at være kommet hjem fra skole endnu en gang tage bussen ind til byen. Frøken Pripps danseundervisning var ikke min kop te, og når jeg endeligt forsøgte at gøre mit bedste, lød hendes skingre stemme: "Ikke så vildt Hans, ikke så vildt!"

Jeg har aldrig skulket fra skolen, men jeg tror nok at det var bevidst, at jeg efter nogen tid med danseundervisning kom for sent til bussen, der skulle bringe mig ind til Hotel Isefjorden. Pligtskyldigt vandrede jeg så ind mod byen, tog vist nok også en lille omvej gennem Strandparken, der ligger mellem vejen og Holbæk Fjord, og nåede således at komme til dansetimen omtrent som den sluttede.

Søster Else, som var kommet ind i god tid til den efterfølgende time for de større og mere øvede, observerede min sene ankomst, og for en gang skyld kom der noget positivt ud af, at hun naturligvis hjemme skulle sladre derom. For resultatet blev, at jeg slap for videre tiltale og ikke mere skulle fortsætte med danseundervisningen. Til alles tilfredshed bortset fra én, en lille pige på mit tidligere hold. Hun havde åbenbart fundet ud af, at Else var min søster, og da jeg udeblev på holdet, spurgte hun hende, hvor Hans blev af. Hendes reaktion på, at jeg var sluttet, var efter sigende, at det var vel nok ærgerligt, for Hans dansede så morsomt!

Opbrud

I foråret 1932 søgte og fik Far stillingen som overassistent og leder af toldkammeret i Bandholm under Maribo-Bandholm toldsted, vistnok fra marts. Til embedet hørte en tjenestebolig, som imidlertid først blev ledig fra maj, så i et par måneder boede Far på Bandholm Hotel, mens vi andre med spænding så frem til flytningen, der var fastsat til 3. maj. Inden da, var vi med Mor en tur med tog i København for at besøge Mormor og Bedstefar Løngren, der i en årrække havde boet i Brønshøj. Det syntes jeg naturligvis var spændende. Kun en gang tidligere havde jeg været i hovedstaden, den gang en enkelt dag med Far og Else, mens Mor blev hjemme med Birgitte, der da var for lille til at komme med på en sådan tur.

Sidst i april stod alt i opbruddets tegn, så på min 9-års fødselsdag var kun Kai som gæst. Til anledningen havde jeg til melodien fra "To drosler sad på bøgekvist" skrevet en afskedssang, hvis første vers lød:

To venner sad på Ørnevej,
så gode venner var de,
den ene af dem han hed Kai,
så sa'e den anden, nu skil's vi,
:nu rejser jeg til tredje maj
farvel, farvel du gamle Kai:

Jeg skal spare læsere for fortsættelsen, der i digterisk kvalitet ikke overgik første vers, men man vil forstå, at der var lidt vemod forbundet med, at Kai og jeg ikke længere ville bo i samme by.

Om morgenen på afrejsedagen mødte Holbæk flytteforretning op på Ørnevej med flyttevogn, men da datidens flyttevogne var af beskeden størrelse, blev den suppleret med en almindelig lastbil, og det, der måtte læsses på den blev så dækket med en presenning. Ved fyraften var huset tømt, og flyttefolkene fortalte, at de næste morgen ville køre sydpå til Bandholm, en tur, der da regnedes for en dagsrejse. Den næstfølgende dag ville så indflytningen finde sted.

Selv indlogerede vi os for natten på Jernbanehotellet for næste morgen at tage med toget til Roskilde. Der skiftede vi til toget sydover via Køge, Næstved og Vordingborg til Masnedø, hvor jernbanefærgen førte os til Orehoved på Falster. Ligesom vores rejser til Aalborg var dette i sig selv en for mig spændende oplevelse, der naturligvis forstærkedes af, at den var indledningen til en ny epoke i min tilværelse. Datidens tog gjorde normalt et længere ophold på stationerne, bl.a. for at det indskrevne rejsegods kunne læsses af og på, og på de større stationer var der ofte en eller flere handlende, der gik på perronen langs med toget og faldt f.eks. aviser og ugeblade, slik og frugt. Selv på den beskedne Orehoved station var der en sådan handlende, og af hans udråb forstod jeg ret så betaget, at vi var med et internationalt tog på vej til tysklandsfærgen i Gedser: "Ice cream! – is kræm!" Kort efter at toget havde sat sig i gang fra Orehoved var der en strækning, hvor sporet og den sydgående landevej løb side om side. Her så jeg på landevejen til min beroligelse den majestætiske kortege af flyttebilen fra Holbæk fulgt af den ekstra lastbil. Åbenbart havde de netop krydset Storstrømmen om bord i bilfærgen fra Vordingborg til Gåbense.

Nå, selv om vi var i et internationalt tog med rejsende på vej mod Tyskland skulle vi jo ikke så langt. I Nykøbing Falster var der skifte til Lollandsbanens tog, der førte os til Maribo, hvor vi for sidste

gang skiftede til banen mod Bandholm. Efter hvad jeg husker som en dagsrejse, og det har det sikkert også været, nåede vi så endemålet.

Når man fra stationen i Bandholm går ned ad Jernbanegade, kommer man hurtigt til Havnegade, der er byens hovedgade. Her faldt øjet den gang umiddelbart på Parkhotellet skråt ovre til højre. For at ingen ved en fejltagelse skulle forville sig der over, var der på en større bygning lige over for Jernbanegades udmunding anbragt et stort skilt med teksten "Bandholm Hotel er ved Havnen" og med en pil visende til venstre mod hotellet og havnen. Dette hotel, ligesom den større bygning med skiltet og mange af husene i Bandholm ejedes af godset Knuthenborg., hvorimod Parkhotellet var i privat eje. Vi fulgte pilen til hotellet ved havnen, hvor Far jo havde boet de foregående par måneder, fik et aftensmåltid i restauranten og tørnede så ind i nogle af hotellets værelser.

Næste dag kom så de gode flyttefolk fra Holbæk og installerede alt vort habengut i Toldembedsboligen, der lå på vestsiden af Havnegade mellem Jernbanegades udmunding og havnen. Indgangen til boligen var mod nord, og den halv-tønde land store have var mod gaden afskærmet af et langt plankeværk. I stueplan var der entreen med trappe til første sal og to stuer mod gaden og mod haven køkken med separat spisekammer og nedgang til en mindre viktualiekælder, spisestue og et forældresoveværelse. På første sal fandtes et gæsteværelse i nordgavlen, og en midtergang med loftsrum til hver side førte til børneværelset i sydgavlen. I de fleste værelser var der kakkelovne, og som på Ørnevej var der kulfyret komfur i køkkenet. Vandforsyningen var en i køkkenet anbragt vingepumpe, der trak fra en brønd i haven.

På husets vestside lå et udhus, der bl.a. indeholdt et vaskerum med gruekedel og lokummet. Vand til gruekedelen og til skylning af vasketøjet måtte hentes fra køkkenet. Til dette formål fandtes et sindrigt arrangement bestående af et sæt trærender og træbukke, der på vaskedage blev rigget fra vingepumpen i køkkenet gennem det åbentstående vindue ud i gården med fald til en position tættest mulig ved indgangen til vaskerummet i udhuset. Dette snedige system lærte jeg snart at kende, når jeg på de store vaskedage blev sat til at betjene pumpen i køkkenet, først for at Mor og en hjælpende dame ved hjælp af spande fyldt ved rendesystemets afslutning kunne fylde gruekedelen og dernæst ikke mindst, når kogetøjet var klart fra kedelen og skulle skylles i et par store baljer i uendeligt mange hold vand. Men at denne form for fornøjelse ventede mig, var jeg ved ankomsten naturligvis lykkeligt uvidende om.

Det skal dog bemærkes, at efter et par år lykkedes det Far at overtale toldmyndighederne til at finansiere installation af et WC i et nyt rum på loftet, hvilket krævede etablering i kælderen af en form

for elektrisk drevet privat vandværk og en septiktank i gården. Vingepumpen i køkkenet blev så afløst af en almindelig koldt vandshane, men åbenbart var der ikke råd til samtidigt at installere en sådan i udhusets vaskerum, så rendesystemet blev fortsat brugt, når det var storvask, dog med den lettelse, at vandforsyningen nu kom fra den nye hane i køkkenet. Året efter blev de nymodens faciliteter udvidet med et badeværelse i endnu et nyt rum etableret på loftet ved siden af WC'et. I et hjørne af badeværelset anbragtes en høj cylindrisk vandbeholder af kobber monteret oven på en ovn til fast brændsel, hvilket system forsynede badekaret med varmt vand. Efter endnu et par år fik Bandholm kommunalt vandværk, som huset blev tilsluttet, så vandværket i kælderen og brønden i haven blev overflødige.

Meget af den store have henlå som et spændende vildnis med gamle frugttræer og frugtbuske, flere birketræer, et kastanietræ, der viste sig at være godt at klatre i, og så to gamle valnøddetræer. Op ad plankeværket var bygget en forhøjning med et bord og bænke på hver side svarende til, hvad vi kendte fra haven i Aalborg. På dette arrangement kunne man om sommeren indtage sine måltider, mens man samtidigt med hovederne over plankeværket kunne muntre sig med at følge trafikken på gaden uden for.

Bandholm med vel en 900 indbyggere var den gang en ret så livlig by; ikke mindst på grund af den travle havn. Som nævnt var der to hoteller, der var fire købmandsforretninger, hvoraf de to drev skibsproviantering, en brugsforening, to bagere plus et ekstra brødudsalg, en slagter, et røgeri, et Tatol sæbehus, en kiosk, en cykelsmed, en el-forretning i tilknytning til det lokale elværk, telefoncentral, en rulleforretning, en skomager, to skræddere og en damefrisør. Desuden var der to vognmænd, en med en lastbil og en med en 'luksusbil', dvs. en hyrevogn, et hvidtølsbryggeri, et kalkbrænderi, en smedje, et maskinsnedkeri, en tømrer, to murermestre og en malermester.

Havnen var byens livsnerve. Fra Ståldybet i Smålandsfarvandet mellem Nordvestlolland og Fejø og dets forlængelse Lindholm Dyb førte en 5,8m dyb rende til havnen, hvor firmaet Quade med hovedsæde i Maribo havde kornsilo og foderstofmagasin samt et større kul- og koksdepot med tilhørende kulkran. Der var savværk og skibsværft, en Kongelig Vejer og Måler, en skibsmægler, det Kongelige Toldkammer, havnefogedens hus og en afdeling for fiskerbåde med to fiskeeksportører. Desuden var sukkerfabrikkerne i Maribo og Højbygård ved Holeby flittige brugere af havnen, og også Maribo Trælasthandel med filial i Bandholm modtog ofte ladninger af træ fra Sverige og Finland. Fra Bandholm udgik forbindelse med ruteskibet *Femø Sund* til Askø, Fejø og Femø, og ved skibets afgang og ankomst var Maribo-Bandholm banens køreplan afpasset efter disse tider, og toget kørte fra stationen videre til havnen til et trinbræt tæt ved skibets liggeplads.

Udover silo og magasin på havnen havde Quade tre gamle kornmagasiner på Havnegade. Et af disse lå på nordsiden af Toldembedsboligens grund, og på sydsiden lå i øvrigt et andet kornmagasin, der ikke hørte til Quade, men til en organisation ved navn Lollandske Mejeriers Andels Foderstofforening, kort benævnt LMAF. Dette magasin havde i grundetagen en lejlighed til bestyrelsen, der hed Jakobsen, og hvis søn Tage, der var et års tid yngre end mig, snart skulle blive min gode ven og legekammerat.

Alt dette erfarede jeg naturligvis kun gradvist. Hvad jeg derimod hurtigt lærte at kende var Bandholm skole.

Den "Stråtækte"

Det blev straks bestemt, at søster Else, som i Holbæk i skolen var nået til 1. Mellem, skulle fortsætte i Maribo Private Realskole og om sommeren skulle cykle de cirka otte kilometer hver vej frem og tilbage og om vinteren skulle gøre turen med toget. Far drøftede min situation med skolebestyrelsen i Maribo, og resultatet blev, at det nok var bedst for mig, at jeg ventede et års tid med denne efter datidens forhold lange skolevej. I mellemtiden ville jeg ikke, som de udtrykte det, tage skade af at gå i den lokale Bandholm skole. Og det gjorde jeg da sikkert heller ikke, tværtimod. For overgangen fra en lille klasse i en privat provinsbyskole til en meget større klasse i en landsbykommuneskole var en lærerig oplevelse.

Når jeg som overskrift på dette afsnit benævner skolen i Bandholm som den "Stråtækte", skal det ikke tages bogstaveligt men som et udslag af kærlig nostalgi og som et udtryk for den kendsgerning, at skolen trods nyere tegltækte rødstensbygninger vitterligt var en landsbyskole med seks klasser, skolegang hver anden dag for 1.-3. klasse og fire gange om ugen for 4.-6. klasse.

Bandholm sogn omfattede også landsbyen Rersnæs ca. tre kilometer vest for Bandholm ad vejen mod Birket og Kragenæs. Derfor var skolen placeret halvanden kilometer ud ad Birketvej. Kirken og alderdomshjemmet var tilsvarende af hensyn til beboerne i Rersnæs placeret vest for Bandholm, dog kun én kilometer fra byen. At sognets landbetjent havde sin bolig tæt ved alderdomshjem og kirke var nok tilfældigt, næppe for at han skulle holde særligt øje med de gamle eller kirkegængerne. I øvrigt boede i Rersnæs sognets mælkemand, der med sin hestetrukne mælkevogn kom rundt i Bandholm, hvor kunderne kom ud med deres kander, som han efter hver bestilling fyldte med sødmælk, skummetmælk, kærnemælk eller fløde, aftappet via målebægre fra vognens forskellige junger. Bøttesmør medbragte han også.

Skolen, der lå nord for Birketvej, bestod af flere bygninger omkransende en skoleplads. Mod øst var selve skolebygningen med klasseværelser i stueetagen og på 1. sal lejligheder for skolens to ugifte

lærerinder. Mod nord lå gymnastiksalen og mod vest to selvstændige boliger, en til førstelæreren og en, noget mindre, til andenlæreren.

Den gang skiftede skoleåret i Bandholm som i de fleste steder på landet om foråret og ikke som i byerne og overalt nu om sommeren. I Holbæk manglede jeg lidt af anden klasse, kom nu i tredje klasse men manglede de første par måneder, det følgende forår startede jeg i fjerde klasse, men kom så efter sommerferien i femte klasse i Maribo. På den måde sprang jeg et år over, men havde alligevel gået i alle klasser.

Som nævnt gik de tre yngste klasser kun i skole hver anden dag. Til gengæld var det så fulde skoledage fra morgen til hen på eftermiddagen, dog med en længere middagspause, så voksne og børn kunne nå hjem til den varme middagsmad, der den gang ofte også i byerne blev serveret tidsmæssigt i overensstemmelse med betegnelsen. I hine tider var der jo sjældent langt mellem arbejde og hjem, og hvad skolebørnene angik, kunne de som regel i byerne gå og på landet med cykel nå hjem til middagsmaden og tilbage til eftermiddagens undervisning på skolen. For mit vedkommende var problemet, at jeg ikke til fods kunne nå frem og tilbage i middagspausen og endnu ikke havde nogen cykel. Til at begynde med måtte jeg så sammen med få andre elever tilbringe pausen på skolen og styrke mig med, hvad den medbragte madpakke bød på.

Problemet blev dog snart løst. Kai i Holbæk, der ikke blot var et år ældre end jeg, men også voksede hurtigere, var vokset fra sin cykel, og for 10 kroner købte Far den til mig og fik den, formedelst et par ekstra kroner, sendt med tog som fragtgods til Bandholm. Som nybagt cyklejer kunne jeg derfor snart som de fleste andre nå hjem i middagspausen.

I klasserne var eleverne placeret efter dygtighed, dvs. efter hvordan de var bedømt ved det foregående års afsluttende overhøring. Denne overhøring fandt sted på samme måde, som eleverne til daglig blev hørt i de forskellige fag. Systemet var en slags forløber for nutidens gruppeeksaminer. En række af gangen fik besked på at rejse sig, og så fik de i fællesskab stillet diverse spørgsmål vedrørende dagens pensum og til årsprøven omfattende årets pensum. Så gjaldt det om at komme først med det rigtige svar, og når det gjaldt salmevers eller citater fra Luthers lille Katekismus, begge dele højt prioriterede dele af pensum, gik pointene til den, der talte højest. Selv om det ikke har fæstnet sig i min erindring, så var der formentlig også i dansk og regning skriftlige prøver, hvor de mindre højtråbende elever havde bedre chancer for at hævde sig. Ved den årlige overhøring var der en slags dommerkomité bestående af sognepræsten, medlemmerne af sognerådets skolekomité og så den relevante lærer eller lærerinde.

I 3. klasse, som jeg startede i, var de traditionelle dobbelte skoleborde med fast bæk stillet op i tre rækker. I rækken ved vinduerne sad pigerne med de to dygtigste på den forreste bæk og derefter nedad til Vibeke (udtalt Vibække) og Nina nede ved bagvæggen. I rækken ved døren sad tilsvarende de dygtigste drenge på forreste bæk, men da der var flere drenge end piger i klassen fortsatte drengene i en midterste række, her med de nu middelmådige forrest ned til de helt umulige bagerst. Disse placeringer var jo etableret om foråret ved afslutningen af det foregående skoleår, så en ny elev som jeg måtte placeres ved en ledig plads bagerst i den midterste række. Man vil forstå, at med det anvendte overhøringssystem fik jeg der en flatterende baggrund at brillere på. Resultatet blev da også, at jeg det følgende forår ved oprykning til 4. klasse blev placeret på næstforreste bæk ved døren som klassens nummer tre.

Skoleudflugter

Inden sommerferien var der hvert år en udflugt for samtlige elever og lærere. På det første morgentog fra Bandholm, afgang 08:05, var koblet særligt reserverede personvogne, der så i Maribo blev rangeret om og koblet på det tog, der kørte til årets udflugtsmål. Kort efter min start i Bandholm skole gik turen til Rødby og året efter, hvor jeg også nåede at komme med, til Nykøbing F.

På Rødby-turen var vi først en afstikker til Rødbyhavn, hvor vi for en stund blev sluppet løs på diget og fik forklaret, hvordan dette beskyttede den inddæmmede Rødby Fjord mod havet. Derpå kørte vi det korte stykke tilbage selve Rødby, hvor målet var byens lystanlæg med en sommerpavillon. Der kunne man købe sodavand og is til supplement af den medbragte madpakke. Jeg tror jeg havde fået en hel krone med til formålet.

I Nykøbing F var målet den zoologiske have, en spændende oplevelse for børn, der som jeg ikke tidligere havde set andet end kæledyr og husdyr. Det festligste ved disse skoleudflugter var dog, som jeg husker det, togturen frem og tilbage. De fleste af os, i hvert fald drengene, tilbragte det meste af rejsen på togvognenes åbne endeperroner, hvor vi ustandselig gav vores livsglæde til udtryk ved hurraråb på hurraråb, hver gang vi så levende væsener på markerne, ved husene, ved vejoverskæringerne og på stationerne under vejs. Man vil forstå, at det var nogle meget hæse børn, der sidst på eftermiddagen vendte hjem.

I skole i Maribo

Efter at jeg som nævnt på tre år havde nået at gå i både i.1., 2., 3. og 4. klasse startede jeg som planlagt i august 1933 i Maribo private Realskoles 5. klasse. Antallet af elever i underskolens klasser var ret så beskedent, men væsentligt større i mellemskolen og realklassen, idet mange elever fra det midtjyllandske opland forblev i de lokale skoler indtil de mødte i 1. mellem. Således kom der det følgende år en halv snes nye elever i min klasse, alle såkaldte togbørn.

Maribo var den gang et sandt jernbaneknudepunkt, og det passede med, at kort før skolen startede klokken halv ni om morgenen, ankom til stationen nogenlunde samtidigt tog fra hele fem retninger; fra Bandholm i nord, fra Nykøbing F i øst, fra Rødbyhavn i syd, fra Nakskov i vest og fra Torrig i nordvest. På nær det fra Nykøbing bragte alle disse tog elever til skolen, så vel godt et halvt hundrede piger og drenge sås hver morgen trave af sted ad Jernbanegade mod Torvet og derfra rundt om et hjørne til skolen. Når der ikke var elever med toget fra Nykøbing skyldtes det, at der både i Nykøbing og i det nærliggende Sakskøbing også var private realskoler.

Morgentoget fra Bandholm, afgang efter planen 08:05, var som regel et damptog, der udover personvognen og en pakvogn medførte en til tider lang række godsvogne fra havnen. Oprangering af denne togstamme kunne godt trække lidt ud, og mange tungtlastede godsvogne kunne reducere hastigheden til næsten skridtgang. Derfor nåede vi fra Bandholm ikke altid morgensangen, der rutinemæssigt startede skoledagen.

Jeg tror ingen af os havde noget særligt imod morgensangen, men det, at vi uforskyldt kunne pjække fra den, følte vi vist gav os en særlig status. Var vi i tvivl om, hvorvidt toget forsinkelse var tilstrækkelig til at udnytte denne status, kunne det hænde, at de bandholmske elever holdt en lille pause på torvet lige før hjørnet til den lille gade, der førte hen til skolen. Nu havde skolebestyreren et naturligt ønske om at få samlet alle sine elever til denne dagens start, så når han havde konstateret, at nogle af togbørnene manglede, kom han spejdende ud i skolens hovedindgang i håb om at få de sidste med. Vi kendte denne rutine og havde en fornemmelse af, hvornår han gav op. Når vi så mente, at tiden var inde, stak en enkelt forsigtigt hovedet rundt hjørnet og gav tegn til, at morgensangen nu måtte være begyndt, så vi kunne lunte videre mod skolen. Enkelte gange svigtede vores tidsfornemmelse, og skolebestyreren opdagede spejderens hoved, hvorpå han med myndig røst befalede ham og de andre, som han vidste, måtte stå bag ham, til sporenstregs at komme videre hen til skolen. Adskillige af Maribos morgenduelige borgere har naturligvis observeret vores rutine, og enkelte har sikkert ladet falde et ord derom til

skolebestyreren. Jeg tror, at han inderst inde har moret sig derover, for jeg mindes ikke, at vi blev skældt ud, når vi var blevet afsløret.

Som skik den gang var, blev det daglige timeskema afbrudt af en længere middagspause, så lærerne og elever fra byen kunne gå hjem og få dagens varme middagsmad. Vi togbørn fortærede så vor medbragte madpakke, hvorefter der var tid til en gåtur rundt i byen. På den ugentlige torvedag var der nok at se på for ikke at tale om, når tovet var indtaget af en omrejsende forlystelsesparks årlige besøg. Det kunne også hænde, at et cirkus for et par dage var rejst på "ba'torvet", pladsen bag rådhuset, og bare det at gå rundt om det store telt og mellem de tilhørende vogne og indsnuse den specielle duft, var jo en oplevelse i sig selv. Desuden kunne man enkelte gange være så heldig, at der var almindelig auktion på Centralhotellet, som også lå ved "ba'torvet". Når man havde sneget sig ind i salen, kunne man fra baggrunden med spænding følge slagets gang. Særligt satte en del numre, der blev opråbt som "en kasse med forskelligt" fantasien i sving. Ikke mindst fordi disse kasser i regelen gik for én krone, et beløb, der lå inden for, hvad man selv ved sjældne lejligheder var i besiddelse af det. Dog heldigt nok ikke på disse auktionsdage, for jeg havde næppe fået ros for at komme hjem med en sådan kasse.

Men ellers var der butiksvinduer, der kunne studeres, ikke mindst de to i drejer Hoff's legetøjsforretning. Og så havde denne drejer Hoff en slægtning, en fætter var det vist, konditor Hoff, hvis butik nok kunne friste. Det var dog en tam fornemmelse blot at stå udenfor og se på konditoriets udstillede vare, så turen blev kun lagt der forbi, når jeg havde en tiøre at omsætte til en napoleonskage, som så blev serveret på tallerken med kagegaffel i selve konditoriet. Helt i top var det selvfølgelig, hvis den disponible formue rakte til hele to napoleonskager. Så kunne jeg ligesom tilfældigt møde Bodil, der som jeg var togbarn fra Bandholm og derfor også på tur i byen under middagspausen, og invitere hende på en af konditor Hoff's fortræffelige napoleonskager.

Når eftermiddagens undervisning sluttede, var der cirka en time til det ordinære persontog, normalt en Triangel personmotorvogn, afgik mod Bandholm. Når der var travlhed på havnen i Bandholm, skete det, at der inden da afgik et godstog med damplokomotiv, en såkaldt "slæber". På stationens trafikkontor kunne de oplyse, om det var tilfældet, og ved høflig anmodning fik jeg så lov til at trække ud på rangerterrænet, kontakte slæberens togfører og spørge ham, om jeg måtte køre med til Bandholm. Jeg mindes ikke at have fået afslag, og turen foregik så i en lille, højtsiddende bremsekupe, som nogle godsvogne var udstyret med i den ene ende, og hvori der var et håndsving, der gennem snekkehjul og trækstænger kunne aktivere vognes hjulbremser. På dage, hvor der kun var en af vognene med en sådan bremsekupe, gav det sig selv, at jeg kørte sammen med togføreren i denne. Så fik jeg

lejlighed til at studere, hvorledes han ved indkørslen til Bandholm assisterede lokomotivføreren med at mindske togstammens inertie ved at bruge bremsen og igen slække på den, når farten var dæmpet tilstrækkeligt. Var der i dagens togstamme flere vogne med sådan bremsekupe, og var togføreren ikke i det selskabelige hjørne, kunne det hænde, at jeg alene blev sendt op i en ledig bremsekupe. I så tilfælde bidrog jeg uopfordret til den kontrollerede ankomst til Bandholm ved i takt med togføreren, tror jeg nok, at aktivere og deaktivere bremserne på min vogn. Navnlig det med at slække på bremsen i tide var jeg meget opmærksom på, da jeg var klar over, at jeg ikke var blevet populær, hvis jeg havde forårsaget, at hele toget var gået i stå for tidligt.

Til tider blev "slæberen" kombineret med det normalt efterfølgende persontog, og Triangel motorvognen blev så erstattet af en almindelig personvogn koblet på godstoget ligesom på morgentoget. Så tog turen ofte ret så lang tid, en gang magtede lokomotivet på et tidspunkt kun at arbejde sig frem i skridtgang, og for at demonstrere min utilfredshed med tempoet sprang jeg af og gik ved siden af toget, indtil togføreren opdagede det og med en eftertrykkelig skideballe kommanderede mig tilbage på toget.

Værre var det den gang, da jeg og en kammerat på hjemvejen med et sådant kombineret tog gik ud på toilettet, åbnede vinduet og begyndte at rulle toiletpapiret ud af det for at se, hvor langt vi kunne få det til at svæve efter toget. Det blev virkeligt ret så langt, da toget den dag havde lidt mere fart på end sædvanligvis, og vi syntes, at det så temmelig flot ud. Eksperimentet blev imidlertid afbrudt af togføreren, der ikke blot nøjedes med en ordentlig røffel men også satte os af toget på det halvvejs mod Bandholm liggende trinbræt ved Maglemer. Så kunne vi værsgo trave det sidste stykke hjem. Nuvel, ingen har jo skade af lidt ekstra motion.

Nå, men motion fik vi Bandholmbørn, der gik i skole i Maribo, rigeligt af i sommerhalvåret, da de fleste af os da sparede vore forældre for togkortet ved at cykle de otte kilometer frem og tilbage. Hvad vi drenge på disse cykelture fandt på af gale streger husker jeg ikke så nøje bortset fra, at når vi en gang imellem blev overhalet af en langsomt kørende lastbil, var det en sport at spurte op bag ved den og med den ene hånd gribe fat i dens bagsmække. Derpå kunne vi uden brug af pedalerne blive trukket med, indtil vi slap grebet. I dag er der ingen lastbiler, der snegler sig af sted med en fart på 30-40 kilometer i timen, så nutidens unge cyklister, behørigt iført cykelhjelm, udsættes naturligvis ikke for den slags spændende fristelser.

Om Maribo private Realskole

Skolen var etableret i 1871 og havde gennemlevet en positiv udvikling, ikke mindst under den seneste skolebestyrer J. K. Jørgensen, mellem os elever kaldet ”Skolekresjan”, der i 1924 havde overtaget skolen som den sjette i rækken af bestyrere. Han renoverede de da noget forfaldne bygninger, indlagde WC’er, fik opført en ny gymnastiksal og senere en helt ny tilbygning med tre klasseværelser og et fysik- og naturhistorielokale. Han bragte elevantallet op på omkring 170, også fordi han drog omsorg for, at skolen havde de bedst mulige lærere ved bl.a. at ansætte nye lærere på prøve det første år og følge deres indsats. I min tid på skolen var der to lærere, der blev erstattet efter prøveåret, hvilket ikke var nogen overraskelse for os elever, da vi havde følt, at de pågældende ikke professionelt var på højde med de øvrige lærere.

En af disse øvrige lærere, Sv. Aa. Jensen var noget helt specielt. Han underviste i Naturhistorie, Tegning og Sang. Han fik i adskillige af os vakt en særlig interesse i naturens dyreliv og planter. I III mellem fik vi hver et emne, som vi skulle skrive en selvstændig illustreret afhandling om, f.eks. skrev jeg om vadefugle, og i IV mellem skulle vi hver indsamle, bestemme, presse, tørre og indsætte i et herbarium flest mulig forskellige vilde planter, jeg kom op på halvtreds. Han arrangerede også samlede ture ud i naturen for os, flere med fuld tilslutning uden for skoletid, bl.a. en til Knuthenborg Park, hvor jeg i forvejen havde indhentet skovridder Magius’ tilladelse til, at vi måtte færdes uden for de normalt offentligt tilgængelige veje, en tilladelse jeg tidligere havde fået for mig selv med henvisning til min interesse særligt i fuglelivet langs parkens kyst, hvor ellers kun skovridderen og hans folk kom.

Hr. Jensen var selv en dygtig tegner og fremelskede i flere af os hvad talent, vi måtte have inden for dette fag. Mine anstrengelser bevirkede, at han i foråret 1937, da jeg gik i III mellem, opfordrede mig til at tegne og med vandfarver male en frise visende fugleliv til opsætning i sanglokalet. Projektet var, hvad man i dag ville benævne et discountforetagende, hvortil materialerne vist nok blev finansieret af Hr. Jensens egen lomme. Det grundlæggende materiale var en rulle bordpapir, som jeg halverede på langs, så mine billeder fik den for en frise passende højde. En opmåling af lokalet og dets døre, vinduer, skorsten med kakkelovn mv. bestemte længden af frisens forskellige sektioner og dermed også mit valg af motivernes dimension. Da jeg havde alle sektioner klar, havde Hr. Jensen købt en beholdning af smalle linoleumslister, som så han og jeg en dag efter skoletid anvendte i afpassede længder til med små søm at banke op som kanter til frisen foroven, forned og i siderne. Man vil forstå, at de anvendte materialers holdbarhed var begrænset, men jeg skal være den første til at indrømme, at frisen ej heller havde nogen kunstnerisk evighedsværdi, selv om den fik en pæn anmeldelse i lokalavisen

”Lollandsposten”. Heri kunne i forbindelse med skoleårets afslutning og udstilling af eleverarbejder læses: ”Pigernes Arbejder er fremlagt i Skolens Morgensangs-Lokale, og dette er for øvrigt for nylig blevet fikst dekoreret, idet én af Drengene, Hans Harbo fra Bandholm, med sine kun 12 Aar har lavet en nydelig Frise, som liver vældigt op – og fortæller om Fuglenes Liv.”

Det var i øvrigt det år vi gik til præst for at blive konfirmeret om efteråret. Præsten, provst Olivarius, havde åbenbart studeret ”Lollandsposten” omhyggeligt, for næste gang vi var til forberedelse så han med et glimt i øjet stift på mig og sagde: Du må vist vente et par år endnu med at blive konfirmeret; jeg ser jo i avisen, at du kun er 12 år.” Nå, han havde jo fra starten set min dåbsattest og vidste, at jeg var fyldt de reglementerede 14 år.

Jeg ved ikke om journalistens positive anmeldelse af min frise var influeret af, at han kendte mig fra mine tidligere besøg på redaktionen med smånyheder til avisen. Kunne mit forslag anvendes, belønnedes det med fra 10 til 25 øre fra frimærkekassen, afhængig af dets journalistiske værdi. 25 øre nåede jeg senest op på, da jeg i en middagspause i IV mellem styrtede ned på redaktionen og beskrev et uheld, der var sket i vor fysiktime om formiddagen. En elev var kommet til at vælte en opstilling med en bunsenbrænder under en kolbe med kogende vand. Gasflammen fra brænderen slikkede et øjeblik hen ad bordet, og i min fantasi forestillede jeg mig, at der kunne være gået ild i bordet, og at ilden kunne have bredt sig, hvis altså ikke fysiklæreren havde grebet hurtigt ind, fået rejst brænderen og slukket for gassen. Min malende beskrivelse af uheldet, nok præget af min fantasi, fik journalisten til yderligere at dramatisere historien og bringe den under overskriften ”Skolen var nær brændt”. Man kan forestille sig den om tilfældet uvidende skolebestyrers forbavelse, da han ved aftenkaffen under læsning af lokalavisen erfarer, at hans skole samme dag nær var brændt. Han kontaktede naturligvis straks fysiklæreren, der i overensstemmelse med sandheden forklarede, at der var tale om et banalt uheld, som han ikke havde fundet anledning til at underrette om. Således orienteret kontaktede skolebestyreren derpå avisen, der åbenbart ikke fandt anledning til at dække over kilden. Resultatet blev, at jeg næste dag fik strengt påbud om at forelægge ham til godkendelse enhver nyhed om skolen, jeg i fremtiden måtte ønske at viderebringe til pressen.

Min indsats som frisemaler blev efter sommerferien på opfordring fulgt op af en frise opsat i det klasseværelse, som 1. og 2. klasse i fællesskab benyttede. Her hentede jeg motiverne fra børnesange, bl.a. ”En lille nisse rejste”.

Om foråret samme år havde min klassekammerat Benny taget initiativ til sammen med nogle af os at udgive et skoleblad med titlen ”Ekko”, som udkom hver mandag indtil skoleårets afslutning, som

markeredes med et 12-siders nummer i farvetryk. Øvrige numre var på fire sider og kostede 5 øre, medes prisen på det afsluttende nummer var 15 øre. Til det havde nævnte lærer Jensen hjulpet os ved at tegne en forside visende skolen set fra gaden samt en hel side med vittighedstegninger. Min indsats var fra starten at skrive små artikler med relation til skolen og skolegang samt tegning af annoncer fra byens handlende. Da vi gjorde det økonomiske resultat op, syntes vi ikke, at det stod mål med det arbejde vi havde lagt i foretagendet, så "Ekko" fortsatte ikke, da vi efter sommerferien startede i IV mellem, hvor vi også følte, at skolearbejdet krævede mere tid. Dog tog tre af os tid til før jul at udgive et hefte "Sprøjten" med satiriske tegninger og tekst á la "Blæksprutten" og "Svikmøllen". Med en pris på 25 øre og et pænt salg opnåede vi ved denne engangs indsats samme økonomiske udbytte som ved vores 13 ugers arbejde med "Ekko", vist nok ca. 4 kroner til hver.

Sommerglæder

Allerede kort efter, at vi i maj 1932 var ankommet til Bandholm, sørgede mine forældre for, at jeg og mine søskende blev meldt til svømmeundervisning. Den blev afholdt om aftenen ved badehusene på nokken af havnens vestre mole og var arrangeret af gymnastikforeningen med Aksel Hansen, der til daglig var formand på havnens savværk, som kyndig svømmelærer. Dette mine forældres initiativ havde jeg hurtigt overordentlig glæde af. Hver sommer, og naturligvis navnlig i ferien, tilbragte jeg megen tid i vandet og ved badehusene.

De første år bestod badehusene af to separate huse, et for damer og piger og et for mænd og drenge. Hvert hus lå på pæle i vandet for enden af en kort bro fra vestre havnemoles nordside og havde fire omklædningsrum og en trappe ned i vandet. Vandstanden var ret så lav, så vi unge samledes ofte på nokken af selve havnemolen, hvor vi kunne springe på hovedet i vandet ved indsejlingen til det 5,8m dybe havebassin. At der til tider var tykt af vandmænd der, tog vi ikke så nøje, når blot vi kunne konstatere, at ikke en eller flere brandmænd havde sneget sig ind mellem dem. Ved badehusene var der i øvrigt til tider forhold, som nutidens badegæster ville korse sig over, men som vi tog i stiv arm. 150m vest derfor løb byens hovedkloakledning ud. Ved vestlige vinde og strømforhold gik der en tydelig stribe i vandet fra udløbet hen mod badehusene, en stribe, der blev rødfarvet, når byens slagter bedrev sin metier. Renseanlæg var den gang ukendte, i hvert tilfælde i en mindre by som Bandholm.

Af hensyn til eventuelle vinterstorme og isskruninger blev badehusene skilt ad og taget på land om efteråret for så om foråret at blive genmonteret. Efter nogle år med denne rutine fandt en lokal rationaliseringsekspert, må det have været, dog på at montere de to badehuse samlet på selve molen med

en indgang i midten og med de fire omklædningsrum for damer til venstre og med de fire for herre til højre. Dertil kom så en for kønnene nu fælles(!) bro ud i vandet.

Cirka 300m nord for Bandholm havn ligger den lille kunstige ø Havnø. Den blev skabt af materiale fra uddybningen og udvidelsen af havnen omkring år 1900 og blev derfor populært kaldt Skidtø. Ligesom selve havnen og meget andet på de kanter ejes Skidtø af grevskabet Knuthenborg og var ikke tilgængelig for os almindeligt dødelige, men der var intet til hinder for, at vi kunne tage en svømmetur rundt om øen, en tur på vel en kilometer. På øens østside var en lille anløbsbro, hvortil den grevelige familie om sommeren af og til blev transporteret fra havnen i en lille åben motorbåd ført af havnefogeden, som så fik besked på, hvornår han skulle komme tilbage og hente familien. På vestsiden af den i øvrigt træ- og buskbevoksede ø havde familien et lysthus og en badebro, der i hele sin længde var forsynet med en mandshøj sejldugsskærm mod landsiden. Det forlød, at familien på øen hengav sig til nøgenkultur, hvilket det bandholmske borgerskab naturligvis kun hviskende omtalte.

Hvert år afholdt gymnastikforeningen et svømmestævne i havnens sydvestlige hjørne, der hvor rutebåden *Femø Sund* ellers havde sin anløbsplads. To tømmerflåder var udlagt og forankret med 25m afstand, og individuelle baner mellem dem var markeret ved hjælp af snore med korkflydere. Svømmere fra det øvrige Lolland mødtes til denne årlige dyst, som jeg fulgte fra balkon, 1. række, da min far sørgede for, at jeg fik adgang til Toldkammerets altan på 1. sal. Så vidt jeg husker, var der ingen konkurrencer for børn, så det var først, da jeg som 16-årig i 1939 var hjemme på min første sommerferie fra kostskolen på Rungsted Statsskole, at svømmelærer Axel Hansen meldte mig som deltager i 200m brystsvømning og overtalte mig til at være målmand på Bandholms vandpolohold.

Desværre var jeg dagen inden stævnet så uheldig under brændehugning hjemme at snitte det yderste af min venstre tommelfinger af, dog kun lige netop indtil den lysende, hvide knogle, men doktorens voluminøse forbindelse afskar mig desværre fra aktiv deltagelse i svømmestævnet.

Historikere og gamle mennesker som jeg vil vide, at det var i 1930'erne, at distancesvømninger kom på mode. Aviserne skrev om talrige svømmere, der krydsede den engelske kanal, og i de hjemlige farvande var det Øresund og Storebælt, der især var målene for sådan indsats. Den buttede Jenny Kammersgaard var vist ene om at svømme over både Kattegat og Østersøen. Men Bandholm blev ikke snydt for lokalt at opleve distancesvømningens fascination. Et år havde den digre fiskeeksportør Jørgensen, hvem ingen ellers tidligere havde set i det våde element, vist nok efter et væddemål meddelt, at han i forbindelse med svømmestævnet ville svømme fra Askø til Bandholm., en distance på omkring

6 km. Og se om han ikke, med sin egen kutter som ledsagebåd, gennemførte turen og timede den så præcist, at han midt under stævnet til almindelig jubel kom svømmende ind i havnen.

Min ven Kai fra Holbæk var allerede kort efter vor ankomst til Bandholm med forældre og storebror Eigil kommet i lejet bil på pinsebesøg. Året efter flyttede familien Hornung til København, og i de følgende somre kom Kai regelmæssigt på besøg, idet han rejste frem og tilbage med packetbåden *Pioneer*, der to gange om ugen forbandt vor havn med Nyhavn i København, og som for beskeden betaling, vist nok 5 kroner per tur, medtog op til 12 passagerer. For en krone ekstra, tror jeg, fik Kai også fragtet sin cykel med, så vi sammen under hans ophold kunne udforske de midtllandske herligheder: Maribo med søerne, Rødby og Rødbyhavn, Saksøbing med en bager, der havde særligt velsmagende wienerbrød, og ”de lollandske alper” nordvest på ved Birket og Kragens. På en tur til Saksøbing fortsatte vi en gang ud på nordsiden af fjorden til Oreby, hvor vi var så heldige, at stenfisker Jensen fra Bandholm, far til Leo, som jeg gik i klasse med det år, jeg gik i den lokale skole, lå med sit fartøj ved anløbsbroen. Han var parat til at returnere til hjemhavnen og tilbød os et lift, hvilket vi naturligvis begejstret tog imod.

A propos stenfiskeri så blev i en periode en stor del af Jensens fangst kørt ud og lagt i bunker langs Skibevejen, landevejen mod Maribo. Derpå kom arbejdsmænd med hammer og mejsel og først grovdelte dem og derefter huggede dem møjsommeligt til skærver til brug ved vejens reovering. Det var i den sammenhæng min far fortalte mig, at der var noget Jeppe Aakjær havde misforstået, da han skrev sangen om Jens Vejmand. En vejmand fast ansat af kommunen og har tilsyn med et antal vejstrækninger, forhandler med kommunen om midler til påkrævet vedligeholdelse, ansætter folk til arbejdets udførelse, og det er så disse arbejdsmænd, der bl. a. hugger vilde gnister af de morgenvåde sten, ikke vejmanden selv.

Udover Kai var Gyssemor en trofast sommergæst. Først på sommeren tog den spinkle, i 1932 83-årige dame, toget fra Aalborg sydover. Efter et kort stop hos en bekendt i Odense gik turen videre med tog til Svendborg, der fra med jernbanefærgen til Rudkøbing, med tog tværs over Langeland til Spodsbjerg og endelig med ruteskibet til Nakskov, hvor Far plejede at møde hende, så de sammen kørte

med toget til Maribo, for så endelig at skifte til Bandholmbanen. Ganske flot klaret af en dame på hendes alder i fem somre indtil hun i 1937 døde i sit otteogfirsindstyvende år.

Gyssemor var en regelmæssig kirkegænger, og så vidt jeg husker fulgtes vi med hende i kirke hver søndag under hele hendes besøg. Ellers var familiens kirkegang mere sporadisk. Præsten var, hvad jeg forstod, af indremissionsk observans og talte meget om, at vi skulle omvende os. Det forstod jeg hverken den gang eller senere. Når man var døbt og bekendte sig til den kristne tro, hvad skulle man så omvende sig til? Desuden var hans prædikener nok så langstrakte, så jeg fik en del af tiden til at gå med at tælle knaster i kirkens trælisteloft. Far var heller ikke begejstret for pastoren, og under den sidste del af prædiken så han skiftevis på sit armbåndsurs og stift op på præsten, dog uden at det fremskyndede denne i at sætte det hårdt tiltrængte punktum.

Kirken betjentes i øvrigt af Bandholm skoles førstelærer som degn og andenlæreren som organist. Degnens stemme var højere, end den var køn, og han og andenlæreren ved orgelet havde tilsyneladende en aftale om, at salmerne skulle synges i et højtideligt, adstadigt tempo, hvilket heller ikke huede Far. Far var meget musikalsk og kunne synge lige så højt som degnen og betydeligt kønner. Af og til prøvede han ved selv at synge i lidt kvikkere tempo at få degnen med, men denne var jo allieret med organisten, så Far kæmpede forgæves mod en overmagt. Jeg har senere tænkt, at måske var tempoet begrænset af orgelets tekniske kapacitet. Det var af den gammeldags type med manuel bælgetrædning. På skift fik andenlæreren en af de lidt større drenge fra skolen til at møde op om søndagen for at skaffe luft til orgelet ved skiftevis at træde i bund to lange vægtstænger, der pressede hver sin blæsebælg sammen, hvorefter bælgen vist nok af sig selv udvidedes, og den tilhørende vægtstang på ny gik i top. Muligvis satte frygten for, at orgelet skulle tabe pusten, begrænsning for, hvor hurtigt tonerne kunne følge efter hinanden. Under salmesangen drejede jeg i smug af og til hovedet op mod orgelet højt oppe bagest i kirken for med beundring at følge den synlige overkrop af den bælgetrædende dreng, når han skiftevis trådte fra den ene bælg til den anden. Om andenlæreren udvalgte drengene som en belønning eller som straf gik aldrig op for mig.

Mange år senere var jeg en enkelt gang til gudstjeneste i Bandholm kirke, men da havde orgelet fået elektriske blæsebælge, og træloftet var blevet malet, så tælling af knaster var udelukket. Heldigvis var præsten på daværende tidspunkt bedre til at fatte sig i korthed end min barndoms sognepræst.

Juleferier i Aalborg

I Holbæk havde Gyssemor besøgt os et par gange om året, og som nævnt havde vi holdt et par ugers sommerferie hos hende i Aalborg. Efter vor flytning til Bandholm bevirkede den længere rejse fra og til Aalborg, at Gyssemor kun kom på ét årligt besøg, der så til gengæld strakte sig over flere sommermåneder, inden hun på ny drog nordover, nu via et besøg hos slægtninge i Holte og derefter med DFDS damperen fra København til Aalborg. Samtidigt var det så naturligt, at vores tidligere sommerferier i Aalborg blev konverteret til juleferier, hvilket bestemt føltes mindst lige så spændende.

En sådan rejse kunne naturligvis foretages på flere måder, men skulle selv sagt gøres inden for én dag. Til planlægningen fandt Far DSB's normale halvårslige køreplan til 50 øre utilstrækkelig, så han anskaffede den mere omfattende "Rejseliste for Kongeriget Danmark" til 75 øre. Da vi nu fra vore sommerferier var blevet glade for overfarten fra Kalundborg via Samsø til Århus, fandt han ved hjælp af denne publikation ud af, hvorledes vi med det tidligste morgentog fra Maribo mod Nykøbing F kunne komme videre med tog til Orehoved, derfra med færgen til Masnedø, hvorfra vi med tog kunne komme til Næstved. I Næstved var der et tog til Slagelse, hvor vi så skiftede til et tog, der via Høng førte os til Kalundborg, hvor vi kunne nå eftermiddagsfærgen til Århus. Derfra gik det så som under vores tidligere sommerferier med havnebanen til Århus banegård og ad den jyske længdebane til bestemmelsesstedet.

Man vil forstå, at med de mange skift var det godt, at vor bagage var indskrevet fra Maribo. For at komme dertil i tide til det første morgentog måtte vi hyre vognmand Jørgensens "luksusbil" med afgang hjemmefra i mørke allerede omkring kl.6. Tilsvarende var det allerede blevet mørkt længe før vi nåede Aalborg, hvor vi fra banegården med hyrevogn nåede frem til Gyssemor, der hvert år ventede os med karbonader og stuede grøntsager og gulerødder.

Aalborg ved juletid bød naturligvis på andre oplevelser end om sommeren. Byens hovedstrøg var pyntet med lysguirlander og der var stort juletræ på torvet, hvad vi dog også havde i Maribo. Fra Gyssemors lejlighed i østgavlen på 1. sal kunne man fra et vindue i skumringen følge en lygtetænder, der med en lang stage med krog i enden krydsede vejen mod Vejgaard fra side til side for med krogen at trække i et øje på hver af gasgadelygterne og derved at få vågeblusset til at tænde dem. Ved daggry tog han den tilsvarende tur og slukkede lygterne ved at trække i et andet øje. Ofte fulgte jeg denne proces med interesse, og man vil forstå, at trafikken fra byen mod øst den gang var ret så beskedent, og ikke i større udstrækning bød lygtetænderen hindringer i hans talrige kryds over, hvad trods alt var en hovedfærdselsåre.

Spændende var det også at se, hvordan Aalborg netop på den tid var ved at undergå en moderniseringsproces. Trafikken fra syd og fra selve byen mod nord over Limfjorden, der tidligere havde gået ad Boulevarden til den hyggelige pontonbro, var blevet lagt om ad en ny Vestergade, der førte fra Hobrovej til en ny fast bro over fjorden, der havde afløst pontonbroen. I den første tid af den nye bro eksistens måtte man betale for at komme over den, ligesom det tidligere havde været tilfældet ved brug af pontonbroen.

For sin beskedne aldersrente havde Gyssemor under vore besøg engageret en hushjælp, der ikke mindst stod for madlavningen, der bl.a. omfattede gåsesteg og ris á l'amande juleaften. Traditionen tro var der naturligvis en mandelgave i forbindelse med ris á l'amanden. Et år nåede vi næsten til bunds i skålen, uden at nogen havde fået mandelen, men så kom hushjælpen ind fra køkkenet og meddelte triumferende, at den havde hun fået. Vi børn havde en mistanke om, at det ikke var gået helt regulært til, men på den anden side var hun en sød pige, som havde slidt i det og fortjente mandelgaven inden hun skulle hjem til sig selv.

Julebesøgene var jo ikke til udflugter med madpakke som tidligere under vores sommerbesøg, men der var dog på det nye Vesterbro et nyt konditori "Kristine" med servering på 1. sal og med så mange forskellige fristende kager, at det var svært at vælge. Desuden var i 1933 opført et 55m højt tårn på toppen af Skovbakkens egne 50m over havet, så når man med elevatoren nåede op til den lukkede, cylinderformede top, kunne man nyde udsigten over en stor del af Nordjylland. Det kostede naturligvis noget at komme op i tårnet, så hver vinter blev det kun til ét, måske to ture derop, men så vankede der også sodavand i restauranten deroppe, og ganske gratis var den lidt gysende fornemmelse at stå med ryggen lænet mod ydervæggen og mærke, hvordan tårnet i blæsevejr ifølge sin konstruktion svajede en smule,

Valg af livsbane

Den livlige trafik på Bandholm havn i 1930erne bidrog til at vække min interesse for søfarten. Det medførte bl.a., at med hensyn til mit indendørs legetøj skiftede interessen fra mit mekaniske togsæt, der mest stammede fra de sidste år i Holbæk, til en voksende samling af små modelskibe af fabrikatet "Pilot", både handelsskibe og krigsskibe. Da samlingen af krigsskibe var blevet stor nok til, at der på gulvet kunne udkæmpes søslag mellem to flåder, fik jeg af og til overtalt lillesøster Birgitte til at være fører af den ene. Til gengæld lovede jeg så, at jeg til anden tid sammen med hende ville lege med hendes dukkehus.

Enkelte flådebesøg i havnen bidrog til, at min interesse for søen gradvist fokuseredes på Søværnet. Et år var der besøg af depotskibet *Henrik Gerner* sammen med hele fem undervandsbåde, og under besøg om bord i en af disse fik jeg i periskopet et kik op på "Fars" toldkammer. Et andet år kom de to små minelæggere *Sixtus* og *Kvintus* på besøg med daværende kaptajnløjtnant Prins Knud som ældste chef. En detalje ved dette besøg gik over i lokalhistorien. Havnefogeden havde ved skibenes ankomst taget opstilling på østre mole ved havneindløbet, og da Prins Knud præjer ham og spørger: "Hvor skal vi ligge, havnefoged?" bukker denne ærbødigt, slår ud med hånden og svarer: "Ganske hvor det behager Deres Kongelige Højhed." Det morede man sig meget over i Bandholm det år.

En sommer havde vi hørt, at en øvelsesdeling af flåden ville besøge Nakskov, og Far og jeg cyklede derfor derud. Ganske vist var nogle af enhederne da ude på fjorden som dommerskibe i forbindelse med en kapsejlad, og på de tilbageværende var der ikke offentligt besøg, så de blev studeret fra kajen. En vagthavende kadet om bord i torpedobåden *Makrelen* bemærkede vor interesse og inviterede os om bord til en privat rundvisning. På den diminutive, åbne bro fortalte vor guide, der havde præsenteret sig som Carl Knut Kalmberg, at hans klartskibspost om bord var ved roret der. Vi erfarede senere, at han efter udnævnelse til søløjtnant og videreuddannelse til marineflyver under den finske vinterkrig sammen med holdkammeraten Jørn Ulrich, der ligeledes var blevet flyveruddannet, tog til Finland som frivillig jagerflyver og faldt i februar 1940 i luftkamp over Karelen mod overlegne sovjetiske flystyrker.

Mit ønske om at blive søofficer modnedes gradvist, og ved studie af rekvireret materiale om uddannelsen så vi, at et adgangskrav var en matematisk-naturvidenskabelig studentereksamen. Som i mange af landets provinsbyer var der i Maribo den gang intet gymnasium, togforbindelserne muliggjorde ikke daglig pendling til gymnasierne i Nykøbing F eller Nakskov, så tilbage var kun efter mellemskoleeksamen at søge optagelse på en kostskole, der af familiens økonomiske omstændigheder måtte være en af de statsdrevne, hvor skolepengenes størrelse var reguleret efter familiens indkomst. Det betød, at der kunne være tale om Sorø Akademi eller statsskolerne i Birkerød og Rungsted.

Skolebestyreren i Maribo havde som ung været lærer i Rungsted, hvor rektor Skovgaard-Petersen privat havde startet skolen i året 1900, men i 1920 havde ladet staten overtage den med ham selv fortsat som rektor. Der havde siden bestået et nært forhold mellem de to skoleledere, og flere elever fra Maribo var derfor fortsat i gymnasiet i Rungsted. På denne baggrund besluttedes det, at jeg skulle følge i deres fodspor.

For at blive optaget som kostelev på et statsgymnasium krævedes som minimum en god mellemskoleeksamen. På forhånd anså vi ikke dette som noget problem, da jeg i alle årene i Maribo havde klaret mig ganske godt. Nu var der bare det, at jeg, blev forhindret i at deltage i den skriftlige eksamen grundet et maveonde med høj feber. Tilfældet var regulært nok og havde intet med eksamensfeber at gøre. Lige fra 1. mellem havde vi sluttet hvert skoleår med en eksamenslignende årsprøve i de forskellige fag. Det havde givet os en god træning, og jeg havde altid syntes, at det var spændende og morsomt. Nå, takket være det gode og fortlørlige forhold mellem vor skolebestyrer og rektor i Rungsted blev jeg optaget på ”forventet efterbevilling”, idet jeg så i september i Rungsted skulle supplere min mundtlige eksamen med skriftlig sygeeksamen med godt resultat. Og det opnåede jeg da også. Da det samlede resultat således med forsinkelse blev gjort op, blev det til den ene af klassen i Maribos to udmærkelser. Den anden klarede Sigurd Ømann, den senere kendte venstrefløjs politiker.

Af sted til Rungsted

De fra skolen der tilsendte bestemmelser angav bl.a., hvilke bøger og hjælpemidler eleverne skulle møde med til første års undervisning. Den slags var ikke indbefattet i de ganske vist moderate skolepenge. Desuden skulle kosteleverne selv medbringe seng og sengetøj, som tillige med min cykel i god tid blev sendt af sted som fragtgods. Alt personligt tøj skulle mærkes med påsyet navn, og da mine forældre fandt ud af prisen for færdigvævede navnebånd, anskaffedes mærkeblæk og almindelige bomuldsbændler, som jeg så forsynede med navn på navn, hvorpå Mor syede dem i tøjet. Endelig skulle hver elev anskaffe en servante af en af skolen approberet model, enten en ny fra snedkerfirmaet eller en noget billigere brugt af skolen renoveret, så sidstnævnte løsning blev valgt. Mærkeligt nok leverede skolen til hver elev et klædeskab som lån.

I spændt forventning rejste jeg så efter sommerferien med Far til Rungsted, hvor han, efter at have afleveret et aftalt beløb til min præceptor (den kostskolelærer, der skulle administrere mine udgifter, og udbetale mine ugepenge) og set mig vel installeret, vendte hjem til Bandholm.

Skolens faciliteter for de i alt ca. 65 kostelever/alumner, alle drenge og alle gymnasieelever bestod af to bygninger, i den østlige del af området ud mod sportspladsen en større toetages hovedbygning sammenbygget med en enetages fløj, der rummede spisesal og tilstødende køkkenregioner, og en mindre, ligeledes toetages bygning mod vest tæt ved kystbanen. 1. og 2. g'erne boede i hovedbygningen og 3. g'erne i den mindre bygning, som derfor populært blev kaldt for

”Aldersro”. Mellem disse to bygninger lå skolebygningerne omkring en skolegård med to undervisningsbygninger, en ældre og en nyere på hver side forbundet med en gymnastiksal på den tredje side. Midt for den i øvrigt åbne side vendende mod kostafdelingens hovedbygning lå en lav toiletbygning for drengene, kaldet ”Børsen”. Den ældre af de to bygninger til undervisning rummede kontorer, bibliotek, sanglokale, gymnastiksal og toiletter for piger i kælderens og klasseværelser for mellemskoleklasserne og realklassen alle med dagelever fra lokalområdet, både piger og drenge. Også i gymnasiet, der havde klasseværelser og speciallokaler i den nyere bygning, var der piger og drenge som dagelever. Endelig lå på området længst mod nord en selvstændig rektorbolig og ved indkørslen til skolen mod øst en mindre pedelbolig.

Medens kosteleverne i 2. og 3. g boede højst tre på hvert værelse og der havde et fælles arbejdsbord, boede eleverne i 1.g 4 eller 5 sammen uden arbejdsbord, så de tilbragte de daglige faste læsetider om eftermiddagen og om aftenen fordelt i mellemskolens da tomme klasseværelser.

Dagligt liv på skolen

Som de fleste drenge vist på den tid havde jeg med interesse læst Gunnar Jørgensens Flemming-bøger om det spændende liv på en imaginær kostskole. Selv om jeg hurtigt fandt ud af, at vores virkelighed i Rungsted ikke ganske svarede til bøgernes fantasifulde verden, befandt jeg mig fra første dag og i de følgende tre år fortræffeligt som kostelev på Rungsted Statsskole.

Det var skolen, der bestemte, hvem der skulle bo sammen, og hvem der det første år skulle sidde sammen under lektielæsningen. Systemet virkede, så man hvert år fik nye kontubernaler, måske med en enkelt gang det ene år og en anden det følgende. Formålet var sikkert at modvirke klikdannelse, hvilket ej heller prægede vort samvær, der kunne karakteriseres ved et bredt favnende kammeratskab, et kammeratskab, der til en vis grad også omfattede alle tre klassetrin, selv om man hovedsageligt var knyttet til dem i egen klasse. Det elevhierarki, som man har hørt om fra andre kostskoler, hvor de ældste elever tyranniserer de yngre, fandtes ikke i Rungsted, og det er bemærkelsesværdigt, at jeg ikke mindes at have oplevet et eneste slagsmål. Jeg tror, at vi allerede fra 1. g følte, at den slags var vi vokset fra.

I hver af de to bygninger for kostelever boede to yngre lærere, der på skift havde ansvar for vækning om morgenen, tilsyn under lektielæsning og overholdelse af sengetid i den pågældende bygning. Desuden var de præceptor for hver en halvdel af eleverne i bygningen. Det lå i sagens natur, at disse yngre lærere måtte være ugifte, da deres beboelsesfaciliteter bestod af et enkelt værelse, hvorfor de også indbyrdes i spøg refererede til hinanden som 4. g'ere. Disse job syntes at være et nødvendigt

starttrin for nye lærere, normalt ansat som såkaldte timelærere, som så ved afgang blandt de ældre eller ved udvidelse af lærerstaben kunne avancere til adjunkter og flytte i byen med mulighed for at gifte sig, efter at være blevet afløst af nye "4. g'ere".

I kostskoleafdelingens hovedbygning var der to mindre lejligheder, den ene beboet af en ugift lektor og den anden af husmoderen, der var ansat som en slags reservemor for alumnerne. Begge disse og de fire præceptorer spiste med ved alle måltider, der omfattede morgenmåltidet, hvor også rektor deltog og holdt en slags morgen mønstring med inspektion af hver elev efter måltidet, frokosten, der lå efter de to første undervisningstimer, middagen efter de fire sidste timer og aftensmåltidet mellem første og anden tvungne læsetid.

Fritid var der efter morgenmaden, der serveredes klokken 7 i sommerhalvåret og klokken 7:30 om vinteren, og indtil undervisningen startede klokken 8:30, indledt med fælles morgensang. Dertil kom et par timer om eftermiddagen og en enkelt inden sengetid 21:45. Klokken 22 slukkedes alt lys. Lørdagens program fulgte de andre hverdage, men hele søndagen var til fri disposition, dog skulle man forlods med begrundelse melde fra til de måltider, man eventuelt ønskede at være borte fra. Lektielæsning om lørdagen blev ikke altid taget med fornøden alvor. Mandagen lå jo så lagt ude i fremtiden, og hvad man ikke nåede om lørdagen, kunne jo indhentes en gang i løbet af søndagen, hvilket det naturligvis ikke altid blev. Så ikke mindst under lørdagens tvungne læsetid opnåedes en vis færdighed i kortspil som f.eks. 66, der spilles med kun en del af de 52 i et spil kort. Derved var det lettere hurtigt at gemme kortene under bøger til lektierne, hvis man hørte inspektionshavende var på vej.

Hen på foråret i 1.g blev de tre og jeg, der sad sammen i læsetiden, enige om, at nu måtte vi nok tage os sammen og tie stille for at udnytte tiden bedre til dens formål. Vi enedes derfor om et bødesystem med 5 øre for hvert ord sagt. Dertil kom en takst på 10 øre for hver lyd fra den anden ende, hvilke med vort nyerhvervede kendskab til kemi i regnskabet fik den kemiske betegnelse for svovlbrinte H₂S. Jeg fik hvervet som opkræver og kasserer, og efter fælles aftale anvendtes, hvad der i ugens løb var erlagt i bøder, i alt gennemsnitlig omkring 1 krone, til indkøb af wienerbasser og slik til fortæring under lørdagens læsetid, som vi fortsat ikke tog så højtideligt.

Bødetaksterne var naturligvis fastlagt under hensyntagen til vor økonomiske formåen. I 1.g fik vi udbetalt 35 øre om ugen, og da fik 2. og 3.g udbetalt henholdsvis 50 og 75 øre. Året efter havde skolen erkendt, at dyrtiden havde indfundet sig, så satsen blev justeret til 50 øre, 75 øre og 1 krone for de treklassetrin. Man vil forstå, at det var forældrenes penge udbetalt gennem præceptorerne, det drejede sig om, men det skal også tilføjes, at det blev kraftigt henstillet til forældrene ikke at lade deres børn

tilflyde penge på anden vis. Således var det positive opnået, at alle alumner var økonomisk ligestille uanset deres forældres pekuniære formåen.

De nævnte beløb lyder ikke af meget, da dette skrives mere end 70 år senere. Men det almindelige prisniveau var jo heldigvis også et andet den gang. I Hørsholm Bio kom vi ind på børnebillet på 50 øre, når vi bar skoleemblemet, et agern med egeløv. Tilsvarende mulighed havde vi i Skodsborg Bio, hvor børnebilletten kun var 35 øre, så hvad vi eventuelt valgte som underholdning søndag eftermiddag, var ikke altid bestemt af de to biografers program, men til tider af økonomien. De wienerbasser, som vi mæskede os med i læsetiden om lørdagen sidst på året i 1.g kostede 6 øre, og med karameller til 1 øre stykket kunne kassebeholdningen afstemmes, så intet skulle overføres til den følgende uge

Nævnes skal det også, at en 10 stk. cigaretpakke, Blå eller Gul North State f.eks., kostede 40 øre. Man kunne forestille sig, at denne oplysning var uaktuel for 1.g's alumner al den stund, at de i modsætning til 2. og 3. g'erne havde forbud mod at ryge.. Men sådan er det jo med forbuden frugt, og jeg og andre, der ikke før havde røget, blev af forbudet fristed til fra tid til anden i smug at ryge en cigaret uden dog at blive storrygere.

Udgifter til egentlige livsformødenheder så som toiletsager, klipning, skotøjsreparation, kladde- og stilehefter etc. blev afholdt på den måde, at vi af præceptor fik udstedt rekvisition til den pågældende lokale handlende, der så mod forvisning af disse rekvisitioner fik afregnet med præceptorerne. Udgifter til deltagelse i fællesarrangementer arrangeret af skolen og rejsepenge til hjemrejse i ferierne blev ligeledes afholdt gennem præceptorerne. De for hver alumne førte regnskabsbøger fik de pågældende med hjem til attestation, når de rejste på efterårsferie, juleferie, påskeferie og sommerferie.

Et Afbræk

Et par uger før jeg i 1938 skulle hjem på min første efterårsferie, skulle min veninde Bodil, der i Maribo gik i klassen efter min, konfirmeres, og jeg ville sende et eller andet til hende i dagens anledning, jeg husker ikke hvad. I fritiden om eftermiddagen cyklede jeg derfor i byen for at ordne dette, men kom aldrig så langt. Da jeg næste dag vågnede op på Usseørd Sygehus, fik jeg fortalt, at jeg havde torpederet en parkeret mælkebil, som jeg åbenbart i min iver havde overset, og bevidstløs var bragt til sygehuset i tilkaldt ambulance.

Der lå jeg så med kraftig hjemerystelse et par uger, og da jeg blev udskrevet, var det med pålæg om, at jeg ikke måtte læse eller skrive de næste 14 dage. Jeg fik lov at rejse hjem en uge på efterårsferie,

og vendte tilbage som rekonvalescent til skolens sygeafdeling under tilsyn af husmoder og skolens læge. Da jeg fik lov til at genoptage skolegangen, fik jeg at vide, at jeg straks måtte holde op, hvis det medførte hovedpine, hvilket desværre var tilfældet, så jeg måtte drysse rundt som rekonvalescent yderligere et par uger, før jeg endelig kunne deltage i undervisningen. Betingelsen var dog, at jeg var fritaget for gymnastik endnu et par uger.

Det siger sig selv, at et sådant afbræk i undervisningen var lidet gavnligt for resultatet. Vi fik karakterbog med hjem i forbindelse med hver ferie, og udover karaktererne i de enkelte fag og det samlede gennemsnit var også angivet, hvorledes dette gennemsnit placerede en i forhold til de øvrige i klassen. Jeg havde jo været fraværende de sidste to uger inden efterårets karaktergivning og havde åbenbart ikke inden gjort noget særligt positivt indtryk, så jeg havde fået tildelt en blanding af mg'er og mg÷'er, hvilket resulterede i en plads som nummer 18 ud af klassens 25 elever. Og værre blev det til jul. Med et hul på halvanden måned i undervisningen havde jeg haft rige muligheder for at demonstrere min uvidenhed, og resultatet blev da også, at jeg var endt som nummer 25 af de 25.

Man vil forstå, at efter, at jeg i mellemskoleårene i Maribo konstant havde ligget blandt de bedste i klassen, var dette resultat højst utilfredsstillende. Arbejdet under den sidste halvdel af 1.g med at forbedre resultatet var naturligvis en sej kamp op ad bakke, og resulterede ved afslutningen vist kun i en position som nummer 17. Jeg besluttede mig derfor til, at der det følgende skoleår måtte gøres en ekstra indsats.

Jeg husker ikke nøjagtigt, hvor jeg rent fysisk havde siddet i klassen i 1.g, vistnok på en anonym placering et sted midt i klasseværelset. I Maribo havde en af mine gode kammerater og jeg hvert år sikret os et bord bagest i klassen, og jeg havde nok ubevidst følt, at mit lys selv fra denne plads længst borte fra kateteret var tilstrækkeligt til at nå lærerne deroppe. Mine dyrekøbte erfaringer fra det første år i Rungsted havde overbevist mig om, at jeg nok der måtte flytte lyset noget tættere på de afgørende kræfter. Som resultat af dette ræsonnement sikrede jeg mig derfor ved det nye skoleårs begyndelse en plads på første række lige foran kateteret, hvilket jeg gentog også det sidste år i gymnasiet. Jeg var klar over, at på denne position var jeg tvunget til at være rimeligt godt forberedt; der var ingen mulighed for at smugkikke i bøgerne bag ryggen på ham, der sad foran, og tvunget til vågent at følge med i hele undervisningen var jeg også.

Men resultatet af min taktik udeblev heldigvis ikke. I hele 2.g lå jeg placeret som nummer 7 eller 8, og fra starten af 3.g og året ud lå jeg som nummer 3.

Om undervisningen

Vi havde i vores klasse det handicap for elever i den matematisk-naturvidenskabelige gren af gymnasiet, at vores matematiklærer ganske vist var en stor matematiker og i og for sig også et elskeligt menneske, men som underviser var han mindre egnet. Han fortalte os straks, at han betragtede de forhåndenværende lærebøger i faget som uegnede, men han mente at vide, at det helt rigtige sæt var under udarbejdelse, så indtil da ville han gennemgå pensum mundtligt, og vi skulle så gøre vore notater. Sådan fortsatte det i alle tre år, uden at det helt rigtige sæt lærebøger nåede at blive udgivet. Resultatet var, at læreren umiddelbart før den afsluttende, mundtlige eksamen meldte sig syg med nervesammenbrud.

Efter kontakt med undervisningsministeriet blev det bestemt, at den udpegede eksterne censor skulle være eksaminator, og at en af skolens yngre lærere med matematik som fag skulle være censor. Stemningen var naturligvis forud noget trykket. Vi havde hørt, at den pågældende censor, som nu skulle være eksaminator, bestemt ikke var nogen humørbombe, da han var tynget af dårligt helbred med kun en fungerende lunge, og rapporterne fra formiddagens eksamination var ikke lovende. Vi, der skulle op efter frokost, satte dog vor lid til, at skolens, efter hvad vi havde hørt, overdådige censorfrokost, ville have en positiv indflydelse på sfinksen og dermed på eftermiddagens karakterer. Denne forhåbning svandt, da vort efterretningsvæsen kunne oplyse, at ikke blot manglede vor eksaminator en lunge, men også en del af mavesækken efter en nylig operation for mavesår, så han havde ved frokostbordet kun taget lidet for sig af herlighederne, og kunne således ikke forventes at være i bedre stemning end om formiddagen.

Nuvel, alle kom igennem og bestod, selv om nogle af klassens matematiske begavelser indkasserede ret så lave karakterer. I spøg beskyldte de mig så for, at jeg åbenbart ikke var rigtig matematiker, da jeg havde opnået et rimeligt hæderligt resultat.

Dette forhold, kombineret med, at skolen ikke syntes at prioritere vores undervisning i fremmede sprog tilstrækkeligt, var medvirkende til, at gennemsnittet af vi matematikeres afsluttende eksamen lå en del under, hvad de samtidige nysproglige studenter opnåede. F.eks. havde vi samme pensum og timetal i fransk, som de nysproglige, men hvor de havde den samme lærer alle tre år, skiftede vi hvert år. Tilsvarende udskiftedes den fortræffelige lærer, vi det første år havde haft i engelsk, med en, som måske nok ikke var umulig, men var doven og totalt ligeglad med os matematikere.

Lærerne i de øvrige fag levede stort set op til, hvad der krævedes. Et par af dem var nok tæt på at være originaler, men det gjorde kun undervisningen mere fængslende.

Dans og Skolebal

Rektor Skovgaard-Petersen var ikke alene opsat på at bibringe os gode kundskaber men også gode manerer. Han henstillede derfor til forældrene til de nye alumner i l.g, at vi for et gebyr på 15 kr. blev tilmeldt til en ugentlig danseundervisning om aftenen i gymnastiksalen, og jeg tror, at alle meldte sig. Så hvad jeg år forinden var sluppet for på Hotel Isefjord i Holbæk, indhentede mig nu. Vi var jo alle drenge, men et til os svarende antal piger fra byen havde også meldt sig, så på behørig vis gik undervisningen i gang. Om pigernes forældre også skulle betale for denne nok for deres vedkommende i nogle tilfælde tvivlsomme fornøjelse ved jeg ikke. Stort set var det nu meget fornøjeligt, og udover undervisning i standarddanse og nyskabninger som Lambeth Walk og Palais Glide, lærte vi også, hvordan man på korrekt vis hilser på en dame, man møder på gaden.

Blandt det udstyr, vi var beordret til at møde med ved antagelsen, var også en blød hat, og forud for et par af danseaftenerne fik vi besked på at medbringe den. Til den omhyggelige indlæring i hattens rette brug vandrede så drengene rundt i salen i én ring mod uret, medens pigerne gik med uret i en anden ring inden for drengenes. Fem skridt før man på sin venstre side ville passere den pige, der var valgt som ens dame, tog man med højre hånd hatten af og førte den i en elegant bue ned langs ens højre side, mens man smilende så på den udvalgte. Først når man var helt forbi, anbragte man igen hatten på hovedet. Når en del rundture med tilsvarende passager var tilendebragt, fik alle besked på at gå i modsat retning, og man mødte nu den udvalgte på ens højre side, hvorfor hatten skulle tages af med venstre hånd og føres ned langs ens venstre side. Pointen var, at hatten ikke måtte komme ind i synsfeltet til den, man hilste på. Nu mere end halvfjers år senere går ikke mange og slet ingen drenge på 15-16 år med blød hat, så kunsten at hilse korrekt med en sådan hat synes at høre en fjern fortid til.

Vor indøvede dansefærdighed fik vi anvendelse for ved det årlige skolebal afholdt før jul. Vi alumner kunne udefra invitere en pige med, men gjorde vi det ikke, blev et par af 3.g'erne sat til at matche os med piger i overskud fra mellemskolen og realklassen. Da jeg ikke havde haft planer om at invitere en pige udefra, var jeg i den sammenhæng nær ved at komme til at hænge på en, som jeg absolut ikke ønskede nærmere kontakt med. En af mine klassekammerater havde i spøg i skolegården på afstand flirtet med denne pige, som gik i 4.mellem. En eftermiddag, da jeg var ude at gå alene, møder jeg pigen, der standser mig og forklarer, at hun i skolegården flere gange havde set mig tale med min flirtende kammerat, og nu ville hun spørge mig, om jeg troede, at han mente det alvorligt. Selv om jeg nok mente at kende til min kammerats mindre reelle hensigter, nænnede jeg ikke at berøve den åbenbart forelskede

pige enhver illusion og slap fra samtalen med at fortælle, at det kunne jeg desværre ikke vide, men foreslog, at hun spurgte ham selv.

Nu faldt det sig så uheldigt, at nogle af mine andre kammerater, der også var ude at gå tur, observerede min og pigens samtale, og straks gik rygten, at jeg var lun på hende. Snart fik jeg også at vide, at matchmakerne i 3.g havde bestemt at parre os til skoleballet. Det fik jeg dog forpurret ved i sidste øjeblik at invitere en lokal, lidt ældre pige, der boede tæt ved skolen, og som var i lære som kunstvæver. Jeg og en kammerat havde en eftermiddag tidligere i al uskyldighed været inviteret sammen med hende og en veninde op på hendes værelse og lyttet til hendes grammofonplader. Selv om jeg ikke var specielt interesseret i pigen og ikke fulgte bekendtskabet op, så var det dog mit eget valg og ikke et tvunget uønsket.

Til de to følgende års skolebal sikrede jeg mig af erfaring i god tid at invitere en pige af mit frivillige valg, det ene år en pige, der havde gået i realklassen, mens vi gik i 1.g, og som jeg i anledningen fik lokket til Rungsted fra De Blå Pigespejders skole i Korinth på Fyn, hvor hun var i gang med supplerede uddannelse, det næste år en lokal skønhed, der gik på et gymnasium i København. Året før havde hun været med til ballet inviteret af en af klassens storcharmører, men han havde i mellemtiden fundet en anden, så hun tog til takke med mig.

Ny rektor

Efter mit første år på Rungsted Statsskole faldt rektor Skovgaard-Petersen for aldersgrænsen, og med spænding imødeså vi hvem, der skulle afløse ham. Jeg og de fleste, tror jeg, havde lært at sætte pris på ham. Udover hans tilstedeværelse ved det daglige morgenbord og hans inspektion af os alumner, havde han undervist os i fransk på sin helt specielle facon. Min sygeperiode efter mit uheld og den deraf følgende hjernerystelse havde han taget del i ved bl.a. at dekretere, at mit helbred skulle styrkes ved, at jeg ene af alle skulle have en smørklat i morgenmåltidets obligatoriske havregrød. Som de fleste børn den gang var jeg vant til at spise havregrød om morgenen, dog uden smørklat, og jeg fandt ikke, at smørret forbedrede smagen. Men taknemmelig over rektors gode mening døjede jeg med den ordinerede tilsætning indtil juleferien.

Den nye rektor viste sig at være en P. H. Bohn, der kom fra en stilling som lektor ved Sorø Akademi. Hans entre på skolen følte vi alumner var højst uheldig. Han havde foranstaltet, at dørene til vores værelser i løbet af sommerferien var blevet forsynet med et lille firkantet hul i øjehøjde, dækket af en lille hængslet klap, som man ude fra kunne løfte og på den måde overvåge, hvad værelsets beboere

foretog sig. Vi forstod, at det var et system han havde overført fra Sorø, og som han benyttede sig af på sine ture rundt under læsetiden. Vor gamle rektor havde overladt den slags inspektion til de vagthavende kostskolelærere. Når disse ønskede at se, hvad vi foretog os i læsetiden, bankede de på dørene og kom ind i værelserne, og det blev de ved med, så rektor Bohn var ene om at benytte sig af sit spionsystem.

På flere andre områder følte vi alumner, at vor nye rektor stræbte efter at gøre Rungsted Statsskole, der trods sine kun knap fyrre år dog havde fået etableret sine egne skikke og traditioner, til en kopi af det flere hundrede år gamle Sorø Akademi, og det faldt naturligvis ikke i god jord. Det skal i øvrigt anføres, at få år efter, at vor årgang havde forladt skolen, skiftede den på ny rektor, idet P. H. Bohn vendte tilbage til Sorø som rektor der, hvor han givetvis faldt bedre til.

R.G. – Rungsted Gymnasieforening

Det skal dog siges til rektor Bohns ros, at det vist var ham, der tog initiativ til, at der på skolen blev startet en elevforening, hvilket der ikke tidligere havde været. Formentlig efter model fra Sorø var den kun for elever i 2. og 3.g, alumner såvel som dem fra byen, men i øvrigt blandede hverken rektor eller lærerne sig i aktiviteten, som vi havde megen glæde og fornøjelse af. Foreningen, som simpelt hen fik navnet Rungsted Gymnasieforening (R.G.), havde en formand og en redaktør fra 3.g og en næstformand fra 2.g. Desuden var der en kasserer, der administrerede det beløb, der kom ind gennem et beskedent medlemskontingent. Vi havde en ugentlig mødeaften i vinterhalvåret, og hvert møde startede med, at redaktøren oplæste de indlæg, han havde modtaget fra medlemmer i ugens løb. Jeg var flittig bidragyder til denne avis med indlæg på vers og prosa. Derpå fulgte et foredrag eller et oplæg til en debat. Foredrag og oplæg var som regel ved os elever, men kunne også være tidligere elever, der f.eks. kom om fortalte om deres erfaringer i forbindelse med det studie, de havde valgt. En sjælden gang var også en af skolens lærere inviteret til at holde foredrag. Mens jeg gik i 3.g, holdt jeg selv foredrag om Johannes Ewald og hans tilknytning til Rungsted.

Hver mødeaften og dens emne blev behørigt annonceret ved plakat ophængt i skolens udhængsskab. En i vores klasse havde særlige evner som plakattegner. Han fik ganske vist holdets mindste studentereksamen, men klarede sig senere fint som tegner inden for reklamebranchen. Ind imellem afløste jeg ham som plakattegner, uden dog at nå hans kunstneriske niveau.

Sidste mødeaften før juleferien og den sidste, der før påskeferien sluttede vinterens aktivitet, var festaftener. Om efteråret, mens vi gik i 2.g, var der uden forbindelse med R.G. lagt op til, at der skulle afholdes en skolekomedie med aktører udpeget blandt 2.g'erne. Vor lærer i historie skulle være

instruktør og havde valgt en af Holbergs mindre kendte komedie: Pernilles korte Frøkenstand.. En tid lang hersede han med os ved prøver, men endte åbenbart med at finde os så talentløse, at han opgav og meddelte, at der ikke blev nogen skolekomedie. Selv delte vi nu ikke helt hans syn på vores indsats, og vi følte derfor, at den ikke burde gå til spilde. Vi fandt derfor frem til, at vi, der havde slidt med denne komedie, skulle opføre dens tredje og sidste akt som en del af underholdningen ved R.G.'s første julefest. Som introduktion og som en slags erstatning for de to første akter skrev jeg på vers en prolog, som jeg fremførte som prologus.

Idræt

Som på de fleste skoler var fodbold den primære udendørs sportsgren. De bedste spillere dannede skolens kamphold, der spillede i en årlig turnering mellem kostskolerne i Rungsted, Birkerød, Haslev, Sorø og Herlufsholm. I Maribo havde vi drenge kun enkelte gange i gymnastiktimerne om sommeren fået lejlighed til på en nærliggende fodboldplads at løbe lidt rundt iført vores daglige tøj og sko og sparke til en bold, men som regel drog vi ud til svømning fra skolens egen badeanstalt ved søen. Ved starten på skolen i Rungsted skulle jeg i henhold til reglementet møde med fodboldstøvler, fodboldtrøje, shorts, strømper og benskiner. Iført dette udstyr havde jeg måske nok en vis lighed med en fodboldspiller, men jeg fandt hurtigt ud af, at det ville jeg aldrig blive, så da der blev chance for, at enkelte kunne dyrke atletik i stedet for at spille fodbold, meldte jeg mig straks. Ved fodboldbanens nordlige ende var der faciliteter for længde-, højde- og stangspring, vejen mellem fodboldbanen og kostskoleafdelingens hovedbygning blev brugt til 100m løb og startede man der, løb rundt om fodboldpladsen og sluttede med endnu en 100m, blev det til ca. 400m.

Ved en tilfældighed, da vi en enkelt gang i Maribo i en gymnastiktime blev sat til to og to at løbe om kap rundt om søen i anlægget Trekanten, opdagede jeg, at jeg havde et vist talent for løb over de lidt længere distancer. Hjemme i Bandholm havde jeg derfor søgt at udvikle talentet ved løbetræning rundt om forhavens staudebed. Jeg havde målt rundkredsen til ca. 33m, så når jeg løb 30 omgange blev det til en kilometer, hvilket jeg fandt passende. På vejene rundt om skolen i Rungsted havde vi en bane på ca. to kilometer, så den begyndte jeg at bruge som træning i fritiden, og fra tid til anden løb vi atletikfolk også denne distance i gymnastiktimerne.

Om vinteren, mens jeg gik i 2.g, meldte jeg mig på vores gymnastiklærers opfordring ind i Hørsholm Idræts Klub (HIK) med henblik på at deltage i ynglingeafdelingerne af forårets terrænløb. Nu var der imidlertid sket det kort før min indmeldelse, at en del af atletikfolkene i HIK havde følt sig som

stedbørn i forhold til foreningens andre idrætsgrene og derfor dannet en ren atletikforening "Hjorten". Til stor fortrydelse for ledelsen i HIK havde den nye forening opnået Dansk Atletik Forbunds autorisation på arrangementer på lokale løbe- og atletikstævner, så mit nye medlemskab af HIK opfyldte altså ikke det ønskede formål. Det naturligste ville jo så have været, at jeg i stedet havde meldt mig ind i "Hjorten", men folkene i HIK var så fornærmede på denne forening, at de overtalte mig til i stedet at melde mig ind i Birkerød Idrætsforening "Skjold". Sammen med nogle få seniorløbere, der var ingen andre ynglinge, trænede jeg så i løbet af foråret 1940 nogle weekender i denne forening. Jeg blev også tilmeldt et terrænløb i Ørholm, men ynglingeløbet der blev aflyst grundet for få deltagere, og næste punkt på programmet var Ermelundsløbet. Jeg var i god tid ude at se mine ældre kammerater starte i seniorløbet, der blev afviklet inden ynglingeløbet, og da de sidste seniorer var kommet i mål, stod jeg klar ved startstedet, troede jeg da. Til min forbavselse så jeg imidlertid pludselig ynglingeløberne komme farende forbi. De var startet et helt andet sted end seniorerne, hvad ingen havde fortalt mig. Noget slukøret cyklede jeg så tilbage til Rungsted, hvor jeg til nysgerrige kammerater måtte berette om min fiasko.

Min eneste aktive indsats for Birkerød blev derefter som deltager på et stafehold under et stævne i Nærum. Efter sommerferien cyklede jeg en weekend over til Birkerød for at genoptage forbindelsen. Til min lammende overraskelse så jeg, at foreningens fodboldhold var i gang med at spille en kamp mod et hold soldater fra den tyske besættelsesmagt, hvorpå jeg straks meldte mig ud af foreningen.

Da jeg ikke personligt havde haft nogen animositet imod Hørsholms nye atletikforening "Hjorten", meldte jeg mig derfor ind i denne forening, hvor der også var andre ynglingeløbere, ikke fra skolen, men det var jo kun en fordel at komme sammen med nogle uden for skolens lidt lukkede kreds. På skolen var interessen for atletik på det tidspunkt steget så stærkt, at der i oktober 1940 over to weekender på Hørsholm stadion for første gang blev afviklet skolemesterskaber. Min indsats blev til en tredjeplads i finalen på 300m løb og andenpladser i 1500m løb og stangspring.

I foråret 1941 arrangerede "Hjorten" terrænløbet Hørsholmløbet, og i dets ynglingeafdeling opnåede jeg at blive nummer tre og bedste lokale af godt 20 deltagere I det følgende Ermelundsløb, hvor jeg denne gang stillede op på det rigtige startsted (!), blev jeg også bedst af os fra "Hjorten", men dog kun nr.19 af godt 50 deltagere. Mellem den skriftlige og mundtlige studentereksamen nåede jeg også at være med foreningen til et holdstafetløb i Lyngby. Det drejede sig om fem etaper rundt i byen; 1000m, 3000m, 1000m, 3000m og en sidste 1000m. Der var fem deltagende hold, og da jeg løb den første 3000m lå vi nogenlunde samlet. Jeg husker, at jeg med en vis betagelse løb sammen med Hartington

Andersen, som jeg vidste, havde været Danmarks deltager i maratonløbet under Olympiaden i Berlin 1936, og som her deltog på et hold fra "Hellas" i Roskilde. Desværre løb vor mand på den anden 3000m væsentligt langsommere end jeg, så vi blev kun nr.4 af de 5 deltagende hold.

Krig og besættelse

To uger efter at vi i 2.g havde startet skoleåret overfaldt Tyskland Polen, undlod at reagere på Englands og Frankrigs ultimatum, og 2. verdenskrig brød ud. Til min Fars og mange andres overraskelse og skuffelse blev der ikke i Danmark etableret en sikringsstyrke, som den han havde været med i under hele 1. verdenskrig, og som da havde bidraget til at sikre Danmarks status som neutral. Nogle få årgange af værnepligtige blev genindkaldt, bl.a. nogle kompagnier af Livgarden, som kom til Rungstedegnen, blev privat indkvarteret, hold nogle øvelser i området, men blev så atter hjemsendt, lige som størsteparten af de tilsvarende genindkaldte andre steder i landet også snart blev sendt hjem.

Krigen kom ikke som nogen overraskelse for os unge mennesker. Med en vis forståelse havde vi som så mange andre i den vestlige verden fulgt Tysklands bestræbelser på at bringe "heim im Reich" de tyske befolkningsgrupper, der som følge af Versailles-traktatens grænsedragninger efter 1. verdenskrig var havnet uden for dets grænser. På den anden side havde vi hørt lidt om de brutale midler, som Hitler for at opnå dette mål havde bragt i anvendelse, selv om dansk presse var forsigtig i omtalen af dette og ved Østrigs "Anschluss" i marts 1938 i vid udstrækning rapporterede om de østrigere, der hilste tyskerne velkommen. München-aftalen i september 1938, som med engelsk-fransk godkendelse og italiensk bistand pressede Tjekkoslaviet til at afstå til Tyskland det af 3 millioner tyskere beboede Sudeterland var jo for så vidt i overensstemmelse med den nationale selvbestemmelsesret. Derimod blev det klart for enhver, da tyske tropper i marts 1939 invaderede resten af Tjekkoslaviet og oprettede Protektoratet Böhmen-Mähren og lydstaten Slovakiet, at Hitlers aggressive ambitioner rakte langt videre end til at virke for national selvbestemmelse. I øvrigt havde hans styre på anden vis vist sit sande ansigt, da de vanvittige jødeforfølgelser i november 1938 for alvor satte ind med den såkaldte "krystalnat".

Endelig havde undertegnelsen i august 1939 af den overraskende tysk-sovjetiske ikke-angrebspagt klart indikeret, at Polen var Hitlers næste mål, hvilket blev bekræftet af de usandsynlige historier om polsk provokerede grænsetildragelser, som det tyske propagandaapparat diskede op med i dagene umiddelbart inden den tyske invasion i landet.

Umiddelbart fik krigen ikke den store indflydelse på vores tilværelse på skolen, hvor livet i det væsentlige gik sin vante gang vinteren over til foråret 1940. På nær et par elever og en enkelt lærer af

kommunistisk observans fulgte vi med sympati og beundring Finlands heltedige, over tre måneder lange forsvarskamp efter Sovjet Unionens overfald i november 1939. Der var foredrag om Finland, indsamling på skolen til støtte for finnernes kamp, og med glæde læste vi om de danske frivillige, der drog af sted for aktivt at deltager i kampen. Finlandskrigen optog os så meget mere, som Sovjet Unionens aggressive hensigter allerede var blevet tydeligt dokumenteret, da det ved Tysklands endelige nedkæmpelse af Polen rykkede ind fra øst for at få sin betragtelige del af rovet. England-Frankrig havde ikke været i stand til at yde Polen militær støtte af betydning, og deres kamp mod Tyskland blev i begyndelse ført i luften og på havet, medens landstyrkerne stod over for hinanden i de symbolske defensive Maginot og Siegfried linier og de engelske ekspeditionsstyrker med erfaringerne fra 1. verdenskrig i stilling langs den fransk-belgiske grænse.

Knap en måned var gået, efter at Finland havde måttet bukke under, før det var Hitlers Tyskland, der foretog krigens næste aggression, besættelsen af Danmark og felttoget mod Norge. Var krigsudbruddet året før ventet, kom denne udvikling som en overraskelse for de fleste af os, selv om det i bagklogskabens klare lys nok kunne have været forudset.

Den 9. april 1940 blev vi på skolen vækket tidligt om morgenen ved larmen af lavtgående fly. I det værelse, som jeg på kostafdelingens hovedbygning boede i sammen med to kammerater, havde vi fra vinduet udsyn mod øst og så en formation af militærfly med kurs mod syd hen over Folehave skov. Jeg havde læst om, at nogle af de i sidste øjeblik før krigens udbrud til det danske forsvar bevilligede ekstra midler var disponeret til køb af moderne jagerfly fra henholdsvis Tyskland og England til Hærens Flyvetropper og Søværnets Flyvevæsen, og i min naivitet forklarede jeg mine kammerater, at det måtte være nogle af disse fly, der nu var ankommet og var på øvelse.

Længe varede det dog ikke før sandheden måtte erkendes, da også Rungsted fra luften fik sin del af de tyske "Oprob", og tidligt på formiddagen kom danske avisers løbesedler med Kongens og Statsminister Staunings budskaber om den tyske besættelse, og at regeringen under protest havde besluttet at ordne landets forhold under hensyn til den besættelse, som havde fundet sted. Der meddeltes intet om dansk modstand. Først senere erfarede om den tapre indsats af danske soldater i Sønderjylland, der, indtil de modtog regeringens ordre om at holde inde, kæmpede fra ubeskyttede stillinger, da samme regering havde forbudt etablering af forberedte, dækkede stillinger for ikke at provokere tyskerne!

Min stemning på denne sorgens dag fremgår af det digt, som jeg skrev samme dag:

*I en bjergfuld og stormende Egn
Lå en Dal, og i Dalen der voksed'
En ældgammel Eg.
Der stod den i tusinde Aar,
Mens Stormene peb i dens Grene.*

*En Gang var den mægtig,
Da bredte den ud over Dalen sin sejrende Krone;
Men Uvejr på Uvejr
Drog hen over Egen,
Og Stormene peb i dens Grene.*

*Og ofte rev Lyn sig løs
Fra den kulsorte, buldrende Himmel,
Og i zigzagdragende Bane
Søgte ned de mod Dalen med Egen,
Der skælvede ved at beskue
Det dødblege, iskolde Skær,
Og den følte sin Dødsstund var nær.
Og Stormene rev i dens Krone
Og Lyn flænged' Grenene af,
Og i Stormnattens lynflaa 'de Mørke
Hørtes Bladene ralle i Dødsangst,
Naar de reves fra Kronen og flagred'
Mod de ukendte Rædsler i Natten.
Men kun Grenene styrted' fra Stammen,
Thi den selv med sit stenhaarde Ved
Trodsed' Storme og Uvejr og Rædsler
Og skød Skud gennem Tiderne ned.*

*Og man tro'de at Egen var hævet
Over Skiften i Maanens Skive;
Men dens Ved blev med Aarene frønnet
Og dens Grene blev visnede Dødsskud.*

*Saa da Uvejret atter sig meldte
Og drog hen over Dalen med Egen
Og paa ny sine Dødningestraaler
Sendte ned mod den frønnede Kæmpe,
Lod den stille sig flænge af Lynet,
Mens hvert Blad saa mod Forsynet ud.
Nu Ruinerne kun staar tilbage;
Men kan de skyde nye Skud?*

Jeg viste digtet til vores dansklærer, som jeg også tidligere havde vist andre af mine digte for at få hans faglige kommentarer. I dette tilfælde gik hans kommentar mere på, at han ikke delte min pessimistiske holdning til mangelen på egentlig modstand mod den stedfundne besættelse. Det man skulle hefte sig ved, mente han, var den danske erklærings udsagn om, at besættelsen var sket under protest. Sådant var der flere, der trøstede sig og ikke følte nogen national skam ved den måde, hvorpå Danmark havde ladet sig rende over ende, en situation modsat den i Norge, hvis fortsatte kamp med hjælp fra engelske og franske styrker vi var mange, der fulgte med beundring og misundelse.

Mens kampene i Nordnorge endnu stod på, blev vi vidne til, at Hitler foretog sit næste skridt, felttoget mod Frankrig indledt af invasion i Holland og Belgien. Alt mens vi var til de afsluttende årseksamen, udfoldede lynkrigen sig, store dele af det i Nordfrankrig afskære britiske ekspeditionskorps og en del franske styrker blev evakueret fra Dunkerque, Mussolinis Italien trådte ind i krigen på Hitlers side, og næppe havde vi indledt sommerferien, før man i aviserne kunne læse, at Frankrig havde accepteret våbenstilstand på ydmygende betingelser, og at England og dets imperium derfor stod alene over for Tyskland-Italien, der på det tidspunkt fik tilslutning af Japan og blev til de såkaldte Aksemagter.

På skolen havde vi enkelte alumner fra Færøerne, og med Danmarks besættelse fulgt af, at England sikrede sig kontrol over øerne, var disse elever total afskåret fra deres hjem. Hidtil havde de kunnet komme hjem i sommerferien og juleferien som os andre, men de én-ugers påske- og efterårsferier, i hvilke vi syddanskere også kom hjem, var for korte til at man den gang inden for dette tidsrum kunne foretage returrejse mellem Danmark og Færøerne, så da havde de tilbragt disse ferier hos familie, venner eller bekendte i Danmark.

Året før, i 1939, havde jeg i forbindelse med sommerferien cyklet hjem og tilbage igen. På den måde var togbilletten sparet, og jeg havde cyklen til disposition under ferien uden at skulle betale for

dens fragt frem og tilbage. På skolen vidste man, at jeg havde planlagt at gøre det samme i 1940. En færøsk alumne i 1.g, Ejvind Vilhelm, der i øvrigt senere blev Færøernes første biskop, var blevet inviteret til at tilbringe sommerferien hos præsten på Fejø. Det blev derfor arrangeret sådan, at han på cykel skulle følges med mig til Bandholm og derfra selv finde vej til Fejø-færgen i Kragenæs. Som året før ville jeg bruge også natten til turen, da trafikken og temperaturen på denne tid af døgnet er mindre. Efter translokationen begav Ejvind og jeg os så på vores cykler i vej sydpå. Da vi ud på natten kom til Storstrømsbroen blev vi stoppet af tysk bevogtningsmandskab og blev først sluppet over, da man havde skaffet en eskorte bestående af en cykel- og geværbevæbnet soldat, der fulgte os hele vejen over, en procedure, der anvendtes om natten.

Ingen havde vist rigtigt tænkt over, at Ejvinds kondi ikke helt var til en så forholdsvis lang cykeltur, men ved hjælp af min megen opmuntring under vejs lykkedes det os dog hen på morgenen at nå frem til Bandholm. Efter et styrkende morgenmåltid sendte vi så Ejvind af sted på de sidste kilometer til Kragenæs. Fra telefonen på toldkammeret, selv havde vi ikke telefon, meddelte Far præsten på Fejø, at feriedrengen var vel på vej og fik senere besked tilbage, at han også var vel ankommet. Jeg tror nok, at den gode præst følte, at turen havde været en for barsk oplevelse for Ejvind. I hvert tilfælde sørgede han for, at Ejvind efter sommerferien kom med tog tilbage til skolen.

A propos længere cykelture så var det nok den gang mere almindeligt, end det senere er blevet, til trods for, at datidens cykler ikke var udstyret med hverken tre eller flere gear. Den sommer havde Far af en kammerat fra hæren, en kaptajn i reserven, som i øvrigt også var i toldvæsenet og gjorde tjeneste som toldforvalter i Kastrup lufthavn, fået tilbud om at låne familiens lejlighed på Frederiksberg, medens de selv var i sommerhus i Hareskoven. Da Far så tog 14-dages sommerferie under skoleferien, begav mine forældre, Birgitte og jeg os på cykel mod København. Det var bestemt, at turene frem og tilbage hver skulle tages i to etaper. På udturen overnattedes på hotel i Fakse, idet jeg dog kørte til St. Heddinge og besøgte en klassekammerat, der boede der. Næste morgen mødtes vi på aftalt sted syd for Køge og fortsatte så mod Hovedstaden. På hjemturen overnattede vi alle fire på hotel i Karise. Opholdet i København blev naturligvis brugt til sightseeing og besøg hos venner og familie. Under opholdet havde Birgitte fødselsdag, som blandt andet blev fejret hos Else på Gentofte Amtssygehus, hvor hun da var sygeplejeelev.

Sidste skoleår

Ved sommerferiens afslutning steg jeg atter på cyklen og kørte om natten til Rungsted.

Som 3. g'er blev vi installeret i "Aldersro", der som skolebygningerne havde centralvarme i modsætning til kostafdelingens hovedbygning, hvor vi havde haft kakkelovn på hvert værelse.

Tiden var naturligvis præget af besættelsen, men den vakte nationale følelse gav sig på dette tidspunkt mest udslag i stævner over det ganske land, også i Hørsholm, med alsang og arrangementer med algang. Jo, og så blev der på Kong Christian X 70-års fødselsdag 26. september for os alumner midt på dagen serveret en 3-retters (!) festmiddag, og om aftenen var der underholdning ved musikalsk begavede elever og med oplæsning ved rektor. Endvidere startede kulturbevidste borgere i Rungsted en forening, der elskværdigt inviterede os alumner gratis med til arrangementer på det gamle Rungsted Badehotel, hvor vi blandt andet en aften havde glæde af oplæsning ved kgl. skuespillerinde Anna Borg og sang af en da kendt tenor ved navn Frantz Rabinowitz. En anden aften læste den da unge kgl. skuespiller John Price scener af Per Gynt akkompagneret kgl. pianistinde Johanne Stockmarr, specielt husker jeg scenen med Mor Åses død.

Med rektors velsignelse var vi også inviteret til en kulturaften i Hørsholm Bio, hvor vi så en kortfilm "Ungdom og Bøger" efterfulgt af et foredrag af biblioteksdirektør Thomas Døssing benævnt "Folkeoplysning gennem 100 Aar". Foredraget viste sig at være en gang slet skjult kommunistisk propaganda, hvilket i bagklogskabens klare lys nok ikke vil overraske nogen, når man erindrer, at det var samme Døssing, der i krigens sidste år af Frihedsrådet blev sendt til Moskva som en slags gesandt og der gjorde en lidet heldig figur. Rektor, som var en 'god konservativ', og som også overværede foredraget, var bagefter rasende og erklærede, at havde han vidst hvordan biblioteksdirektøren ville udlægge emnet, havde han ikke sluppet os alumner af sted til arrangementet.

Til gengæld havde rektor ingen indvendinger, da stifteren af partiet Dansk Samling Arne Sørensen på initiativ af en alumne holdt et fængslende foredrag i vores spisesal med titlen "Er Frihed et forældet Begreb?"

Som året før var vinteren lang og tilmed ekstremt kold med temperaturer på ned til mellem 20 og 30 graders frost, og vi frøs bravt. Sne faldt der også rigeligt af, men det udnyttede vi til uden for "Aldersro" at rejse først en fire meter høj snemand, Danmarks højeste mente vi, og senere fik han selskab af en tre en halv meter høj snekone.

En dag i begyndelsen af februar sattes uventet skolens splitflag på halv, og rektor meddelte, at det var fordi han havde fået oplyst, at den danske flåde var blevet beslaglagt af besættelsesmagten. Det var jo en chokerende oplysning og ville, hvis den havde været korrekt, med et slag have kuld kastet mine fremtidsplaner. Ikke alle tog det så tungt. En af mine klassekammerater, som ellers var anset for at være

ganske intelligent, trøstede mig med, at jeg bare kunne søge ind i den tyske flåde, der jo også var meget større end den danske! Nå, nu viste det sig, at rygten var noget overdrevet. Det drejede sig ikke om den danske flåde i sin helhed, men om otte torpedobåde, hvilket da var galt nok, men ikke satte en stopper for mine fremtidsplaner. To af de otte torpedobåde var dog så gamle, at tyskerne fandt dem uanvendelige, så de blev leveret tilbage.

Dagen før min 18-års fødselsdag indsendte jeg min ansøgning om samme sommer efter afsluttet matematisk-naturvidenskabelig studentereksamen at blive optaget til uddannelse som søofficer, bilagt som krævet en udtalelse fra skolens rektor. I maj fulgte så den skriftlige eksamen og i juni gik det løs med de mundtlige fag. Den rækkefølge, i hvilken vi kom ind til det grønne bord, blev for hvert fag bestemt ved lodtrækning. I sidste fag, biologi, havde jeg trukket nr. 21, det næstsidste nummer. Det betød, at mens mine kammerater en efter en fra morgenstunden satte huen på hovedet og efterhånden i flokke gik jublende rundt, måtte jeg vente til sent på eftermiddagen. Det var jo ikke til holde ud at se på, så både om formiddagen og efter frokost den første del af eftermiddagen cyklede jeg op til en fredfyldt plads i Folehave skov med min biologibog m.v. og vendte først tilbage kort før, det blev min tur. Min således gennemførte repetition kronedes med et ug, så derpå kunne også jeg slutte mig til mine lystige kammerater.

Senere tiders fejring af studentereksamen kunne forlede til at tro, at vor lystighed var fremmet af indtagelse af en del spiritus, men det var ingeniunde tilfældet. Under vor fejring denne og de to følgende dage/nætter erindrer jeg ikke at have set en eneste utilbørligt påvirket af spiritus. Men sammenlignet med, hvad mange af nutidens nybagte studenter indtager, var det, vi konsumerede, givetvis højst beskedne mængder. Vor lystighed og glæde var af ganske naturlig art, måske også i nogle tilfælde præget af en vis flirten under de afholdte gilder med grammofonmusik og dans.

Den første aften var der for os alumner arrangeret en demitentfest med bl.a. en sikkert ikke alt for stærk punch, hvor rektor lykønskede os. At vi bagefter sneg os ud og sluttede os til vore klassekammerater fra byen, som holdt pølsegilde i nærheden hos forældrene til en af dem, og blev der det meste af natten, faldt ikke i god jord hos rektor, da han blev klar over det, men det tog vi naturligvis med sindsro. Ved translokationen næste dag mødte vi drenge op i smoking, flere havde som jeg blot lejet en sådan, og pigerne var alle i hvide kjoler. Om aftenen og natten holdt vi sammenskudsgilde hos et andet forældrepar i nærheden, og selv om nogle derpå rejste hjem, var vi nogle stykker, der klarede endnu en nats fornøjelser ved en sammenkomst hos forældrene til den eneste pige på matematikerholdet.

Efter så om morgenen at have pakket mine ejendele og sendt dem hjem som fragtgods, startede jeg turen sydover på cykel, og selv om jeg de foregående nætter ikke havde sovet meget, og det var en varm dag, nåede jeg om aftenen til Bandholm. Min sommerferie og min tid med studenterhue blev til knap en uge. Mit eksamensbevis var sendt til Søofficersskolen, og vi ansøgere skulle møde til undersøgelse hos lægen i Nyboder allerede 30. juni, så af sted det gik mod København dagen før, denne gang dog med tog og med overnatning hos familien Hornung.

Etter de første møter ble det klart at det var viktig å ha et elevråd som kunne bidra til å bedre skolen og gi elevene mer innflytelse i skolearbeidet. Det ble etablert et elevråd med fire medlemmer og en leder. Elevrådet ble etablert som et samarbeid mellom elevene og lærerne. Elevrådet ble etablert som et samarbeid mellom elevene og lærerne. Elevrådet ble etablert som et samarbeid mellom elevene og lærerne. Elevrådet ble etablert som et samarbeid mellom elevene og lærerne.

Anden del Et liv i Søvneret

Etter de første møter ble det klart at det var viktig å ha et elevråd som kunne bidra til å bedre skolen og gi elevene mer innflytelse i skolearbeidet. Det ble etablert et elevråd med fire medlemmer og en leder. Elevrådet ble etablert som et samarbeid mellom elevene og lærerne. Elevrådet ble etablert som et samarbeid mellom elevene og lærerne. Elevrådet ble etablert som et samarbeid mellom elevene og lærerne. Elevrådet ble etablert som et samarbeid mellom elevene og lærerne.

Optagelse og eksercerskole

Efter lægeundersøgelsen var vi ansøgere, jeg mener vi var omkring 70, på Holmen, hvor vi på Søofficersskolen fik frokost under opsyn af skoleofficerer. Jeg har på fornemmelsen, at vores bordskik og evne til at håndtere kniv og gaffel diskret blev vurderet og indgik sammen med resultatet af lægernes bedømmelse af vores fysiske tilstand og resultatet af vores studentereksamen i den endelige vurdering af ansøgerne. Hvordan disse inkommensurable størrelser blev kombineret til et samlet resultat for hver enkelt ansøger står for mig hen i det uvisse. Vurderingen af ansøgers håndtering af kniv og gaffel, og hvad dertil hører, er vist nok senere erstattet af psykologiske tests, hvilket skulle repræsentere et fremskridt.

Efter frokosten fik vi besked på at møde på skolen næste dag for da at få at vide, hvem der var antaget. Følgende dag viste det sig så, at vi var 39, der i en rækkefølge efter bedømmelse af hver enkelt blandede kvalifikationer var antaget som søkadetlærlinge. Jeg var placeret som nr. 15 i denne rangfølge. Samtidigt blev antaget fire intendanturkadetlærlinge, som sammen med os skulle gennemgå den indledende lærlingeuddannelse.

Næste morgen skulle vi antagne så møde ved Værftsbrovagten for at starte med at blive iklædt og derpå blive underbragt på kaserneskipet *Fyen* under den indledende eksercerskole på cirka en måned. Vi var en broget flok, der på Frederiksholms beklædningsmagasin skiftede vort civile tøj ud med flådens blå matrostøj, fik udleveret vor øvrige mundering at stoppe i en køjesæk, for derpå at marchere videre nordpå til Nyholm, hvor *Fyen* havde sin plads ved den kaj, der benævnes Elefanten.

Fyen var bygget af jern og stål på Orlogsværftet i 1882, men af udseende og størrelse mindede den oprindeligt om de fra slaget ved Helgoland kendte fregatter *Niels Juel* og *Jylland* bygget af træ godt en snes år tidligere. Som egentlig krigsskib var det vel nærmest "et for silde født barn" og gjorde derfor kun begrænset aktiv tjeneste indtil det i 1907 blev oplagt på Holmen som kaserneskip uden rigning og med øverste dæk forsynet med tag á la Noahs Ark. Men som kaserneskip havde det tjent Søværnet trofast i årene siden da som logi for de grundlæggende eksercerskoler for værnepligtige, mathelever og søkadetlærlinge.

Ved de da store indkaldelser af værnepligtige blev kapaciteten på over 500 mand fuldt udnyttet, og hængekøjerne hang tæt på både batteridæk, banjerdæk og i "sumpen", det tidligere maskinrum. Denne kapacitet var dog langt fra udnyttet under vores ophold på *Fyen*, da der om bord foruden os 43 lærlinge kun var et hold 2.-års mathelever og en gruppe eftertjenestegaster. Disse sidste var

værnepligtige, der under deres normale tjenestetid havde pådraget sig arrest i mere end et vist antal dage. Man mente derfor, at de ikke havde fået det fulde udbytte af tjenestetiden, og hvad de måtte have forsømt, mens de sad i arresten, skulle derfor indhentes med ekstra tjeneste efter det tidspunkt, hvor de normalt skulle have været hjemsendt.

Når vi nybagte, forholdsvis uskyldige studenter, for det var jo studenter dengang, om natten for at lære skildvagtjeneste som "føl" skulle gå vagt på kajen langs *Fjæen* sammen med en fra denne brogede flok, var der også chance for at lære en del nyt om livet både i og uden for marinen.

Nå, men den officielle oplæring til den maritime tilværelse foregik jo fra tidlig morgen til sidst på eftermiddagen. Programmet omfattede mellem, hvad der syntes som utallige, langvarige mønstringer, fra starten indøvelse i at afgive hilsen med honnør til huen. Den gang måtte ikke hverken menigt militært personel eller kadetter gå i civil påklædning, og der var almindelig hilsepligt over for alle befalingsmænd og officer af højere rang. Som lærlinge var vi jo absolut nederst i hierarkiet, så før vi kunne få landlov, måtte vi lære, at når man mødte enhver af disse overordnede, skulle vi hilse med hånden til huen fem skridt før og to skridt efter passagen, mens vi ved passagen så vedkommende stift i øjnene. Værst var det i den forbindelse, at der ved den tyske besættelse året før var pålagt gensidig hilsepligt mellem dansk og tysk militært personel. Derfor, hvis man i byen mødte en af disse fra besættelsesmagten, hvad man da i videst mulig udstrækning søgte at undgå, kunne man kun gøre blikket ekstra stift, når man aflagde den befalede hilsen.

Udover det med hilsen, som i faget tjenstekendskab suppleredes med kendskab til, hvorledes man på uniformernes distinctionering kunne skelne diverse grader i søværn og hær, indøvede vi også en så vigtig disciplin, som hvorledes man banker på en dør til en officersmesse eller et officerslukaf, og hvordan man så på korrekt vis fremfører sit ærinde. Undervisning i, hvorledes man skriver en korrekt ansøgning om f.eks. ekstra frihed for deltagelse i større familiebegivenheder, hørte også til pensum. Vores skoleofficer og lærer i tjenstekendskab var daværende søløjtnant I, senere viceadmiral Sven Thostrup, hvis undervisningsform mindede mig om indlæringen af Luthers Lille Katekismus i det år, jeg som 8-9 åring gik i Bandholm skole.

To underkvartermestre tog sig af den praktiske uddannelse, der udover den militære hilsen omfattede bl. a. marchøvelser, gevæksercits, skildvagtjeneste og roning. En kvartermester uddannet som gymnastik- og svømmelærer sørgede for, at vi aflagde Søværnets Lille Frisvømmer Prøve, hvilket fandt sted fra en flydende badeanstalt anbragt i Flådens Leje syd for Hønsbrovagtten. Havnevandet var den gang stærkt forurenet og uigennemsigtigt, så badningen var en begrænset fornøjelse. Det grumsede

vand havde kun én fordel. En del ad prøven var dykning til tre meters dybde. En flyder blev smidt ud med en tre meter line, der for enden bar et lille hvidt kors holdt nede af en tung genstand. Efter tur skulle vi så dykke ned og komme op med korset. De snedigste af os opdagede, at allerede når man var en meter under overfladen, kunne man ikke ses fra den flydende badeanstalt. Så inden vi spang ud, tog vi pejling af flyderen med linen, dykkede en meter ned, svømmede hen til linen, som man så kunne hale op med genstanden for enden, hvorpå man sørgede for at forblive endnu en passende tid i skjul på den en meters dybde for slutteligt triumferende at komme op med korset.

Til søs

Efter en månedstid blev vi sendt med tog til Næstved, hvor vi påmønstrede inspektionsskibet *Hvidbjørnen*, i hvilket vi skulle få vores første indlæring i livet til søs i den danske flåde. Det med til søs var på det tidspunkt ret så begrænset, primært af de omfattende restriktioner, besættelsesmagten havde pålagt Søværnet og sekundært grundet faren fra de utallige bundminer engelske fly havde nedkastet også i danske farvande i kampen rettet mod Tysklands forsyningslinier til det besatte Norge og mod den tyske flådes opmarchlinier nordover. En daværende dansk/tysk aftale gik ud på, at tyske ministrygere skulle tage sig af de syd-nord rettede ruter, medens danske ministrygere skulle klare de øst-vest gående og øvrige lokale forbindelser mellem landsdelene og øerne. Hvad angik den danske flådes uddannelsesaktivitet, var denne henvist til et minestrøget område i den nordlige del af Smålandsfarvandet, til Isefjorden, det Sydfynske Øhav og for undervandsbådernes vedkommende til Mariager Fjord, hvis dybde fandtes rimeligt egnet. Dertil kom, at man ad de minestrøgne ruter, efter aftale med tyskerne i hvert enkelt tilfælde, kunne forlægge mellem Flådestationen i København og disse øvelsesområder og aflægge weekend besøg i havne nær øvelsesområderne.

På vores første togt fik vi således stiftet bekendtskab med Smålandsfarvandet med udgangspunkt fra Næstved og senere oplevede vi også Isefjorden. Meget af tiden lå vi til ankers og holdt fartøjsøvelser med skibets seks fartøjer, to redningsbåde, to slupper, en hvalbåd og en motorbåd, der alle, bortset fra motorbåden, ikke blot kunne ros men også kunne rigges med sejl. Opøvelse i diverse skibsarbejder og andre maritime færdigheder var naturligvis også en del af programmet, herunder indøvelse af de mange såkaldte ruller, i hvilke besætningen er udstukket til at håndtere diverse situationer f.eks. Manøvrerulle anvendt, når skibet går i eller af havn, Brandrulle, Skytrulle, hvor man møder på klarskibsposterne, og som dagligt anvendtes ved øvelsestidens slutning, bl. a. for at kontrollere, at ingen i dagens løb var

faldet over bord. A propos det med, måske nok ikke ligefrem at falde over bord, så fulgte ofte efter skytrullen for kadetter, aspiranter og lærlinges vedkommende mønstring efter Baderulle, hvor vi iførte badebukser stillede på agterdækket, spang over bord for efter en svømmetur rundt skibet således at samle ekstra appetit til aftensmåltidet, der benævntes Te.

Rengøring og vagttjeneste optog også megen tid. Efter udpurring og morgenskaftning gik man efter baks mønstring an til to timers rengøring, udstukket efter Rengøringsrullen. Derpå fulgte endnu en mønstring benævnt bakseftersyn, inden man gik an til dagens øvelser, der var afbrudt af middagsskaftning. Om lørdagen var rengøringstiden forlænget og strakte sig over det meste af formiddagen. Efter en kort pause for omklædning fra arbejdstøjet til paradetøj eller det lidt mere slidte "daglig blåt" for dem, der ikke senere havde landlov, blev der pebet "På post for inspektion." Så mønstredes på ny efter Rengøringsrullen, og chef og næstkommanderende kom rundt i hele skibet ledsaget i de forskellige områder af den for rengøringen i det respektive område ansvarlige befalingsmand. Ved afslutningen af denne inspektion blev der pebet "Op til parade", og alle mand mønstrede igen på agterdækket. Efter behørig melding om tilstedeværelse inden for de enkelte enheder af deres befalingsmand til deres officer og videre til næstkommanderende aflagde endeligt denne samlet melding til chefen, der så gav udtryk for sit indtryk af inspektionen.

Hele besætningen var inddelt i to halvdele benævnt Kongens kvarter med ulige skibsnumre og Dronningens kvarter med lige skibsnumre. Når skibet lå i havn skiftedes de to kvarterer døgnvis mellem landlov og vagt om bord. Efter lørdagens middagsskaftning var der så landlovsmønstring for det vagtfrie kvarter, medens vagtkvarteret under vagthavende officers og vagthavende kvartermesters ledelse besatte posterne som vagtassistent, skildvagt og ordonnans samt i øvrigt tog sig af alt forefaldende, herunder brandberedskabet efter en særlig kvartersopdelt brandrulle. Blev landlov givet, mens skibet lå ankret ud for landlovsbyen, var der naturligvis hele fartøjstjenesten at tage sig af, og i stedet for skildvagten var der udkigspost og post ved bjergemærs at besætte.

Til søs i ugens løb var vagten inddelt efter gammel skik i formiddagsvagten fra 0800 til 1200, eftermiddagsvagten, også kaldet platfodsvagten på grund af dens længde, fra 1200 til 2000, dog afbrudt tre kvarter af tevagten, så vagtskiftet kunne aftenskaffe, så førstevagten fra 2000 til 2400 fulgt af hundevagten fra 0000 til 0400 og endeligt dagvagten fra 0400 til 0800. På *Hvidbjørnen* var vi med henblik på søvagten inddelt i tre skifter, der tørnede om disse vagter, og man vil forstå, at enten var man på vagt til midnat, havde hundevagten eller blev purret ud til dagvagten. Man fik således aldrig en ordentlig nats søvn, det som i flåden kaldes en bondehal, og som man i skibe organiseret med fire skifter

får hver fjerde nat. Ved fastlæggelse af *Hvidbjørnens* organisation har man åbenbart ment, at besætningens størrelse ikke var stor nok til vagtmæssigt at blive delt i fire skifter, når hvert skifte udover at besætte de krævede poster også skulle imødekomme kravet om at kunne stille en redningsbådsbesætning.

Landlovsglæder

Vores aflønning eller forstrækning, som det hedder i marinen, var som lærlinge 65 øre om dagen, og selv om dertil kom for de døgn, man var til søs, et mindre risikotillæg grundet minefaren, tillod hyren ikke de store udskejelser. Alligevel synes jeg i dag, at det er utroligt, hvor langt pengene den gang rakte. Nu hjalp det jo, at jeg var holdt op med at ryge allerede, da jeg begyndte at dyrke atletik, og selv om kantinen om bord havde andre fristelser end tobakken, så var forbruget til søs beskedent, da det i det væsentlige gik til toiletgrej og en klipning i ny og næ. I regelen var der dog om bord en professionel frisør, der i fritiden fik lov at drive sin metier til et fastsat, beskedent honorar.

I de lidt større provinsbyer som Næstved var der den gang flere biografer, og under landlov der frekventerede jeg et par af disse, én med det fascinerende navn ”Flodbio”, beliggende tæt ved Susåens nedre løb. En weekend under vort ophold i Smålandshavet var vi til ankers ud for Karrebæksminde, og landlovsgasterne blev sat i land og bragt om bord med motorbåden. Flere af os foretrak dog selve Næstved frem for det nok så idylliske Karrebæksminde, med heldigvis var der den gang en rutebåd ved navn *Thor*, der, nok kun om sommeren, sejlede mellem Karrebæksminde og Næstved, så den fik vi prøvet ved den lejlighed.

Inden vi forlod Smålandsfarvandet for at forlægge til Isefjorden, besøgte vi Nykøbing F, hvor jeg efter en vagtbytning fik mulighed for at rejse hjem til mine forældre og søster Birgitte på lørdagssøndagsbesøg. Nogle uger senere, mens vi var i Isefjorden var jeg i øvrigt efter ansøgning atter på orlov til Bandholm, denne gang for at deltage i Birgittes konfirmation i Maribo domkirke. Ved den lejlighed var Far i sin gallauniform som kaptajn og bar det ridderkors, han netop da havde modtaget som belønning for sin lange tjeneste i hærens reserve og senest i forstærkningen. Sjældent, tror jeg, at nogen har været gladere og mere taknemmelige for denne udmærkelse end Far. Og naturligvis var han kort efter i audiens for at takke Hans Majestæt Christian X.

Ellers blev weekenderne mens vi var i Isefjorden mest tilbragt i Holbæk, hvis vi ikke forblev til ankers i fjordens sydlige del, hvorfra landlovsfartøjet enten sejlede til Ejby i Hornsherred eller til

torpedostation Bramsnæsvej i Dragerup skov, hvorfra vi ved egen eller bussens hjælp kunne komme til Holbæk og retur, dvs. skulle landloven indtil 2400 udnyttes, var buskørslen for længst ophørt, og man måtte gå eller løbe de ca. fem kilometer ud til torpedostationen. Gensynet med min tidligste barndoms Holbæk var naturligvis en særlig oplevelse for mig, herunder gensynet med Hotel Isefjord, hvor jeg som tidligere nævnt havde døjet med danseundervisning, indtil jeg fik lov at slippe for, hvad jeg syntes var en sand plage. Forholdet nu var dog et ganske andet. I de lokaler, hvor danselærerinde frk. Pripp fordums havde herset med de mere eller mindre interesserede elever, var der nu etableret en danserestaurant ved navn *Sans Souci*.

Her mødte vi en udsøgt flok af elever fra Holbæk husholdningsskole. De sad sammen ved visse borde med deres sodavand, mens mine kammerater og jeg sad ved andre med vores øl. Når orkesteret intonerede til dans, rejste vi os op og ilede over gulvet for at inklinere for den pige, som vi hver især i forvejen havde udset. Sagde den udvalgte ja, hvad hun da som regel gjorde, så søgte man at indlede en intelligent konversation med pigen, mens man efter bedste evne førte hende i diverse standarddans. Når orkesteret holdt inde, førte man pænt pigen tilbage til sit bord og veninderne, takkede for dansen og trak sig tilbage til sit eget bord. Når musikken, efter en pause, på ny stemte i, gentoges proceduren, enten med sigte på en ny pige eller, hvis interessen var vakt, så på den samme. Selv var jeg blevet særligt interesseret i en pige, der hed Agnethe.

Så vidt jeg husker, skulle eleverne på husholdningsskolen være tilbage på skolen senest kl. 23. Dette gav mulighed for at følge pigen hjem, inden man selv skulle være om bord ved landlovs ophør kl. 24. Imidlertid fortalte Agnethe, da vi atter mødtes på *Sans Souci* den følgende weekend, at pigerne på skolen havde et snedigt system, hvor de indbyrdes dækkede over hinanden, når der var en, der forlods havde sagt, at hun gerne ville være i byen lidt længere end reglementeret. Hvordan de klarede inspektionen kl. 23 ved jeg ikke, men når den pågældende hen på natten kom tilbage, blev hun vist nok af veninderne lukket ind ad en bagdør eller gennem et vindue. Derfor ville Agnethe denne gang i stedet følge mig "hjem". Nu faldt det sig sådan, at den weekend var *Hvidbjørnen* ikke gået i havn men lå ankret i inderfjorden, og landlovgasterne var sat i land ved torpedostationen i Dragerup skov. Så det med at følge mig hjem blev til, at vi fulgtes ud til Militæranlægget i byens østlige del og der på en bänk tog en hed afsked med hinanden, inden jeg knap 20 minutter før midnat i hurtigløb måtte begive mig ud på den ca. fem kilometer lange strækning til torpedostationen. Jeg husker, at mens jeg spænedede af sted i fuld uniform og i marinens ret så tunge sorte sko, sagde jeg ustandseligt til mig selv: "Når jeg det? Når

jeg det? Jeg skal nå det!” Og det gjorde jeg lige netop. Jeg tror, at fartøjsføreren havde hørt mine tunge løbeskridt på det sidste stykke ned gennem skoven, og måske trak afgangens ud et minut eller to.

Forud for mit næste møde med Agnethe havde hun fortalt, at hun også da kunne benytte sig af venindernes snedige system med at dække over forsildemødere. Dette inspirerede mig til at udfærdige en ansøgning om nattegn, hvilket normalt gjaldt til kl. syv om morgenen. Som begrundelse havde jeg angivet, at jeg var inviteret til et selskab hos min tidligere lærerinde i byens private realskole, Frk. Meyer. En sådan ansøgning skulle behandles af næstkommanderende, orlogskaptajn Erik Rasmussen, i øvrigt en af de få officerer, der som person indgød ægte respekt. Da jeg blev kaldt til ham på hans lukaf, så han stift på mig og sagde: ”Et selskab hos Deres gamle lærerinde, det kan da vel ikke være et, hvor man skal medbringe pyjamas?” Næh, måtte jeg indrømme, men jeg havde forstået, at landlov efter kl. 24 officielt blev betegnet som nattegn. ”Joh”, sagde den gode mand, ”men skal vi ikke sige, at De får landlov til kl. 2”. ”Jo tak”, sagde jeg så, og derved blev det. Jeg er nogenlunde sikker på, at han havde gennemskuet min falske begrundelse, men ikke lod sig mærke med det.

Samme Erik Rasmussen gik uofficielt under navnet ”Nolfi” efter et daværende møbelmagasin, der averterede en serie af sovesofaer under sloganet ”Smuk om Dagen, behagelig om Natten”. På vi lærlinges første togt imponerede han os, når vi lå i havn, ved uanset hvor sent ud på natten han kom om bord, så mødte han altid frisk til at tage mod meldingen for morgenmønstringen kl. 7. En stor del af hans tidligere tjeneste havde været ved Marinens Flyvevæsen, bl. a. med flyvning på Grønland, og efter besættelsen, under hvis sidste del han var et af de ledende medlemmer af Søværnets illegale stab ”Elverhøj”, gjorde han på ny tjeneste ved Flyvevæsenet. Da det selvstændige Flyvevåben blev oprettet, overførtes han til dette og avancerede senere til generalmajor.

I hine ret så uskyldige tider var det ikke ualmindeligt, at unge mennesker fik deres seksuelle debut i de lune sommernætter i Guds frie natur. De fleste unge mænd var klar over, at det var deres ansvar, at dette ikke medførte uønsket graviditet., men at træffe de nødvendige forholdsregler var den gang ikke så ligetil, som det senere blev. I Lise Østergårds fortræffelige tidsbillede, TV-serien ”Matador” stjæler ganske vist bankdirektør Varnæs’ søn på et tilsvarende tidspunkt en automat med præservativer fra jernbanerestaurantens toiletter og sætter den op på familiens eget toilet umiddelbart før et dameselskab. Her har forfatterinder imidlertid begået en grov anakronisme, idet sådanne automater slet ikke fandtes på den tid, hverken i København, Roskilde/Korsbæk eller Holbæk. Ej heller stod denne vare åbenlyst frem i nogen forretning. Den kunne kun erhverves få steder, hvor den så i bogstaveligste forstand diskret blev fundet frem under disken. Jeg var kommet under vejrs med, at i Holbæk var et af

disse få steder et mindre parfumeri, og noget beklemt vovede jeg mig derind forud for min landlov til kl.2. En ældre dame kom frem fra bagbutikken og hilste smilende på, hvad hun vist nok umiddelbart syntes var en sød, ung matros. Da jeg fik fremstammet mit ærinde, ændredes med ét hendes holdning totalt, og med en isnende stemme spurgte hun, om det skulle være en pakning med to eller tre. Jeg mener ikke det formildede hende, at jeg svarede, at to var nok. I øvrigt viste det sig, at det var mere end nok. Efter den sidste dans på Sans Souci før lukningen kl. 24 fulgtes Agnethe og jeg ganske vist ud i Strandparken, hvor jeg mellem kys og almindelige kærtegn forsigtigt foreslog hende et endnu mere intimt samkvem. Det beklagede den gode pige dog, at hun ikke turde indlade sig på, så det blev ved, hvad det havde været, og jeg fulgte hende pænt hjem til husholdningsskolen før jeg meldte mig om bord inden mit reducerede nattegn udløb kl. 2.

Tilvænnning

Jeg har tidligere fortalt om hvordan jeg, efter læsning af Gunnar Jørgensens bøger om drengen Flemming og hans spændende kostskoletilværelse, ved ankomst til kostskolen i Rungsted hurtigt opdagede, at realiteten der var en noget anden, men at jeg dog straks accepterede og i alle tre år nød det virkelige liv, som det var.

Tilsvarende havde jeg læst en række af Cai Schaffalitzky de Muckadells drengbøger om det muntre liv i flåden. Også i denne forbindelse konstaterede jeg, at virkeligheden afveg fra det billede, jeg gennem læsning af disse bøger havde dannet mig, men i dette tilfælde havde jeg svært ved straks at acceptere realiteterne. Dette forhold har sikkert bevirket, at min holdning til uddannelsen ikke har været præget af den ønskelige entusiasme, hvilket medførte, at selv om jeg kom blandt de 24 af os 39 lærlinge, som ved togtets slutning sidst i oktober blev optaget på Søofficersskolen som søkadetaspiranter, var jeg i rækkefølgen dalet ned fra nr. 15 ved til nr. 18.

På Søofficersskolen var de fire klasser, A, B, C og aspiranterne vagtmæssigt og på anden vis inddelt i otte kvarterer, der hver for sig stillede op i aulaen til morgenmønstring, hvor den i anciennitet ældste A kadet, kvarterchefen, inspicerede sit kvarter og afgav melding til den af de fire skoleofficerer, der havde vagt. Derpå trådte efter tur en af A kadetterne frem og læste dagens morgenbøn efter de af Dr. theol. B. Münter i begyndelsen af det nittende århundrede til hver ugedag forfattede morgenbønner, hvorpå man gik an med klasseundervisningen. Denne var opdelt på almindelig skolevis i syv undervisningstimer, tre før frokost og fire efter. Det er muligt, at man har følt, at undervisningen ikke

kunne tilrettelægges på anden måde, de mange fag taget i betragtning, i alt tæt ved en snes stykker omfattende militære, sømandsmæssige, naturvidenskabelige og praktiske fag foruden sprogene fransk, engelsk og tysk, hvor målsætningen var at sætte os i stand til "at føre en konversation" på hvert af disse sprog.

Om eftermiddagen var der idræt, og efter middagsmåltidet lektielæsning. Som det vil ses, afveg det daglige program ikke meget fra, hvad jeg kendte fra kostskolen i Rungsted. På Søofficersskolen havde vi imidlertid kun landlov, som det hedder i marinen også på tjenesteder, der ligger på landjorden, onsdag og lørdag aften samt søndag efter morgenmønstringer, når altså ikke vores 8-skifte vagtturnus faldt på en af disse dage, medens vi i Rungsted dog havde mulighed for hver dag at komme uden for skolens mure. Når vi havde landlov, skulle vi være tilbage på skolen senest kl. 24, Hvis vi ikke havde vagt hverken lørdag eller søndag, kunne vi få tilladelse til at sove ude på en adresse, som vi måtte opgive.

Systemet som helhed virkede på mig ikke alt for motiverende, specielt ikke når jeg uvilkårligt sammenlignede det med vilkårene for de af mine kammerater fra Rungsted, der var påbegyndt studier ved Universitetet eller de andre højere læreanstalter. For de flestes vedkommende boede de nu på lejede værelser rundt omkring i byen, hvor jeg i vor sparsomme fritid benyttede lejligheden til at besøge dem og udveksle erfaringer. Nedslående virkede det også, at nogle af disse frit havde deltaget i de omfattende demonstrationer i slutningen af november mod udenrigsminister Scavenius i anledning af, at han på Danmarks vegne i Tyskland havde underskrevet den mod Rusland rettede Antikomintern Pagt, medens vi på Søofficersskolen fik strengt pålæg om, at den slags skulle vi holde os fra. Måske nok forståeligt, da vi jo altid var i uniform, men alligevel.

Lidt kulturel trøst hentede jeg gennem Søofficersskolens daværende, senere beklageligvis afskaffede bibliotek, der ikke bare indeholdt faglitteratur, men også rummede en omfattende samling skønlitteratur. Bl. a. havde jeg glæde af at læse skuespil og digte af Henrik Ibsen, som vi kun sporadisk havde fået kendskab til i gymnasiet. Ikke mindst husker jeg fra den tid hans skuespil "En Folkefjende" og digtet om bjergmanden der søgende hugger sig vej gennem fjeldets indre: "Har jeg fejlet, fører ej frem til lyset denne vej?" Jeg lånte selv denne strofe til indledning i et fragment, som jeg den gang skrev med relation til situationen, som jeg følte den, og jeg fortsatte: "Skal min friske fantasi langsomt lide sultedøden, midt i dette terperi?" Nå, men hen på vinteren erkendte jeg, at denne indstilling ikke ville hjælpe mig stort med hensyn til den karriere, jeg nu havde valgt. Jeg koncentrerede mig derfor mere om arbejdet med løbende forberedelse i vores mange fag end om Ibsen og bibliotekets andre fristende

forfattere. Dertil kom, at jeg indså, at hvis jeg ville fortsætte med nogen succes i Søværnet, måtte jeg nødvendigvis påtage mig efter bedste evne at spille den rolle, som forventedes af mig. Et i mange af livets forhold ikke ukendt fænomen.

Min således mere målrettede holdning hjalp mig til at gennemføre og afslutte vintersemestret med rimeligt godt resultat, og da jeg stræbte efter at følge samme spor på det følgende sommertogt, var jeg bedømmelsesmæssigt nået op blandt øverste halvdel af de 16 aspiranter, der i efteråret 1942 blev udnævnt til kadetter af klasse C. Dette sommertogt lignede i øvrigt stort set det, vi havde haft som lærlinge. Vi var igen i Isefjorden med besøg i Holbæk og i Smålandsfarvandet, hvor Næstved og Nykøbing F blev anløbet i de weekender, hvor vi ikke lå ankret ud for Karrebæksminde eller Stubbekøbing. Dog tilbragte vi efter tur som noget nyt og mere spændende et par gange en uge om bord i øvelseskutterne *Svanen* og *Thyra* hver under kommando af en kadet af klasse A og med en besætning af én eller to fra hver af klasserne B og C plus et par aspiranter. Med disse kuttere kunne vi i løbet af ugen anløbe mindre havne, som Rørvig, Nykøbing S, Frederiksværk, Frederikssund, Karrebæksminde og Kragenæs, og hvad mere var, det var en uskreven regel, at Kadetordre bogens strenge landlovsbestemmelser med møde om bord kl.24 under disse anløb var suspenderet, så man kunne nyde det spændende natteliv i disse byer.

Søkadet

Ved togtets slutning lidt over midten af september flyttede de 16 af os, der fortsatte uddannelsen, tilbage på Søofficersskolen, hvor en skrædder fra munderingsdepotet tog mål af os til vores kommende jakkeuniform, hvorpå vi fik en uges ferie. Da vi atter mødte på skolen ved månedens udgang, hang de færdigsyede uniformer klar, og det var ikke uden en vis stolthed, at vi udskiftede matrostøjet med jakkeuniformen, på hvis ærmer en tynd, rundgående snor var tegnet på vores nye værdighed.

Hvad angår forstrækningen, der som aspiranter var kr. 1,25 om dagen, var vi nu aflønnet med 50 kroner om måneden, hvilket jo var en beskeden fremgang. Indkvarteringsmæssigt boede vi fortsat på 4-mands lukafer møbleret med to dobbeltkøjer og fire skabe, et til hver. De to ældste kadetklasser boede på 2-mands lukafer, hvor møblementet også omfattede et skrivebord til hver, så de kunne lave hjemmearbejdet på lukafet, medens vi, ligesom aspiranterne, tilbragte læsetiderne på klasseværelserne. Landlov havde vi også kun som da vi var aspiranter.

I marts 1943 havde tyskerne besynderligt nok givet tilladelse til, at der afholdtes folketingsvalg. Samarbejdspartierne, Socialdemokratiet, De Radikale, De Konservative og Venstre slog til lyd for, at

stemmer på dem ville markere dansk sammenhold, men reelt ville det også være en opbakning til den førte eftergivenesspolitik, som få af os kadetter og unge i det hele taget havde sympati for. For vælgerne var der to andre muligheder: man kunne give udtryk for tyskvenlig holdning ved at stemme på det lille danske nazistparti, DNSAP, der fra besættelsens første dag klart havde taget Tysklands parti i den igangværende krig, eller man kunne markere sin utilfredshed med Samlingsregeringens eftergiveness og stemme på Arne Sørensens lille parti, Dansk Samling, der ene klart havde markeret modstand mod regeringens følgagtighed. (Det lille kommunistiske parti var op tysk foranledning blevet forbudt, da Hitler i juni 1941 angreb Sovjetunionen.) Imidlertid var valgretsaldere til Folketinget den gang 25 år og til Landstinget endda 35 år, så beklageligvis var vi unge, der bl.a. udtrykte vores følelser ved, som vi sagde, at foretrække "norske tilstande", afskåret fra indflydelse på valghesultatet. En af mine studerende kammerater fra Rungsted, Jon Brunse, boede hos sin gifte storebror, hvis kone vare husholdningslærerinde. Hun havde en kollega og veninde, der hed Bodil Quistgaard, som jeg traf hos dem, og som jeg derefter kom en del sammen med. Hun var præstedatter fra Sønderjylland, havde nyligt passeret de 25, og skulle således til at stemme for første gang. Vi talte en del sammen om situationen, og selv om hun vist nok grundet familietradition havde tænkt sig at stemme konservativt, lykkedes det mig at overbevise hende om, at hun, som forholdene var, burde give Dansk Samling sin stemme. Den ekstra stemme, som jeg grundet mine kun 20 år, ikke selv kunne afgive, fik jeg således alligevel sikret Arne Sørensens modige parti.

Ved det foregående valg i 1939 havde Dansk Samling kun fået 8.553 stemmer og var således ikke repræsenteret i Folketinget. I 1943 femdobledet partiet sit stemmetal til 43.307 og fik dermed 3 mandater, et måske nok beskedent men dog klart bevis på den voksende modstandsvilje. Selv om samarbejdspartierne som ventet tilsammen bevarede status quo, var en markant forskydning mod de Konservative fra de tre andre partier et tilsvarende tegn, idet de Konservatives tidligere formand Christmas Møller som modstander af samarbejdspolitikken allerede i efteråret 1940 var blevet tvunget ud af dansk politik og på opfordring i 1942 kom til London, hvorfra han i BBC's udsendelser til Danmark opfordrede til aktiv dansk modstand mod besættelsesmagten. Det skal også lige anføres, at DNSAP ikke fik den fremgang, som partiet havde ventet, men måtte nøjes med de tre mandater, det allerede havde fra valget i 1939.

Delingsfører på eksercerskole

Vores 1942-43 vintersemester sluttede med eksamen noget tidligere end i de øvrige klasser, idet vi inden sommerens øvelsestogt skulle i praktisk tjeneste som delingsførere på en eksercerskole for nyindkaldte værnepligtige underbragt på kaserneskipet *Fyen*. Det var en opmuntrende afveksling fra skolelivet.

Den gang blev der indkaldt mange værnepligtige til Søværnet, og på eksercerskolerne, der varede et par måneder, var de indkaldte delt i kompagnier, der igen var delt i delinger á 16 mand. Hver indkaldelse havde en orlogskaptajn som skolechef, hvert kompagni var under kommando af en søløjtnant, der blev assisteret af en kompagnikvartermester, og hver deling blev ledet af en underkvartermester eller, som tilfældet var ved forårsindkaldelserne, af en C kadet. Jeg blev delingsfører for 5. kompagnis 2. deling. I alt var der seks eller syv kompagnier, så ikke alene var kaserneskipets kapacitet fuldt udnyttet, men et kompagni var også indkvarteret om bord i det ved mastekranen oplagte panserskib *Peder Skram*. Vi kadetter var også indkvarteret i *Fyen*, i et lille separat afsnit af skibet. Man kan sikkert forestille sig, hvorledes luften om natten mildest talt var tung om bord, når der hver aften af hensyn til mørklægningen blev lukket lys- og lufttæt over alt.

Som befalingsmænd gik vi treskiftet vagt, og på de vagtfri dage havde vi landlov fra udskjning til næste dags morgenmønstring. De få af os, hvis forældre boede i København eller nærmeste omegn kunne benytte denne frihed til at sove hjemme, men generelt havde vi alle den fordel, at når vi besøgte en af de populære danserestauranter, der alle den gang lukkede kl. 24, kunne vi nu få de sidste numre med. Desuden var der mulighed for at følge en af de piger, man havde danset med, hjem. Disse danserestauranter var bl. a. "Den kvikke Kanin", "Heidelberg", "Gold Digger", "Lodberg", der dog på et tidspunkt blev overtaget af tyskerne og omdøbt til "Deutsches Eck", som så i øvrigt efter befrielsen blev til "English Corner"(!), "Olympia", "Scala Salen" og "München" foruden i Tivolis åbningsperiode flere restauranter der.

"München" var særligt populær, fordi Leo Mathiesen spillede der med sit den gang førende jazz orkester, hvis trompetist i øvrigt var Erik Parker, søn af vores lærer i retslære på Søofficersskolen, politimester på Frederiksberg Parker. Desuden var altsaxofonisten Poul Clemensen i foråret 1943 indkaldt som værnepligtig i Søværnet og var havnet netop i min deling på eksercerskolen. Når han havde landlov indtog han i landgangsuniformen sin plads i orkestret. Ligesom vi kadetter måtte de menige den gang ej heller gå i civilt tøj i fritiden. Når jeg så i kadetuniform dukkede op i "München", og han sad i orkestret i matrostøjet, gav det et særligt tilhørsforhold, ikke mindst da han jo havde fortalt Leo og de andre, at ham der det er min delingsfører ude på "*Fyen*". Desværre måtte Leo i den periode

undvære sin altsaxofonist under aftenens sidste numre, da de værnepligtige under eksercerskolen kun havde landlov til 23:30, et forhold jeg jo ikke kunne lave om på. Som skik var, havde disse værnepligtige et huebånd med teksten ”Fyen”. Det forlød, at de piger på danserestauranterne, som godt kunne tænke sig at blive fulgt hjem, advarede hinanden om, at ham der skal du ikke interessere dig for, der står halv tolv i huen på ham.

Under vores virksomhed på eksercerskolen havde en stor del af mine klassekammerater fået den ide, at hvis de kunne komme til Sverige, kunne de nok derfra komme videre til England og så aktivt deltage i kampen mod Tyskland. De planlagde derfor på en bestemt nat at bemægtige sig Søværnets hurtigtgående motorbåd *Fandango*, der havde sin plads på nordsiden af Elefanten lige over for *Fyen*, for med den uhindret at slippe over Sundet. Hvor fristende det end ville være at komme til England og aktivt deltage i kampen mod den fjende, der havde besat vort land, så var jeg en af de få fra klassen, som sagde fra over for denne plan. Jeg gav udtryk for, at det var hamrende naivt at tro, at man kunne få overtalt de instanser, der administrerede den yderst begrænsede transportkapacitet med fly fra Sverige til England, til at anvende noget af denne kapacitet på nogle ”halvstuderede røvere” som os, uanset hvor ivrige vi måtte være. Følgelig sov jeg i land hos en veninde den nat, hvor planen skulle udføres.

Da jeg mødte om bord næste morgen fandt jeg til min forbavselse alle de påtænkte desertører stadig på *Fyen*. På en eller anden måde var flugtplanen kommet til ledelsens kendskab, og ”*Fandango*” var den nat fjernet fra sin normale plads. Den formiddag blev vores delinger midlertidigt overtaget af underkvartermestre, og under kommando af en orlogskaptajn blev alle vi C-kadetter marcheret til Marineministeriet i ”Den røde Bygning” på Slotsholmen, hvor Viceadmiralen i alvorlige vendinger foreholdt os det forkastelige i den påtænkte flugt til Sverige. Sagen ville dog ikke blive yderligere forfulgt, men han pålagde os på det strengeste ikke i fremtiden at forsøge noget lignende. Ikke desto mindre benyttede kort efter nogle få af mine kammerater sig af en sporadisk opstået lejlighed til at bemægtige sig den sejlklare *Fandango* og med den stikke af til Sverige. Men, som jeg havde forudset, kom de aldrig videre, så lidet var opnået ved deres handling.

Under tjenesten på eksercerskolen afholdtes Søværnets årlige idrætsstævner på Holmens daværende stadion med dets kun 250 meter lange rundbane mod de normale stadions 400 meter lange baner. Jeg deltog i og vandt 1500 meter løbet. Året før var jeg i den tilsvarende konkurrence blevet nummer 2. Jeg løb da som mange andre ikke i pigsko men i flade tennissko, også kaldet ”gårdsanger sko”. På Søofficersskolen var det kun kadetter, ikke aspiranterne, der var normeret med pigsko. Dette forhold bevirkede dog det år, at den kaptajnløjtnant, der med stor entusiasme ledede vores fysiske

uddannelse, forud for den da kort efter følgende, ligeledes årlige idrætskonkurrence mellem Søofficersskolen og Hærens Officersskole, af egne midler købte mig et par pigsko, hvilket jeg kvitterede for ved at vinde 1500 meter løbet i denne konkurrence. Jeg vandt også 1500 meter løbet ved den tilsvarende konkurrence i 1943, der dette år blev afholdt på Østerbro stadion under en vis bevågenhed af landspresse og med en billedserie i Billedbladet.

Øvelsestogtet i 1943

Mens vi gjorde tjeneste på eksercerskolen var årets kadetdeling blevet formeret med *Ingolf* som standerskib og omfattende yderligere torpedobådene *Hvalrossen* og *Makrelen*, kutterne *Svanen* og *Thyra* samt som tender *Dampbåd A*.

Ved eksercerskolens afslutning deltog vi C-kadetter i tilrigning af *Hvidbjørnen*, som derpå i Svendborg sluttede sig kadetdelingen. Efter at uddannelsen til søs de foregående to år havde været henlagt til Isefjorden og Smålandsfarvandet, var det en kærkommen afveksling nu at stifte bekendtskab med det Sydfynske Øhav.

Grundet bl. a. olieknapheden lå de to større enheder ofte for anker, dels i Lunkebugten, dels nord for Avernakø. Ugeprogrammerne omfattede udover megen rengøring og skibsvedligeholdelse kanonskydninger, roning og sejlads med skibenes fartøjer, manøvrer med motorbåd, sejlads med de kulfyrede torpedobåde og Dampbåd A og ikke mindst sejlads med kutterne, bl.a. en kapsejlads mellem dem og det lokale, stadigt eksisterende søsterskib *Viking*. Denne kapsejlads var op til en weekend og afsluttedes med præmieuddeling og bal i Svendborg. Byen var i øvrigt nyligt blevet garnisonsby. I oktober 1942 havde besættelsesmagten beordret alt dansk militær rømmet fra Jylland, og i den forbindelse var De Randers Dragoner og 3. Feltartilleriregiment flyttet til Svendborg og omegn, hvilket naturligvis satte sit præg på byen. Under et af vore weekendophold i Svendborg inviterede således garnisonen som tak for byens gæstfrihed en lang række af byens borgere til et festligt arrangement i Borgerforeningen. Også repræsentanter fra kadetdelingen blev inviteret, og arrangementet sluttede med en såkaldt "Tappenstreg", hvor de militære fulgt af de lokale med 3. regiments musikkorps i spidsen marcherede gennem byen til Havnepladsen.

I Svendborg fik vi også lejlighed til at stifte bekendtskab med danserrestauranten Casanova, biografen Grand Teatret og den tæt besatte badestrand ved Christiansminde. Sommeren 1943 var varm og solrig, og mange var i ferietiden søgt til Sydfyn. BT's korrespondent i Svendborg beretter 26. juli, at "der endog somme Tider er så mange Turister, at Hotellerne er nødt til at rede op i Badeværelserne til

dem". Byens stadion ved Høje Bøge lærte vi også at kende, da weekendopholdene flere gange sluttede med, at vi mandag formiddag havde idræt der inden afgang.

En del øvelsestid blev i juli anvendt på uddannelse i felttjeneste. Måske havde fremsynede officerer forudset, at de vordende søofficerer i en periode fremover muligvis ville få mere gavn af elementær landkrigsførelse end af, hvad havde med søen at gøre. En kaptajn fra hæren var midlertidigt med delingen, og han arrangerede en række øvelser på Tåsinge, hvor vi kadetter som landkrigere kæmpede mod hinanden. Kulminationen var dog en øvelse i terrænet nordvest og nord for Skårup med en rigtig "fjende", afsiddede dragoner, der rykkede frem fra vest mod vore stillinger. Kæmpende trak vi os tilbage til Husholdningsskolen, hvor vi tappert holdt ud til øvelsens slutning, stærkt opmuntret af de søde husholdningselever, der styrkede vores kampmoral med bl.a. kaffe, te og hjemmebagte kager.

Efter den megen brug af løs ammunition under disse øvelser blev vores færdighed i skarpskydning genopfrisket på skydebanerne ved Fåborg, hvis havn vi besøgte i weekendene i slutningen af juli og et stykke hen i august.

Det sker uhyre sjældent, at nogen kommer til skade under skydning på de danske skydebaner. I Fåborg var jeg imidlertid offer for et sådant sjældent tilfælde. På skydebaner skiftes man til at skyde, være klar til at skyde og til i dækningerne at betjene skiverne og markere træfning. Skydebanerne i Fåborg var den gang indrettet med dækninger, to - så vidt jeg husker - der hver betjente to baner, idet der fra hver dæknings sider på et skinnearrangement kunne skydes en firkantet ramme vandret ud, hvorpå den aktuelle af de forskellige typer skiver var monteret. På det tidspunkt, da jeg blev offer for den sjældne hændelse, var jeg på markørholdet i en dækning, hvor vi var fem mand, en kadet af ældste klasse, der havde kommandoen, og fire mand, to til betjening af hver af de to skiver.

Jeg var en af de to, der betjente den højre skive i den ene dækning, og en igangværende skydning var mod en skive med tre sorte hoveder og skulderpartier forestillende en rekylgeværsgroupe. På tid skulle hver skytte efter tur affyre seks skud fordelt med to mod hver af de tre figurer. Jeg husker ikke den tilmålte tid, kun at den var ret så knap i betragtning af, at vort daværende gevær var karabinmodellen af Gevær M/89, der vel havde magasin til seks patroner, men efter hvert skud var det nødvendigt at tage ladegreb for at få udkastet det brugte patronhylster og få indført næste patron i kammeret. Først derefter kunne man tage sigte for næste skud. Sammenlignet med senere anvendte halvautomatiske geværer var dette en langsommelig procedure og sammenholdt med tidspresset var dette nok årsagen til, at en skytte med det sidste af de seks skud missede det, der var tiltænkt den venstre, sorte figur nærmest dækningen, og i stedet ramte et på indersiden af trærammen siddende

håndtag af støbt metal beregnet til brug, når skiven efter hver skydning skulle hales ind i dækningen. Resultatet var, at både projektil og håndtag splintredes, og en regn af metalstumper susede ind i dækningen, hvor jeg var i skudlinjen. Ret så mange metalsplinter borede sig ind i vestre arm og ben samt i kroppens venstre side, og selv om jeg ingenlunde var alvorligt såret, blev jeg dog i tilkaldt taxi straks kørt til Fåborg sygehus.

På sygehuset kom jeg på operationsbordet og fik i første omgang fjernet en del af metalstumperne, og det blev bestemt, at jeg skulle indlægges til observation. Således fik jeg en uges ophold på hospitalet og var endnu et par gange på operationsstuen for at få fisket flere metalstumper ud. Dog var der nogle, der havde trængt sig så dybt ind, at lægerne sagde, at det ville gøre mere skade at skære ned til dem, end at lade dem sidde. Det kunne godt være, at de ville vandre lidt rundt i kroppen og måske på et senere tidspunkt komme frem til overfladen et eller andet sted, hvilket også viste sig at blive tilfældet med et par stykker.

Da jeg blev udskrevet, fik jeg lejlighed til at invitere en sygeplejeelev, der havde vist særlig interesse for mit tilfælde, ud til en aften på restauranten i Svanninge Bakker

Optakten til 29. august og selve dagen

I midten af august lå skoledelingen ankret nord for Avernakø, og vi om bord så frem til landlov i Svendborg den kommende weekend. Imidlertid havde som bekendt på den tid et voksende tysk pres og danske myndigheders eftergivenhed ført til en folkelig opstand mod besættelsestropperne i mange byer, herunder Svendborg. En skudepisode mellem soldater fra den danske garnison og tyske marinere fandt sted 15. august, og bl.a. som følge deraf fik soldaterne udgangsforbud fra kl.19 til reveillen. Derfor ankrede skoledelingen i Lunkebugten, og i stedet for den imødesete landlov i Svendborg blev landlovsgasterne sat i land ved Valdemar Slot på Tåsinge med ordre om ikke at forlade øen for at sikre, at vi ikke blev involveret i urolighederne i Svendborg. Nå, Tåsinge er jo en dejlig ø, og selv fik jeg lokket min veninde Bodil Knuth, der holdt ferie i Grastehus på Thurø, over til Troense, og den følgende dag overtrådte jeg bogstavet om end ikke ånden i forbuddet mod at forlade Tåsinge. Af den flinke lods i Troense lånte jeg en jolle og roede over og besøgte hende i Grasten.

27. august forlod de to torpedobåde Lunkebugten for at sejle nord om Sjælland mod København. Om bord var kadetterne af ældste klasse (A), og planen var, at de efter anløb af Holmen skulle på såkaldt besejlingstogt til en række provinshavne inden deres følgende udnævnelse til søløjtnanter af 2nd grad. Med som en slags passagerer var tre B-kadetter og en C-kadet (mig selv), som var udtaget som

deltagere i atletikdelen af Dansk Militært Idrætsforbunds årlige landsstævne, der dette år 28. august skulle finde sted på Holmen.

På meget af sejladsen stod jeg til rors på *Makrelens* lille, åbne bro, hvor skibets chef, kaptajnløjtnant Jørn Ulrich naturligt nok meget af tiden også befandt sig. Jeg vidste jo, at Jørn Ulrich kort før besættelse var blevet uddannet som jagerpilot i Søværnets Flyvetjeneste, og sammen med sin samtidige officerskammerat Kalmberg, der ligeledes var pilotuddannet, i 1939 under den finsk-russiske vinterkrig havde meldte sig som frivillig. Begge kom som jagerpiloter i kamp med overlegne russiske luftstyrker, Kalmberg faldt, og Ulrich blev hårdt såret. Efter hjemkomst og genindtrædelse i Søværnet skrev han en bog om sine erfaringer: "Døden har Vinger". Mens vi stod på broen på østlig kurs nord for Sjælland, havde vi en frisk vestlig vind agten ind på flere sekundmeter, end skibet formåede at sejle. Da kvaliteten af de kul, man fra tysk side den gang tilstod os langt fra nærmede sig de engelske antracitkul, man før krigen havde anvendt i flåden, var resultatet, at et væld af små, glødende koksstykker fra fyret forsvandt op gennem skibets to skorstene og med medvinden dalede ned over den åbne bro. Trods det klare vejr med solskin fik vi iført os oilskins sydvest som nogenlunde effektiv beskyttelse.

Under disse forhold havde jeg lejlighed til at fortælle Ulrich om mit møde med Kalmberg i sommeren 1937, da de begge som A-kadetter var med årets øvelsesdeling på weekendbesøg i Nakskov. Jeg fortalte om hvordan min far og jeg ved den lejlighed, som tidligere nævnt, var cyklet fra Bandholm til Nakskov for at få se skibene, og hvordan Kalmberg da havde vist os rundt i netop *Makrelen*, hvor vi endte på broen. Med interesse lyttede Ulrich til min beretning, og når vi efter besættelsen og min udnævnelse til officer af og til mødtes i Søofficersforeningen, mindedes vi et par gange denne episode.

Da vi hen på eftermiddagen nåede Holmen, fortøjede de to torpedobåde på siden af det gamle artilleriskib *Peder Skram*, der lå fortøjet på Nyholm ud for Mastekranen, og vi fire medsejlende kadetter blev indkvarteret på Søofficersskolen i et 4-mands lukaf.

Som alle andre danske var vi uvidende om, at Tysklands rigsbefuldmægtigede i Danmark, Dr. Werner Best nogle dage tidligere var kaldt til Berlin grundet urolighederne i Danmark og denne dag var kommet tilbage med ordre om at præsentere den danske regering for en række ultimative krav gående ud på bl.a. indførelse af mødeforbud for mere end fem personer, strejkeforbud, udgangsforbud, presse censur under tysk kontrol, oprettelse af særdomstole og indførelse af dødsstraf for sabotage. Straks efter tilbagekomsten optog Dr. Best først forhandling med den tyske militære øverstkommanderende i Danmark, General v. Hanneken. Begge var klar over, at det af Berlin krævede ultimatum ville være uantageligt for den danske regering, og at resultatet af et afslag måtte blive tysk

kontrolleret militær undtagelsestilstand. Generalen insisterede på, at samtidigt måtte den danske "Restwehrmacht" opløses. Om aftenen blev fra tysk side lagt en nøje tidstabel for den videre fremfærd, alt mens jeg uvidende var en tur i Tivoli.

Lige så lidt vidste næste morgen vi på Søofficersskolen, at den danske statsminister var indkaldt til møde kl. 9 på den tyske højborg Dagmarhus og der havde fået forelagt det tyske ultimatum med krav om svar inden kl. 16 samme dag. Umiddelbart efter mødet på Dagmarhus indkaldte statsministeren til regeringsmøde, hvor man hurtigt enedes om at afvise kravene og ministeriernes departementer blev orienteret, så information og instruks om relevante forholdsregler kunne videregives til relevante myndigheder. Til Søværnet og Hæren udsendtes straks ordre om skærpet beredskab og om inddragelse af orlov og landlov, hvilket hurtigt også blev bekendtgjort for alle på Holmen, men vi fire kadetter på Søofficersskolen fik at vide, at det militære landsidrætsstævne som planlagt ville blive afholdt om eftermiddagen. Tidligere på dagen havde vi konstateret stærkt øget aktivitet på Holmen, og da vi gik til stævnet så vi, at alle skibe med ombordtagning af ekstra forsyninger gjorde klar til at afgå med kort varsel.

Stemningen under stævnet var naturligvis præget af situationen, selv om detaljerne i udviklingen var ukendte: at regeringen havde haft møder med repræsentanter fra rigsdagen og de faglige organisationer, hvor beslutningen om at afvise de tyske krav blev bakket op og endeligt blev bekræftet i et kort statsråd kl. 14.15. En udvikling, der fra dansk side den dag kulminerede i, at statsministeren kl. 15.45 i Dagmarhus afleverede det da formelt affattede danske afslag. Ved stævnets afslutning fik Hærens deltagere ordre til umiddelbart at vende tilbage til deres garnisoner og Søværnets deltagere til at vende tilbage til deres tjenestesteder.

Vi fire kadetter fra skoledelingen vandrede til vort kvarter på Søofficersskolen og konstaterede på vejen, at der fortsat var hektisk aktivitet på de skibe, vi passerede. Paradoksalt nok var regeringen på det tidspunkt lige så uvidende som vi om, hvad der forestod. Efter aflevering af det danske afslag havde man søgt at afæske Dr. Best en udtalelse om, hvad der nu ville ske. Mod bedre viden havde han sagt, at det vidste han ikke. Hvor meget regeringens medlemmer fik sovet den nat, melder historien intet om, men trods usikkerheden og den anspændte situation sov vi fire idrætskadetter ind hen på aftenen.

Klokken var vel et kvarter over fire, da vi blev vækket af en kraftig detonation efterfulgt af vagthavende officers udpurring og ordre om at komme i skolens beskyttelsesrum i kælderen. Mens vi fik det nødtørftigste tøj på og begav os der ned, hørtes nye kraftige detonationer. Vor umiddelbare tanke var, at der var tale om et regulært, tysk angreb på Holmen med artilleribeskydning for at sikre sig de

skibe, som vi den forgående dag havde set gøre søklar, og som vi nu forestillede os var i færd med at stå til søs. Den vagthavende officer på skolen, der jo ikke var inde i nogen operativ kommandokæde, vidste formentlig lige så lidt som vi, hvad der foregik, og beordrede os blot til at forholde os i ro indtil situationen var afklaret.

Denne afklaring kom i form af en geværbevæbnet tysk marinesoldat, der kom ned i beskyttelsesrummet og beordrede os op og ud på pladsen nord for skolen. Her gik sandheden så op for os: at skibene ikke havde søgt at forlade Holmen, men at de detonationer, vi havde antaget for tysk artilleribeskydning, var aktivering bomberne til sænkning af eget skib. Gradvist erfarede vi også, at det veluddannede og velmotiverede vagtkompagni grundet ministeriel ordre havde været afskåret fra aktivt at imødegå det tyske overfald, men havde måttet nøjes med ved passive foranstaltninger at sinke den tyske indtrængen så længe, at det nåedes at sænke skibene. Vi fra Søofficersskole sluttede os til de sænkede skibes besætningerne, der uden væsentlige indgreb fra de på dette tidspunkt lidet koordinerede tyske tropper, samledes i den såkaldte Planbygning bag Mastekranen.

Det var her chefen for Kystflåden, kommandør Paul Ibsen til forsamlingen udtalte: ”Den danske flåde er sænket med ære, leve den danske flåde”, hvilket vi besvarede med et trefoldigt hurraråb.

Umiddelbart efter blev vi af tyskerne beordret ud af Planbygningen og kommanderet på march mod Kongebrovagten ved Refshalevej, men samtidigt brød et skyderi ud mellem de i operationen engagerede, lidet koordinerede tyske enheder på Holmen og i dens nærhed. Under skyderiet såvel som efter dets ophør var den tyske optræden præget af forvirring. Ved Kongebroen måtte vi gøre holdt, og efter en pause blev vi ført tilbage til, hvor vi kom fra. Så blev befalingsmænd og menige skilt fra officerer og kadetter, som blev marcheret til Flådestationens kontor på Frederiksholm. Efter nogen tid indfandt sig her en Korvettenkapitän Petersen, der åbenbart havde kommandoen over den tyske indsats, og i stærkt ophidset tilstand gav han os alle en skideballe, fordi de skibe, som han skulle have overtaget, var blevet sænket og ødelagt, hvilket han betegnede som ”Schweinerei und Sabotage”.

De menige og befalingsmændene, fik vi senere at vide, var blevet marcheret via Christianshavns Torv og Kløvermarksvej til Luftmatinestationen på Refshalevej, hvorfra de så hen på eftermiddagen måttet marchere tilbage til Holmen for at blive interneret, bl.a. på kasernen. Efter længere tids venten blev vi på Flådestationens kontor, dvs. officerer og kadetter ført til Søofficersskolen, hvor vi så blev interneret.

Internering

Interneringen efter det tyske overfald på den danske "Restwehrmacht" var fra starten en skæbne, som vi delte med alt på det tidspunkt tjenstgørende dansk militært personel. Bortset fra fangenskabet og usikkerheden med hensyn til ens videre skæbne, var der mig bekendt ingen, der direkte led ondt. Og bortset fra oplevelsen på Flådestationens kontor den 29. med "Schweineri Petersen" optrådte vore fangevogtere yderst korrekt. Som eksempel herpå kan jeg nævne, at da jeg som interneret vendte tilbage til mit kvarter på Søofficersskolen opdagede jeg, at en lille sølvpokal, som jeg dagen før havde vundet for min placering i 1500m løbet var forsvundet, men heftede mig ikke nærmere ved det. Det var jo om noget en bagatel i forhold til situationen i øvrigt. Næste dag fik jeg imidlertid pokalen tilbage med undskyldning af en tysk løjtnant, der havde opdaget, at en af hans menige, der var sat til at gennemsøge skolen, havde benyttet lejligheder til at sikre sig souvenirs, hvilket han dybt beklagede.

Det blev overladt de søofficerer, der var beordret interneret på Søofficersskolen at sørge for den interne organisation, og til at begynde med fik vi fire, der havde været til idrætsstævnet, blot besked på at blive boende på det lukaf, hvor vi to dage før var blevet indkvarteret. Senere, da vore kadetkammerater fra *Hvidbjørne*, som det i Storebælt var lykkedes at sænke for næsen af tyskerne, og fra *Ingolf*, hvor et tilsvarende forsøg på at sænke skibet mislykkedes, også blev interneret på Søofficersskolen, flyttedes alle kadetter ind i klasseværelserne, som blev møbleret med senge. Vore kammerater havde inden da først været interneret i Tårnborglejren ved Korsør og derefter på en af tyskerne beslaglagt skole på Amager. Det var på den dag, da de med tog blev transporteret fra Korsør til København, at Italien kapitulerede, og en de tyske soldater, der var fangevogter, havde med en stemme, der røbede en forudelse af krigens endelige udfald til de nærmeste kadetter flere gange sagt: "Spagetti kaput, spagetti kaput."

Søofficersskolens mønttelefon kunne anvendes, og som alle internerede kunne vi gratis sende og modtage åbne postkort mærket "Interneret Post". Efter ca. 14 dage blev reserveofficererne frigivet, og omtrent samtidigt blev der åbnet mulighed for, at øvrige internerede i begrænset omfang og under kontrol kunne modtage besøg på Nyholm. På skift havde jeg således besøg af min klassekammerat fra Maribo Valborg, også kaldet Pjevs, Bodil Knuth og min tidligste barndomsven Kai. Desuden fik skuespillere og andre kunstnere tilladelse til at komme ud på skolen for at give underholdning i aulaen. Således oplevede vi årets Hornbækrevy, Holger "Fællessanger" Hansen med Fernandos orkester, årets Apollorevy, balletscener danset af Margot og Harald Lander, "Opera Comique" med sangere fra Det Kongelige Teater, Mogens Wieth og Ebbe Rhode, Poul Reumert og Anna Borg, Leo Mathiesens jazzband, skuespillere fra Nørrebro teater, en kvindekabaret med hele seks af datidens kendte

skuespillerinder og flere andre underholdende arrangementer. Dertil kom, at skolens gymnastiksal blev indrettet til biograf, hvor der fra 19. september hver dag med tre forestillinger blev spillet en ny film af dem, der samtidigt gik i byens biografer.

Man vil forstå, at underholdning skortede det i hvert tilfælde ikke på, men det var ikke førend sidst i september, at vi følte, at faren for at blive sendt som fanger til Tyskland var drevet over. Da forlød det, at de værnepligtige snart ville blive hjemsendt, og at officerer, befalingsmænd og faste menige nok ville følge efter. Hjemsendelse af de værnepligtige begyndte 7. oktober, og samtidigt fik vi kadetter besked på, vist nok halvdelen af gangen, at tage i byen nogle timer for at anskaffe civilt tøj med henblik på en forestående løsladelse. På turen i byen skulle vi være ”forklædt” som civile ved at være iført uniformsbukser og en såkaldt fisherman, en slags blå sweater, der hørte med til vores militære mundering. 14. oktober oprandt så dagen, hvor interneringen ophørte for kadetternes vedkommende, mens officererne som de sidste måtte vente endnu nogle dage.

Civilt Navigationskursus

Vi kadetter blev med fortsat tilknytning til det under det etablerede departementschefstyre hørende Marineministerium hjemsendt med løn. Vi fik ordre om pr. 1. november at møde på Handelshøjskolen på Frederiksberg, hvor man havde aftalt at få klasseværelser til et såkaldt Civilt Navigationskursus. Det overordnede formål var at holde sammen på personellet med henblik på genetableringen af flåden efter det forventede tyske nederlag. Mere specifikt gik det ud på at undervise os i de ikke-militære fag, vi normalt ville have haft på vintersemestret. For mig og mine klassekammerater drejede det sig om klasse B’s pensum, der bl.a. omfattede krav svarende til styrmandseksamen.

En fredsommelig ferien hos mine forældre i Bandholm inden jeg skulle starte på kursus nød både de og jeg. Vi var helt enige om, at det var en Guds lykke, at situationen efter års grumset samarbejdspolitik nu var blevet afklaret. Under ferien cyklede jeg et par gange til godset Engestofte sydøst for Maribo for at besøge Marianne Ahlefeldt, som da var på besøg hos familien Wichfeld. Hun havde efter 29. august meldt sig som frivillig penneveninde til en uspecificeret, interneret søkadet for at opmuntre vedkommende. Og det blev tilfældigvis mig. Under et af besøgene fik vi aftalt med

kromanden på Borgø, den største af øerne i Maribo Sønder sø, at han roede os derover, hvor vi så drak kaffe med kager. Grundet årstiden var vi naturligt nok de eneste gæster.

Sidst i oktober drog jeg så fortrøstningsfuld tilbage til København for at begynde et studieliv svarende til, hvad jeg nok i de sidste par år i nogen grad havde misundt mine kammerater fra gymnasiet. Men først skulle jeg jo finde et sted at bo. Da der den gang var flere bureauer, der formidlede udlejning af værelser hos pensionater og private ved hvert månedsskift, havde jeg ikke anset det for noget større problem og kun afsat tre dage til dets løsning.

I mellemtiden havde min far foreslået, at jeg kunne bo på Missionshotel Hebron i Helgolandsgade, hvor han plejede at bo, når han var i København. Jeg troede dog, at jeg havde en smartere plan, som jeg imidlertid ikke indviede ham i. Under vort forholdsvis frie liv tidligere på året som gruppe/delingsførere på eksercerskolen med nattegn, når vi ikke havde vagt, havde jeg truffet en pige, der boede på et værelse i Mikkalbryggers Gade, og hos hvem jeg da havde overnattet en del gange. Ganske vist havde jeg ikke holdt kontakt med hende under sommerens togt eller under interneringen, men optimistisk tænkte jeg, at hun nok ville blive glad for atter at se mig, så jeg kunne forene det nyttige - at spare hoteludgifter – med det behagelige – hendes selskab.

Ved ankomsten til København anbragte jeg derfor min kuffert i gaderoben på Hovedbanegården og drog med min håndtaske og tandbørste til Mikkalbryggers Gade. Ganske vist var pigen hjemme, men modtagelsen var ikke som forventet. Nu må det huskes, at det havde været forbudt os kadetter at optræde i civilt tøj; vi var altid i uniform, når vi var i land, så påklædt havde hun indtil da kun set mig i kadetuniformen. Da jeg nu troppede op i mit nyindkøbte, civile jakkesæt, sagde hun staks som den naturligste ting, at da jeg nu ikke længere var i uniform, måtte jeg jo da nok kunne forstå, at hun ikke havde nogen interesse i mig. Noget overrasket over, at det åbenbart var mere min uniform end mig selv hun tidligere havde været interesseret i, bemærkede jeg spagfærdigt, at ingen af os i forsvaret efter 29. august var i uniform. Hun svarede, at hun da nu havde fundet en Falck mand. Trøstet med, at det ikke var en tysker, trak jeg mig så skyndsomst tilbage.

Heldigvis var der i samme gade, over danserrestauranten ”Den kvikke Kanin”, et mindre hotel ved navn Rio Hotel, hvor jeg så søgte og fandt natlogi. Det viste sig imidlertid, at det dække, hvorunder man skulle slumre ind, trods årstiden og krigstidens beskedne opvarmning blot var et tyndt vattæppe. Og det endda med en del brændte huller, sikkert forårsaget af tidligere gæsters uforsigtige rygning i sengen.

Med mit hullede tæppe søgte jeg så ud på gangen efter hjælp. Der mødte jeg en ligeledes overnattende pige, der havde samme problem med sit tæppe. Ved at sammenligne vores tæpper

konstaterede vi, at mit kunne dække hullerne i hendes, og hendes hullerne i mit. Vi blev så enige om, at vi nok bedst fandt varmen under de kombinerede tæpper i sengen på hendes værelse.

Næste dag flyttede jeg dog over på det af min far anbefalede missionshotel, gik på jagt efter permanent logi og kunne to dage efter flytte ind i et værelse på H. C. Ørstedsvvej i et slags anneks til Bønnelyckes pensionat på Skt. Thomas Plads tæt derved på Frederiksbergs Allé. Stedet var bekvemt i forhold til Handelshøjskolen på Julius Thomsens Plads lige over for Forum, som sabotører netop havde sprængt i luften, efter at bygningen var blevet beslaglagt af besættelsesmagten.

Enkelte kadetter havde allerede på dette tidspunkt gennem private forbindelser formået at engagere sig i den aktive del af modstandsbevægelsen, og mange af os andre ønskede at slutte os til dem. I Marineministeriet, som var kommet under vejr med dette, frygtede man, at det ville gribe forstyrrende, måske katastrofalt ind i planerne og hensigten med det Civile Navigationskursus. Derfor fik de pågældende aktive besked på, at man accepterede deres engagement, men de måtte ikke drage flere kammerater ind i det. Vi andre måtte så trøste os med, at vi hurtigt blev organiseret i såkaldte ventegrupper og gradvist blev sparsomt bevæbnet.

Udover den teoretiske undervisning på kursus fik vi fra tid til anden lejlighed til at komme i Frederiksbergs svømmehal, til fægtning på en fægtesal på Kongens. Nytorv og til atletik på Østerbro stadion. Desuden fandt lederen af vort kursus, den tidligere skoleofficer kaptajn løjtnant Seehusen midler til at betale vores medlemskab af Studenterforeningen, så vi mere alsidigt kunne berige vor ånd ved at overvære foreningens foredragsvirksomhed men også kunne få socialt udbytte ved at deltage i foreningsballeme.

Ligeledes interesserede man sig for, hvorledes vi mange ikke-københavnere havde skaffet os logi. To af holdet før os havde sammen lejet et værelse i Ryesgade, hvilket man antydede ikke var den mest passende adresse for vordende søofficerer. Jeg husker ikke, om der blev fundet en mere egnet adresse til dem. Min adresse på H.C. Ørstedsvvej på Frederiksberg var jo umiddelbart acceptabel, også det, at mit pensionat lå på Frederiksbergs Allé. Men da jeg så som et kuriosum fortalte, at det var pensionatsværtens tidligere kone, der bestyrede anneksset på H. C. Ørstedsvvej, mens han med kone nummer to klarede selve pensionatet, førte det til svagt hævede øjenbryn. Jeg blev spurgt, om jeg ikke hellere ville bo hos en pensioneret kommandørkaptajn, der nyligt var blevet enkemand, og derfor havde plads til en logerende kadet i sin lejlighed på Sct. Annæ Plads.

Den pågældende kommandørkaptajn var Niels, baron Juel-Brockdorff, der havde haft en omfattende og spændende karriere både i Søværnet og i ØK. Han havde gjort tjeneste ved

undervandsbådene lige fra den første *Dykkeren* og været chef for undervandsbåde under hele sikringsstyrken under 1. verdenskrig. Derefter søgte han orlov for i ØK først at føre forskellige dampskibe og derpå skoleskibet *København* på dets jomfrurejse 1921-1922 jorden rundt. Efter i nogle år at have været tilbage i Søværnet søgte han over i reserven for i ØK at overtage stillingen som chef for skibs- og maskininspektionen, senere efterfulgt af stillingen som direktør for inspektionsafdelingen. Under den ved begyndelsen af 2. verdenskrig etablerede sikringsstyrke var han kortvarigt frivilligt indkaldt, og gjorde bl.a. tjeneste som marine- og luftattaché ved gesandtskabet i London, men blev afløst kort før besættelsen af Danmark.

Det ville givetvis have været spændende at stifte nærmere bekendtskab med en så interessant person. Alligevel følte jeg på forhånd, at det tilbudte arrangement i givet fald ville betyde en ganske anden tilværelse end den forholdsvis frie, jeg ellers imødeså. Frem for straks at sige nej tak, drog jeg dog pligtsskyldigt af sted til Sct. Annæ Plads til møde med baronen, der tog hjerteligt imod mig. Jeg husker ikke detaljerne i tilbuddet udover, at jeg kunne sove i den afdøde baronesses soveværelse, der netop var, som man forestiller sig et sådant værelse. Hvor jeg skulle læse mine lektier, og hvordan jeg skulle klare min bespisning, mener jeg stod hen i det uvisse. Jeg takkede naturligvis for det generøse tilbud men anførte blandt andre undskyldninger, at jeg var bange for, at det ville gribe ubehageligt forstyrrende ind i kommandørkaptajnens privatliv at have mig boende. Jeg tror, at den gode mand selv var klar over dette, da jeg sagde pænt farvel, og jeg mener ikke, at tilbuddet gik videre til andre.

Når jeg nævner den forholdsvis frie tilværelse, som jeg så frem til på mit lejede værelse, var det dog ingenlunde vilde orgier, jeg havde i tankerne men blot en tilværelse, som den jeg nok indtil da i nogen grad havde misundt mine nu studerende kammerater fra gymnasiet. I lejligheden på H. C. Ørstedesvej med mit værelse var der tre udlejningsværelser. I de to andre boede i det ene en vist nok handelsstuderende ung mand på min alder og i det andet sammen to unge, fynske piger. Vi logerende delte toilet med håndvask og adgang til tekøkken. Mit værelse var spartansk udstyret som de fleste af den slags udlejningsværelser: seng, bord, stol og klædeskab, hvilket jeg hurtigt supplerede med en radio købt på afbetaling. Det var jo vigtigt at kunne høre engelsk radio, både nyhederne på dansk – oftest generet af tyske støjsendere – og underholdning som ”Calling all workers” indledt med Eric Coates’ festlige march med samme titel. Det var et dagligt musikprogram, der primært blev sendt for gennem højtalere i krigsindustriens fabrikshaller at opmuntre de hovedsageligt kvindelige arbejdere. Statsradioens tysk-censurerede nyheder blev også suppleret med de svenske ”Nyheterne från TT”.

Nævnte tekøkken benyttede jeg flittigt, når venner kom på besøg. Bl.a. blev jeg helt ferm til at lave pandekager. De kammerater, som jeg ofte havde besøgt, mens jeg boede på Søofficersskolen, kunne nu også besøge mig, det galt bl.a. Kai, venner fra Rungsted, fra Maribo f. eks. Pjevs og Bodil Knuth, min veninde fra årets folketingsvalg Bodil Quistgaard og min ”internerings-penneveninde” Marianne Ahlefeldt. Sidstnævnte var begyndt på uddannelse som barneplejerske på et børnehjem i Gentofte, hvor jeg en gang efter invitation besøgte hende på en aftenvagt. Børnehjemmet var indrettet i en ældre herskabsvilla med køkken i kælderetagen og med madelevator derfra op til den tidligere spisestue. Eleverne havde fundet ud af, at små børn, der hylede i stedet for at falde i søvn, blev beroliget af nogle gange op og ned i denne elevator, hvorefter de faldt pænt i søvn. Under mit besøg fik jeg konstateret effektiviteten af denne kur.

Den officerskammerat af min far, kaptajn og toldforvalter Bang, i hvis lejlighed vi havde boet under familiens cykletur til København i sommeren 1940, inviterede mig kort efter min ankomst til middag, og hans datter Eva kom jeg derefter en del sammen med, så hun fik også smagt mine pandekager. Alt dette var dog yderst ærbart. Lidt anderledes var det, da jeg en nat vågnede ved, at døren mellem mit og de to fynske pigers værelse blev listet op, og ind sneg sig den ene af pigerne. Indtil da havde jeg troet, at denne dør var fast aflåst, men hvis det havde været tilfældet, havde min besøgende altså haft en nøgle. På sit fynske tungemål foreslog hun, at vi skulle ”lege putleg”, men at vi skulle være stille for ikke at vække veninden ved siden af. Det blev dog ved dette ene besøg.

Københavns Idræts Forening

Under min uddannelse på Søofficersskolen havde jeg beholdt mit medlemskab af atletikforeningen ”Hjorten” i Hørsholm. Nu fandt jeg det mere praktisk at dyrke min interesse for atletik i en københavnsk forening og meldte mig ind i Københavns Idræts Forening, KIF. Det var en beslutning, som jeg fik megen glæde af, både sportsligt, men i lige så høj grad kammeratligt.

Fra begyndelsen af 1944 trænede jeg derpå hver søndag formiddag og et par aftener i løbet af ugen. Om søndagen mødtes foreningens aktive medlemmer i klubhuset på Gentofte stadion, klædte om og begav sig i hold sammensat efter speciale ud på løbetur gennem Ermelunden til Dyrehaven. Jeg sluttede mig fra starten til holdet med distanceløbere, der under turen i afvekslende tempo og med indlagte gymnastikintervaller til tider kom helt op til Bøllemosen på højde med Skodsborg, inden det gik retur mod Gentofte. Efter træningen samledes de fleste i kantinen til frokost og kammeratligt samvær.

Aften træningen fandt sted fra Østerbro stadion, hvor vi klædte om i Idrætshuset og som regel tog nogle omgange rundt i Fælledparken.

Fastelavnssøndag blev særlig festlig. Der var arrangeret interne løbekonkurrencer efterfulgt af præmieuddeling og eftermiddagsdans. KIF havde også adskillige kvindelige medlemmer. Den egentlige konkurrencesæson indledte jeg med Skærtorsdag at deltage i Næstved Idrætsforenings Herlufholmsløb. Mine to klubkammerater Alf og Ernst blev henholdsvis nr. 1 og 3, og ved at komme ind på sjettepladsen sikrede jeg KIF førstepladsen i tre-mands holdkonkurrencen. Derefter rejste jeg til Bandholm på påskeferie og deltog 2. påskedag i atletikforeningen "Olympia"s Bangshaveløb i Maribo, hvor jeg klarede en andenplads. Terrænløbssæsonen sluttede jeg med deltagelse i Ermelundsløbet og årets Danmarksmesterskab i Odense uden større succes.

Stadionsæsonen indledte jeg ved i et 10x1000m stafetløb at løbe en af turene på et KIF-hold. Under en tur med KIFere til et stævne i Slagelse besatte Ernst og jeg en delt førsteplads i 3000m løbet, og ellers var der et par aftenstævner på Østerbro stadion, hvor jeg deltog i 1500m løb og nåede at få min personlige rekord ned på 4min 11sek. Med en række idrætsforeninger i Jylland havde KIF aftalt at sende et hold af "eliteidrætsfolk" til deltagelse i deres sommerstævner, og jeg takkede ja til et overraskende tilbud om at komme med på denne rundtur. Det blev en festlig og oplevelsesrig turné til trods for besættelsestidens få og langsomt kørende tog og de få, af tyskerne kontrollerede færgeforbindelser over Storebælt, hvortil der krævedes særlige biletter. Således varede rejsen til Hjørring, der var første destination, fra tidlig morgen til kl. 23. I Hjørring som de fleste andre steder, vi kom til, var vi privat indkvarteret, og trods det sene tidspunkt tog vore værtsfolk hjerteligt imod os. Næste formiddag var der let træning på stadion, og om eftermiddagen var vi med nogle af vores værter på udflugt med lokalbanen til Hirtshals. Der græmmedes vi ved at se de store igangværende arbejder på den lokale del af tyskernes Atlantvold. Stævnet var om aftenen, hvor vores bedste mand på distancen vandt 1500m løbet, det lokale es blev nummer to og jeg kom ind på en tredjeplads i en hæderlig tid.

Allerede næste morgen kl. 7 gik togrejsen videre mod Skive med ankomst der kl. 17. Formiddagen derefter var der let træning, og ved stævnet om aftenen vandt jeg 3000m løbet. Den følgende dag gik rejsen videre til Aarhus, hvor jeg havde aftalt at kunne bo hos min klassekammerat fra Rungsted, Andreas Weilby. Her var der en fridag, så jeg nåede både at være i byen med Andreas, se Universitetsparken, besøge Naturhistorisk Museum og Den Gamle By og kontakte Bodil Ouistgaard, som havde fået job på en husholdningsskole der. Min indsats i 1500m løbet den følgende dag var måske

præget af disse mange, sporten uvedkommende aktiviteter, men Bodil, som jeg havde lokket på stadion som tilskuer tog det pænt, og bagefter fejrede vi vores gensyn på restaurant Varna.

Fra Aarhus gik det videre mod Viborg, hvor vi samlet blev indkvarteret på et vandrehjem en 3-4 kilometer uden for byen, så der var intet nattelev, der kunne friste. Næste dag kvitterede jeg for denne rolige nat ved at vinde stævnets 3000m løb. Og så gik det videre mod Kolding. Her stødte et par ekstra KIFere til holdet. bl.a. Ernst, som jeg havde løbet dødt løb med på 3000m i Slagelse, men som jeg ellers betragtede som betydeligt stærkere på distancen end jeg. Alligevel vandt jeg aftenens 3000m løb ved at forbedre min personlige rekord med 14 sek. og opnå tiden 9min 2sek. Til minde om vores besøg skænkede Kolding Idrætsforening holdet en pokal med inskription. Senere, da vi efter ankomst til København var samlet til afsked i Hovedbanegårdens restaurant overdrog holdlederen denne pokal til mig med den motivation, at jeg var den på holdet, der havde overrasket mest positivt. I mellemtiden havde vi som sidste destination været i Esbjerg, hvor jeg igen skulle have stillet op i et 3000m løb, som imidlertid blev aflyst. Da der heller ikke var noget 1500m løb, deltog jeg i 800m løbet, selv om distancen var for kort for mine evner. Ganske vist endte jeg ikke på sidstepladsen, men min middelmådige tid var i hvert fald ingen overraskelse.

Var 800m en for kort distance for mig, så var 5000m på den anden side for langt. Det fik jeg konstateret, da KIF i august havde meldt mig som deltager i årets danmarksmesterskab på denne distance. Her oplevede jeg det forsmædelige, at vinderen, og vist nok yderligere et par stykker nåede at overhale mig med en omgang, dvs. 400m, og jeg sluttede som nr. 10 af feltet med kun nogle få efter mig.

Skifter bopæl – kursus slutter

Hen på foråret 1944 syntes jeg, at jeg havde fået tilstrækkelig erfaring med pensionatslivet, så jeg flyttede til et værelse på hjørnet af Bülowvej og Åboulevarden, hvor jeg havde adgang til badeværelse. Her holdt jeg mig selv med tørkost og benyttede mig ellers af billige spisesteder som universitetets studenterkøkken "Kannibalen" i kælderens på Nørregade eller KFUK's restaurant i Skindergade.

I maj havde vi eksamen på vores kursus, klassen over os var så færdige, og vi startede i juni på ældste klasses civile pensum.

Midt på sommeren skete det, at der fra tysk side med henvisning til den stigende sabotagevirksomhed blev etableret spærretid i Storkøbenhavn fra kl. 20 til 05. Som bekendt resulterede

dette i, at der efter nogle dage, ikke mindst på initiativ af værftsarbejderne på B&W, udbrød generalstrejke i byen. Tyskerne svarede igen med at spærre byen af for samkvem med omverdenen og lukke for alle tilførsler udefra og for forsyningen af gas og elektricitet. Så fulgte nogle hektiske dage med væbnet, motoriseret patruljering i gaderne af tyske soldater og deres danske medløbere i Schalburgkorpset, hvor disse patruljer af og til umotiveret åbnede ild mod tilfældige. Jeg husker køerne foran de få fødevarerbutikker, der havde noget at holde åbent med, og hvordan vi ustandseligt måtte holde øje med de motoriserede patruljer, når vi om dagen bevægede os i byen.

Situationen endte med en vis triumf for befolkningen. Man havde ladet tyskerne vide, at strejken ikke ville blive ophævet, før det forhadte Schalburgkorps blev flyttet væk fra København, og det bøjede tyskerne sig for. Korpset, der havde etableret sig med hovedkvarter i Frimurerlogen ved Trianglen, blev flyttet til kasernen i Ringsted.

Efter sommerferien fortsatte undervisningen på det Civile Navigationskursus, dog kun til noget ind i september, hvor man blev klar over, at besættelsesmagten udviste betænkelig interesse for foretagenet. På tysk side havde man da ved arrestationer erfaret, at adskillig hjemsendte fra det året før opløste, danske forsvar var gået direkte ind i modstandsbevægelsen, og man har nok haft en anelse om, at hvad man havde konstateret kun var "toppen af isbjerget". Da det danske politi på denne tid, 19. september, under en falsk luftalarm blev sat ud af spillet, var dette forhold måske medvirkende til, at de ved aktionen tilfangetagne politifolk ikke i lighed med militæret året før blev interneret for senere at blive løsladt som civile, men umiddelbart blev sendt til koncentrationslejr i Tyskland.

På det tidspunkt var jeg i øvrigt atter flyttet, idet min KIF-kammerat Martin Jensen havde tilbudt mig et værelse i sin lejlighed i Tåsingegade på Østerbro. Vel var mit og mine kammeraters jordiske gods på den tid beskedent, men dog mere end det kunne være i en kuffert medbragt på sporvognen. Derfor lejede min klassekammerat fra Søofficersskolen Leif Brink, der samme dag også skulle flytte fra et værelse til et andet, en trehjulet cykel og hjalp hinanden med vores flytning. Det var en særlig oplevelse for en dag at agere svajere og på vor færden kollegialt at hilse de talrige ægte svajere, som den gang prægede bybilledet.

Ved lukningen af det Civile Navigationskursus har ledelsen givetvis følt, at kadetterne nu på forskellig vis kunne gøre mere gavn i modstandsarbejdet end ved blot at være til rådighed i ventegrupper. Man handlede derefter, og vi blev stillet til rådighed for Søværnets illegale stab *Elverhøj*, der var etableret allerede ved interneringens ophør.

Min første tjans i den aktive del af modstandsbevægelsen skulle vise sig at være i forbindelse

med illegal våbentransport fra Sverige. Tre af mine kammerater, Svend Kieler Leif Brink, Per Aasberg Jakobsen og jeg blev udstyret med søfartsbog og nyt, falsk ID-kort, der ganske vist lød på vores rigtige navn, men hvor stillingen var ændret fra søkadet til sømand, og hvor adressen var en opdigtet. Vi skulle to og to udgøre dæksbesætningen i to galeaser, som *Elverhøj* havde anskaffet og fået indregistreret i et dækrederi. Mens Svend og Leif mønstrede om bord i galeasen *Ingeborg*, fik jeg og Per besked på, at vi om morgene den 28. september skulle møde på motorgaleasen *Glory* af Egersund. Vi kunne finde den på Nordhavnsværftet nord for Frihavnen. Der mødtes vi så med den anden halvdel af besætningen: skipperen og motormanden, der begge viste sig også at have en fortid i Marinen. Skipperen, der hed Brandt, var civil navigatør, da han før krigen blev indkaldt, og han blev derfor udtaget til videreuddannelse til reserveofficer. Denne uddannelse var han dog blevet stoppet i, efter eget udsagn grundet "vidtløftighed". Nu kom han fra et kontor i Statens Istjeneste, hvor der jo i september måned ikke var så travlt. Ham, der var udpeget som motormand, var uddannet som flyverunderkvartermester og havde særligt beskæftiget sig med motorerne i de flytyper, som Søværnets Flyvevæsen havde haft.

Efter mødet så vi fire så nærmere på vores skib. Det var en typisk træskibs galease, der dog adskilte sig ved netop på værftet at have fået agterskibet under vandlinjen kobberforhudet. I *Glory's* tilfælde var denne operation dog ikke som normalt for at modvirke begroning men mere for som en lækmåtte at dække nødtørftigt over mørnede og utætte bord i agterskibet. Måske var denne foranstaltning truffet i sidste øjeblik. Da vi på vor jomfrutur lagde ud fra værftet, mødte vi en anden af handelsflådens daværende mange småskibe. Derfra lød det opmuntrende praj: "Hva' fa' en, det er jo *Glory*, er hun ikke sunket endnu!"

Inden da havde skipperen forklaret, at vores mission gik ud på som dække at sejle med legale laster, men på sejlads med last om natten at anløbe svensk søterritorium på i forvejen aftalte tider og positioner. Der ville vi så blive kontaktet af fartøjer fra vores organisation i Sverige med våbenlast for omladning. Disse våben m.v. skulle vi så skjule i den legale last. Når efter anløb af første danske havn, fortrinsvis København, den tyske kontrol var overstået, ville folk fra modstandsbevægelsen på et passende tidspunkt kontakte skibet for at overtage våbenlasten.

Her vil nok en kort orientering om den generelle og den specifikke situation på det pågældende tidspunkt være på sin plads. Det var ikke længere os optimister, der fra krigen begyndelse ikke blot havde håbet på men også troet på tysk nederlag, Som krigen havde udviklet sig, stod det de fleste danskere klart, at den ville ende med Tysklands nederlag. Alligevel, i Holland havde Arnhem-operationen netop slået fejl. De allierede hære, som siden udbruddet fra Normandiet havde rullet hastigt

frem gennem Frankrig og Belgien, var blevet standset. Den nazistiske krigsmagt var endnu langt fra overvundet. Håbet om en snarlig afslutning på krigen var bristet, og i Danmark, som i de øvrige, stadigt besatte områder, forberedte man sig på endnu en krigsvinter.

Hvad mere var, ingen kunne vide, om ikke nazisterne fanatisk ville kæmpe til sidste mand, også i vores land. Det var derfor vigtigt, at arbejdet med at opbygge og bevæbne den danske undergrundshær blev intensiveret. Navnlig bevæbningen kneb det med. Hvad der fandtes i landet af skydevåben, som tyskerne ikke havde beslaglagt, var naturligvis blevet støvet op og fordelt. Selv havde jeg i min ventegruppe fået en pistol af et så beskedent kaliber som 6,35mm; et våben, som næppe havde kunnet bidrage stort til at fremskynde tyskernes nederlag. Fra engelske fly var også med faldskærm nedkastet såvel sprængstof til sabotage som våben og ammunition. På dette tidspunkt var disse leverancer dog endnu forholdsvis beskedne, og selv om man i modstandsbevægelsen havde fået tilsagn om en væsentlig forøgelse af nedkastningerne, søgtes supplerende forsyningskilder og -veje etableret.

Gennem et kompliceret arrangement havde man hos Husqvarna fabrikkerne i Sverige indkøbt 3000 maskinpistoler med ammunition. Desuden ankom en del våbenleverancer fra England med hurtigbåde til svenske vestkysthavne, for derfra at blive videreeksporteret til Danmark. Kapaciteten af den illegale transporttjeneste havde man derfor måttet øge, bl.a. altså med *Glory*.

***Glory* stævner ud**

Skibets jomfrutur i dets nye rolle gik i første omgang fra Nordhavsværftet til Tuborg havn. Her indtog man om eftermiddagen en beskeden last bestående af potteskår bestemt for Hasle. Finmalet anvendes sådanne skår i keramikindustrien under betegnelsen chamotte.

I hine tider skulle det tyske havnepoliti give godkendelse til hver afsejling, og de skulle om bord for at kontrollere skib og last, før lugerne kunne lukkes og skalkes. Selv om de ikke havde fundet noget betænkeligt ved vores potteskår, var det alligevel blevet mærkt før *Glory* kunne kaste los og stå ud af havnen, hvorfra skipperen satte kursen østover. I stedet for derpå at dreje sydover og sætte kursen mod Bornholm via Kongedybet og Drogden fortsatte vi imidlertid ufortrødent stik øst. Til den lidt forbavsede dæksbesætning forklarede Brandt, at han foretrak at stå sydover i Flinterenden på den østlige side af

Saltholm, altså i den svenske side af Sundet. Måske ligger forklaringen på, hvad der følgende skete i denne disposition.

Fra Middelgrundsfortet forude om styrbord fejede fra tid til anden lyskeglen fra en projektør søgende over vandet og dvælede ransagende ved de få skibe, den indfangede. Da vi kom inden for dens rækkevidde, dvælede den betænkeligt længe ved os. Nu var der imidlertid kun kækt at fortsætte på kursen; chancen til at ændre til en sydlig, mindre mistænkelig kurs var forpasset. Men tyskernes mistanke var for alvor blevet vakt. Det næste, der skete, var nemlig, at vi så og hørte et projektil slå ned i vandet tæt ved os om styrbord. Størrelsen af nedslaget og retningen fra fortet viste, at skuddet måtte være afgivet fra den af N. E. Lomholt konstruerede og på Våbenarsenalet fremstillede kanon med kaliber 7,5 cm, den kanon, der efter den 9. april 1940 blev herostratisk berømt som kanonen, der ikke kunne skyde.

Om morgenen den 9. april observeredes fra Middelgrundsfortet det uanmeldte tyske transportskib *Hansestadt Danzig* for indgående. Skibet og den ledsagende isbryder belystes med projektør, og der sendtes internationalt stopsignal, som de indtrængende skibe ikke reagerede på. Da var det, at man på fortet forgæves forsøgte at afgive varselsskud med den pågældende kanon. Forgæves, fordi der til fortet ikke fandtes indkaldt, uddannet artilleripersonel. Derfor søgte man i hast at bemane kanonen med for hånden værende, ikke-uddannet personel, der givetvis gjorde deres bedste, hvilket beklageligvis ikke var nok. Så nemt er det altså heller ikke. Derfor kunne således uhindret de indtrængende skibe fortsætte, lægge til ved Langelinie og udskibe den til hovedstadens besættelse bestemte styrke.

Tyskerne havde åbenbart fået bedre tid til at sætte sig ind i betjeningen af kanonen, for deres første skud mod *Glory* fulgtes af endnu et, hvor projektilet peb gennem vores master og slog ned i vandet om bagbord. Allerede efter første skud havde skipperen sat motoren i tomgang og koblet skruen fra, og nu drejede han stævnen mod fortet som indikation af, at vi havde forstået budskabet. Skydningen ophørte så. Mens vi således lå stille, stadig badet i projektørlyset, kom en tysk patruljebåd ud til os og beordrede os til at følge sig ind til Nordre Tolbod, hvor det tyske havnepoliti havde en afdeling.

På vej tilbage mod København i patruljebådens kølvand bad skipperen os om at finde nogle jernstumper eller lignende tungt og noget garn. Det viste sig, at han før afsejlingen var blevet betroet en del kurerpost, som under turen mod Bornholm skulle have været afleveret til vores kontakter i Sverige. Gemt forskellige steder i hans kahyt havde denne post klaret afsejlingskontrollen, men nu måtte den ofres. En 6-7 mindre pakker røg udenbords, hver med noget tungt bundet ved for at sikre, at intet

kompromitterende flød i land og kom i forkerte hænder. Selv havde jeg i ungdommeligt letsind medbragt min 6,35mm pistol. Med blødende hjerte måtte jeg lade den følge kurerposten i bølgerne, uden at den havde fået en chance til at yde et bidrag til Danmarks befrielse. En trøst var det dog, at dens indsats i så henseende næppe havde kunnet blive afgørende. Spøgefugle havde forsikret mig om, at den egentlig var fremstillet til at ”klippe” billetter med på tog i USA.

Så snart *Glory* var fortøjet, blev vi fire ombordværende kommanderet op på kajen, og det tyske havnepoliti gik i gang med at gennemse hver krog af skibet. Det var imens vi stod der på kajen, at en ubehagelig mistanke slog ned i skipperen. Han spurgte, om vi blandt pakkerne, vi smed ud, kunne huske en, der så sådan og sådan ud? Nu var det hele jo gået ret så stærkt, og ingen havde hæftet sig ved pakkernes udseende, men vi blev klar over, at én muligvis var blevet glemt om bord. Var dette tilfældet ville tyskerne sikkert finde den nu.

Omsider var ransagningen forbi. Ingen af tyskerne sagde noget om et mistænkeligt fund. De gav os blot ordre til atter at gå om bord og blive der. Væbnet vagt blev sat til at patruljere på kajen. Om bord gennemgik skipperen hastigt sine skjulesteder, men nu var der i hvert tilfælde intet efterladt. Med en vis, om end behersket optimisme gik vi så til køjs.

Næste formiddag fik vi fra de danske havnemyndigheder et tip om, at tyskerne vitterligt havde fundet noget kompromitterende i *Glory*.

Der blev straks sammenkaldt til et slags skibsråd. Det stod klart, at skipperen måtte se at komme væk. Han måtte benytte sig af, at bevogtningen på dette tidspunkt mærkværdigvis var ret lemfældig. Vi andre kunne følge hans eksempel, men blev vi og spillede uvidende, var der en chance for at redde skibet, så det med anden skipper kunne genoptage sin mission. Ungdom og optimisme hører sammen, så mens det lykkedes skipperen at fordufte, blev vi tilbage.

Kort efter mødte det tyske sikkerhedspoliti op. De ville tale med skipperen. Vi forklarede, at han ikke var om bord i øjeblikket, men han kom nok snart. Man så mistroiske på os, og bevogtningen blev straks skærpet. Vi sad nu i fælden, og komedien begyndte. Ikke alene for os, men de, som officielt stod som redere for skibet, har givetvis måttet svare for sig. Da den forsvundne skipper efter nogen tid, til vores til tyskerne udtalte forbavselse, stadig ikke dukkede op, kom vi tilbageblevne besætningsmedlemmer i forhør.

For mit eget vedkommende syntes jeg ikke, at det gik særligt godt. Da mit delvis falske ID-kort lød på mit rigtige navn, kunne jeg ikke skjule min herkomst, eller hvor mine forældre boede. Min tilknytning til Søværnet måtte naturligvis ikke komme frem, så i forhøret ville man vide, hvad jeg havde

foretaget mig efter min skoletid og indtil nu, for de kunne jo se, at min søfartsbog var ny. Jeg svarede, at jeg havde hjulpet fiskerne i Bandholm, men at jeg nu havde besluttet at blive rigtig sømand. Jeg tilføjede, at jeg jo ikke havde regnet med at komme ud med en skipper, der åbenbart havde bragt os i vor nuværende situation, hvad så end det var, han havde lavet uden vores vidende. På et tidspunkt undersøgte man mine håndflader, som til min tavse beklagelse ikke bar præg af hårdt slid i fiskeriet. På stedet kom mine forhørsfolk overraskende nok ikke med kommentarer i den forbindelse.

Jeg var overbevist om, at dette forhør kun var begyndelsen, og spekulerede på, hvordan jeg senere kunne underbygge min historie. Måske ville tyskerne undersøge den opdigtede adresse, som stod på mit falske ID-kort, og som jeg indtil da intet havde haft at gøre med. Jeg vidste, at den var i et nyere, større boligkompleks på Frederiksberg, og jeg mener at huske, at det lå på Mariendalsvej og at mit værelse skulle være i nummer 52, dog uden angivelse af etage eller til højre eller venstre eller navn på dem, som værelset skulle være lejet hos. Det ville være betryggende, hvis jeg ved senere forhør helt nøjagtigt kunne specificere denne adresse, og at beboerne i den pågældende lejlighed så i givet fald kunne bekræfte, at jeg havde værelse der. Jeg fik derfor diskret præjet en af besætningen på et andet mindre skib, der ikke som *Glory* var beslaglagt, men som lå ved kaj lige syd for os. Om bord i dette skib var man godt klar over, at vores skib og vi besætningsmedlemmer var arresteret af tyskerne. Det var derfor ikke svært at forklare ham, som jeg havde kontaktet, problemet med min adresse. Lynhurtigt fattede han situationen og tog ud til Mariendalsvej 52. Da han efter nogen tid vendte tilbage, kunne han fortælle mig, hvem jeg boede hos, på hvilken etage deres lejlighed lå og på hvilken side i opgangen. Ydermere kunne han oplyse, at mine "værtsfolk" straks havde lovet at stille en opredt seng m.m. i et værelse, klar til eventuelt tysk kontrolbesøg.

Til vores overraskelse og store lettelse kom vi ikke i flere forhør, og allerede dagen efter blev arrestationen af os ophævet, og vi kunne frit forlade skibet. Det første, jeg gjorde, var at tage ud til mine "værtsfolk" med en stor buket blomster for at takke dem hjerteligt og forklare, at de nu kunne rigge "mit" værelse af og bringe det tilbage til dets tidligere tilstand. Det var de brave mennesker naturligvis glade for, men de var også glade på mine vegne over, at jeg så hurtigt var blevet løsladt uden videre tiltale. Min taknemmelighed over at være sluppet så heldigt gav sig den følgende søndag udslag i, at jeg var til gudstjeneste i Taksigelseskirke på Jagtvej ved Vibehus Runddel.

Glory var imidlertid fortsat beslaglagt, og vi besætningsmedlemmer mødte dagligt op, selv om vi ikke havde noget videre at lave. Vi var blevet orienteret om, at rederiet, som naturligt var, arbejdede på

at få skibet frigivet, så det med ny skipper kunne genoptage sejlads og mission. Det tog sin tid, men det lykkedes.

***Glory* står atter ud**

Efter tre uger blev *Glory* frigivet og ny skipper ved navn Petersen kom om bord. Det viste sig at være ham, som tidligere havde ejet og sejlet skibet, og som så havde solgt det til *Elverhøjs* dækrederi. Han var blevet overtalt til at blive forhyret om bord under forudsætning af, at han ikke skulle blandes ind i den illegale del af virksomheden, men blot sejle skibet. De illegale kontakter blev overladt til mig.

Fra Nordre Tolbod forlagde *Glory* umiddelbart efter frigivelsen sydpå til kajstrækningen langs Havnegade, hvor vi supplerede vores potteskår med 150 tomme sildetønder, der som potteskårene også skulle til Bornholm. Da vi sidst på dagen efter tysk kontrol havde fået lugen lukket og skalket, blev det bestemt, at vi først skulle afgå næste morgen. Vor motormand valgte så at sove i land for at møde om bord næste morgen. Tilbage var så kun skipperen og jeg. Min klassekammerat Per, som havde udgjort den anden halvdel af dæksbesætningen, var nogen tid forinden blevet overført til *Elverhøjs* anden galease, *Ingeborg*, hvor den ene af de to søkadetter Leif var blevet sygemeldt.

På Petersens opfordring gik vi to så over gaden til det nærmeste værtshus, hvor han straks bestilte to øl, der snart var tømt. Selv havde jeg fået tørsten ved at stå i lasten og gribe og stuve de 150 tønder, der en for en blev kastet ned til mig, og Petersen var vist født tørstig, fandt jeg efter hånden ud af. Altså bestilte jeg de næste to, og da disse var tømt, svarede han ved at bestille "et sæt", dvs. en øl og en snaps til hver af os. Det var under den således fejring af vort fremtidige samarbejde, at min første mistanke opstod om en fundamental vanskelighed i denne forbindelse. Flere gange, når vi skålede, sagde den gode mand med høj røst: "Jeg skal nok sejle skibet, og du klarer så det andet, du ved", eller kom med lignende udtalelser. Hver gang prøvede jeg diskret at dysse ham ned, for at vi ikke skulle tiltrække os opmærksomhed fra eventuelle stikkere blandt de andre gæster. Det syntes imidlertid ikke rigtigt at virke, for han reagerede nærmest som om, at jeg var ude på at ødelægge den gode stemning. Så for at styrke og bevare den følte jeg, at det nu var min tur til at bestille "et sæt". Det virkede, så da det var skyllet ned uden yderligere reference til "det du ved nok", foreslog jeg, at vi gik om bord og til køjs for at være klar til næste dags afgang, et forslag, der dog ikke faldt i god jord. Næh, nu skulle vi i Nyhavn og "høre en bette go' musik". Så vi styrede over i den daværende Cafe Marstal, der lå på den ydre del af den såkaldt "pæne side", men som viste sig at være lige så meget Nyhavn, som alle de andre værtshuse

på den modsatte side. Her blev jeg genkendt af en pige, som jeg ikke havde set siden vi gik i klasse sammen det år, jeg som 9-10-årig gik i Bandholm skole. Jeg huskede, at hun hed Ninna, og at hun ikke var alt for klog. En gang havde hun skullet fra en skoledag, åbenbart uden at hendes forældre vidste det, så næste dag mødte hun op med en seddel, hvorpå der med barnlig skrift stod: "Ninna var ikke i skole i går, da hun skulle bort" underskrevet "Min Mor". Under en dans eller to fortalte hun, at hun var stuepige på et hotel på Vesterbro, og jeg måtte så kortfattet som muligt fortælle, at jeg nu sejlede på en galease. Og det var så det. Mens musikken spillede og dansen i øvrigt gik, fik Petersen og jeg klaret endnu et par bajere, inden vi endeligt kom om bord og til køjs.

Da *Glory* jo havde været rigeligt i tyskernes søgelys, skulle vi ikke, som under den første, uheldige tur, have kurerpost til Sverige med denne gang, men jeg havde fået at vide, at vi skulle gøre klar til at modtage våbenlast under Falsterbo på hjemturen. Så af sted gik det helt legalt. Ved ankomst til Hasle fik vi losset de sikkert med længsel ventede potteskår, og sildetønderne kom vi også af med. En dellast af store granitblokke blev indtaget og stuvet, så der var skjulte rum til den forventede last fra Sverige. Yderligere camouflager blev skabt ved hjælp af den øvrige last, der blev indtaget i Rønne, og som bestod af blåler i store klumper. Begge laster bestemt for København. Det var derfor en stor skuffelse, da organisationens mand i Rønne mødte op og fortalte, at vi alligevel ikke skulle have nogen våbenlast med på denne tur. Måske følte ledelsen, at der var risiko for, at *Glory* stadig var så meget i tyskernes søgelys, at den ville blive ekstra grundigt kontrolleret ved ankomst til København.

Det hjalp ikke på humøret, at vi på hjemfarten fik et forrygende vejr. Den kraftige sø fik skibet til at give sig så meget, at kobberpladerne ikke kunne holde vandet ude. Den manuelt betjente lænsepumpe var i gang på hele turen. Da vi sidst på aftenen omsider dødtrætte fortøjede yderst i Nyhavn, orkede ingen af os mere pumpning, så vi gik i land for at hvile ud til næste dags losning, lidt spændte på at se, hvor meget vand skibet ville tage ind i løbet af natten. Heldigvis viste det sig, at i Nyhavns rolige vand havde skroget sat sig så meget, så det kun var en beskedent mængde, som vi snart fik pumpet ud, så losningen kunne gå i gang. Den tyske kontrol, da vi åbnede lugen, var ikke særlig grundig, så vi kunne såmænd godt have haft en våbenlast med, uden at den var blevet opdaget.

Ved først givende lejlighed opsøgte jeg min kontakt i *Elverhøj* og fortalte om det sikkerhedsmæssigt uheldige i, at Petersen var holdt uden for skibets primære funktion, og at han fra starten og fortsat på Bornholm, når vi var i land og på værtshus, hvad han insisterede på at vi skulle, blev ved med højlydt at udbrede sig om, at han nok skulle sejle skibet, og at jeg klarede det øvrige, "du ved nok". Resultatet blev, at man for gode ord og ikke mindst betaling fik overtalt Petersen til at tage det

fulde ansvar for *Glorys* følgende aktiviteter og dermed også løbe den personlige risiko, der tvang ham til at optræde sikkerhedsmæssigt mere forsvarligt. Jeg fik at vide, at der var andre planer med mig og de tre andre søkadetter, der samtidigt var stået til søs i denne forbindelse, så *Glory* fik ny dæksbesætning bestående af et par unge civile søfolk, der ad tidens sædvanlige, snørklede kanaler havde udtrykt ønske om at yde indsats i modstandsarbejdet. Vores motormand, flyveunderkvartermesteren afgik vist også. Han havde fra starten naturligt nok haft sine vanskeligheder med *Glorys* motor, der jo ikke mindede meget om de flymotorer, han havde haft med at gøre i Søværnets Flyvevæsen. Da vi fik ny skipper, blev han reelt overflødig som motormand, for Petersen kendte fra gammel tid alt om skibets maskineri og havde intet behov for særlig maskinbesætning. På dækket havde underkvartermesteren ikke været meget bevendt, han kunne ikke stå til rors, han afstod også fra madlavning, hvilket så faldt i min lod, men det skal siges, at han på vor stormfulde rejse fra Rønne til København tog sin tørn ved læsepumpen.

Med den nye bemanning viste det sig, at *Glory* blev en succes. Jeg har ganske vist fået fortalt, at Petersen, der fik bonus pr. vægtenhed af den illegale last han hjembragte, ikke var begejstret, når folkene fra Sverige mødte op med pladskrævende, lette pakker med forbindsstof. Men hjem fik han også bragt adskillige maskinpistoler med ammunition, og så sent som den 4. maj lossedes den sidste last i Nyhavn og blev hurtigt ekspederet videre..

Nye udfordringer – Holger Danske

En klassekammerat af tidligere nævnte Eva Bang, Lise Schmidt, som jeg havde truffet til deres sidste skolebal og deres studenterfest, havde inviteret mig hjem til middag hos familien på Frederiksberg, og jeg bevarede derefter kontakt med familien. Hendes far, Ole Schmidt, der ejede herreekviperingsforretningen Strømagasinet, var gammelt medlem af Akademisk Skyttekorps, der lige som Livjægerne ved politisk dekret i 1932 var blevet nedlagt, men hvor medlemmerne i begge korps i vid udstrækning fortsatte i tilsvarende civile skytteforeninger. Naturligvis var mange af medlemmerne af disse foreninger, også Ole Schmidt, på dette tidspunkt gået ind i aktivt modstandsarbejde.

Selv blandt venner var man den gang sparsom med at fortælle om sit illegale engagement, men da jeg på Ole Schmidt havde forstået, at han ikke overraskende var aktiv i modstandsbevægelsen, luftede jeg på dette tidspunkt over for ham en vis frustration over, at de planer om det videre engagement, som jeg var stillet i udsigt efter *Glory* perioden, lod vente på sig. Han fortalte derfor, at hvis jeg ville, kunne han skaffe mig i kontakt med dem, som stod for stikkerlikvideringerne. Jeg sagde straks, at det var jeg med på som enhver anden form for aktivt modstandsarbejde, men at jeg forinden

måtte have godkendelse fra min kontakt med *Elverhøj*. Sådan godkendelse fik jeg ikke med den begrundelse, at man var ved at oprette en slags kadetdeling inden for det da atter reorganiserede *Holger Danske*. Ganske kort efter realiseredes dette tiltag da også, og til erstatning for den 6,35mm pistol, der lå på havbunden nordvest for Middelgrundsfortet, fik jeg udleveret en 7,65mm pistol, hvilket jo var et om end beskedent fremskridt.

De første aktiviteter i *Holger Danske* var ikke alt for spændende. De bestod mest i overvågning og beskyttelse af våbentransporter fra et sted til et andet inden for hovedstadsområdet. Dog husker jeg en særlig hændelse, i hvilken min rolle var mere grotesk end heroisk. Ansatte inden for Fyr- og Vagervæsenet havde fortalt, at man der havde et antal 11mm model 1867 karabiner med nogen ammunition. Denne beholdning stammede fra institutionens virksomhed på Grønland før krigen, hvor disse gamle våben, der var dansk forsvars første bagladegeværer, havde været anvendt til at holde alt for nysgerrige isbjørne på afstand. Selv om det var enkeltskuds våben, så var kaliberet dog af en vis effekt, og alt kunne jo bruges. Af hensyn til tyskerne kunne disse våben imidlertid ikke bare udleveres til modstandsbevægelsen. For at de ansatte kunne have deres ryg fri, måtte overleveringen have karakter af et "hold-up". Ved indkørslen til bygningerne på Overgade oven Vandet på Christianshavn, hvor Fyr- og Vagervæsenet havde deres kontorer og visse depoter, ligger en portnerbolig. Det var min opgave at sørge for, at portneren ikke ved synet af den unormale transport gik i panik og slog alarm over telefonen til Vagtværnet, hvis linjer tyskerne muligvis aflyttede.

Min instruks lød egentlig på, at jeg skulle "holde portneren op". Jeg nøjedes dog med på det aftalte tidspunkt at ringe på og høfligt men bestemt fortælle portneren og hans familie, at de skulle blive i huset, forholde sig i ro og ikke benytte telefonen, mens en aktion med nogen transport var i gang ovre hos Fyr- og Vagervæsenet. Jeg holdt hånden med min pistol i højre frakkelomme, og der blev intet behov for at tage den frem. Da transporten med de gamle karabiner havde forladt stedet og var kommet godt væk, undskyldte jeg ulejligheden og sagde farvel til portneren og hans familie, der havde taget situationen lige så roligt som jeg.

Vi planlagde omhyggeligt nogle sabotageaktioner mod virksomheder, der arbejdede for tyskerne. Ikke mindst var min klassekammerat fra Søofficersskolen Erik Koch Michelsen, kaldet Mix ivrig i disse planlægninger. Han havde været aktiv i *Holger Danske II* (HD II) og blev sendt til Sverige, da denne organisation blev delvis optrevlet. Den passive venten i den danske flotille i Karlskrona passede ham dog dårligt, så han var vendt tilbage og nu indgået i kadetdelingen i HD

III. Disse aktioner blev dog ikke gennemført; vist nok fordi den slags skulle godkendes på højere niveau i organisationen og ikke blev det.

Derimod deltog vi i den stort anlagte aktion mod Lundtofte flyveplads. Denne aktion har fået fyldig omtale i adskillige værker om besættelsestiden, og jeg skal derfor indskrænke mig til nogle personlige bemærkninger i den forbindelse. Forud havde vi deltagere fået en vis orientering om aktionens formål. Vi skulle angribe flyvepladsen, der bevogtedes af det af det tyske flyvevåben etablerede danske Sommerkorpset, og der ødelægge de i hangar stående svævefly. Jeg fik indtrykket af, at disse svævefly af tyskere og Sommerkorpset blev anvendt som en slags "Kraft durch Freude" foranstaltning. Det lå i sagens natur, at for at gennemføre denne sabotage måtte vagtmandskabet nedkæmpes. I den forbindelse fandt jeg min 7,65mm pistol mindre egnet, og jeg lånte derfor af Ole Schmidt en 9mm pistol model 1910, den danske hærs tidligere standard pistol.

Den til aktionen udvalgte styrke var på omkring 30 mand fordelt i tre grupper hver på an halv snes. Den ene af disse grupper var fra kadetdelingen og var under kommando af delingens leder søløjtnant Ebbe Wolfhagen ("Wolle"). Med havde vi også kystløjtnant Harry Adler Jensen. Aktionen var blevet fastlagt til lørdag den 25. november, og efter planen samledes vi kl. 1930 i Dyrehavens vest kant på højde med flyvepladsen. Her overværede vi så en ret så heftig diskussion mellem de for os almindelige medlemmer af kadetgruppen ubekendte ledere af aktionen. Det viste sig nemlig, at de for selve sabotagen ansvarlige vel havde fået sprængstoffet med men ikke de nødvendige detonatorer. Enden på diskussionen blev, at man besluttede at gennemføre aktionen som et angreb på vagtstyrken uden den planlagte sabotage. Derved fik aktionen en anden og moralsk mere diskutabel karakter end den planlagte. Mærkværdigvis er dette forhold ikke kommet frem i nogen af de af mig kendte historiske værker, der beskriver aktionen. De refererer alle til, at det var en straffeaktion mod sommerkorpset. En enkelt kilde anfører dog, ligesom i en parentes, at man også havde tænkt at sabotere hangaren med dens fly men opgav dette, da man manglede "lunter".

Lidt før kl. 2000 rykkede vi så op mod flyvepladsens bygninger. En af de andre to grupper nåede først frem til vagtbygningen, formentlig efter planen, og skydningen begyndte. Vi kadetter fulgte blot Wolle, der må have fået sine instruktioner af dem, der ledede aktionen. Vi hørte også braget af en eller et par håndgranater, hørte en, tydeligvis en sommermand, der råbte nåde, og så en anden, der løb bort sydover fra området. I et uendeligt kort øjeblik for den tanke

igennem mig at jeg som trænet løber burde indhente og skyde ham. Heldigvis kom jeg lige så hurtigt på bedre tanker; mest fordi jeg forudså, at i mørket og den noget rodede situation ville jeg sandsynligvis blive taget for endnu en sommermand på flugt og blive beskydt af de andre.

Efter kort tid var alt stille, og hele styrken trak sig tilbage til Dyrehave, hvor vi kom fra. Der fandt vi vores cykler og spredtes for hver at søge mod vores bopæl, der for manges vedkommende var i selve København. De tyske myndigheder og deres danske håndlangere var naturligvis blevet alarmeret af skyderiet i Lundtofte, og det var ikke svært at forestille sig, at en af deres naturlige reaktioner ville være at etablere poster ved indfaldsvejene nordfra, dvs. på Strandvejen ved Svanemøllebroen over S-banen og på Lyngbyvejen ved Lyngbyvejens S-togs station. Selv om jeg boede på Tåsingegade tæt inden for Lyngbyvejens station, valgte jeg omvejen over Bispebjerg og kom derved uantastet hjem.

Anderledes gik det med Wolle og Harry. De fulgte ad og havde valgt den korte, mere direkte vej ind til byen og mødte så posterne ved Svanemøllebroen. Wolle stoppede, mens Harry trådte til i pedalerne med det resultat, at han blev ramt af en salve fra en af posterens maskinpistol. Hård såret søgte han over i det såkaldte komponistkvarter, hvor han blødende ringede forgæves på flere steder, hvor beboerne, der havde hørt skydningen, af frygt for deres eget skind ikke turde lukke ham ind og hjælpe ham. Endeligt var der en behjertet familie, der lukkede ham ind, ringede efter en ambulance og fornuftigvis sagde, at vel skulle den komme hurtigt, men for ikke at tiltrække tyskernes og deres håndlangeres opmærksomhed måtte det ikke være med udrykning. Wolle blev visiteret, men ved et Guds under opdagede man ikke hans pistol, der hang i et hylster på indersiden i hans ene bukseben. Spurgt om han da ikke var sammen med ham, der flygtede, svarede han, at det var en, der havde overhalet ham, og dermed slap han besynderligt nok. Jeg har læst et sted, at der også var en af deltagerne i aktionen, der blev taget på Lyngby station, men det har givetvis været ved Lyngbyvejens Station, der nu hedder Ryparkens Station

Kort efter aktionen leverede jeg den lånte 9mm pistol tilbage til Ole Schmidt uden at den havde været brugt. Var der under aktionen opstået en chance for at anvende den, havde jeg givetvis været parat til det, men en sådan chance viste sig ikke, og det var jeg bagefter glad for. Ganske vist havde jeg, som tidligere anført, været rede til aktivt at engagere mig i likvidering af stikkere, men i den sammenhæng var det primære formål ikke hævn men præventivt at forhindre, at vedkommende stikker ikke angav flere modstandsfolk.

Kurertjeneste

I februar 1945 fik jeg af min kontakt til *Elverhøj*, orlogskaptajn Erik Rasmussen besked på at foretage en kurerrejse til Aarhus. Jeg skulle aflevere til en mand ved navn Schou en kort besked, som jeg skulle huske uden ad, og som jeg ikke måtte skrive ned. Jeg skulle spørge efter Schou i Sallings Magasin, og jeg skulle som adgangskode nævne ordene ”Tivoli” og ”Hovedpine”. Det lød jo ret så meget af Skæg og Blå Brilller, men det var altså instruktionen.

Tog- og færgetrafikken var på dette tidspunkt stærkt præget af den alvorlige mangel på brændsel. Fra 1. februar var der kun forbindelse mellem Sjælland og Fyn/Jylland tre gange om ugen. Jeg startede derfor med tog til Korsør dagen før, der var færgeforbindelse, for at overnatte der på hotel. Der var ingen varme i togene mere. Jeg indledte derfor rejsen med et besøg på Indisk Bar i Panoptikonbygningens stueetage ud mod banegraven, og nød der en af barens specialiteter, en cocktail bestående af cognac, caloric og rom. Varmeeffekten af denne opstrammer varede dog kun til lidt efter Roskilde. Heldigvis havde jeg dog på Magasin du Nord's skrædderi fået syet mig en varm overfrakke af to af Søværnets tæpper, som jeg havde fået med, da vi i oktober 1943 blev sluppet fri fra interneringen. De var blevet farvet sorte, og resultatet var blevet en lang, efter datidens mode smart frakke med bælte og godt med vat i skuldrene. (Skrædderiet havde i øvrigt den foregående sommer syet mig en vindjakke og et par lange sommerbukser af lagner, som jeg efter interneringen ligeledes havde fået bjerget med hjem. Det var i vid udstrækning den slags opgaver skrædderne på den tid måtte tage til takke med.)

Ved ombordstigning på færgen til Nyborg næste morgen blev man visiteret af tyske soldater, men naturligvis havde jeg intet kompromitterende på mig eller i min beskedne bagage. Ved ankomst til Aarhus tog jeg ind på hotel Norden og gik så til Sallings Magasin, hvor jeg som instrueret spurgte efter Schou, ”som jeg sidst havde set i Tivoli, en dag han havde hovedpine”. Min anmodning og kommentar syntes at vække forundring og mistænksomhed, så måske var jeg gået i en fælde. Dog nej, efter nogen ventetid dukkede Schou op, og det viste sig at være orlogskaptajn Jørgen Abelin Schou, som jeg kendte, fra han var næstkommanderende i *Ingolf* som kadetskib i 1942. Han beklagede meget, at han glemte at fortælle nogen i forretningen om kodeordene Tivoli og Hovedpine, så det var ikke så underligt, at man havde set så mærkeligt på mig, da jeg afleverede min remse. Så meget for Skæg og Blå Brilller. Schou var åbenbart *Elverhøjs* mand i Aarhus, og jeg fik afleveret min besked. Jeg husker ikke et ord af den, og den

gang sagde den mig ikke noget, hvilket jo heller ikke var meningen, blot jeg fik den afleveret korrekt. Når jeg senere har læst om de personkonflikter, der på den tid var i den jyske ledelse af modstandsbevægelse, har jeg gættet på, at det måske var instruktion fra *Elverhøj* om, hvorledes han som organisationens mand i Aarhus skulle forholde sig i den forbindelse.

Med min mission overstået ringede jeg til Husholdningsskolen for at aftale et møde med Bodil Quistgaard på samme måde, som vi havde mødtes, da jeg sommeren før var i Aarhus med atletikholdet fra KIF. Jeg fik dog hurtigt lagt røret på, da mit opkald blev besvaret af en tysk stemme. Skolen var åbenbart blevet beslaglagt af tyskerne, sådan som stadigt flere af den slags bygninger blev på den tid.

De ansvarlige for tidens voksende schalburgtage ville til tider gerne have det til at se ud, som om deres aktioner var direkte svar på sabotagehandling. Var der ikke en sabotage, som de kunne kæde deres aktion på, kunne det ske, at de dagen før selv fingerede en "sabotage". Meningen var at bringe sabotagen i miskredit blandt befolkningen. Om aftenen efter min ankomst til Aarhus fandt en sådan fingeret "sabotage" sted, da der blev sprængt et hul i Rådhusets mur ud for, hvor folkeregistrets kontorer. Det var kendt, at modstandsbevægelsen flere steder havde ødelagt eller bemægtiget sig de lokale folkeregistre, for at de ikke skulle overtages og benyttes af tyske myndigheder. Ingen steder havde man dog gået så amatøragtigt til værks som ved sprængningen af muren på Aarhus rådhus, så det var klart, hvem der stod bag, og at schalburgtage kunne ventes.

Tidligere på dagen havde en stuepige på hotellet hjulpet mig med at få syet en løs knap på min frakke fast. Da hun om aftenen havde fået fri, fandt hun på at besøge mig på mit værelse, hvilket jo var ganske hyggeligt. Hyggen blev dog afbrudt af larmen fra en serie af sprængninger fra den forventede schalburgtage, der bl.a. viste sig at gå ud over ejendommene i den nærliggende Guldmedegade. Det på hotellet boende personale havde ved luftalarm og lignende hændelser ordre til straks at samles til en slags mønstring, så min nyvundne veninde måtte hurtigt pakke sammen og af sted. Inden jeg næste dag begav mig på den sendrægtige og kolde rejse mod København, så jeg lidt af de voldsomme ødelæggelser, der var resultat af nattens hændelser.

Dagliglivet

Trods tidens talrige restriktioner og min sporadiske deltagelse i modstandsarbejdet fortsatte dagliglivet med, hvad dertil hørte. Fra tid til anden mødtes jeg som tidligere med min

søster Else, der i 1944 havde fuldført sin uddannelse som sygeplejerske, men nu så jeg også ind imellem min lillesøster Birgitte, der var startet på en uddannelse i København som barneplejerske. Kontakten med venner fra Maribo og Rungsted blev opretholdt og naturligvis også privat med en række af mine kadetkammerater.

En af kammeraterne fra Søofficersskolen, Otto Quist Krüger, havde en kusine, Lizzie Ramus, der boede i en villa på Svanemøllevej tæt ved S-togs stationen og Strandvejen. Villaen blev et tilholdssted for flere af os, foruden Otto bl.a. Leif Brink, Prins Flemming, Bendt Hjorth Jensen og mig selv, der med bopæl i Tåsingevej ikke boede langt derfra. Den pågældende villa tilhørte en jødisk familie, som Lizzie havde været ansat hos. Ved den tyske aktion mod de danske jøder var familien undsluppet til Sverige og havde inden den hastige afrejse betroet villaen i Lizzies varetægt. Det gjorde hun på betryggende vis, og det skadede jo ikke, at vi var nogle stykker, der hjalp hende lidt med at passe på den.

På Strandvejen ikke langt fra villaen lå en delikatesseforretning, Charcuteri la France, en filial af en tilsvarende, noget større forretning i Hellerup. Filialen blev passet af en pige ved navn Annie, som Lizzie blev gode venner med og fra tid til anden hjalp i forretningen, bl.a. ved at lave smørrebrød, som blev solgt efter bestilling. Det bevirkede, at nogle af os ungersvende også kom til at færdes hjemmevant i charcuteriet og indtog vores frokost i baglokalet. Som udslag af vores ærlighed var vi enige om hver anden gang at betale den normale pris for smørrebrødet for så at lade de mellemliggende måltider være "on the house". Det gik fint, indtil chefen fra hovedforretningen i Hellerup en dag dukkede op ved frokosttid og i utvetydige vendinger gav udtryk for, at baglokalet ikke var beregnet til spisestue for uvedkommende gæster, så den praksis måtte straks høre op. Hertil bemærkede Leif tørt: "Man må vel ha' lov til at spise op", hvad vi da så gjorde. Held i uheld: chefens besøg faldt på en af de dage, hvor vi havde betalt for smørrebrødet, så det kunne han se af kasseregistreringen.

Træningen i KIF havde jeg fortsat med det dertil knyttede kammeratskab. Desuden var der adskillige piger, som var medlem af KIF, og som jeg så i forbindelse med sammenskudsgilder, eller som jeg enkeltvis var på danserestaurant eller i biografen med. Byens talrige biografer blev den gang flittigt besøgt. Dog var vi mange, der blev væk, når der visttes en af de tyske film, som biograferne var tvunget til at tage med i repertoire, men danske, svenske og til en vis grad franske film fyldte salene. Engelske og amerikanske film var tidligere blevet udelukket af de tyske myndigheder. Ind imellem blev det også til en tur i et af byens teatre.

Min ældste kammerat Kai havde fundet vej til Sverige, men jeg holdt kontakt med hans forældre og hans storebror Ejgil.

Under Jorden

Sidst i februar måned blev lederen af kadetdelingen inden for Holger Danske, Wolle, ved et møde med sin kontakt til organisationens ledelse arresteret af Gestapo. Hans daglige kontakt til os andre gik gennem én i hver af vores fire grupper, og disse kontaktmænd havde så igen daglig kontakt til os andre. Hvis den daglige kontakt i hvert led udeblev, var det tegn på, at der havde fundet arrestation sted. Det var den almindelige aftale, at arresterede, selv under den af Gestapo udbredt anvendte tortur, skulle søge at holde tæt i det mindste de første 24 timer med viden om, hvor deres kontakter til de øvrige inden for organisationen fandtes. Efter 24 timer uden kontakt ville næste led i kæden være advaret og måtte så forsvinde fra deres bopæl. Der efter kunne den arresterede i god tro opgive, hvad han måtte gå ud fra var uaktuelle adresser. Desværre virkede systemet ikke i første led, vist nok ved vore fire primære kontaktmænds egen skyld, så også de blev arresteret. Der imod fattede vi øvrige staks, hvad der måtte være sket, da den daglige kontakt udeblev, så vi gik alle skyndsomst ”under jorden”.

Jeg satte hurtigt min vært og idrætskammerat Martin ind i situationen, sagde, at når som forventet Gestapo kom på besøg, kunne han jo kun sige, at jeg var rejst, uden at han vidste hvorhen og hvorfor. Med det nødtørftigste hastigt pakket skyndte jeg mig så af sted. Jeg fik senere at vide, at Gestapo ganske rigtigt mødte op kort efter min forsvinden. Da de ikke fandt mig, gennemrodede de mit værelse, men jeg havde sikret mig, at de ikke kunne finde noget kompromitterende. De forsvandt så med min radio og meddelte Martin, at jeg kunne få den udleveret ved henvendelse på Dagmarhus.

Kais storebror Ejgil, der som medlem af Livjægerens skytteforening selv var engageret i modstandsbevægelsen, havde tidligere ladet mig forstå, at i nødsfald kunne jeg få husly hos ham og hans kone Aase i Jægersborg. Da jeg i øjeblikket ikke havde andre mulighed, var jeg tvunget til at gøre brug af dette tilbud, og med rørende gæstfrihed installerede de to brave mennesker mig på sofaen i deres dagligstue, da lejligheden var en beskedent toværelses. Derfor måtte det nødvendigvis blive en midlertidig løsning. Her kom mit bekendtskab med Ole Schmidt mig atter til gode. Gennem hans bekendtes bekendte fik jeg tilbudt logi hos familien Kjær på Vejlesøvej i Holte. Walter Kjær var meddirektør i tobaksfirmaet Hirschsprung, og han og hans kone Olga

havde seks børn i alderen fra 4-5 år til 17-18 år, pigerne Jette, Marianne, Dorte, Kirsten (Kisse) og Else Marie (Mary) og den enlige dreng Ian.

Inden min flytning til Holte havde jeg skiftet identitet til Benny West Petersen. Man mente den gang, at når man var tvunget til at antage et falsk navn, burde man vælge et af en person man kendte, så man i givet fald ikke havde svært ved at redegøre for "sin" livshistorien. Derfor "misbrugte" jeg navnet på min klassekammerat fra Maribo. Gennem vores tidligere forbindelse inden for Folkeregisteret havde jeg fået nyt ID-kort lydende på dette navn og med angivelse af stillingen Assurandør. En anden af Ole Schmidts bekendte, en rigtig assurandør, lovede at skrive mig på listen over sine medarbejdere. Det var derfor som Benny West Petersen jeg præsenterede mig ved min ankomst hos familien Kjær, hvor jeg blev hjerteligt modtaget og kom til at leve som medlem af familien. Som reaktion på, at de var klar over, at det ikke var mit rigtige navn, valgte de hurtigt at kalde mig det modsatte af West: nemlig Øst.

Jeg måtte naturligvis kort underrette mine forældre om, at det havde været nødvendigt for mig at "gå under jorden", at alt i øvrigt var vel, og at de kunne sende post til mig via Else eller Hornungs, som jeg lejlighedsvis ville kontakte. Hvad angår idrætten, var jeg klar over, at jeg måtte afstå fra at deltage i forårets terrænløb, da flere sportsjournalister i deres forhåndsomtale havde nævnt mig ved navn som en af de løbere, man ventede sig noget af.

Efterretningsarbejde

Med arrestationerne af både lederen og gruppernes kontaktmænd var det slut med kadetdelingen i Holger Danske og vores kontakt med denne organisation. Men *Elverhøj* fandt heldigvis hurtigt ny anvendelse for os i modstandsarbejdet. For mit vedkommende blev det inden for den maritime efterretningstjeneste.

Denne virksomhed blev på dette tidspunkt reorganiseret med et kontor etableret i en lejlighed på Vestre Boulevard, den nuværende H. C. Andersens Boulevard, hvor alt materiale fra området øst for Store Bælt samledes, redigeredes og videresendtes.

Det var selveste lederen af *Elverhøj*, kommandørkaptajn Kaj Lundsteen, der introducerede mig til dette kontor og til mit forstående virke i forbindelse med dette. Jeg skulde være forbindelsesled mellem dette kontor og dets informationskilder og til Dansk Efterretningstjeneste, der blev ledet af nogle officerer fra Hæren, og som stod for materialets videresendelse til England via Sverige. Naturligt nok fremhævede han, at med det kendskab jeg

således fik til vitale dele af netværket, måtte jeg udvise den største sikkerhedsmæssige forsigtighed.

Kontoret på Vestre Boulevard blev ledet af orlogskaptajn Saaby og var desuden bemanded med søløjtnant Prause og en ildsjæl af en dame, hvis navn jeg desværre har glemt. Informationer fra det københavnske havneområde blev samlet i et kontor i Antonigade. Et reservekontor var forberedt i Store Kongensgade, men det blev der aldrig brug for, da kontoret i Antonigade fik lov at fungere til besættelsens slutning. Dette kontor blev ledet af et par kadetter fra klassen over mig. De udarbejdede en daglig situationsrapport over alle tyske orlogs- og koffardiskibe i hele havneområdet, baseret på informationer indsamlet af andre kadetter, der efter en plan hver formiddag dækkede havnen. Når denne situationsrapport var færdig, bragte jeg den til Vestre Boulevard, hvorefter jeg skulle hente de daglige rapporter fra provinshavnene øst for Store Bælt.

Disse rapporter blev, så vidt jeg kunne forstå, sendt med almindelig post til adresser i København, hvor de blev samlet af en mig i første omgang ubekendt dame, der heller ikke kendte mig. Vores første mødevar derfor på bedste skæg og blå briller-vis arrangeret ved, at jeg skulle have en bestemt avis foldet på en særlig måde under højre arm, og hun skulle være iført et markant klædningsstykke. Alt gik godt, og derefter aftalte vi fra dag til dag, hvor og hvornår vi skulle mødes. Med provinsmaterialet afleveret på Saabys kontor kunne den samlede, maritime rapport færdiggøres. Den drog jeg så af med og afleverede på forskellige, aftalte steder til min kontaktmand fra Dansk Efterretningstjeneste, som så tog den videre, så den kunne blive indarbejdet i dagens landsrapport. Så vidt jeg forstod, afgik denne så ud på aftenen med kurer til Sverige, for derfra at gå videre til England. Ved vores møde fik jeg en kopi af den foregående dags landsrapport til orientering for vort kontor på Vestre Boulevard og måske for *Elverhøjs* ledelse. Jeg afleverede den i hvert fald til Saaby næste dag.

Som man vil kunne forstå, havde jeg nærmest fået et fast 9-17 job, som dog krævede megen cykling rundt. I erkendelse af dette sidste havde orlogskaptajn Erik Rasmussen fra starten skaffet mig et par nye, illegale dæk til min cykel og fast plads til den i cykelstalden på Østerport station. Der stod den så klar, når jeg hver morgen kom med toget fra Holte, og der blev den parkeret efter dagens dont.

Ind imellem den daglige rutine kunne der komme specielle opgaver. Enkelte oplysninger, der blev skønnet af hastende karakter, cyklede jeg af sted med til en i hvert enkelt tilfælde aftalt

kontakt til radiotjenesten, og da man en gang fra England havde ønsket en status over tyske fly på Kastrup lufthavn, cyklede jeg derud og søgte fra alle kanter at registrere antal og typen af de på den afspærrede plads stående tyske fly.

Da jeg en dag sidst i april skulle møde min kontaktdame med posten fra provinshavnene på det den foregående dag aftalte sted, var hun der ikke. Der var imidlertid en anden dame, der lidt afventende syntes at ville kontakte mig. På den tid naturlige tanker fløj gennem mit hoved; var det en fælde, var min dame blevet arresteret og var blevet tvunget til at røbe vores møde? Og havde Gestapo så sendt en "lokkedue" for at få fat i næste led i kæden? Jeg ved ikke, hvordan jeg havde forestillet mig, at en sådan "lokkedue" ville se ud, men det var i alt fald ikke som den afventende dame, som åbenbart havde fået et signalement af mig, så jeg gik hen til hende med en vis tryghed. Det viste sig, at hun var en veninde til min hidtidige kontakt, som havde bedt hende om at overtage jobbet. Hun fortalte mig, at hende, jeg hidtil havde mødt, var mor til frihedskæmperen Kim Malthe Bruun, der nogen tid forinden var blevet arresteret af Gestapo og derpå var blevet henrettet. Moderen havde nu selv måttet gå under jorden og havde bedt veninden om at overtage jobbet, hvad hun så gjorde, indtil vores aktivitet sluttede ved befrielsen 4. maj.

4., 5. og 6. maj

Dagen den 4. maj forløb efter det normale program, selv om vi på kontoret på Vestre Boulevard naturligvis over BBC ("Sandhedens Røst", med Saabys benævnelse) havde erfaret, at Montgomerys tropper var nået til Lübeck og nærmede sig den danske grænse. Ville de tyske tropper her kæmpe videre til sidste mand, som den øverstkommanderende, generaloberst Lindemann havde erklæret? I så fald, ville vi da slutte efterretningsvirksomheden og ved mobilisering af hele modstandsbevægelsen gå i klamp til støtte for de engelske styrker? Med disse spørgsmål hængende i luften tog jeg som sædvanligt med S-toget til Holte efter min daglige, afsluttede kontakt med manden fra Dansk Efterretningstjeneste.

Da vi om aftenen som størsteparten af den danske befolkning havde hørt frihedsbudskabet over radioen fra BBC, var der i Holte – som over hele landet – en euforisk glædesstemning, der blandt andet resulterede i, at familierne på Vejlesøvej vandrede rundt til hinanden for at lykønske med befrielsen. Herunder kom vi også til Irmas grundlægger og daværende direktør, Carl Schepler, der boede i en villa med et firkantet tårn, der øverst havde en

åben platform. Med værten i spidsen steg det glædesberuste selskab ad trapperne op til denne platform, hvor Carl Schepler i en medbragt trompet blæste den fra BBC's udsendelser til Danmark kendte "Prins Jørgens march" skiftevis ud i alle fire verdenshjørner.

Kort efter BBC's udsendelse havde jeg telefoneret til min kontakt vedrørende modstandsbevægelsens mobilisering og fået at vide, at jeg nok ville blive kontaktet hen på natten. Det skete omkring klokken halv fem, da Prins Flemming sammen med Otto Quist Krüger kom i en af faderen Prins Axels under besættelsen opklodsede biler. Som erstatning for de sikkert for længst afleverede nummerplader var den i hast blevet forsynet med store, hvidmalede kronede ankre på hver side. Sammen med et par stykker til, som vi hentede på vejen, sluttede vi os på et samlingssted på Rosenvængets Sideallé i Østerbro kvarteret til, hvad benævntes Frihavnskompagniet.

Vor opgave skulle indledningsvis være at danne en del af en sammen med andre kompagnier planlagt kæde rundt om den tyskbesatte Frihavn med det formål, at de betragtelige tyske styrker der, ikke mindst flådeenheder, forholdt sig i ro. Selv blev jeg sat til at patruljere på Østbanegade mellem den fra Strandboulevarden kommende Lindenovsgade og brandstationen i retning mod Østerport station. Alt åndede da også fred og ro, da alle kirkeklokker klokken 8 begyndte en times kimen for at fejre freden og befrielsen.

Længe varede den fredelige tilstand dog ikke. Mens jeg gik der med min netop udleverede Husqvarna maskinpistol og mit armbind, kom en tysk personbil, vist nok en DKW, kørende ad Østbanegade i retning fra Østerport station. Jeg stoppede bilen, og føreren viste mig et dokument på dansk, udfærdiget af et frihedskæmperkompagni et andet sted i byen. Dokumentet gav frihedsbevægelsens tilladelse til, at bilen med fører og tre passagerer kunne køre til Frihavnen for at blive der indtil videre. Da det så meget tilforladeligt ud, gav jeg tegn til, at bilen kunne fortsætte for at dreje ind til Frihavnen et par hundrede meter længere henne under banedæmningen ad den daværende Nordre Frihavnsgade indkørsel.

Med øjnene fulgte jeg bilen for at se, om den nu også drejede ind i Frihavnen, men så langt kom den aldrig. Der, hvor den skulle dreje, var også posteret nogle frihedskæmpere, der atter standsede bilen. Det kunne være, hvad det var, hvis blot de som jeg havde givet sig tid til at tale med føreren af bilen og set hans passerseddel. Men nej. Umiddelbart efter, at de havde standset bilen, åbnede tre-fire mand ild mod fører og de tre passagerer, der alle blev dræbt.

Jeg gik hen til disse mennesker for at høre, hvem de var, og for at få en forklaring på, hvad der for mig lignede meningsløst, koldblodigt mord. Jeg erfarede, at de tilhørte en enhed, der hed Roberts Kompagni og vist nok kom fra Christianshavn. Jeg fortalte dem, hvad jeg havde konstateret ved min standsning af bilen kort forinden, og hvorfor jeg havde ladet dem passere. En af dem forklarede så, at da de havde standset bilen, havde en i bilen trukket sin pistol, og derfor havde de åbnet ild. Jeg tvivlede og tvivler stadig på, om en i bilen virkelig skulle have trukket sin pistol. Noget sådant skete i hvert tilfælde ikke, da jeg umiddelbart før havde standset bilen. Da forekom alle fire fredelige, samarbejdsvillige og kun opsat på at komme ind i Frihavnen.

Noget chokeret gik jeg tilbage mod mit patruljeområde, men næppe var jeg kommet derhen, før ny skydning brød løs, og jeg kunne se folk fra Roberts Kompagni i færd med at skyde gennem viadukten fra Nordre Frihavnsvej mod indkørslen til havnen. Om de tyske vagter der, som formentlig har været vidner til nedslagtningen af deres fire landsmænd uden for indgangen, eventuelt har åbnet ild, skal jeg lade være usagt. Mig forekom det nærmest som om Roberts krigere nu havde fået blod på tanden, så nu skulle der ske noget. De efterfølgende hændelser syntes at bekræfte denne opfattelse.

Imidlertid havde andre frihedskæmpere stationeret på Strandboulevarden, grundet skyderiet på Østbanegade, fået den opfattelse, at tyskerne var ved at bryde ud fra Frihavnen, og selv om dette ikke var tilfældet, gav de sig til at skyde ned langs bl.a. Lindenovsgade. Dette fik igen Roberts frihedskæmpere på Østbanegade til at tro, at det var tysksindede varulve, der faldt dem i ryggen, så de besvarede ilden op mod Strandboulevarden.

Under dette meningsløse og ret så farlige skyderi sprang jeg i dækning fra opgang til opgang frem og tilbage ad Lindenovsgade i håb om at kunne forklare de mod hinanden kæmpende grupper deres fejltagelser. Det var dog ikke så let, som man skulle have troet. Under en af mine sådanne ture fik jeg på Strandboulevarden bevis for, at der var ikke så få, der syntes, at da de nu havde fået udleveret våben, så skulle de da også bruges. Et projektil fra en af de vilde skudsalver fra Østbanegade har muligvis ramt et gavltårn på Strandboulevardens vest side, og anslaget kan være observeret af en af grupperne der. I alle tilfælde fik nogle den fejlagtige opfattelse, at der blev skudt af en hipomand eller varulv oppe fra dette gavltårn, så en beskydning af det sagesløse tårn fulgte, hvilket flyttede fokuseringen væk fra, hvad der skete i retning ad Frihavnen.

Dermed stilnede kampen mellem Strandboulevarden og Østbanegade af, også fordi krigere ved Østbanegade nogenlunde samtidigt havde rettet deres interesse mod den tyske krydser *Nürnberg*, der lå fortøjet ved sydkajen af Frihavns Nordbassin ud for området, hvor de her beskrevne begivenheder fandt sted. En del af de vilde krigere var søgt op i opgangene i husene nærmest mod Frihavnen eller endog op på tagene der, hvorfra de over banedæmningen kunne se krydseren. Med deres håndvåben begyndte de en ret så urimelig beskydning af skibet. Man kan næppe fortænke chefen for *Nürnberg* i, at han i en slags selvforsvar med sit luftværnsskyts lod åbne ild mod de bygninger, hvorfra beskydningen kom.

Da den lidet hensigtsmæssige "kamp" havde varet et godt stykke tid, forlød det, at der fra *Nürnberg* var kommet besked om, at hvis ikke beskydningen snart ophørte, ville man svare igen ikke blot med luftværnsskytset, men også med det svære artilleri. Vi var da flere, der omsider fik råbt de vilde krigere op og fik dem til at indstille skyderiet. Dermed sluttede endeligt den lidet heroiske "kamp" om krydseren *Nürnberg*.

Resten af dagen forløb forholdsvis fredeligt med patruljering som planlagt. Hen på eftermiddagen erfarede vi, at den engelske General Dewing som øverstbefalende for de allierede styrker i Danmark var landet i Kastrup, hvor han blev modtaget af de Allieredes sidste udsending til Danmark Ole Lippmann og et i hast opstillet æreskompagni af frihedskæmpere. Det forlød bagefter, at General Dewing havde betroet Ole Lippmann, at synet af disse i våbenbrug utrænede mænd havde været et af de mest skræmmende øjeblikke i hans liv. Han frygtede simpelthen, at en af disse ikke alt for veluddannede frihedskæmper skulle affyre sit våben ved en fejltagelse. De mere nøgterne af os, der havde overværet, hvorledes freden kom til Østerbro, har fuld forståelse for generalens reaktion. Og jeg er i hvert tilfælde kommet til den konklusion, at langt størsteparten af de i befrielsesdagene cirka 400 dræbte og 1000 sårede var forårsaget, ikke af sammenstød mellem på den ene side frihedskæmpere og Den Danske Brigade og på den anden side HIPO-folk, andre danske nazister og formodede varulve, men af vådeskud og det, der nu betegnes "friendly fire."

Allerede den 6. maj lagde en britisk flådestyrke på to krydsere og fire destroyere til ved Langelinie. De tyske flådestyrker i Frihavnen blev overbevist om, at der var tale om tysk kapitulation i Nordvesttyskland, Holland og Danmark omfattende også alle orlogsskibe i området, ikke blot en våbenhvile, som de indtil da havde troet, og den 7. maj måtte *Nürnberg* og alle øvrige tyske skibe stryge flag og kommandotegn. Dagen efter modtog den britiske Rear-

Admiral Holt, der havde fået kommandoen over de britiske flådestyrker i Danmark, om bord på den tyske større krydser *Prinz Eugen*, der senere end *Nürnberg* var ankommet til København og lå fortøjet i Kronløbsbassinet, de herværende tyske flådestyrkers endelige kapitulation.

Med den tyske erkendelse af den ubetingede kapitulation rykkede Frihavnskompagniet ind i havnen og opgaven ændredes fra ydre til indre kontrol. Samtidigt fik vi fra Søværnet besked på atter at møde i uniform, idet man i det gedulgte havde fået syet nye uniformer til os.

Royal Body Guard

Næppe var vi rykket ind i Frihavnen, før jeg fik at vide, at jeg sammen med en yngre kadet skulle melde mig på Bernstorffhøj, hvor vi på skift i døgndrift skulle fungere som vagt for Prins Axel. Der var i de dage en vis frygt for, at varulve kunne tænkes at ville likvidere kendte, fremtrædende danske som en slags desperat hævn for det tyske nederlag, og vores udstationering var således en af flere lignende modforholdsregler.

Prins Axel, Prins Flemmings far, tog nu ikke situationen særligt tungt. Han bød os velkommen, anviste os et værelse tæt ved hovedindgangen, så vi i givet fald straks med vores maskinpistoler kunne imødegå eventuelle fjendtlighedsindtrængen, men betragtede os i øvrigt som husets gæster.

Dette indebar, at vi spiste med ved familiens måltider, også når der var gæster, hvilket hyppigt skete i de godt fjorten dage vagtordningen varede. Således var adskillige andre medlemmer af kongefamilien skiftevis til middag: Dronning Alexandrine, Kronpriseparret Frederik og Ingrid, Kong Christians søster Prinsesse Ingeborg, moder til Prins Axels gemalinde Prinsesse Margaretha, Prins Axels søster Prinsesse Margrethe, der med sin gemal Prins Rêne af Bourbon boede i en villa ved siden af Bernstorffhøj, og hvis datter Dronning Anne af Rumænien også var på besøg. Ligeledes fik jeg lejlighed til ved en middag på Bernstorffhøj at hilse på General Dewing og Rear-Admiral Holt.

En særlig oplevelse var det, da Montgomery 12. maj i Kongens åbne bil kørte i langsomt triumftog fra Rådhuset ad Strøget over Kongens Nytorv til modtagelse på Amalienborg. Det syn ville prinsesserne Ingeborg og Margaretha ikke snydes for, så de aftalte at tage ind på den svenske ambassade, hvor triumftoget ville passere fordi. Jeg kom med og fik til opgave at holde på Prinsesse Margaretha så hun ikke faldt ud af det åbne vindue på 1. sal, som hun lænede sig langt ud af, da Montgomery passerede. På vej gennem byen var Montgomery ledsaget bl.a. af et

kompani fra Den Danske Brigade, og blandt de menige, geværbærende soldater genkendte jeg skuespilleren Ebbe Rohde.

I fritiden var der naturligvis mange festlige oplevelser. I Tivoli var der gratis adgang for alle i uniform og for alle med frihedskæmperarmbindet. I biograferne vistest nu engelske og amerikanske film, og disse muligheder udnyttedes i selskab med venner og veninder. Mine søstre så jeg naturligvis også, og kontakten med familien Kjær i Holte blev opretholdt, selv om jeg sørgede for at skaffe mig et lejet værelse i Hellerup, skønt de sagde, at det ikke havde nogen hast med at flytte.

Tilbage til Frihavnen

Da man mente, at faren for varulves likvidering af Prins Axel og andre var ovre, blev jeg sendt tilbage til Frihavnen, hvor der i mellemtiden var tilgået en styrke af genindkaldte orlogsgaster, og hvor jeg efter nogen tid blev en af to vagtkommandører i "Stubskuret" i den nordlige ende af Frihavnen. På dette sted var etableret en særlig bevogtning af et stort depot med cirka 600 tons af efterladt tysk ammunition. "Stubskuret" var en barak med begrænsede toilet- og vaskefaciliteter, med et køjerum til en 12-16 orlogsgaster og med et lukaf til vagtkommandøren. Jeg og min makker havde skiftevis vagt og fri 24 timer, idet vi dog på vagten om natten kunne "slange", dvs. kunne blunde påklædt, når vi blot sørgede for de meniges afløsning på posterne og var klar til at tage os af eventuelle særlige hændelser.

Min kontakt til de tyskere, der var sat til at sortere og i mulig udstrækning afmontere tændrør og detonatorer fra den oplagrede ammunition, var en tysk flyverløjtnant, der havde gjort tjeneste i Nordnorge, hvor han var blevet forlovet med en norsk pige, hvilket havde fået ham til at nære særlig kærlighed til de nordiske lande. Han var et kultiveret og ret så sympatisk menneske, som gav mig sin hjemadresse i Hamburg uden at vide, om den fortsat eksisterede.

Vor eneste konfrontation var straks efter en dag, hvor der pludselig lød en eksplosion inde fra depotet. Umiddelbart havde jeg i tankerne, at jeg havde hørt, at der få dage forinden i Flensburg var røget et tilsvarende depot på "kun" 200 tons ammunition i luften med katastrofale følger med mange dræbte og store ødelæggelser, bl.a. ødelagdes flere af de danske torpedobåde, der i 1941 på tysk krav var blevet overdraget tyskerne, og som lå fortøjet i nærheden. Men da det blev ved den enlige eksplosion, styrtede jeg ind i depotet for at få en forklaring af flyverløjtnanten. Det viste sig, at en af hans folk ved uheld var kommet til at trykke på

aftækkeren på affyringsstyret til anti-tankvåbnet Panzerfaust, der ved sin drivladning, sender selve missilet af sted. Til alt held var det affyrede styr ikke monteret med selve missilet. Havde det været tilfældet, havde Panzerfausten efter al sandsynlighed ramt ind i noget af al den øvrige ammunition, detoneret og startet en kæmpe eksplosion, og jeg havde næppe været i stand til at skrive disse linjer.

På en måde var jeg på mine vagter en slags "konge" i den nordlige del af Frihavnen. En dag opdagede jeg, at der på dækket af en af de der liggende ex-tyske minestrygere var en Ford V8 personbil, som chefen om bord åbenbart havde bemærget sig til "bedre tider". Jeg gik om bord, forlangte at tale med chefen, og da han kom, startede han med et forsøg på at belære mig om, hvorledes en yngre befalingsmand ved navn og grad skulle melde sig "gehorsamt an bord" på et orlogsskib i en anden krigsmarine. Så måtte jeg belære ham om, at der ikke længere fandtes en tysk krigsmarine, og at han hurtigst muligt skulle få sat den ham uvedkommende V 8 i land, hvilket så skete. Derefter kørte jeg bilen, som heldigvis var køreklar og havde lidt benzin i tanken, ned og afleverede den til Frihavnskompagniets kommandocentral i Frihavns sydlige del. Det skal her bemærkes, at *Elverhøj* i vinterens løb havde skaffet os køretimer hos kørelærer Hernø i hans Chevrolet årgang 1932 med gengasgenerator. Dog var det Hernø selv, der sørgede for at holde gang i "kakkellovnen". Den kunst indgik ikke i undervisningen.

Frihavnskompagniet rådede i forvejen over en blandet bilpark, af hvilken vi lejlighedsvis kunne låne et eksemplar. Da min søster Else på den tid havde meldt sig til at gøre tjeneste på et mindre hospitalsskib i Hammersfest i Nordnorge kørte jeg hende således til Malmøfærgeren, som var første led i hendes rejse gennem Sverige dertil.

Midt i juli måned blev Frihavnskompagniet nedlagt og dets resterende opgaver overtaget af mere normale fredstidsinstanser. Kadetholdet før os var blevet udnævnt til søløjtnanter af 2. grad og vores hold var blevet søkadetter af ældste klasse. Det var blevet bestemt at dele holdet i to, der i det sidste halvår af 1945 på skift skulle fungere som næstkommanderende i minestrygere og som delingsfører på eksercerskole for nyindkaldte værnepligtige i den som afløsning af kaserneskipet *Fyen* nyetablerede Arresødallej ved Frederiksværk. Jeg kom blandt dem, der først skulle på minestrygningstjeneste. Derfor var jeg så på et to-tre ugers kursus i sådan tjeneste ved det genoprettede Søminevæsen.

Ministrygning

I slutningen af maj var til København ankommet den britiske-danske 137. ministrygerflotille. Starten på denne flotille var to ministrygere af den mindre MMS-type, MMS 36 og MMS 83, der i marts 1944 blev bemanded med danske søfolk, der havde meldt sig til frivillig tjeneste i den britiske Royal Navy. Ved kommandohejsningen fik disse skibe tilladelse til side om side at føre det britiske og det danske orlogsflag, og da det i juni, bl.a. ved overførsel via Sverige af et antal danske søofficerer, var lykkedes at skaffe dansk bemanning til yderligere to tilsvarende ministrygere, MMS 263 og MMS 307, formeredes de fire enheder i den 137. ministrygerflotille. Denne britisk-danske flotille deltog bl.a. i strygning af ruter til kontinentale kanalhavne af stor betydning for forsyninger til de kæmpende, allierede styrke, ikke mindst Montgomerys 21. armegruppe. I foråret 1945 blev dansk mandskab til yderligere tre ministrygere af en noget større type, MMS 1038, MMS 1042 og MMS 1044 atter via Sverige overført til England, så flotillen ved ankomst til Danmark omfattede syv enheder.

En uge ind i august blev flotille 137 ved en højtidelighed på Holmen overdraget som lån til den danske flåde som 2. ministrygerflotille, og den kombinerede britisk-danske flagføring blev udskiftet med det danske orlogsflag og danske kommandotegn. I disse syv enheder skulle vort kadethold nu fungere som næstkommanderende. Jeg blev tilkommanderet MMS 307, der som de øvrige enheder havde skiftet præfikset MMS ud med ME. Dette skib havde tidligere været flotillens kommandoskib med kaptajnløjtnant Hans Ulrik Garde som flotillechef. Som chef for 2. ministrygerflotille havde han valgt at hejse kommando i ME 1044, og chef blev hans tidligere næstkommanderende søløjtnant Jens Elving.

Få dage efter kommandohejsning forlagde flotillen til Kalundborg for med basishavn der at påbegynde strygning af rute 25 nord om Fyn og ned i Lillebælt. Det var en spændende udfordring nu som næstkommanderende at skulle være navigator på skift med chefen. På Det Civile Navigationskursus havde vores hold ganske vist gennemført pensum svarende til styrmandseksamen, men vores praktiske erfaring, hvad angår navigation, indskrænkede sig til det lidet, man i den henseende får ud af sejlads som fører af rofartøjer, motorbåde og mindre sejlbåde. Og hvad vi på kursus havde lært om miner og ministrygning var rent teoretisk, så også på dette område havde vi nok at indhente i praksis. Cheferne i 2. ministrygerflotille var således blevet en slags skoleofficerer, hvilket jeg tror ikke alle gjorde sig klart. Min i hvert tilfælde ikke. Det forekom mig, at han var tilbøjelig til at sammenligne, hvad han selv som fuldt uddannet

søofficer med flere års erfaring havde ydet som næstkommanderende med, hvad jeg nu kunne præstere.

Det for være, hvad det var, men dertil kom, at vort møde var lidt af en kulturkonfrontation. Han var en repræsentant for den ret så stive og formelle omgangstone, som havde præget Søværnet før 29. august 1943, og denne hans holdning var nok blevet yderligere skærpet ved, at han umiddelbart efter interneringens ophør via Sverige var blevet sendt til England og i den britiske Royal Navy sikkert var blevet yderligere påvirket i retning af militær formalisme. Den formalistiske side af tjenesten i Søværnet havde fra min start nok været, hvad jeg gik mindst op i, og det kammeratskab, der havde været mellem de yngre søofficerer i modstandsbevægelsen og os kadetter, havde jeg måske optimistisk taget som et tegn på nye tider i denne sammenhæng. Dertil kom, at jeg nok også var blevet præget af det fortræffelige kammeratskab, der er i en idrætsforening som KIF mellem medlemmer med vidt forskellig baggrund. Min måde at omgås mandskabet om bord var derfor mere kammeratlig, end hvad chefen kunne goutere.

Det bevirkede, at da jeg afgik efter de planlagte to måneders tjeneste i ME 307, var hans bedømmelser af mig ret så lave. I øvrigt blev chefen selv afløst kort efter min afgang for at tiltræde som skoleofficer på Søofficersskolen. Der kom vores kadetårgang selv ind fra januar 1946 for som ældste klasse at gennemgå den afsluttende, teoretiske del af vores uddannelse. Da han som de øvrige skoleofficerer ved afslutningen af vores uddannelse atter skulle bedømme min egnethed, opdagede jeg med en vis tilfredshed, at han efter først at have skrevet noget i retning af, at denne kadet er vanskelig at bedømme, men derpå havde givet mig rimeligt gode bedømmelser, om end de, så vidt jeg husker, ikke var helt på højde med de øvrige skoleofficerers.

Men tiden om bord i ME 307 var naturligvis lærerig, selv om minestrygning ikke er den mest spændende maritime disciplin. Ved stryging af de magnetisk/akustiske bundminer, som det drejede sig om, skal man med præcis navigering frem og tilbage med strygegrejet over de samme positioner adskillige gange, da minerne for at vanskeliggøre stryging ofte er forsynet med et tællværk, der først får minen til at detonere efter op til en halv snes påvirkninger. Den krævede præcision gjorde, at det ikke var muligt at stryge om natten, og selv om vi til tider ankrede for natten gik vi dog ofte i havn, mest i Kalundborg, men også i Koldby Kaas, Fredericia, Middelfart, Kolding og med en enkelt afstikker til Aarhus..

I Kalundborg opsøgte jeg min tidligere tegne- og naturhistorielærer i Maribo, hvem jeg havde sat stor pris på, og som jeg vidste, var flyttet der til. Jeg havde nogle fornøjelige sammenkomster med ham og hans kone, dels i deres hjem og dels om bord, da jeg jo måtte vises dem "mit" skib. Mens vi lå i havn i Kalundborg, blev der truffet arrangement, så vi klassekammerater i bil 29. august kunne køre til indvielse af mindelunden i Ryvangen og bisættelse der af de under besættelse af tyskerne henrettede frihedskæmpere, her i blandt vores kammerat Erik Koch Michelsen.

Tidligere på måneden hørte vi naturligvis om atombomberne i Hiroshima og Nagasaki og huskede, at vores fysiklærer på Søofficersskolen allerede i foråret 1943 havde antydnet muligheden af at fremstille sådanne bomber, men han var også en af Niels Bohrs medarbejdere. Kort efter kunne vi så i Kalundborg på VJ-dagen fejre den endelige afslutning på 2. verdenskrig. Dog var der en, chefen for ME 1038, der endte med ikke at synes, at dagen havde været helt så festlig, som vi andre syntes. For at få sit skib til i vedligeholdelsesstandard at overgå de øvrige, havde han i dagens løb personligt udført et større malearbejde. Fortøjet på siden af ME 1038 lå ME 36, og dennes chef havde fået samlet en større beholdning af fyrværkeri, som han fra den åbne bro hen på aftenen begyndte at fyre af. Mange raketter havde han dog ikke nået at få til at stige til himmels, før en ved uheld strøg hen i den resterende beholdning, som derved antændtes og på ukontrolleret vis for af sted mod alle verdenshjørner. Nogle tog retning over i naboskibet ME 1038, hvor deres hærgen gik slemt ud over chefens nys overståede malearbejde. Heldigvis kom ingen til skade ved den særprægede fyrværkeriforestilling.

Arresødallejren

Som forud nævnt skulle vi kadetter, der først havde sejlet i ME-bådene, efter et par måneder bytte med dem, der som delingsførere havde været på Søværnets første eksercerskole i Arresødallejren for værnepligtige, og nu skulle vi så virke på den følgende.

Arresødallejren var en baraklejr omfattende et større antal træbarakker, dels kompagnibarakkerne hver med plads til op til 128 nyindkaldte orlogsgaster anbragt i ét stort rum med to kakkellovne og med to dobbeltlukafer, et på hver side af hovedindgangen, til de fire delingsførere, dels en serie specialbarakker: kostforplejningen, administrationen, infirmeriet og vagtkompagniets, hvortil kom nogle ældre murstensbygninger, der bl.a. benyttedes til indkvartering af officerer og kvartermestre. Lejren lå knap 2 km fra Frederiksværk med dens

havn og jernbanestationen på banen fra Hillerød til Hundested og på et skrånende terræn tæt ved Arresøs vestbred.

Delingerne, som vi skulle tage os af, var på 32 mand, dobbelt så mange, som vi som C-kadetter havde haft i delingerne på eksercerskolen på *Fjyen* i foråret 1943. Opstillet på ét langt enkeltgeled var det lidt uoverskueligt ved indøvelse af geværeksercits. Heldigvis havde jeg ved starten fortalt min far om dette problem, og ud fra sin erfaring med rekrutuddannelse i hæren gav han mig det gode råd ved den slags øvelse at opstille de 32 mand i en ret vinkel med 16 i hvert ben, så man stående i vinklen havde et fint overblik over hver enkelt i delingen. Det stod der intet om i Søværnets eksercerreglement, men det virkede. Da de indkaldte stort set alle var glædeligt velmotiverede, betød det også, at vi i min deling nåede et tilfredsstillende resultat i denne ikke alt for spændende disciplin på væsentlig kortere tid, end der var afsat til dets indøvelse i det fastlagte program. Følgelig kunne vi holde flere pauser, end der sikkert var forudset, men hvorfor dog blive ved at terpe noget, som allerede var indlært? Nu var der jo i det vidstrakte og i nogen grad uoverskuelige terræn omkring lejren gode muligheder for at finde diskrete steder til sådanne pauser, der også gav mig god anledning til på kammeratlig vis at snakke med hver enkelt i delingen. Den slags snak var der til en vis grad også mulighed for ved gennemgang af faget tjenestekendskab baseret på den til alle udleverede *Lærebog for Orlogsgaster*, men i den forbindelse var der jo en forpligtelse til ført og fremmest at sikre sig, at det obligatoriske stof i rimelig grad var indlært.

Udover geværeksercits og tjenestekendskab bestod programmet bl.a. af øvelser på en etableret feltbane, hvad vi ikke havde haft på Holmen, brug af gasmaske, roning og geværskydning. Søværnets bestand af travaljer havde overlevet den tyske besættelse af Flådestationen, muligvis fordi tyskerne i 1943 havde opgivet deres plan om at "fahren gegen England". I 1940-41 havde de jo ellers skrabet alt, hvad der kunne flyde, sammen ved Kanalkysten med henblik på at opfylde denne drøm. Travaljerne var nu blevet fragtet til Frederiksværk havn, så når programmet stod på roning på Roskilde Fjord, indebar det også en marchtur på knap to km hver vej. Senere fik man dog etableret faciliteter for fartøjerne i Arresø tæt ved lejren.

Marchturen til og fra havnen var dog en bagatel i forhold til turen til og fra skydebanerne ved Melby, der lå ved Kattegatskysten vel en seks-syv km nord for lejren. Det hændte, at der lejlighedsvis var mulighed for et lift med en af de lastbiler, der med Brigaden var kommet fra

Sverige, og som primært bragte materiale frem og tilbage, men så vidt jeg husker, var sådan chance undtagelsen.

Mens jeg var i Arresødallejren, blev der arrangeret en militær landskamp i atletik med Norge. Jeg fik kort forinden besked på at møde i København til udtagelse i 5.000 m løb. Fra det tidspunkt først på året, da jeg måtte gå under jorden, havde jeg stoppet en hver form for træning. Tilmed havde jeg under mit ophold hos den gode familie Kjær i Holte udnyttet muligheden for at nyde originale, engelske Benson & Hedge cigaretter fra et lager, som tobaksfirmaet Hirschsprung åbenbart havde ligget inde med, og efterfølgende havde jeg fulgt op ved indkøb af engelske eller amerikanske cigaretter, som man i efterkrigsmånederne på de københavnske barer kunne købe for en tier. Det var ganske vist mange penge den gang, men heldigvis havde vores kadethold i løbet af efteråret pludselig fået løn som søløjtnanter af 2. grad. Resultatet af udtagelsen var da for mit vedkommende ej heller nogen imponerende tid, men alligevel blev jeg nummer to, og da der til landskampen skulle stille to i hver disciplin, fik jeg besked på få dage senere at møde til kampen på Østerbro stadion.

Resultatet af landskampen blev en overvældende sejr til Norge. Fra dansk side stillede vi op med et hold udtaget blandt medlemmer af foreninger under Dansk Militært Idrætsforbund, dvs. officerer, befalingsmænd og faste menige af begge værn. Det norske hold rummede også adskillige værnepligtige, og vi havde en fornemmelse af, at man for tilfældet specielt havde indkaldt fra det civile liv særligt fremragende atletikfolk. Bl.a. løb de to norske deltagere i 5.000m løbet på tider svarende til, hvad datidens bedste danske løbere kunne præstere, så vi to danskere gjorde en ynkelig figur, særligt jeg. Utrænnet som jeg var, sad udtagelsesløbet mig snart som blyklumper i benene, og jeg tror at nordmændene havde overhalet mig med to omgange. Men næsten alt kan jo anskues fra en humoristisk synsvinkel, På en et tidspunkt i løbet, da jeg var løbet godt bagud, var der to friske drenge, der som tilskuere interesseret fulgte slagets gang, og som opmuntrende prajede til mig: "Hvornår får du dit andet vejr?". Da jeg i lidet elegant stil kom forbi dem på min sidste omgang, mens selv min danske makker, en officiant fra Hæren, var kommet i mål, var de der igen: "Hvor længe skal du blive ved at løbe?"

Nå, det var jo en oplevelse, og festligt havde vi det både om aftenen, da alle deltagere var til middag afholdt i Studenternes Roklub, og næste dag, da vi var på bustur med nordmændene i Nordsjælland til Kronborg og Frederiksborg, og vi spiste frokost med dem inden de om eftermiddagen dog hjemad med Oslobåden.

De mange befalingsmænd i Arresødalvejren bevirkede, at vi havde langt mellem weekendvagter, så når jeg var vagtfri, tog jeg med tog til København og var sammen med venner, veninder og familie. Hos min morbror Knud og hans kone Else traf jeg ved en sådan lejlighed min anden morbror Johan. Han havde som maskinmester sejlet i allieret tjeneste under hele krigen og var først nyligt vendt tilbage til Danmark som forholdsvis nygift med engelske Pat. Det mest forunderlige var, at hjemkomsten til Danmark havde han en gang i eftersommeren gjort sammen med Pat som mester om bord i en engelsk damper lastet med kul til Bandholm! Det var naturligvis en stor og glædelig overraskelse for mine forældre, som gjorde deres bedste for at gøre hjemkomsten så festlig som muligt,

Apropos togrejserne mellem Frederiksværk og København er det værd at bemærke, at der på Hillerød-Frederiksværk-Hundested banens 1. klasse var en helt speciel afdeling med løse lænestole, sofa og sofabord, næsten som i den kongelige salonvogn. For det beskedne beløb af én krone kunne man opgradere sin fællesklassebillet og nyde denne luksus, hvad besynderligt nok ikke mange men i hvert tilfælde jeg plejede at gøre.

Midt i december afsluttedes eksercerskolen med samlet parade for Viceadmiralen, og i de følgende dage blev mandskabet i hold ledsaget af befalingsmænd sendt til Holmen, hvorfra den videre udstikning til deres nye tjenestesteder fandt sted. Jeg var med på adskillige sådanne ture til Holmen, der alle forløb i ro og orden. Da dette var overstået fik vi kadetter besked på at møde på Søofficersskolen, hvor vi efter årsskiftet skulle gennemføre den afsluttende del af vores uddannelse. Vi fik anvist vores to-mands lukafer og fik at vide, at det i vid udstrækning ville påhvile os som ældste klasse at genetablere skolens traditionelle stil og holdning. Desuden fik hver enkelt pålagt specielle, praktiske opgaver; f.eks. skulle jeg genskabe orden i skolens bibliotek og sammen med skolens administration sørge for fremstilling af en ny kadetsangbog. Så afgik vi på juleferie.

Sidste semester på Søofficersskolen

Efter befrielsen havde der på Søofficersskolen, som så mange andre steder, måttet udføres omfattende arbejder med oprydning og renovering efter tyskernes rod og mishandling, så den skole, vi vendte tilbage til, lignede så nogenlunde, hvad vi kendte.

Holdene fra 1942 og 1943, der begge havde deltaget i Det Civile Navigationskursus, havde om efteråret sejlet med en skoledeling bestående af milelæggeren *Lindormen* og

opmålingsskibene *Hejmdal* og *Freja* og mødte nu på skolen som klasse B og C. De bestående af et større, nystartet hold lærlinge, der efter en indledende eksercerskole også havde været ude med skoledelingen, mødte som aspiranter.

Som tidligere blev kadetkorpset inddelt i otte kvarterer, hver med nogenlunde lige mange fra hver af de fire klasser og med en af de i anciennitet ældste A-kadetter som kvarterchef. Jeg blev chef for et af disse kvarterer, jeg tror det var tredje. Ved skafning: morgenmåltidet, frokosten og middagen sad hvert kvarter ved sit bord med kvarterchefen for enden, og med de øvrige fordelt ned langs bordet efter anciennitet. Ved morgenmønstringen stillede de otte kvarterer op med fire på hver side af aulaen, og kvartercheferne aflagde melding til vagthavende skoleofficer. Derpå læste en af A kadetterne efter tur den for ugedagen af biskop Baltazar Münter i sin tid skrevne morgenbøn, og efter aftrædning gik man an til undervisning. Efter undervisningen, afbrudt midt på dagen af frokosten, var der på hverdage, bortset fra onsdag og lørdag, idræt indtil lektielæsning og middagsskafning.

Udover at udfylde det job, der var pålagt os ældste kadetter med hensyn til at genskabe den fordums stil på skolen, måtte vi jo nu gå til studierne lidt mere seriøst, end hvad vi havde gjort på Det Civile Navigationskursus, da den afsluttende og afgørende eksamensperiode ventede i slutningen af maj og første del af juni. Vi A-kadetter havde i øvrigt, som tidligere nævnt, hver fået pålagt specielle job at udføre i fritiden i forbindelse med den endelige genetablering af skolen.

Alligevel blev der dog tid til at pleje forbindelser uden for skolen. Den tidligere nævnte familie Schmidt, som jeg var kommet i kontakt med gennem datteren Lise, så jeg en del til. Lise hjalp mig med at maskinskrive et foredrag, som jeg og alle i klassen efter tur skulle holde om et hver enkelt tildelte emne. Jeg skulle tale om "Synspunkter på Uddannelsen til Søofficer", og efter at have holdt foredraget for klassen og en del skoleofficerer med efterfølgende debatperiode, skulle det maskinskrevne manuskript afleveres til skolens arkiv. Før 29. august 1943 havde maskinskrivning været en del af pensum i klasse B, men trods fagets udpræget civile karakter var det ikke blevet inkluderet blandt fagene på Det Civile Navigationskursus, muligvis grundet mangel på skrivemaskiner. Det ville derfor have taget mig uhyre meget længere med "en-finger og higer og søger systemet" at skulle maskinskrive mit foredrag, end det havde taget mig at udarbejde og håndskrive det. Jeg var derfor Lise dybt taknemmelig, fordi hun påtog sig opgaven.

Kontakten til mine kammerater og til en del af pigerne i KIF genoptog jeg også, selv om træning i foreningen blev mere sporadisk og næppe ville have rakt til deltagelse som tidligere i civil konkurrenceidræt, hvilket der jo heller ikke ville blive tid til. Men så var der Søværnets årlige idrætsstævne i maj, hvor jeg naturligvis stillede op i 1500m-løbet, førte hele løbet, sluttede på en tid mere end 10 sekunder under flådereorden, men se om ikke der var en indkaldt værnepligtig løber, der havde ligget i hælene på mig i hele løbet og så slog mig i spurten, så rekorden blev hans. Min forholdsvis gode form havde bevirket, at jeg også var udtaget til at repræsentere skolen i længdespring og til at løbe den afsluttende 400m på stafetholdet, og at jeg opnåede hæderlige resultater.

En tradition med et kadetbal blev startet det forår, og jeg inviterede familien Kjærs næstældste datter Kirsten, kaldet Kisse med.

Min veninde Bodil Knuth, der i besættelsens sidste måneder havde været i Sverige, så jeg også nogle gange. Hun havde i mellemtiden truffet en Anker Sørensen, som hun planlagde at gifte sig med, og spurgte, om jeg ville være hendes forlover. Det sagde jeg ja til, selv om vi spøjte med, at hun sagde, at det indebar, at jeg var 1. reserve. Nå, men ved vielsen på Gentofte rådhus mødte Anker op, så der blev ikke brug for reserven. Efter brylluppet var der for en lille kreds frokost hos Ankers forældre i deres lejlighed i Charlottenlund. Udover brudeparret og Ankers forældre bestod selskabet kun af en overretssagfører, der var den værge, Bodil havde fået tildelt efter retssagen mod hendes far, Ankers søster Inga og mig selv.

Inga kom jeg derefter en del sammen med. Dog kun en enkelt gang til søs. Søofficersskolen havde på det tidspunkt sin egen sejlbåd, en spidsgatter ved navn *Lærke*, som vi ældste kadetter kunne låne i vores sparsomme fritid. En søndag kort efter Bodils bryllup inviterede jeg Inga på sejltur, hvad hun ikke før havde prøvet. Jeg sejlede til Tårnbæk havn, hvor vi havde aftalt at mødes. Så stod vi ud på Sundets vover, der beklageligvis på det tidspunkt var blevet noget vildere end bekvemt for en debutant som Inga. Den bliden bør fra sydvest, som havde bragt mig fra Holmen til Tårnbæk, var drejet i syd og havde taget betragteligt til i styrke. Længe varede det derfor ikke, før Inga insisterede på at blive sat i land, så turen gik tilbage til Tårnbæk. Alene stod jeg så atter ud af havnen for vende tilbage til Holmen ved at krydse op mod den stive søndenvind. Når man er ene mand under de omstændigheder, som også omfattede en nordgående strøm, kommer man kun langsomt over grunden, Ved hver vending taber man højde. Jeg valgte derfor at gå ind til Skovshoved, hvorfra jeg ringede til den af mine klassekammerater,

der den dag havde vagt på skolen. Jeg forklarede, at jeg manglede en fokkegast og bad ham om at sende en aspirant fra vagtkvarteret med motorfærgeren "Hønen" og sporvogn op til mig i Skovshoved, hvad han var med på. Efter forbavsende kort tid meldte en ung, håbefuldst aspirant sig til mig, og med ham ved fokkeskøderne krydsede vi trods modstrømmen rimeligt hurtigt tilbage til Holmen.

Udflugten havde imidlertid bevirket, at aspiranten var blevet snydt for søndagsmiddagen på skolen. Der var derfor kun det at gøre at invitere ham til middag i byen. Efter fortøjning og afrigning tog vi med "Hønen" tilbage til Toldboden og gik op til restaurant "Grønningen", hvor vi begge fik stillet vor sult, og hvor jeg takkede ham for hans indsats, inden han måtte returnere til skolen. Den unge aspirant, Jørgen Bork, fik i øvrigt senere en strålende karriere i Søværnet, og efter at han som Viceadmiral var blevet pensioneret, reddede han den i utide udrangerede fregat *Peder Skram* fra ophugning, så den endte med at komme til at ligge som et værdigt museumsskib på Holmen.

En enkelt ting mere fra tiden indtil den afsluttende eksamen finder jeg anledning til at nævne, da vi den gang syntes, at det var noget af en oplevelse. Vi havde haft et fag, som hed luftkrigslære, hvilket jo var ganske naturligt, da de to værn fra tidligere tid havde hvert sit flyvevæsen, som i tæt samarbejde var ved at blive genetableret. Vor lære i dette fag var orlogskaptajn Kurt Ramberg, der i krigens sidste tid var kommet til England og havde gjort tjeneste ved både Fleet Air Arm og Royal Airforce. Han syntes, at vi også skulle have en praktisk introduktion til flyvningen som afslutning på sin undervisning, så på Grundlovsdag, under vores ellers påbegyndte eksamen, der ellers gik slag i slag både formiddag og eftermiddag, holdtes en pause. Med alle os A-kadetter tog han ud til Kastrup lufthavn, hvor de militære flyveenheder da disponerede over et betragteligt hjørne, og i to små, tresædede fly, nyligt modtaget fra England, fik vi vores luftdåb, jeg hen over den nordsjællandske kyst ved siden af Ramberg og med en af mine klassekammerater på sædet bag os. Som mange andre fra Søværnets Flyvevæsen og Hærens Flyvetropper gik Ramberg i 1951 over i det da etablerede, selvstændige Flyvevåben, hvis chef han nåede at blive, inden han sluttede som Forsvarschef.

Eksamen, der var begyndt sidst i maj, varede til midt i juni, og efter et par dage, hvor man regnede på de samlede resultater, blev vi 15, der alle havde bestået, udnævnt til Søløjtnanter af 2. Grad. En 16. på holdet, der også havde bestået, ønskede ikke at underskrive tjenestemandserklæringen og valgte at forlade Søværnet. Resultatet af min slutspurt var, at jeg i

anciennitet endte som nummer tre af holdet, hvilket jeg var ganske godt tilfreds med, ikke mindst i betragtning af de bundbedømmelser jeg havde fået året før af chefen for ME 307.

Vores afslutning på skolen og udnævnelse måtte naturligvis fejres på bedste måde. Sidste eksamensdag sluttede vi samlet af med middag på restaurant Lumskebugten ved Nordre Toldbod, derfra gik turen til Tivoli, og en del af os rundede af med besøg i Adlon. Denne natklub var kort efter befrielsen genopstået som "Allied Officers' Club". Det indebar, at når klubben lukkede klokken 2, spillede orkestret den danske, den engelske og den amerikanske nationalmelodi, mens alle rejste sig. Den danske nationalmelodi var endnu på den tid "Kong Christian". At det var "Allied Officers' Club", forhindrede ikke, at stedet var åbent for alle, der betalte det månedlige kontingent. En del yngre kvinder havde vist nok fri adgang ud fra den sikkert relevante betragtning, at deres tilstedeværelse var med til at lokke husarer og andet godtfolk ind.

På selve udnævnelsesdagen havde min kontubernal på skolen, Bendt Hjorth Jensen og jeg aftalt, at vi inden aftenens fælles program skulle spise middag på Glacis restauranten ved Østerport med hver vor kvindelige ledsager. Han kom med sin senere kone Birthe og jeg med Kisse fra Holte. Efter vores middag mødtes vi med de andre til aftenkomsammen hos Prins Flemmings forældre på Bernstorffshøj og fortsatte senere efter invitation hos hans farbror Prins Viggo i Hellerup.

Nogle fridage efter udnævnelsen benyttede jeg til at skaffe mig et logi på Nørre Voldgade tæt ved Nørreport station – og Adlon i Nørregade. Mit tidligere værelse på Henningsens Allé i Hellerup havde jeg sagt op kort efter, at vi igen begyndte på Søofficersskolen og skulle bo der. Logiet på Nørrevold udskiftede jeg dog allerede efter en måned med et værelse i en lejlighed i Panoptikonbygningen på Vesterbrogade ved Hovedbanegården. Med søster Birgitte var jeg til min gamle ven Kais bryllup i Gentofte kirke med efterfølgende middag på restaurant Fortunen. Kai havde under sin tid i Sverige i besættelsens sidste måneder truffet den pige, som han nu blev gift med. Efter middagen inviterede jeg en anden af Kais venner og dennes forlovede sammen med Birgitte til nachspiel på Adlon.

Der blev også tid til et kort besøg hos mine forældre i Bandholm, inden det igen gik an med et nyt ministrygningskursus med henblik på forestående tjeneste.

Officerskarrieren begynder

Ved afslutningen af minestrygningskurset medio juli fik jeg besked på at rejse til Rønne for at melde mig til chefen for den ex-tyske minestryger MR 226, søløjtnant Odder. Jeg skulle være hans næstkommanderende.

I de første efterkrigsår var Bornholm det helt store feriemål. Rejser til udlandet var for de fleste besværliggjort grundet en stram valutapolitik. Der var derfor trængsel på bornholmerbådene, og med det korte varsel, jeg havde fået, var der ingen ledige køjepladser, på den nat tur, jeg skulle med fra anløbskajen ved Havnegade. Heldigvis var det en lun sommernat, så faktisk nød jeg overfarten på dækket, selv om jeg måske ikke var alt for frisk, da jeg efter ankomsten til Rønne meldte mig om bord i den nærliggende MR 226.

Som bekendt havde Bornholm oplevet afslutningen på besættelsen på en mere barsk måde, end det øvrige land. Den tyske kommandant på Bornholm var helt klar over, at hans styrker var en del af de tyske tropper, der med virkning fra kl.0800 den 5. maj havde overgivet sig til Montgomery i henhold til det aftenen forinden underskrevne dokument. Imidlertid stillede pludselig fra russisk side krav til kommandanten, at han også overgav sig til dem, hvilket han naturligvis ikke så nogen grund til og lige så lidt var interesseret i. Hvad han og næppe mange i Danmark den gang ikke vidste, var, at på Yalta-konferencen in februar 1945 var det blevet vedtaget at dele Sovjetunionens og de Vesallieredes interessezoner i efterkrigstidens Europe stort set langs en længdegrad, der løb et stykke vest for den tidligere tysk-polske grænse. Forlængedes denne længdegrad mod nord i Østersøen, lå Bornholm i den sovjetiske interessesfære. På denne baggrund insisteredes fra Sovjetunionens side på, at det var dem, der skulle "befri" Bornholm, og da den tyske kommandant holdt på sit, fulgte en tåbelig russisk magtanvendelse med luftbombardementer den 7. og 8. maj (VE-dag!) af Rønne og Nexø. Efter de første angreb blev befolkningen i disse byer evakueret, hvorved danske tab reduceredes til en halv snes dræbte og en snes sårede, men 471 huse blev ødelagt og ca. 4,600 bornholmere blev hjemløse.. Dagen efter de sidste bombardementer ankom så de første russiske "befrielsestropper" til øen uden at møde nogen modstand fra tysk side.

Selv om Sovjetunionen allerede medio september havde trukket sine tropper tilbage fra Nordnorge, syntes russerne at befinde sig bedre på Bornholm og viste ingen tegn på at ville forlade øen. Først et stykke ind i 1946 kom der med britisk assistance gang i diplomatiske forhandlinger, under hvilke man fra dansk side bl. a. fremførte, at man var rede til selv at

overtage "den militære beskyttelse af øen". Medio marts havde derpå den russiske kommandant på Bornholm fået ordre og bemyndigelse til at meddele den danske amtmand, at de russiske tropper ville blive trukket hjem inden for et par uger. Få dage efter ankom de første danske soldater til øen, og i begyndelsen af april forlod de sidste russiske soldater Bornholm efter 11 måneders tilstedeværelse. Det historiske Bornholms Værn var genetableret på land, og til demonstration af, at Danmark tog løftet om den lovede militære beskyttelse af øen alvorligt, hørte også, at Søværnet i mulig udstrækning var til stede i det bornholmske farvand.

MR 226, som jeg meldte mig om bord i, var således ikke sendt derover for at stryge miner, men for – på beskeden vis – at vise tilstedeværelsen af dansk "sømagt". Det medførte, at vi bl. a. var rundt om øen for at aflægge kortvarige besøg havnene i Nexø, Gudhjem, Svaneke og Allinge og var rundt om Christiansø.

På landjorden fik vi dog også vist os, dog ikke som led i nogen magtdemonstration, idet min chef en søndag lånte en bil og tog med mig på tur til Nordbornholm, hvor vi efter at have været på Hammershus fortsatte på Strandhotellet i Sandvig. I denne sommer så kort efter krigen, hvor besættelsens mange restriktioner havde vanskeliggjort selv indenlandske ferieophold, var det som om halvdelen af Københavns befolkning og mange fra det øvrige land var blevet fristet af det bornholmske turistslogan: "I søen med de mange sildestimer, ligger øen med de mange solskinstimer".

Sommer og sol var det, og på Strandhotellet var der virkelig gang i fornøjelserne, som der sikkert også var på øens øvrige hoteller og pensionater. Men Strandhotellet i Sandvig var vist noget særligt. Der var stuvende fuldt i restauranten, men vi fik dog en plads, og det store orkester sørgede for med tidens populære slagere, at lokke publikum på dansegulvet. Ikke mindst når de stemte i med den lokale "nationalmelodi" "Sandvigvalsen". Endnu, snart halvfjers år efter klanger den i mine øren: "Sandvig du skønne by, dig har vi alle så kær. Og under vinterens storm og slud, er det mod dit navn vi længes ud. Sandvig du skønne by osv.". I disse festlige omgivelser traf vi et par kønne piger, der var døtre af en bagermester vist nok i Vanløse. Da de efter ferien var vendt tilbage til københavnsområdet, og når jeg også var der, så vi i et par år en del til hinanden.

Ministrygning fik jeg dog også lejlighed til igen at prøve. Efter tiden på Bornholm forlagde vi til Grenå, hvor vi indgik i 3. Ministrygerflotille, der bestod af søsterskibe til MR 226, og som blandt venner gik under navnet "Branderflotillen". Flotillechefen var orlogskaptajn

Teisen, der om bord i sit skib havde en næstkommanderende en årgang ældre end os øvrige "ensnoredede" løjtnanter. Skibscheferne i øvrigt var lidt ældre, "to-snoredede" søløjtnanter, dels af linjen, dels af reserven., og stort set var det en samling "happy ships" og derfor også en "happy flotilla".

Den aktuelle opgave var stryging af en rute mellem Grenå og Hundested, så færgetrafikken mellem disse havne kunne genoptages. Som året før, da jeg gjorde tjeneste i ME 307, drejede strygingen sig atter - og i de følgende år - om at bringe bundminer til detonation, subsidiært at kunne erklære en rute eller et område minefrit, såfremt strygingen ikke havde udløst miner. I de fra England midlertidigt overtagne ministrygere bestod det magnetiske strygegrej slæbt efter skibet af et flydekabel med to ledere, der blev forsynet med strøm fra et aggregat, og som endte med hver en uisoleret elektrode med en vis afstand imellem. Den elektriske strøm fra den ene til den anden elektrode gennem det salte vand skabte det for påvirkning at minerne nødvendige magnetiske felt. I de ex-tyske MR-både benyttedes som strygegrej en flydende elektromagnet slæbt efter skibet og via et kabel najet til slæbewiren forsynet med strøm fra et aggregat. Samme system var allerede brugt af danske ministrygere i krigens første år indtil 29. august 1943. De små MS-både slæbte en 12m lang magnet, og *Søløven*-klassen kunne med en 24m lang magnet stryge en bredere bane. Så vidt jeg husker, anvendte vi i MR-bådene 18m magneter.

Det engelske og ex-tyske akustiske strygegrej, som blev anvendt i kombination med det magnetiske, var i princippet ens men teknisk udført forskelligt.

I MR-226 sammen med et af søsterskibene fik vi dog også lejlighed til at afprøve et helt andet system, nemlig for stryging af traditionelle, forankrede homminer. Det var rygtedes, at der på Kriegers Flak øst for Møen skulle være udlagt et felt af sådanne miner, og vi to både fik på et tidspunkt til opgave at stryge feltet, hvis det eksisterede, eller at afkræfte rygtet. Så efter ordre forlod vi de øvrige i 3. ministrygerflotille og gik til Holmen for få strygegrejet om bord. Det bestod af et stålwire, der skulle slæbes mellem de to skibe, og som var forsynet med anordninger, der holdt wiren i en dybde lidt under de formodede miner. Princippet var, at hvis wiren ramte ankerkablet til en mine, ville kraftige sakse på wiren kappe kablet over, så minen steg til overfladen. I givet fald skulle vi så med vores 20mm kanon sænke minen.

Det fik vi nu aldrig lejlighed til. Med base i Rødvig havn gennemstrøg vi i nogle dage Kriegers Flak og kunne ende med at afkræfte rygtet om forankrede miner der. Så var det retur til

”Branderflotille” via Holmen for aflevering af vores strygegrej. Opgaven var så den fortsatte strygning mellem Grenå og Hundested. Som tidligere nævnt krævede den navigatoriske nøjagtighed, at vi kun kunne stryge i dagslys og sigtbart vejr, og strygning i vejr med vind over en vis styrke var ej heller muligt. I MR 226 tabte vi en gang magneten, da vi med den på slæb forlagde i hårdt vejr, da slæbewiren sprang. Så man vil forstå, at vi normalt gik i havn hver aften, og til tider måtte forblive der grundet vejret i én eller flere dage. Havneophold skiftede i reglen mellem endestationerne Grenå og Hundested, men det blev dog også til et weekend ophold i Aarhus og et i Holbæk.

Under havneophold skete det fra tid til anden at samtlige officerer samledes i et af skibene til kammeratligt komsammen med ”busser” (= smørrebrød) og et par pilsnere og fællessang. Ind imellem drøftedes på uhøjtidelig vis også aktuelle, faglige emner, som f. eks. indholdet af det seneste nummer af ”Strygetidende”, et blad udsendt til alle minestrygere fra den centrale ledelse af minestrygningen i hele vort område, der indgik i et fælles vesteuropæisk system, og derfor havde den fornemme betegnelse Kabazone for Kattegat/Baltic zone. Chefen for Kabazone, kommandør E. M. Dahl havde på et tidspunkt sendt signal til strygerne om, at man fortrinsvis burde stryge i formation, da det var mere effektivt end individuel strygning. I ”Strygetidende” havde han desuden haft end opfordring til at indsende bidrag til bladet, også humoristiske inden for rimelighedens grænser, som det udtryktes.

På denne baggrund var der en sen aften under en af vores festlige sammenkomster en af de unge skibschefer, der forfattede et forslag til et bidrag til bladet og fik flotillechefens godkendelse af, at det afgik som signal. Det lød:

Vi stryger i vest, vi stryger i øst,
Vi stryger, hvor fanden vi har lyst.
Med eller uden formatione,
Længe leve Kabazone.

Indlægget blev ikke optaget i ”Strygetidende”, og jeg tror nok, at vor flotillechef fik besked fra kommandør Dahl om, at den udtrykte form for humor lå uden for rimelighedens grænser.

Inden 3. minestrygerflotille i begyndelsen af oktober strøg kommando, havde vi i MR 226 den tilfredsstillende dog at få strøget en enkelt mine nord for Hundested.

Kommandostrygningen blev, som det naturligt var for ”Branderflotillen”, markeret på festlig vis med afsluttende ”strygning” i Søofficersforeningen med damer, og jeg havde lokket Kisse med.

Fregatter og mathelever

Min næste udkommando blev med fregatten *Niels Ebbesen*, der sammen med fregatten *Holger Danske* var af den engelske *River*-class og anskaffet som skole- og inspektionsskibe i efteråret 1945. Navngivningen af de to fregatter var naturligvis inspireret af besættelsestidens modstandskamp.

Som yngste officer om bord var jeg en beskeden 6. kommanderende, efter chefen kommandørkaptajn Topsøe-Jensen, næstkommanderende kaptajnløjtnant Rømeling samt de tre andre vagtgående officerer, 1. artilleriofficer kaptajnløjtnant Corfitsen og søløjtnanterne af 1. grad Jessen og J. J. Christensen. Vi var i gruppe med søsterskibet *Holger Danske*, hvis chef, kommandørkaptajn Kaalund var gruppechef. I en periode fra midt i december til midt i januar skulle vi være på og omkring Færøerne, og derefter skulle vi på besøg i Bergen og følgende i Portugal. Det lød jo spændende, men først skulle vi afholde indledende uddannelse og øvelser i danske farvande. Herunder fik vi bl. a. besøgt Nyborg, Odense og Rønne. 1. november blev jeg og mit hold udnævnt til søløjtnanter af 1. grad, hvilket den gang var en kongelig udnævnelse, så senere på måneden fik vi alle tjenstlig besked på at møde samlet på Fredensborg slot hos Hans Majestæt Kong Christian X for at takke for udnævnelsen. Selv om han var svækket og sad i en stol, var det virkelig en oplevelse at stå ansigt til ansigt med den gamle Konge. I ancienitetsorden trådte vi frem for Majestæten, sagde vores navn og takkede for udnævnelsen. Det var ved den lejlighed, at vor klassekammerat, Prins Flemming mente, at han som kendt medlem af den kongelige familie kunne springe præsentationen over. Men den gamle ønskede åbenbart at behandle alle lige, så muligvis med et glimt i øjet sagde han: ”Har De ikke noget navn?” Flemming skyndte sig så at svare: ”Flemming Valdemar Carl Axel, Prins til Danmark. Så nikkede Majestæten, og næste mand kunne følge. Det morede vi os over, da vi alle efter audiensen samledes til frokost på Store Kro, inden vi vendte tilbage til vores respektive tjenestesteder.

Under en aftenøvelse i Isefjorden gik *Holger Danske* på grund på Hornsherreds kyst. Man havde navigeret bl. a. efter vinkelfyret på Lynæs havn og var i en vinkel, der efter kortet skulle være sikker. Bagefter viste det sig, at det lille havnefyrt havde fået et stød, der havde

forskubbet vinklerne, så læren var, at man ikke udelukkende må stole på sådanne små vinkelfyr. Hvad også var lærerigt, var vores vellykkede anstrengelser i *Niels Ebbesen* assisteret af tenderen *Havkatten* med at bringe *Holger Danske* flot dagen derpå.

Sejladsen til Færøerne var jo for mit vedkommende og for de fleste andre om bord det første møde med det åbne hav uden for de hjemlige farvande. Dette gjaldt også for mødet med Færøerne. Der kom vi godt rundt, selv om årstidens barske vejrforhold satte begrænsninger for vores havneanløb og ikke gjorde alt til lystsejlad. Men vi fik dog et par anløb i Thorshavn, var i Fuglefjord og på Suderø i Tværrå, hvor vi lærte færødans, og i Våg, hvor vi holdt juleaften om bord. En del tid tilbragte vi også på ankerpladsen Kongshavn. Vi erfarede snart, at der på denne plads egentlig kun kunne ligge ét skib af fregatstørrelse. Når vi ankom der som nummer to efter *Holger Danske*, havde de straks droppet krogen midt i feltet, hvor der var god holdebund, og så måtte vi cirkle rund langs feltets yderkant for at finde et sted, hvor vi kunne få ankeret til at holde. Et par dage før Nytår viste det sig på hundevagten, at ankeret alligevel ikke holdt, da det blæste kraftigt op, og på kort tid drev *Niels Ebbesen* på grund, heldigvis på omtrent det eneste sted på øerne, hvor der er sandstrand. Derfor havde vi ingen lækager, og det gik forholdsvis let med at blive trukket af grunden af *Holger Danske*, der således fik gjort gengæld for vores assistance i Isefjorden.

Da vi igen var kommet til ankers, og det hårde vejr fortsatte, bestemte chefen, at vi gik søvagt også til ankers med bro og maskine konstant bemanded. Sådan tilbragte vi Nytårsaften, og sådan fortsatte det resten af vores tid på Færøerne, da vejret ikke bedredes. Værst blev det dog, da vi efter planen satte kursen mod Bergen. Undervejs blev storm til orkan fra sydøst. De to fregatter, der fulgtes nogenlunde ad, forekom ret små i de kæmpestore bølger, som vi stævned, og selv om det var med stærkt reduceret fart, fik begge skibe alligevel mindre ovenbords skader.

Bergen

Det hårde vejr bevirkede også, at vor ankomst til Bergen ikke blev om morgenen på den planlagte dag, men først om aftenen. Det indebar dog den fordel, at vi straks oplevede byen som et lyshav fra havnen og den indre by op ad de omgivende, stejle fjelde. Vel var krigstidens mørklægning et overstået kapitel, også i Danmark, men hos os bevirkede efterkrigstidens brændselsknaphed, at der både ude og inde måtte spares på belysningen. I Norge, derimod, blev

elektriciteten i vid udstrækning produceret ved hjælp af billig vandkraft, så på det område fandt man ingen grund til at spare.

Sparet blev der heller ikke på den gæstfrihed, som vi overalt mødte. Vi var forbavsede og rørt over den taknemmelighed, der da stadig herskede i nordmændene over den fødevarerhjælp, som i krigens sidste år var sendt fra Danmark til Norge. Som et af mange eksempler kan nævnes, at jeg en dag blev standset af en mand på gaden, der i overstrømmende vendinger takkede mig for "danskehjælpen" og par tout ville give mig noget til gengæld. Frem drog han sin tobakspung, spurgte om jeg røg pipe, fandt noget at tømme indholdet over i og gav mig tobakken. Overrasket takkede jeg selvfølgelig, og endnu en gang takkede han mig og trykkede min hånd, inden vi skiltes. Naturligvis fortalte jeg ham ikke, at vi havde rigeligt med cigaretter og tobak om bord på udførsel, og senere røg jeg hans tobak med særlig andagt.

En af de mange særlige oplevelser var at være gæst ved byens frokost på restaurant Fløyen, der ligger højt oppe på byens norlige klippeside, og som er forbundet med havn og by ved en tovbane. Udover den pragtfulde udsigt derfra nød vi blandt andet stegte ryper, hvilket for mig og de fleste af os gæster var noget nyt. Mange år senere var jeg som chef for Søartilleriets materielsektion med en af vores ingeniører på tjenesterejse til Bergen for at drøfte fælles problemer med kolleger på den der beliggende flådebase Håkonsvern. Da vi ankom første aften, sagde jeg til ingeniøren, der ikke før havde været i Bergen, at der ventede ham en særlig oplevelse. Med tovbanen kørte vi op til Fløyen, nød udsigten og stegte ryper, som de stadig havde på menuen, og han gav mig ret i, at det var noget særligt.

Sammen med andre fra skibene var jeg også inviteret til et bal arrangeret af en organisation ved navn Sanitetsforeningen. Her mødte jeg en skuespillerinden Norma Balin, som jeg ved ballets slutning fulgte hjem. På den tid havde hun på Bergens Teater hovedrollen i Peter Pan, og jeg lovede, at jeg ville komme og se hende til eftermiddagsforestillingen næste dag. Om formiddagen sikrede jeg mig billet i 1st parket og besøgte hende i hendes garderobe under pausen, hvilket var første og eneste gang, jeg på den måde har været bag scenen.

Om aftenen efter mit teaterbesøg var jeg til middag hos en familie med danske forbindelse, og der mødte jeg en dansk-norsk pige Lykke Raa. Hun var datter af en norsk mor, der havde været gift med en dansk advokat, og havde boet den første halve snes år af sit liv i Danmark indtil forældrenes skilsmisse. Da rejste hun med moderen og to yngre brødre r til Norge, hvor moderen blev gift med en kaptajn på et af de skibe, der betjener den såkaldte

Hurtigrute langs Norges vestkyst. Hun inviterede mig til besøg hos familien næste dag, hvor jeg så mødte op efter først at have forberedt en reception om bord samme dag, da jeg pr. 1st januar havde overtaget jobbet som messeforstander. Ved besøget inviterede jeg hende til en sammenkomst om bord næste aften, hvor jeg havde vagt. Stedfaderen, muligvis ud fra egne erfaringer med hensyn til søfolks forhold til unge piger, accepterede kun invitationen under forudsætning af, at hans i huset boende datter fra et tidligere ægteskab også kom med. Formentlig som en slags anstandsdame. På vej tilbage til receptionen om bord nåede jeg lige at aflægge et afskedsbesøg hos Norma Balin, så man vil forstå, at det var en travl tid.

Under min vagt om bord følgende aften, med de to piger på besøg, havde min kollega i *Holger Danske* også nogen selskabelighed i messen, så på et tidspunkt forlagde jeg sammen med pigerne efter opfordring vagten derover - med god samvittighed, da *Niels Ebbesen* var fortøjet på ydersiden af standermanden, så vor sidste aften i Bergen fortsatte muntert der.

De fleste af de officerer, der fra norsk side stod for besøget, og en del civile kontaktpersoner var der også. Da alle andre hen på natten lidt efter lidt havde taget afsked og i taxi var draget hjem, havde vi stadig en norsk officer om bord, der syntes, at festen burde fortsætte. I gæstebogen havde han inden da skrevet: "Det er det samme i hvilken marine det forekommer, det er altid det samme!" Da vi jo helst skulle have ham i land inden vi om morgenen skulle gøre klar til afgang, fik vi bestilt en taxi til ham og fik ham nødtvungent ledsaget fra skibet og ind i taxaen i den tro, at vi nu havde sagt pænt god nat til ham. Men nej, med en hurtighed, som ingen havde tiltroet ham, i den tilstand han var, åbnede han døren i bilens modsatte side og strøg tilbage til messen om bord, hvor han gav udtryk for, at vi burde have endnu en nightcap. Det fik han så, mens der blev holdt på taxaen, og da vi så lidt efter ledsagede vor mere end taknemmelige gæst ud til taxaen, var der posteret en vagt ved den modsatte dør af den, vi lukkede ham ind ad, og chaufføren havde fået besked på hurtig afgang. Og så lykkedes det.

Portugal

På sejladsen fra Bergen sydover i Nordsøen, gennem Den Engelske Kanal og over Biscayen var vi begunstiget af rimeligt godt vejr, og da vi på det sidste stykke ned langs den portugisiske kyst var i god tid, slog vi ned i fart. Aftenen før *Holger Danske* skulle anløbe Lisabon og vi den lidt sydligere liggende havneby Setúbal, var det næsten vindstille, og i det nu lune vejr havde vi filmforestilling på agterdækket. Lærredet blev hængt op på overbygningens

agterkant, og Corfitsen, der var operatør, stod med 16mm apparatet helt ude agter ved flagspillet. Hvad der blev vist, husker jeg ikke, men da vi på et tidspunkt passerede gennem en sværm af portugisiske sardin fiskere, tiltrak filmen interessen i flere af disse bådes, så de hev garnene hjem og sluttede op i vores kølvand til filmen var slut.

Grunden til, at de to fregatter skulle skilles og *Niels Ebbesen* anløbe Setúbal, var formentlig, at der med en danskbygget cementfabrik, som vi passerede under indsejlingen, knyttede sig særlige danske interesser til denne mindre, men vigtige havneby. Men vi blev nu på ingen måde snydt for minderige oplevelser. Efter programmet kom den danske vicekonsul allerede under anløbet ud med båd og mødte os. Da han blev modtaget om bord med falderebshonnør og skansevagt, imponerede han os ved ikke blot at gengælde skansevagtens honnør, han skridtede fronten af, gik bag om og inspicerede den bagfra, inden han takkede og udtrykte sin tilfredshed. Det gik senere op for os, at han var indfødt englænder og samtidigt britisk vicekonsul, hvorfor han blot fulgte engelsk skik, som ingen af os om bord kendte til på daværende tidspunkt.

Da vores besøg var af officiel karakter, havde den portugisiske marine for lejligheden deployeret destroyeren *Tejo* til Setúbal, hvorfor datidens store officielle ceremoniel udspandt sig ved ankomsten. En søløjtnant, mig selv, iført halvgalla, dvs. tjenestefrakke med epauletter, og med trekantet hat, drog i vores motorbåd over til det portugisiske skib, søgte foretræde for dets chef, takkede fordi vi måtte anløbe stedet og meldte, at vores chef meget gerne ville aflægge ham en visit. Så returnerede jeg, og kort efter kom på samme måde en portugisisk søløjtnant til os, søgte foretræde for vores chef og meldte, at denne var særdeles velkommen til at besøge hans chef, som ligeledes gerne ville gengælde visitten. Derpå fulgte de to chefers besøg hos hinanden.

Stilfuldt gik det også til ved et bal, vi var inviteret til. De unge piger var alle ledsaget af en duenna, en ældre anstandsdame, der fra sin plads på sidelinjen holdt nøje øje med, at der var luft mellem parrene. Vi var dog nogle, der to og to udviklede en speciel taktik. Mens én inklinerede for den udvalgte skønne, inklinerede vennen samtidigt for hendes duenna. Så kunne ham med den unge pige danse lidt mere intimt, og tydeligvist nød de noget forbavsede duennaer også at få en svingom.

En anden af landets finere skikke stiftede vi bekendtskab med ved en større middag. Der skulle alle vinglas være fyldte, når man rejste sig fra bordet. Man kan forestille, at jeg, ukendt med denne skik, som god dansker forsøgte at tømme sherryglasset, inden jeg gik i gang med

hvidvinen, så opdage, at sherryglasset var blevet fyldt op, tømme det igen, og således fortsat ved overgang fra hvidvin til rødvin, hvor hvidvinsglasset ustandseligt blev fyldt, og tilsvarende ved sidste skift fra rødvin til dessertvin. På et sent tidspunkt opdagede jeg ved at se mig omkring, at jeg for længst burde have opgivet min ulige kamp med vintjeneren, så da jeg rejste mig fra bordet og som det øvrige selskab efterladende fire fyldte vinglas, havde jeg nok fået et par glas af hver slags mere end de fleste. Heldigvis havde man ikke den gang i flåden eller andre steder senere tiders restriktive alkoholpolitik, så man lærte med erfaringen at bære en lille ansats med anstand

Blandt ceremoniellet under vort besøg var også en kransenedlægning ved et lokalt monument for en ukendt soldat. Det faldt i mit lod at få kommandoen over en æresstyrke fra skibet og med den og vor hornblæse marchere gennem byen til monumentet. En styrke fra den lokale garnison mødte også op med sit orkester. Garnisonskommandanten havde vist nok i bil afhentet vores chef, og hver nedlagde de en krans, først vor chef mens vor meget dygtige hornblæser stemte i med Last Post, derpå den portugisiske oberst mens hans orkesters spillede et passende stykke. Alt vel, ceremonien overstået, og det var så mit detachment, der som gæster skulle afmarchere først. Naturligvis havde jeg på vej tilbage til skibet tænkt at følge det hovedstrøg, vi var kommet ad, Denne simple plan blev forstyrret, da det portugisiske kommando umiddelbart efter vor afmarch ligeledes afmarcherede og sluttede op bag os, mens dets orkester for fuld udblæsning startede en march i en kadence, der lå himmelvidt over vores normale, mere besindige. Selvfølgelig virkede den hurtige marchmusik indgribende i den rygmarvskadence, vi marcherede efter, og det ellers gode fodslag blev hurtigt mindre godt. Med portugiserne i hælene var det jo umuligt at kommandere holdt for at lade dem og deres orkester overhale os og forsvinde. Så snart jeg fik øje på en lille sidegade til højre, kommanderede jeg "Svingning til højre", hvorpå vi slap fra vores forfølgere. Ad for os hidtil ukendte veje, marcherende i godt dansk marchtempo, nåede vi så tilbage til vores skib.

En anden lokal skik, som vi stiftede bekendtskab med, var den, at en invitation til en person af mange der betragtes som en invitation til familien. Det havde den ellers effektive vicekonsul ikke informeret os om. Til reception om bord havde han medvirket til at udfærdige invitationer til 60-70 lokale honoratiores, og som messeforstander havde jeg sammen med officershovmesteren forberedt ud fra dette antal og havde vel omkring 500 nydelige små pindemadder klar. Når de indbudte ved ankomst viste deres invitation havde de fleste en større

eller mindre skare af ledsagere, som de blot refererede til som "Familia, familia", og besøgstallet nåede op på mellem 250 og 300. En masseproduktion af supplerende pindemadder blev straks sat i værk, men grundet tidspresset kunne de naturligvis ikke blive af samme høje kvalitet som første hold. Det siger sig selv, at der også måtte bud i kælderen efter ekstra vand, øl, vin og spiritus.

I erkendelse af, at byen Setúbal som sådan ikke kunne byde på de helt store oplevelser, var der i to omgange arrangeret bustur til slottet Sintra og Lisabon. Det var dog hurtigt rygtedes blandt mandskabet om bord, at der i Setúbal fandtes i det mindste én "Casa Hora", og det rygtedes senere, at vores banjemester en aften var klappet på siden af værtinden for at holde styr på tilstrømningen af unge mathelever. Historien meldte ikke, om han havde fået indsatsen honoreret i naturalier.

Inden vi forlod Portugal, sluttede vi os et enkelt døgn til *Holger Danske* i Lisabon, hvorefter vi samlet afgik med destination Holmen. På vej nordover blev vi klar over, at vi ville komme hjem til en isvinter, og den første is mødte vi kort efter, at vi havde rundet Skagen den første dag i februar. I Kattegat var det endnu kun drivis, der ikke voldte os større vanskeligheder, men værre blev det i Sundet, hvor vi måtte gå øst om Hven, og først næste morgen ved 4-tiden fik vi mast os ind til Langelinie. Op ad dagen fik vi så med bugser- og isbrydersassistance forhalet til Holmen.

Holmen og hjemlige farvande

Isvinteren 1947 var en af de strengeste. I nærved to en halv måned til efter Påsken midt i april lå vi indefrosset på Holmen. Det bevirkede naturligvis, at den planlagte uddannelse af matheleverne måtte tilpasses forholdene, men ved brug af faciliteterne på Holmen: artillerihallen, sømineværkstedet, torpedoværkstederne, gymnastiksalen osv. lykkedes det så nogenlunde.

Efter daglig udskejning havde kun en af os fire vagtgående officerer vagt sammen med et af de fire skifter og dettes befalingsmænd. Så landlov var der nok af og rigelig anledning til at mødes hos venner og veninder eller se dem til hyggelig sammenkomst i mit værelse i Panoptikonbygningen, hvor jeg kunne byde på lidt af iveskuddet fra det afsluttede togt's udførselsvarer. Dog flyttede jeg under vores langvarige ophold på Holmen fra Panoptikonbygningen, hvor værtinden, en ældre, ugift grosserer på usympatisk vis snagede i de logerendes privatliv, til Antonigade. Tilfældigt mødte jeg en dag ham, som i besættelsens sidste måneder havde udlejet sin lejlighed der til *Elverhøj* til brug for efterretningstjeneste, og hvor jeg

da, som tidligere omtalt, kom dagligt. Han var den gang selv flyttet over i en separat afdeling af lejligheden i baghuset, og vi sås da fra tid til anden. Han var naturligvis nu flyttet tilbage i hovedparten af lejligheden og tilbød mig at leje faciliteterne i baghuset, hvilket jeg takkede ja til.

Vagttjenesten om bord på Holmen var ikke mere krævende, end at man kunne invitere gæster om bord til frokost eller middag. Kaptajnløjtnant Fritz Heisterberg-Andersen afløste under opholdet som 1. artilleriofficer Palle Corfitsen, der blev tilkommanderet Søartilleriet, og jeg arvede hans job som filmoperatør og virkede som sådan på en del af mine vagter samt senere, da vi atter stod til havs. Også chefen blev udskiftet med kommandørkaptajn Weilbach.

Vor første destination, da farvandene endeligt var isfri, hed Aarhus for et kort ophold fulgt af øvelser i Aarhusbugten. Den følgende weekend var vi i Horsens, og om søndagen, mens vi var der, afgik vor Konge Christian X ved døden. Da vi mandag morgen forlod byen afgav vi på vej ud ad fjorden den reglementerede sørgesalut bestående af 3x27 skud afgivet med 30 sekunders mellemrum. Derpå stod vi op og ankrede tæt ud for Aarhus havn, hvor vi gentog sørgesalutten, umiddelbart efterfulgt af en hyldestsalut for den nye monark Frederik IX, ligeledes 3x27 skud, nu med de normale 5 sekunder mellem skuddene, hvorpå vi satte flag over toppene.

Efter endnu en uge i Aarhusbugten gik vi til Kolding, hvor jeg bl.a. var med eleverne til idræt på det stadion, som jeg tre år forinden med KIFs rejsehold havde besøgt. Under opholdet opsøgte en af mine ”basser” fra eksercerskolen i Arresødal sidst i 1945 mig og inviterede mig på en fornøjelig biltur til Skamlingsbanken og Christiansfeldt.

Fra Kolding gik det atter tilbage til Aarhusbugten, hvor vi endnu en gang bemandede salutkanonerne for på dagen for Christian X's bisættelse at afgive en 3x27 skuds salut. Inden for godt en uge fik vi således affyret i alt 324 skud med vores to bedagede 57mm salutkanoner. Jeg priste mig lykkelig over, at 1. artilleriofficer (AO) insisterede på, at jeg som 2. AO sammen med ham på bådedækket ved kanonerne skulle overvåge saluteringsene, mens hele den øvrige besætning stod ret på agterdækket. Sørgesalutterne varede immervæk hver 40 minutter!

Resten af togtet forløb med fortsatte øvelser i Aarhusbugten, weekendophold i Vejle og Aarhus efterfulgt af afsluttende uddannelse og øvelser i Isefjorden og Viceadmiralens inspektion under forlægning til Holmen. Der blev jeg sidst i maj frakommanderet *Niels Ebbesen* for at tiltræde tjeneste ved Søofficersskolen.

En spændende sommer

Mit job som midlertidig, ekstra skoleofficer bestod i det væsentlige i at lede håndvåbenskydninger for de forskellige klassehold på Amager skydebaner, men også en del instruktion og uddannelse i sejlbåde og rofartøjer. Efter en lille månedstid sluttede mit virke på skolen og jeg kom ”under Søværnskommandoen”. Det var en betegnelse, som personelforvaltningen den gang anvendte, når man midlertidigt ikke havde et nyt job at byde på. Det var en slags ferie, hvor man var på dags varsel til næste udkommando.

Jeg benyttede lejligheden til at besøge mine forældre i Bandholm, og det blev til en uges tid, inden der kom bud efter mig. Jeg skulle så til Esbjerg for at overtage kommandoen over kutteren O 112 for derfra med den at varetage forsyningstjenesten til ministrygeren *Søhunden*. Den var udstationeret i Bremerhaven, hvor man efter forhandling med amerikanske myndigheder var i færd med at overtage de første seks af i alt 12 ex-tyske motortorpedobåde. Denne løsning på *Søhundens* forsyningsbehov skal ses på baggrund af, at infrastrukturen i Tyskland på daværende tid endnu langt fra var genopbygget, så landværts forsyning ville være usikker.

På vej til Esbjerg kørte jeg med Palle Corfitsen i tjenestebil til Kolding. Han skulle på Søartilleriets vegne videre til Tyskland for der hos engelske militære myndigheder at opstøve mest muligt dokumentationsmateriale vedrørende det ex-tyske artillerimateriel, vi i Danmark efter befrielsen med engelsk accept havde overtaget. Med tog kom jeg så videre til Esbjerg, for der at melde mig til chefen for marinestationen, kaptajnløjtnant (R) Vierø og overtage O 112. Denne kutter var som andre med O-betegnelse time-chartret af Søværnet med civil nøglebesætning. For O 112's vedkommende bestod denne i kutterens ejer og hans fætter. Vi fik straks et godt samarbejde, ikke mindst måske fordi jeg foranledigede, at vi som en naturlig ting til vort brug under togter til udlandet fik en ration af toldfri varer med. Det var ikke noget, de som fiskere eller i deres hidtidige tjeneste for Søværnet havde kunnet nyde godt af. Jeg fortalte dem også, at enhver udsejling fra og indsejling til Esbjerg gennem Grådyb ville jeg overlade til dem med deres erfaring, så jeg kunne høste af den. Når vi kom ud på det åbne hav, skulle jeg nok sætte kursen videre.

På vej mod Tyskebugten skulle vi forbi Helgoland, hvis tyske befolkning på den tid var blevet evakueret af de engelske myndigheder, og som af britiske bombemaskiner blev brugt som øvelsesmål under anvendelse af et rigeligt overskudslager af bomber efter krigsafslutningen. Tidligere fyr på øen var slukket og formentlig bombet, så det gjaldt om under passage om natten

at sætter kursen godt klar af den mørke ø. Næste, noget større udfordring var at slippe ind til Bremerhaven. Jeg havde bedt mine to mand, om de ville forsøge i Esbjerg at opstøve et søkort over området, men det bedste, der var lykkedes dem, var et datered 1904, som næppe var aktuelt og i hvert fald ikke viste noget om den stadig aktuelle minefare. Jeg så derfor ikke anden udvej end lodsassistance.

På den position i Tyskebugten, hvor ruterne til Elben/Hamborg og Weser/Bremerhaven og Bremen skilles, lå en større lodsdamper. Vi satte lodsflag, gik på siden af den, forklarede, at vi var dansk orlogsskib, der skulle til Bremerhaven, og bad om lods. Med den traditionelle tyske respekt for myndigheder varede det ikke længe, før vi havde lods om bord og kunne stævne videre mod vort mål. Jeg fulgte naturligvis med i navigeringen og sammenlignede med vort medbragte, antikverede søkort. Da det ikke havde været os muligt på forhånd at skaffe en tidevands tabel, var vi så uheldige at ramme det udgående tidevand på fem knob. Med fuld maksimalkraft skød O 112 gennem vandet blot syv knob, og derfor avancerede vi kun to knob over grunden. At vort gamle søkort ej heller ville have været til nogen navigatorisk nytte, havde vi således god tid til at konstatere. Det var tæt ved, at der hvor sejlrenden i 1904 forløb, gik kørerne nu og græssede.

Som naturligt var i en havn med kraftigt tidevand, lå *Søhunden* i et område bag en sluse, der sikrede konstant vandstand i området, mens der uden for slusen var mange meters forskel på lavvande og højvande. Slusen var ret stor, dimensioneret i forhold til førkrigstidens tyske atlantehavslinere. Ved ankomsten fik vi derfor at vide af de tyske havnemyndigheder, at vi først kunne komme gennem slusen næste dag ved en passende vandstand i floden uden for, så der skulle pumpes mindst muligt. Det ville have betydet, at vi skulle fortøje ved kaj med voldsom forskel på vandstanden, så vi natten igennem skiftevis skulle have halet hjem på og slækket på vores fortøjninger. Det var en ubehagelig udsigt, så på mit bedste tysk, for hvad det måtte være værd, forklarede jeg med store bogstaver om min mission, og at jeg havde hastende forsyninger og post med til *Søhunden*, så jeg måtte gennem slusen her og nu. Resultatet blev, at slusefolkene tømte det store bassin ned til lavvandet, hvor vi lå uden for, og åbnede porten, så vi kunne tøffe ind, hvor vi ikke fyldte meget i forhold til slusens kapacitet. Da porten var lukket måtte der så atter pumpes mange tons vand ind, før vi var på højde med vandstanden i området, hvor *Søhunden* lå. Så kunne vi endeligt sejle derind og gå på siden til en festlig velkomst.

Noget af det første, jeg gjorde den følgende dag, var at opsøge de amerikanske myndigheder for at få et opdateret søkort og en aktuel tidevandstabel, hvilket lykkedes. Så ved afsejlingen nogle dage senere og ved vores følgende ankomster og afgang kunne vi ikke alene klare os uden lods, men vi kunne også time ankomst og afgang, så vi udnyttede tidevandsstrømmen og hver vej strøg af sted med hele 12 knob.

En særlig fordel ved tjenesten med O 112 var, at ombord i *Søhunden* var man af den opfattelse, at min sejlplan blev fastlagt af marinestation Esbjerg, mens chefen der troede, at den blev bestemt af *Søhundens* chef. Resultatet var, at jeg selv fastlagde sejlplanen under tilbørlig hensyntagen til at gøre begge parter tilfreds, naturligvis navnlig vores folk i Bremerhaven. Jeg havde derfor under op hold i Esbjerg tid til at nyde sommeren et par dage på Fanø Nordstrand, mens min besætning kunne slappe af i hjemlige omgivelser. I Bremerhaven blev der tid til at se byens omfattende ruinområder efter krigens bombeangreb, til sammenkomster i den amerikanske officersklub og i *Søhunden* samt lidt indkøb i basens amerikanske PX-store, men også til at deltage en del i overtagelsen af de ex-tyske motortorpedobåde. Således var jeg med chefen for *Søhunden*, orlogskaptajn Find Haugsted på flere prøvesejladser med disse både, herunder en tur til Wilhelmshaven. Han var straks efter 29. august 1943 ved eget initiativ via Sverige kommet til England, hvor han bl. a. i Royal Navy havde gjort tjeneste i motortorpedobåde, senest som chef for en af disse. Han var derfor af Marinestaben udset som projektofficer i forbindelse med overdragelsen og introduceringen i Søværnet af de ex-tyske både og havde i efteråret 1946 været i USA for at medvirke ved de indledende forhandlinger om overtagelsen.

Haugsted var den rette mand til jobbet. Han var klar over, at det gjaldt om under opholdet i Bremerhaven at få mest muligt knowhow om bådene og flest muligt reservedele til disse med hjem. Det var jo ikke noget de amerikanske myndigheder på stedet kunne bidrage med, men heldigvis havde de på deres depoter ansat en del tyskere med erfaring fra den tidligere tyske marines motortorpedobåde. Disse var til stor hjælp, både med hensyn til at videregive deres erfaringer med at operere bådene og til at opstøve og udlevere, hvad de anså for essentielle reservedele. Det tog naturligvis sin tid, så derfor varede *Søhundens* ophold i adskillige uger.

Under opholdet kom et par norsk ministrygere til Bremerhaven i lignende mission. Nordmændene ønskede den gang ikke at tale med nogen tyskere, så efter et par dage afsejlede de med de af amerikanerne anviste både på slæb. Resultatet var, at nordmændene aldrig fik de ex-

tyske motortorpedobåde operative, så efter nogen tid overtog den danske flåde dem, vist nok i en byttehandel med en del af vores overskud af ex-tysk kanonmateriel.

Palle Corfitsen havde på sin enmandsmission uden for programmet i Hamborg truffet en noget speciel amerikaner. Han havde fra før krigen drevet et flod- og kanalskibsrederi, og var blevet hængende i Tyskland under hele krigen. Da hans aktivitet var vigtig for landets infrastruktur, havde nazi-regeringen ladet ham fortsætte, også efter USA's indtræden i krigen, men han og hans vist nok halv-jødiske kone var under nøje overvågning, og materielt måtte de naturligvis dele vilkår med den tyske befolkning, også i efterkrigsårene. Derfor havde Palle, efter at han var kommet tilbage til Danmark, bedt mig om på min næste tur til Bremerhaven at medtage lidt af de fødevarer bl. a. smør, der var knaphed på i Tyskland, og prøve at bringe til amerikaneren og hans kone i Hamborg.

Det gjorde jeg så på min sidste tur. Med Orlogsværftets direktør Nielsen og en dansk maskinmester, der som Palle i bil var på en mission til besættelsesmyndighederne i Tyskland, og som kom forbi *Søhunden*, fik jeg et lift til Hamborg, hvor jeg mødtes med Palles bekendte og fik afleveret, hvad jeg medbragte af indkøb i Esbjerg. Om aftenen mødtes vi med en af konens veninder, datter af chefstewarden på den tidligere Hamburg-America Line. Hun kendte et lille listigt sted i det ellers da noget beskedne natteliv i byen. Bagerst gennem en ølknejspe kom vi til en trappe, der førte op til et lokale, hvor man serverede en udmærket tysk Sekt, og vi hyggede os med et par flasker. Aftenen sluttede med, at stedets vært trakterede os med flere små glas af et stærkt fluidum, som jeg mistænkte for at være overskuds V2 brændstof.

Jeg overnattede hos amerikaneren og hans kone og havde fundet ud af, hvordan jeg næste dag langsommeligt med de få kørende tog kunne komme tilbage til Bremerhaven. Imidlertid ringede Haugsted tidligt om morgenen – jeg havde naturligvis opgivet nummeret på, hvor jeg var – og fortalte, at det pludseligt var blevet bestemt, at hjemsejlingen skulle finde sted snarest muligt, og bad mig om hurtigst at komme tilbage til O 112. Min planlagte togrejse ville ikke være tilstrækkelig hurtig. Heldigvis var vor amerikanske ven qua sit job i besiddelse af en mindre sportsvogn og havde adgang til benzinforsyninger, så han tilbød straks at køre mig til Bremerhaven. Det blev en festlig tur, ikke mindst fordi trafikken på Hitlertidens Auto Bahn på den tid var ret så begrænset. Vel ankommet til Bremerhaven kunne jeg i O 112 byde på dansk hakkebøf, inden min ven returnerede til Hamborg, og jeg gik an med forberedelser til

hjemrejsen, der skulle påbegyndes ved første højvande og fortsættes ved det følgende udgående tidevand.

Ved opbruddet fra Bremerhaven var der tre af de overtagne motortorpedobåde, der skulle med til Holmen. Én sejlede af sted ved egen kraft, mens *Søhunden* skulle bugsere de resterende to og O 112 skulle ledsage til Brunsbüttel, den vestlige indsejling til Kielerkanalen. Det var med en vis tilfredsstillelse, at der på vejen blev brug for min assistance, da slæbetrossen sprang, og jeg med kutteren måtte samle begge både op og bugsere dem tilbage til minestygeren, inden vi ved fyrskipet Elbe I tog afsked med hinanden, og jeg stævnedes mod Esbjerg.

I Esbjerg sluttede min tjeneste i O 112, men stationschefen, kaptajnløjtnant Vierø havde med Jyske Marinekommando og Søværnskommandoen fået aftalt, at da jeg nu var på stedet kunne jeg som ferieafløser midlertidigt overtage hans job. Så efter en kort overlevering fik jeg overdraget nøglen til tjenestebilen, en Chevrolet fra sidst i 1930'erne, og af sted drog Viderø og hans kone.

Søværnets daværende organisation i Jylland bestod af Jyske Marinekommando med hovedkvarter i Aarhus og med tre underlagte Marinedistrikter, Nordjyske, Vestjyske og Østjyske. De tre distriktschefer var imidlertid også stationeret i Aarhus, så meget af det daglige tilsyn med distrikternes sømilitære aktiviteter var overladt til cheferne for marinestationerne i Frederikshavn, Esbjerg og Sønderborg. Det blev således min opgave at føre tilsyn med og videre rapportere om aktiviteterne ved den gang travlt beskæftigede halve dusin minerydningshold spredt langs vestkysten fra Rømø til Thyborøn. Jeg fik derfor rigeligt brug for tjenestebilen og fik oplevet de den gang lidet befærdede vestjyske landeveje. Den minetype, vores rydningshold specielt tog sig af, var den såkaldte KMA lægtvandsmine, der i uhyre mængder var anbragt i en tæt kæde et stykke ud fra kysten som led i det tyske invasionsforsvar langs hele Atlantvolden. Minen var af en simpel konstruktion men bestemt farlig nok. Den placeredes på havbunden og bestod af en cementkasse med en kraftig sprængladning, der aktiveredes ved påsejling af et anslagshorn anbragt på toppen af et trebenet jernstativ.

Det var også Vestjyske Marinedistrikts opgave at varetage den søværts grænsebevogtning ud for kysten ved Højer i Sønderjylland. På den tid var grænsebevogtningen skærpet De hundredtusinde tyske flygtninge, der i krigens sidste måneder var kommet til Danmark, blev kun langsomt efter forhandling med de engelske besættelsesmyndigheder i små portioner sendt sydover, og man frygtede, at andre tyskere, der følte en naturlig utilfredshed med tilstanden i

efterkrigstidens Tyskland, ville søge bl. a. til Danmark som illegale indvandrere. Derfor var der stationeret ved Højer sluse en søløjtnant af reserven med en motorbåd og et par mand.

I overleveringen havde jeg fået at vide, at søløjtnanten havde rapporteret, at hans motorbåd havde et større maskinhavari, så han for nærværende ikke kunne patruljere. Da Vierø var rejst ringede jeg til ham for at få klaring på den utilfredsstillende situation, og jeg fik en lang historie om hans forhandlinger med en lokal mekaniker, hvilken overtydede mig om, at det havde lange udsigter med at få hans motor sat i stand, og i al den tid ville han åbenbart blot vente med risiko for, at illegale indvandrere via en smuttur gennem vadehavet kom til Danmark.

Nu var der ved Marinestation Esbjerg en motorbåd af rimelig størrelse, som man ved stationen ikke havde det store behov for. Den var simpelthen blot et levn fra den tyske besættelse. Ved først givne lejlighed, og efter at have orienteret chefen i Aarhus om min plan, drog jeg med to frivillige værnepligtige fra stationens besætning af sted i motorbåden med kurs mod Højer sluse, for at søløjtnanten der med den kunne genoptage sin beordrede patruljering. Det havde ikke været svært at få to frivillige til at melde sig til turen. En hver afveksling fra den ikke særligt spændende tjeneste på stationen var velkommen. At turen så kom til at byde på uventet spænding og oplevelse havde hverken de eller jeg forudset.

I herligt sommervejr var vi stået ud gennem Grådyb og havde passeret Fanø for sydgående, da vi fik motorstop. Desværre havde ingen af de to værnepligtige nogen kendskab til maskineri, så det stod til mig at søge praktisk nytte af det ret så beskedne, som jeg i min tidligere uddannelse måtte have lært om den slags. Enhver med en smule større kendskab end min til bådmotorer ville givetvis have klaret problemet på kort tid. Mig tog det ret så længe før det endeligt lykkedes mig atter at få gang i motoren, så vi kunne fortsætte.

Imidlertid havde afbrydelsen forårsaget, at vi ikke kunne overholde min forud lagte sejlplan, ifølge hvilken vi naturligvis skulle stå ind gennem løbet til Højer sluse inden mørkefald, da løbet ikke var afmærket for besejling om natten. Det måtte jeg erkende, at vi nu ikke kunne nå, så jeg besluttede i stedet at anløbe Sylt på nordspidsen af den tyske ø Sild for natten. På den tid var det selvfølgelig engelsk militær, der havde kommandoen på stedet, og som jeg meldte mig til og forklarede situationen. Vi fik en hjertelig modtagelse. Der blev sørget for aftensmåltid og natlogi i land til mine to mand, og jeg blev i den lokale chefs tjenestevogn, et af de første eksemplarer af Folkevognen, kørt til officersbeboelsen, hvor jeg fik et lukaf. En hårdt tiltrængt

håndvask efter min indsats som motormekaniker måtte der til, inden jeg kunne slutte mig til et festligt selskab i messen, hvor man fejrede en netop indgået forlovelse.

På et tidspunkt næste formiddag, hvor det passede med tidevandet, takkede vi farvel til vores værter og stævnedes mod Højer sluse. Der overleverede jeg så motorbåden til den stationerede søløjtnant med instruks om at genoptage den patruljering, der var hans opgave. Mine to mand fra turen og jeg afsluttede vores odysse ved at returnere til Esbjerg i tjenestebilen, som jeg fik hidkaldt.

På det sociale område nød jeg godt af, at jeg fra turene til Bremerhaven havde gemt lidt af den spiritus, vi havde haft med på udførsel, her iblandt nogle flasker rom. Desuden havde jeg i PX'en der nede købt en dunk med en gallon coca cola koncentrat, der fortyndet 1:5 med mineralvand blev til almindelig coca cola, som man ikke kunne købe i Danmark på den tid, hvor drikken var mest kendt fra en amerikansk slager med et omkvæd, der lød noget i retning af: "Drinking rum and cocaaa-cola ". Således var jeg sikkert den første, der importerede til Danmark denne drik, der år senere skulle blive så populær - selv uden rom. Men det var nu med blandingen med rom, jeg glædede mine gæster, bl. a. besøgende ældre officerer, den da kendte journalist ved Politiken, Edward Clausen, en festlig fyr, som jeg havde truffet på Centralhotellet, og mine værtsfolk ved KIF- besøget i 1944, lærer Magne Astrup og hans kone.

Op så kunne jeg med denne da her til lands unikke drik byde kaptajnløjtnant Vierø og hans kone velkommen tilbage efter deres ferie og selv tage afsked efter en spændende periode som hans afløser.

Endnu et par spændende job

For en kort periode kom jeg derpå atter til Søofficersskolen som midlertidig skoleofficer. Denne gang skulle jeg tage kommandoen over de to øvelseskuttere *Svanen* og *Thyra*, der med de næstældste kadetter først skulle sejles fra Frederiksværk til Holmen og derefter på en tur rundt om Sjælland. Detaljerne var det overladt til mig at bestemme.

Fra Holmen startede vi tidligt om morgenen og stod sydover. Lidt havnekendskab skulle jo indgå i turen, så første anløb var Faxe Ladeplads. Derfra afgik vi om aftenen, idet jeg havde planlagt, at vi for motor i mørke skulle stå gennem Bøgestrømmen under brug af vores Aldis signallamper som projektører. Der var kun delvis lysbøjer og ledefyr i dette farvand, så en del af vejen måtte man støtte sig til de almindelige sømærker "koste" og "prikker". Fra min barndom i

Bandholm vidste jeg, at vores pakot *Pioneer* ugentlig gjorde denne tur i mørke under anvendelse af projektør, når den sidst på eftermiddagen lastet afgik fra Nyhavn for at være i Bandholm næste formiddag.

Bøgestrømmen består, så vidt jeg husker, af to snævre sejlløb med en stump lidt bredere farvand imellem. Da *Svanen* i tågen var kommet vel igennem det først snævre løb, kaldte *Thyra* op på blink med besked om, at de var gået på grund. Jeg besluttede at ankre i området inden næste løb og meddelte *Thyra* dette med besked om at fortsætte bestræbelserne på at komme flot (fri af grunden) og slutte sig til os. Hvis ikke det lykkedes, ville vi næste morgen komme til assistance. Så gik vi til køjs i *Svanen* med en vågen ankervagt. Jeg havde på fornemmelsen, at de gjorde det samme i *Thyra*! Næste morgen lettede vi så og stod tilbage til grundstøderen. I første omgang overlod jeg det til kadetterne at bestemme, hvordan de mente, vi skulle løse opgaven. Deres plan var den simple, at *Svanen* med en trosse fra agterstavnen over til *Thyras* agterstav for motor skulle søge at slæbe *Thyra* af, mens hun samtidigt skulle gå bak på motoren. Metoden gav intet resultat, da *Thyra* åbenbart sad ret så fast på grunden. Der krævedes åbenbart mere komplicerede foranstaltninger, så med mine erfaringer fra fregatternes grundstødning og flotbringer foregående vinter i Isefjorden og Skåle Fjord på Færøerne overtog jeg kommandoen. Midlertidigt bjergede vi trossen til *Thyra*, stod et stykke ud agten for hende og droppede vores anker, hvorpå vi bakkede tilbage alt mens vi slækkede ud på ankertovet og fik genetableret agter trossen til *Thyra*. Samtidigt fik *Thyra* lagt et varpanker ud tværs, forbundet til et fald i masten, så man på den måde ved at hale i faldet kunne krænge skibet og få mindsket kølens tag i bunden. Med denne foranstaltning, kombineret med, at *Svanen* gik frem på motoren og halede hjem på ankeret samtidigt med, at *Thyra* selv gik bak på motoren, lykkedes operationen.

Takket være sandbunden og *Thyras* solide træskibs konstruktion havde hun ikke lidt nogen materiel skade, så sammen kunne vi fortsætte turen rundt Sjælland. Efter anløb af Kalvehave var vinden med os, så vi strøg gennem Smålandshavet, videre gennem Omø Sund og ud i Store Bælt og op i den sydlige del af Kattegat for så at puste lidt ud ved at anløbe Ballen på Samsø's sydøstlige del. Næste morgen stod vi østover, sejlede gennem Snekkeløbet og fortsatte nord om Sjælland til et kort ophold i Helsingør, før vi sluttede turen på Holmen.

På togtet i *Niels Ebbesen* havde vi haft den skik, at vi vagtfri fra officersmessen før middagen samledes i vinforstanderen Palle Corfitsens lukaf til en "before dinner drink". Inspireret heraf havde jeg medbragt et par flasker, så vi hver dag i *Svanen* kunne samles til en

sådan indledning på middagsmåltidet. Det var med til at styrke kammeratskabet, og Gud ske lov var der ingen, der den gang tænkte i de snævre, humørforladte baner, som senere tiders officielt indførte alkohol politik fik afstukket.

Efter denne korte, fornøjelige periode blev mit næste job som ferie afløser af chefen for Marinestation Sønderborg i tre uger. Dette tjenesteds væsentligste opgave var grænsebevogtningen til søs i Flensborg Fjord. Til dette formål disponeredes over syv orlogskuttere, hvoraf de seks var bemandede, hver med en søløjtnant af reserven som fører. Kutter nummer syv, der var i reserve, havde kun en motorpasser som tilsynsførende. Fjorden var inddelt i tre patruljeområder, som på 24-timers basis skiftevis patruljeredes af tre kuttere, mens de øvrige tre lå i havn og holdt fri. Desuden havde stationen en motorbåd, som jeg benyttede, når jeg lejlighedsvis sejlede en tur ind ad fjorden for at hilse på de patruljerende kuttere.

Som jeg nævnte tidligere i forbindelse med min tjeneste ved Vestjyske Marinedistrikt i Esbjerg og dettes patruljering ved grænsen i farvandet ud for Højer sluse, holdt man i efterkrigsårene skærpet grænsebevogtning til lands og til søs for at modvirke, at folk fra det da forarmede Tyskland søgte mod de bedre vilkår i Danmark. Derfor var der et nært samarbejde mellem de danske myndigheder med ansvaret for denne bevogtning med hyppige koordinationsmøder, hvor også de engelske militære myndigheder syd for grænsen var repræsenteret.

Når Søværnets personel udstationeres fra deres faste tjenestested, som den gang for alles vedkommende var København, udbetales efter faste takster time- og dagpenge til dækning af de med udstationeringen forbundne udgifter til daglig kost og, hvis ikke logi stilles til rådighed på udstationeringsstedet, da et ekstra beløb til hotelophold. Marinestation Sønderborg havde en kort tid haft til huse i en barak på havnen ligesom stationen i Esbjerg, men var derpå flyttet til lejede lokaler i en bygning tilhørende en hjemmetysker, der grundet sit samarbejde med tyskerne under besættelsen var anbragt i Faarhuslejren, mens hans kone bestyrede huset. De lejede lokaler omfattede ikke beboelse til chefen, så jeg indlogerede mig som pensionær på det da helt nye Hotel Strand.

I chefens kontor stod et kæmpestort klædeskab tilhørende husets værtinde. Jeg forstod, at det delte hun med stationens faste chef, et forhold jeg fandt ganske uholdbart med hende rendende på kontoret i tide og utide for at hente eller lægge noget i skabet. Jeg bad hende derfor om at fjerne skabet, men det var for stort til at kunne fjernes, sagde hun. Mit svar var, at hvis

ikke hun fik fjernet skabet, ville jeg få et flyttefirma til at gøre det, og så ville udgiften blive fratrukket næste måneds husleje. Det hjalp. Næste dag fik nogle af hendes venner bakset monstrummet ud, og hvad den daglige chef havde haft i skabet fik jeg stuvet i et nyt, meget mindre skab indkøbt på stationens regning.

I stationens øvrige lokaler var der også behov for en del oprydning, og den menige besætnings optræden og påklædning lod en del tilbage at ønske. Orden og disciplin var åbenbart ikke noget, hverken chefen eller hans næstkommanderende havde interesseret sig for. Samme næstkommanderende, en søløjtnant af reserven holdt i øvrigt ferie samtidigt med chefen, men jeg følte dog ikke, at jeg i mit midlertidige job savnede ham.

Kongeskibet *Dannebrog* lå under en del af min tid i Sønderborg i havnen der. Det var skibets første togt med Frederik IX som konge, og skibets chef var den karismatiske kommandør Preben Lembcke. Kongeparret havde taget ophold på Gråsten Slot og viste sig ikke meget om bord før ved den endelige afsejling.

Søværnet var på den tid på udkig efter et egnet sted for etablering af en permanent eksercerskole til afløsning af den midlertidige Arresødallejren. En halv snes kilometer øst for Sønderborg havde tyskerne i årene mellem 1864 og 1920 haft en marinestation ved Hørup Klint ud til Hørup Hav, og under besættelsen havde de genanvendt området. Efter krigen havde der været lejr for tyske flygtninge, hvilken i efteråret 1947 var under afvikling. Jeg syntes, at stedet ville være ideelt til Søværnets kommende eksercerskole og talte med borgmesteren i Sønderborg derom. Han var straks med på ideen og gav tilsagn om en vis økonomisk støtte, såfremt ideen realiseredes. Jeg luftede tanken over for Chefen for Jyske Marinekommando, der kort efter kom på besøg og efter at have beset stedet var enig med mig. Han gik videre med tanken til Søværnskommandoen, men som bekendt faldt valget på halvøen Auderød ved Arresø. Sønderjylland, har man nok følt, var for langt væk fra hovedstaden.

Under besættelsen havde den tyske marine også haft andre aktiviteter i området, bl. a. en mineuddannelse i Augustenborg. En dag ringede havnefogeden der til mig og fortalte, at man mente på en bestemt position i Augustenborg Fjord at have konstateret en "glemt" KMA mine, som man naturligvis gerne ville have uskadeliggjort. Jeg lovede at tage aktion, ringede til kaptajnløjtnant Vierø i Esbjerg og bad ham om ved først givne lejlighed at låne mig et af hans minørhold. Kort efter ankom også i bil holdet med dets minekvartermester i spidsen. Jeg havde vores reservekutter P 5 klar til disposition, forklarede ham situationen og instruerede ham ved

udpegning på kutterens søkort om at sejle til Augustenborg for der at kontakte havnefogeden, som jeg havde informeret om deres ankomst. Denne ville udpege stedet med den formodede mine, som så skulle uskadeliggøres. Jeg ønskede holdet held og lykke med missionen og så med fortrøstning P 5 stå nordover i Alssund.

Hen på eftermiddagen ringede havnefogeden til mig og spurgte, hvor den kutter med minørhold, som jeg havde lovet ham, blev af. Jeg forklarede, at den for længst burde have været i Augustenborg, og var naturligvis dybt forbavset over at høre, at dette ikke var tilfældet. Jeg lovede at vende tilbage, når jeg fandt ud af, hvad der var sket. Med stationens radio, som ellers var vores kontaktled til kutterne på patrulje, søgte vi forgæves at kalde P 5. Heldigvis var vejret roligt, så der kunne næppe være sket nogen katastrofe. Mysteriet blev først opklaret om aftenen, da minekvartermesteren ringede op fra Taksensand fyr på nordøstkysten af Als. P. 5 havde fået motorstop og var ankret ud for fyret, hvortil han i kutterens jolle var roet ind. Jeg bad ham blive på fyret, da jeg ville komme der over for at aftale med ham, hvad derefter skulle ske.

Det viste sig, hvad jeg jo efter opringningen havde gættet, at man på vej nordover gennem Alssund havde overset indsejlingen om styrbord til Augustenborg, men var fortsat rundt om nordspidsen af Als og der på ned langs øens nordøstkyst indtil man, Gud ske lov, fik motorstop. Det var ikke godt at vide, hvor kutteren ellers var havnet i den vestlige Østersø. Hvad jeg ikke havde vidst og derfor ikke havde taget højde for var, at den pågældende kvartermester var kommet ind i Søværnet i henhold til den lovgivning, der åbnede adgang til stillinger som befalingsmænd i forsvaret efter en kortvarig uddannelse for frihedskæmpere, der havde haft ledende positioner inden for modstandsbevægelsen. Hans kortvarige militære uddannelse havde specialiseret ham i mineuskadeliggørelse, men ikke omfattet den navigationsuddannelse, som ellers blev givet på kvartermesterskolen til elever af dækslinjerne.

Til vores møde havde jeg medbragt et ekstra søkort, og ved brug af dette forklarede jeg ham, hvor P. 5 var ankret op, bad ham vente, til det blev lyst og derpå sejle videre langs kysten og syd om Als tilbage til Sønderborg. Kutterens faste motormand havde fået maskineriet til igen at virke, fortalte han mig. Med betænkelighed spejdede jeg næste morgen sydover fra havnen i Sønderborg efter den løsslupne kutter, og det var en stor lettelse, da jeg så den stå ind og fortøje ved dens normale kajplads.

Desværre måtte minørholdet med uforrettet sag samme dag tage retur til Esbjerg og kunne først komme tilbage senere, så jeg forklarede havnefogeden i Augustenborg hele den let

komiske historie og bad ham væbne sig med tålmodighed. Opgavens endelige løsning måtte jeg i min overlevering overdrage til den faste chef, da han kort tid efter vendte tilbage fra ferie.

På nyt fregattogt

Da jeg fra Sønderborg kom tilbage til København, fik jeg besked på, at min næste udkommando ville blive med fregatten *Holger Danske*, der denne gang alene skulle ud med et nyt hold mathelever. Togtet skulle efter indledning i danske farvande gå til Færøerne for jule- og nytårsperioden og derpå til Middelhavet med anløb af Nice og Gibraltar, en afstikker til Casablanca og med besøg i Portsmouth på vejen hjem. Det lød jo spændende.

Chefen på togtet var kommandørkaptajn Pontoppidan, næstkommanderende orlogskaptajn Würtz og de firer vagtgående søofficerer kaptajnløjtnant Brinck-Lund og søløjtnanterne Lange, Dahlerup og mig selv. Da jeg nu havde været 2. artilleriofficer i *Niels Ebbesen* året før, bestemte næstkommanderende, at jeg til afveksling skulle være anti-ubådsofficer og 2. navigationsofficer m.m. Og så fik jeg jobbet som vin- og spiritusforstander i officersmessen, hvilket på togter til udlandet med receptioner og anden repræsentation indebærer en del.

Inden vi forlod Holmen, var jeg flyttet fra mit logi i Antonigade til en 2-værelses lejlighed i Rævegade. Desuden havde jeg set en del til Lykke Raae, som jeg som tidligere nævnt havde mødt under besøget i Bergen først på året. Hun var nu kommet til Danmark for at starte på uddannelse som sygeplejerske på Gentofte Amtssygehus.

Første del af togtet med *Holger Danske* forløb stort set som togtet med *Niels Ebbesen* vinteren før: øvelser i danske farvande, og anløb af havne i provinsen. Under et weekend ophold i Aarhus fik jeg fri et par dage for at rejse hjem til min søster Birgittes bryllup i Maribo Domkirke med løjtnant i hæren Poul Laursen. Hans mor og søster samt vores storesøster Else var der også, så nogle, bl.a. brudeparret boede på Bandholm Hotel.

Jule- og nytårsperioden ved Færøerne var atter plaget af dårligt vejr, men vi kom dog en del rundt, og heldigvis var vi nu ikke to fregatter, der som året før skulle dele den lille ankerplads Kongshavn i Skåle Fjord.

Først i januar gik vi så via et ophold i Esbjerg for proviantering mod Middelhavet. Med om bord i officersmessen havde vi kaldskapellan ved Holmens kirke Børge Ørsted som en slags forløber for den senere etablerede ordning med orlogspræster. Desuden journalist Henning

Hjuler, der som Søværnskommandoens presseofficer skulle skrive hjem til den danske presse om vores togt. Første anløb var Gibraltar, hvor opholdet naturligvis var præget af stedets funktion som engelsk flådebase, der også havde stationeret enheder fra et par engelske regimente, så der var rigeligt med gensidige besøg af både større og mindre omfang. Dog blev der også tid til en tur rundt klippen for at se de berømte haleløse aber og de store anlæg for opsamling af regnvand nødvendiggjort af, at der på stedet ikke findes grundvand. Sidste aften var jeg med Brinck-Lund og Lange på en større variete- og danserrestaurant, hvor der optrådte og underholdt en del spanske piger fra byen La Linea, der ligger lige nord for grænsen til Gibraltar. Da restauranten lukkede fulgtes jeg med en af dem, der havde undervist mig i brug af kastagnetter, ud til den bus, der skulle bringe disse piger tilbage over grænsen til La Linea. Her blev jeg lokket ind til det gode selskab, men så kom Brinck-Lund og Lange og fik halet mig ud. Hvad skal man med fjender, når man har sådanne venner?

Så gik det af sted mod den franske sydkyst, hvortil vi ankom i god tid aftenen før vi næste morgen efter planen skulle gå til den franske flådes ankerplads i bugten ved Villefrance. Natten igennem holdt vi gående ud for kysten og modtog da et glædeligt telegram om, at vi i stedet for at ankre ved Villefrance skulle gå til kaj i Nice, hvorved vi slap for det ellers påregnede omfattende fartøjs mik. Det var vist den danske, indflydelsesrige generalkonsul Carr, der havde fået udvirket denne ændring, og som dagen efter inviterede til middag på det berømte Hotel Negresco. Naturligvis var der også frokoster, middage og receptioner om bord for civile og militære myndigheder og lokale danskere og invitation for os om bord til andre arrangementer i byen. Særlig festlig var den store blomsterfest i Palais de Miditeranné, hvor jeg stiftede bekendtskab med den da helt nye dans samba, og hvorfra jeg først kom tilbage om bord halv fem om morgenen samme dag, som vi afgang fra Nice. Da jeg skulle have den 8-timers eftermiddagsvagt, tror jeg nok, at jeg om formiddagen fik mig et par timers ekstra søvn.

På vej mod næste destination Casablanca i Marokko havde vi tid til at ankre et lille døgn ud for den afrikanske kyst inden Gibraltar Strædet. Det gav os lejlighed til en tur i vandet og solbadning på dækket. Marokko var den gang et fransk protektorat, men med egen konge, der residerede på et palads i byen Rabat. Ansvar for den officielle modtagelse i Casablanca var delt mellem en fransk admiral og de lokale, marokkanske myndigheder, der som muslimer kom om bord i lange, hvide gevandter og officielt ikke drak spiritus, og derfor til reception om bord

afstod fra øl, vin whisky og gin, men dog kastede sig over en stor bowle, hvis indhold med isterninger var komponeret af hvidvin, gin og appelsinjuice. Den måtte genopfyldes flere gange.

Til reception om bord havde den franske admiral med sig både kone og en charmerende datter. Da jeg havde sat mig for, at jeg måtte have et par lokale souvenir med hjem, bl.a. en marokkansk læderpude af den slags, som man stopper med sammenkrøllede aviser, spurgte jeg hende, om hun ville hjælpe mig med indkøb på det store marked. Det var hun med på, og vi aftalte, at jeg næste dag skulle komme og hente hende på admiralens embedsbolig. Det gjorde jeg så, men moderen mente, at hun nok havde større forretningstalent end datteren og derfor hellere måtte komme med. Selv om det ikke lige var, hvad jeg havde tænkt, fik vi tre så, hvad jeg synters var en fornøjelig tur på det myldrende marked, og takket være moderen fik jeg min læderpude til en rimelig pris.

Kvartersvis var besætningen med bus på tur til regeringsbyen Rabat. Den dag, da jeg var leder af det ene kvarter, viste sig at være den ugentlige dag, hvor kongen drager over en stor, åben plads til en moské, hvor han beder om tilgivelse for alle folkets synder. Mange er derfor ved den lejlighed samlet på pladsen for at se og ved deres tilstedeværelse takke monarken. Selv om han i sin bøn næppe bad om tilgivelse også for vores synder, syntes jeg dog, at det var lidet passende at holdet i danske marineuniformer ved hans passage dryssede rundt som en flok forvildede turister. Jeg linede derfor holdet op til en slags parade, lod rette op, da kongen nærmede sig, og gjorde selv honnør ved hans passage. Da vi havde fået at vide, at ceremonien var kortvarig, og kongen snart ville komme tilbage, blev vi på pladsen og gentog vores honnør, da han nu til hest red til sit palads og smilende hilste os. Vi erfarede, at der lå en herlig symbolik i, at han på vej til moskéen er tynget af folkets synder og derfor må køres, men efter ved bøn at have fået universel tilgivelse var så lettet, at hesten kunne bære ham på tilbagevejen.

Om formiddagen før vores afgang fra Casablanca havde den franske admiral meldt sin ankomst for at tage behørigt afsked. Vi havde opstillet et æreskompagni på kajen med chefen i spidsen for at hilse ham, og da han kom medbragte han fra kongen til chefen som tak for besøget et eksemplar af den fornemme marokkanske Ouissam Alaouite orden. Det var et festligt syn at se, hvordan vores ret så høje chef ved modtagelsen måtte bukke sig ned for at få kys på begge kinder af den forholdsvis lille admiral. Jeg antydede bagefter, at det nok var min impromptu parade, der havde skaffet chefen den marokkanske udmærkelse.

Sejladsen fra Casablanca til sidste destination på udlandstogtet Portsmouth forløb rutinemæssigt. På flådebases forøjede vi tæt ved krydseren *Diadem*, der var tildelt rollen som vores værtsskib. Under besøget var jeg en tur i London for at besøge min tidligere kostskolelærer i Rungsted Torben Refn og hans kone, min tidligere klassekammerat Kirsten. Torben var på et længere studieophold, og de boede i Kingston, en af Londons sydlige forstæder, hvor jeg fandt ud til dem. Torben havde under opholdet etableret kontakt med BBC, herunder også den da stadig eksisterende danske afdeling, der fortsat havde daglige udsendelser til Danmark. Han havde fået den ide, at der i aftenens program skulle indgå et interview med mig om *Holger Danskes* togt til Middelhavet og Nordafrika og skibets besøg i Portsmouth. Derfor tog vi om eftermiddagen ind til radiohuset Londons West End, hvor interviewet blev forberedt, inden det først på aftenen gik i luften. Om der var lyttere i Danmark, der hørte det, tvivler jeg på. BBC's danske radiofolk nærrede heller ikke de store illusioner om en trofast lytterskare, men en mente dog, at der nok var et par stykker i Jylland. Med eller uden lyttere, min indsats blev kontant honoreret efter BBC's standardtakst, en Guinea for hver af de fire minutter interviewet varede.

Efter denne oplevelse spiste vi middag på en restaurant, hvorpå Torben og Kirsten tog hjem til Kingston, og jeg overnattede på et hotel. Næste formiddag gik jeg lidt rundt i London, inden jeg om eftermiddagen to toget tilbage til Portsmouth. Mit derved indhøstede, højst beskedne kendskab til London kom mig lidt til gode den følgende dag, da jeg skulle være leder af en bustur til Byen med den ene halvdel af besætningen og vi naturligvis var rundt til bl.a. Westminster Abbey, House of Parliament, Tower og Sct. Pauls.

Ved det fornøjelige samkvem med vore værter på *Diadem* stiftede de kendskab til dansk snaps og vi til drikken Gin og Lime. Som spiritusforstander i messen var jeg klar over, at vores beholdning af Rød Aalborg da langt overgik det forventede, beskedne behov under hjemturen, så det meste måtte gå retur til leverandøren, når tolderne kom om bord på Holmen. Til gengæld var Rose's Lime Juice Cordial på den tid ukendt i Danmark, så med min kollega i messen på *Diadem* fik jeg aftalt, at vi byttede lige over med nogle kasser af hver slags til begge parters tilfredshed.

Fra Portsmouth gik turen nord om Skagen til Holmen for et kortere ophold, og derpå fulgte afsluttende øvelser og uddannelse for matheleverne i danske farvande.

I Påsken var vi atter på Holmen, og kvartersvis skulle der afvikles påskeorlov. Selv skulle jeg have orlov i anden omgang og havde derfor vagt hver anden dag, mens første hold havde orlov. En aften under min vagt blev jeg ringet op af chefen, der meddelte om øget beredskab og

at flest muligt skulle kaldes om bord, da vi snarest muligt skulle afgå. Årsagen var den spændte situation i forbindelse med den af Sovjetunionen organiserede kommunistiske magtovertagelse i Tjekkoslaviet og den samtidige optakt til Berlinblokaden. Visse efterretningskilder antydede, at der var risiko for, at Sovjetunionen også ville iværksætte en aktion mod Danmark. Vort bidrag til det skærpede militære beredskab blev en deployering til Samsø, idet der fra politisk side bl. a. var stillet krav om, at de mindre øer i Kattegat ikke måtte henligge som militære tomrum, så en minetryger blev også sendt til Læsø. I vel en halv snes dage, indtil truslen ansås for overstået, lå vi ved kaj i Kolby Kås med ekstra, bevæbnet vagt og en bevæbnet styrke klar til hurtig udrykning.

Efter denne spændte periode returnerede vi til Holmen for klargøring til, at *Holger Danske* skulle indgå i en artilleriskole sammen med kystjageren *Willemoes* og en minetryger som tender. Inden da var jeg i Søværnskommandoen og fik at vide, at jeg skulle forblive i *Holger Danske* og være elev på denne artilleriskole.

Artilleriskole, Arresødallejren og patruljekutter

Jeg prøvede uden held at forklare, at det ikke havde min største interesse, da jeg havde på fornemmelsen, at det ville føre til, at min næste udkommandoville blive som artilleriofficer i en af de under færdiggørelse og udrustning værende torpedobåde af *Krieger*-klassen, hvilket også blev tilfældet.

Baggrunden for *Krieger*-klassen var, at som en slags erstatning for de seks torpedobåde, som tyskerne i 1941 havde krævet udleveret, havde man fra tysk side leveret stål til bygning på Orlogsværftet af seks nye torpedobåde. Konstruktion og hovedarmering med seks 45cm korttrækkende ligeløbstorpedoer var nærligt identisk med de torpedobåde, de skulle erstatte. Den teknologiske udvikling med langtrækkende varslingsradarer og radarstyrede blindskydningsanlæg til artilleriarmering på de enheder, som man forstillede sig som mål for sådanne torpedobåde havde imidlertid medført, at disse havde mistet enhver krigsmæssig værdi. Lidet hjalp det, at man som en beskeden imødekommelse af lufttruslen havde erstattet de oprindelige bades artilleriarmering på 75mm/87mm overflade skyts med lette luftværnsprojeciler, hvorfor det nominelle job som artilleriofficer i disse enheder ikke krævede nogen videregående artilleriuddannelse.

Nå, men uddannelsen som elev på omhandlede artilleriskole kom mig dog til gode på anden vis senere hen. Den omfattede skydninger både fra *Holger Danske* med skibets oprindelige armering på to 4"/102mm kanoner og den mest primitive ildledning og fra kystjageren *Willemoes* med dens to 105mm kanoner og deres ildledelsesanlæg, der var det bedste, der kunne fås, da disse enheder før krigen blev projekteret. Jeg husker ikke, hvor mange elever vi var på artilleriskolen, men mon ikke vi var en halv snes stykker, og da hver skulle igennem et ret omfattende program i begge skibe, var det et betragteligt kvantum ammunition, der blev affyret, mest i Isefjorden.

En afveksling under alle skydningerne fra *Holger Danske* og *Willemoes* var det, da en af de fra England overtagne undervandsbåde dukkede op i Isefjorden for også at gennemføre lidt skydning med bådens 3"/75mm kanon. Selv om jeg blot var elev på artilleriskolen, blev jeg sendt over i undervandsbåden som instruktør, og det blev til en rimeligt vel gennemført skydning og nogle fornøjelige timer, ikke mindst fordi min festlige klassekammerat fra Søofficersskolen, Prins Flemming på dette tidspunkt gjorde tjeneste på denne båd.

Inden skæbnen indhentede mig med udkommando som 3. kommanderende og artilleriofficer i torpedobåden *Krieger* havde jeg efter tiden i *Holger Danske* et par mindre job, dels et par måneder i Arresødalvejren ved et kompagni for nye mathelever, dels en afløsningstjans som fører af den da i Gødser stationerede kutter *MSK 2*.

Mens jeg var i Arresødalvejren bad Søværnets Idrætsforening mig om at deltage i et 5000m udvælgelsesløb med henblik på at finde kandidater til deltagelse i et internationalt, militært atletikstævne på det olympiske stadion i Berlin. Selv om jeg i Arresødal havde mulighed for lidt løbetræning, var det jo efter flere år uden træning langt fra tilstrækkeligt til at bringe mig i konkurrenceform. Jeg mødte dog op til udtagelsen, og da jeg sidst under løbet så, at jeg lå til at blive nummer to og dermed til udtagelse, kom jeg med en vis rædsel i hu min lidet gloriøse præstation på Østerbro stadion i 1945 i 5000m løbet under den militære landskamp mod Norge. Uanset hvor fristende det kunne være at optræde på Berlins olympiske stadion, ønskede jeg ikke der at gøre mig selv til grin, hvad jeg forudså, ville blive tilfældet, så efter godt 4000m valgte jeg at udgå. Ham, der et godt stykke efter lå som nummer tre, fik så chancen, men hvordan han klarede sig i Berlin, ved jeg ikke.

For mit eget vedkommende havde jeg opdaget, at jeg trods alt kunne klare 4000m på en hæderlig tid, så jeg indvilgede i kort efter at stille op på denne distance ved Dansk Militært

Ildrætsforbunds årlige atletikstævne, der i 1948 afholdtes i Vordingborg. Jeg opnåede en 2. plads, men det var så mit farvel til konkurrenceidræt.

Afløserjobbet som fører af den i Gedser baserede kutter var jo nok lidt mindre glamourøst end mine afløserjob året før i Esbjerg og Sønderborg, hvor jeg havde været chef for adskillige kuttere med hver sin fører, dels de i minerydningen langs Jyllands vestkyst engagerede, dels de, der patruljerede i Flensborg Fjord. Men en oplevelse var det selv at sejle en kutter, og hovedopgaven var den samme som kutternes i Flensborg Fjord, at forhindre illegal indvandring fra Tyskland. Nu var der jo ikke den samme sandsynlighed for, at flygtninge ville krydse Østersøen fra Østtysklands nordkyst til Danmark, som der var for at de ville smutte over den smalle Flensborg Fjord. Men alligevel. En tidlig morgen, hvor vi lå i havn i Gedser, efter at være kommet ind efter patruljering til de små timer, blev jeg kaldt op fra Gedser fyr, hvor man havde observeret en to-mands kajak et stykke ud for fyret. Hurtigt var vi ude af havnen og med fuld kraft på vej mod kajakken, der nu var kommet på den østlige side af Gedser Rev. Skulle den nås inden for rimelig tid, var der ikke tid til at stå syd om det lange rev, så vi valgte genvejen gennem det lille sejløb ret tæt under land med en dybde ifølge kortet på 2,2 m, svarende nøjagtigt til *MSK 2's* dybgang. På et tidspunkt under passagen tabte vi lidt fart, da det kunne mærkes, at kølen slæbte hen over sandbunden, men så var vi igennem og fremme ved kajakken.

De to mænd i kajakken fik vi om bord og fik også bjerget deres fartøj, hvorpå vi stod tilbage mod Gedser; denne gang dog da ad den længere, men sikrere tur syd om revet. Mændene i kajakken viste sig at være finner. Under den anden finsk-sovjetiske krig havde de arbejdet tæt sammen med de tyske tropper, der var kommet til hjælp for de finske styrker. Da Finland i august 1944 måtte søge om våbenstilstand, og de tyske tropper trak sig ud af Finland, var de med disse draget til Tyskland. Hvad de der siden havde bedrevet, kom vi ikke ind på, men de havde nu besluttet sig til at søge tilbage til hjemlandet. Til formålet havde de anskaffet sig kajakken for i den at padle hele vejen. Da de blev samlet op, var de allerede godt trætte. Da de i Gedser blev afleveret til politiet og fik at vide, at de med almindelige, offentlige transportmidler ville blive sendt til deres destination på det finske konsulats regning, tror jeg, at de drog et lettelsens suk.

Kajakken overtog toldvæsenet. Jeg spurgte, hvad der skulle ske med den og fik at vide, at den ville blive solgt, og at pengene, der kom ind, ville medgå til betaling af finnernes hjemsendelse. Jeg gav et bud på den, og det blev accepteret. Med vognmand fik jeg så sendt den til familien Kjær i Holte, hvor jeg regnede med, at nogle af børnene kunne have glæde af den.

Mine egne muligheder for at anvende den sammen med en eller anden makker havde grundet min tjeneste ret så lange udsigter, men jeg håbede da, at chansen viste sig på et eller andet senere tidspunkt. Jeg havde i øvrigt et par år forinden haft en ener-kajak, som jeg også havde stationeret der, og som jeg naturligvis havde stillet til fri disposition for familiens ungdom.. Den havde imidlertid, mens den lå på engen ned mod Vejlesø, været udsat for hærværk til ukendelighed og ubrugelighed, formentlig af forbipasserende vandaler.

Den kjærske ungdom havde inden da haft lidt glæde af den, og selv havde jeg haft et par ture i den på Vejlesø og ad kanalen ud i Furesøen. Kajak nummer to nåede jeg aldrig selv at prøve. Den blev efter nogen tid stjålet fra sin plads på engen ned mod Vejlesø. Adskillige år senere, efter at jeg var flyttet til Nærum, der som Holte var en del af Søllerød kommune, læste jeg i den lokale ugeavis en annonce, at der på en adresse et stykke længere oppe ad Vejlesøvej i Holte, i forhold til der, hvor jeg sidst under besættelsen havde fundet ly, var en to-mands kajak til salg. Den kortfattede beskrivelse og adressen fik mig naturligvis til at tænke på min stjalne kajak, så jeg henvendte mig på den opgivne adresse som potentiel køber. Da jeg så kajakken, var jeg overbevist om, at det var den stjalne. Den var så speciel, at jeg ikke kunne forestille mig, at der her i landet var to af samme slags. Jeg fortalte dem, der havde den til salg, om min triste historie med en identisk kajak, men der var ingen, der brød sammen og tilstod, hvorfra den stammede. Og naturligvis havde jeg jo intet direkte bevis. Udbyderne kunne muligvis også have købt den af en, som måske havde købt den af en anden, som i sin tid selv havde stjålet den. Jeg takkede for fremvisningen og trak mig tilbage. Om der var nogle, der sad tilbage med røde øren, er ikke godt at vide.

Den korte periode med station i Gedser gav mig lejlighed til et sidste, kort besøg i barndommens hjem, Toldembedsboligen i Bandholm. Min far havde af helbredsmæssige grunde måttet tage sin afsked som 66-årig, så mine forældre måtte fraflytte, for at efterfølgeren kunne flytte ind. Lykke, som var kommet på et kort besøg til Gedser, var i øvrigt med mig til Bandholm.

Torpedobåd og kystjager

Det blev i navnebåden *Krieger*, at jeg fik min forventede udkommando i denne klasse efter perioden med *MSK 2*. Tjenesten om bord var stort set så meningsløs, som jeg havde forudset, men heldigvis havde vi ombordværende officerer et godt sammenhold. Chefen var

orlogskaptajn Würtz, som jeg jo havde sejlet sammen med i *Holger Danske*, hvor han var næstkommanderende, kaptajnløjtnant Arne Clausen var næstkommanderende og 4. kommanderende og navigationsofficer var søløjtnant Schou. Også skibets tre maskinofficerer faldt fint ind i kammeratskabet, og den øvrige besætning var der stort set ingen problemer med.

Opmuntrende var det også, at vi kom godt rundt i danske farvande og i weekender fik besøgt en hel del provinsbyer. Sådanne besøg af danske orlogsskibe er beklageligvis med årene blevet sjældnere. Et af *Kriegers* første besøg gjaldt Rønne, hvor skibet blev adopteret og derfor var genstand for særlig opmærksomhed. Et af de mange arrangementer var et besøg for besætningen på en keramikfabrik. Som Folk og Værn officer, som velfærdsofficeren den gang betegnedes, var jeg med og fik aftalt fremstilling af et askebæger visende *Krieger* i silhuet, med navnet og inskription Julen 1948. Det skulle op til jul være skibets specielle juleaskebæger i stedet for de små porcelænsaskebægre blot med teksten Søværnet og årstallet, der da ellers som standard blev uddelt hver jul til alle i Søværnets tjeneste. Det lykkedes mig for de cirka 70 askebægre, vi skulle bruge, at få aftalt en stykpris, der nogenlunde svarede til, hvad vi ellers skulle betale for de normale standardaskebægre.

En del af togtet var vi sammen med søsterskibet *Krabbe* med daværende orlogskaptajn Helms som chef. Sammen besøgte vi bl. a. hen under jul Saksøbing. Her var vi en del, der af den lokale afdeling af Marineforeningen var inviteret til spisning, som man siger på Lolland, på foreningens tilholdssted Hotel Saksøbing. Da den officielle del af sammenkomsten var slut, og formanden på lokalsproget havde kommanderet ”’Hal ne’ fla’et”, fortsattes med andespil, hvori flere fra skibene deltog, bl. a. 1. mester i *Krabbe*. Som resultat ventede der næste morgen officererne i *Krabbe* en usædvanlig overraskelse.

Her må indskydes, at luksus i nutidig forstand i hine tider var ukendt i flådens skibe. I de omhandlede torpedobåde delte syv officerer i beboelsen agter ét toilet, mens resten af besætningen, inklusive tre underkvartermestre, i beboelsen forude delte to. Forude var også ét baderum til brug for hele besætningen. Til den nødtørftige, daglige barbering etc. var der på officerslukaferne en lille servante uden rindende vand.

Men tilbage til *Krabbe* og officerstoiletet i dette skib. Den første, der kom derud om morgenen efter den festlige sammenkomst med Marineforeningen, mødtes af en stor, hvæsende gås. Han trak sig skyndsomst tilbage, lukkede døren igen og meddelte sin opdagelse til dem, der havde sluttet op i køen bag ham. Ikke underligt, at flere følte, at de ved selvsyn måtte have denne

usandsynlige historie bekræftet. Og det fik de så. Gradvist gik sammenhængen op for forsamlingen, navnlig da 1. mester tømte ud og sluttede sig til. Joh, han havde godt nok ved andespillet aftenen forinden siddet i held og vundet en levende gås. Da de sidste deltagere ved spilllets afslutning havde sagt hjerteligt tak til hinanden for en munter aften, tog mester resolut gåsen under armen og skred ned til havnen. Om bord var alt da stille. Hvad skildvagten og vagtassistenten har tænkt, da mester kom om bord med den sprællende gås under armen og søgte ned agter, ved jeg ikke. Selv ønskede han åbenbart ikke at få sin velfortjente nattesøvn forstyrret af gåsen, så den kom ikke med ham på lukafet, men blev lukket ind på toilettet.

Selv så langt tilbage i historien som i 1948 var de tider længst forbi, da flådens skibe som forsk proviant medbragte levende fjerkræ og grise. *Krabbes* chef insisterede derfor på, at mester snarest måtte bringe gåsen fra borde. Hvor han fik afsat den, melder historien ikke, ej heller om dens videre skæbne, der nok endte brat juleaften.

Da en del af vores øvelsesaktivitet fandt sted i Smålandsfarvandet, var vi naturligvis også på besøg i Næstved, Masnedsund/Vordingborg og Stege. Også Århusbugten blev brugt som øvelsesområde, og der mødtes vi med en stor del af flådens andre udrustede enheder, bl. a. til en kongeinspektion. Ved den lejlighed var næstkommanderende af en eller anden grund ikke om bord, så det faldt i min lod at fungere som torpedoofficer og under skydning at få torpedoen til at passere midt under målskibet, som havde Majestæten om bord. Efterfølgende var der weekendophold i Århus.

Forud for en planlagt skydning med vores luftværnsskyts konstateredes et havari på en af 37mm kanonerne. Til udbedring mangledes om bord en bestemt reservedel, og signal med rekvisition afgik til Søartilleriet. Svar indløb kort efter med besked om, at den ønskede reservedel var på vej med en flyvebåd, der ville lande tæt ved vor opgivne position. Dette fik mig til at huske en detalje af, hvad jeg som aspirant på Søofficersskolen havde lært i faget Teoretisk Sømandsskab. Vores lærer i dette fag var orlogskaptajn Prip, der havde en fortid som marineflyver. Han fortalte derfor, hvordan man på et skib modtog et søluftfartøj, når det, efter at have landet, med propellen langsomt snurrende kom op agter; et emne, som ikke var beskrevet i lærebogen. Dels måtte man ikke hive en kasteline over til flyet før propellen var standset, og man måtte endelig ikke bruge bådshager til at støde fra med, da de ment kunne ødelægge flyvebådens lette skrog eller pontoner. Man skulle til formålet bruge koste. Da Flyvetjenestens Sea Otter efter landing nær *Krieger* langsomt navigerede op mod vor agterstav, var vi på dækket klar med en

afventende linekaster og to gaster med hver sin kost, så alt gik vel, og vi fik den medbragte reservedel. Kort efter kunne vi vinke farvel til det lettende fly, der takket være den blide modtagelse med kostene var uden huller i skroget og ej heller havde fået nogen kasteline viklet om propellen. Reservedelen blev monteret, og den planlagte luftmålsskydning blev afviklet.

I juni 1949 blev jeg overflyttet til kystjageren *Willemoes*, hvor jeg som 1. artilleriofficer fik mere brug for, hvad vi havde lært året før under den sejlene artilleriskole.

Under min tid om bord aflagde *Willemoes* besøg i Göteborg i forbindelse med en dansk udstilling, der blev åbnet af Prins Knud. I den anledning gav byen en større middag med vel et halvandet hundrede gæster, hvor jeg var heldig at være blandt dem, der var inviteret med fra skibet. Det var på den tid, da svenskerne virkelig levede op til deres renommé som yderst ”stilige”. Hver plads var nummereret, og ved hver kuvert lå en folder med omslag i guldtryk og forsynet med rød-hvide snoede bånd med kvaster. Foruden den omfattende menu indeholdt folderen en bordplan med alle numrene og to indeks, et i nummerorden med angivelse af navn på hvem, der var anbragt ved det pågældende nummer, og et med alle gæster i alfabetisk orden med angivelse af nummeret på deres plads. Første indeks var til hjælp for at finde ud af hvem, der var hvem, nummer to var til at finde frem til bekendte, som man under måltidet gerne ville hilse på. Apropos det med at hilse på; jeg havde naturligvis straks efter første officielle skål hævet mit glas og hilst formelt på min borddame. Derpå tænkte jeg ikke mere over det, og under vores indledende, hyggelige konversation nippede jeg fra tid til anden til mit hvidvinsglas. Så var det, at den søde pige spurgte, om jeg ikke nok ville hilse på hende med glasset lidt oftere, da damer ved sådanne lejligheder kun måtte drikke, når nogen hilste på dem. Jeg undskyldte skyndsomst for min uvidenhed om denne datidens svenske form for etikette, og derefter skortede det ikke på mine hilsner i det sidste af hvidvinen i den derpå følgende rødvin og sidenhen i portvinen, eller hvad det nu var. Ved senere besøg i Sverige med middage har det dog glædet mig, at de svenske damer ej længere er bundne af så streng en etikette.

Lidt senere på dette togt havde jeg efter ansøgning fået tilstået en uges ferie for at besøge Lykke, der selv hold ferie i Bergen. Det passede med, at vi anløb Frederikshavn, hvorfra jeg kunne tage den norske færge *Peder Wessel* til Larvik og derfra med tog videre til Bergen. Nu havde jeg hørt, at den norske færge var forsynet med det den gang helt nye Decca navigationssystem, som vi endnu ikke havde fået indført i Søværnet. Af faglig interesse var jeg derfor interesseret i at stifte bekendtskab med dette system, så da vi var vel ude i Skagerrak,

dristede jeg mig op på broen, hvor jeg blev mødt med et blik fra kaptajnen, der tydeligt sagde: "Hvad vil han her!" Jeg præsenterede mig som dansk søofficer og fremførte min interesse i Decca navigationssystemet, som jeg havde hørt, skibet var forsynet med, men som vi endnu ikke havde fået indført i den danske flåde. Dette syntes ikke at formilde den barske nordmand, der blot bryskt sagde: "Den står der", idet han pegede hen mod et hjørne af broen. Så var jeg overladt til selvstudium, hvilket jeg gjorde så kort som muligt, og derpå skyndsomst med tak for synet forlod broen.

Via Arresødal og Kongeskibet til England

Hen på sommeren 1949 endte min korte tid i *Willemoes*, og jeg blev sendt til Arresødallejren for i et par måneder at overtage kommandoen over vagtkompagniet.

Ingen kan påstå, at dette var et særligt spændende job, men det indebar den fordel, at jeg fra lejren ved Frederiksværk ret nemt i fritiden kunne besøge mine forældre, der da havde bosat sig i Hillerød efter den af min fars afsked nødtvungne fraflytning af embedsboligen i Bandholm. Med datidens boligmangel havde det voldt mine forældre store vanskeligheder at finde et ny sted at bo, men endeligt var det lykkedes dem at få lejet førstesalen af en villa i Gadevang i Hillerøds norlige udkant. Der var de åbenbart faldet godt til, og til min mors store forbavselse havde min far sluttet varmt venskab med værtsparrets airedaletterrier, gik ture med den og lejede med den i haven. Min mor snakkede om, at der på et vist tidspunkt i hendes barndomshjem havde været en hund, men den var langhåret og fældede forskrækkeligt, så det havde jo voldt rengøringsproblemer. Måske var det derfor, at det aldrig kom på tale i min barndom, at vi selv skulle have hund.

Vel gik min far ture, men hjertet plagede ham stadig, så det blev kun i den nærmeste omegn. Lidt længere væk ville han gerne på cykel, som han ellers førhen havde brugt meget, men også i den forbindelse satte hans helbred begrænsninger. Men så havde han fået kik på en af datidens nyeste teknologiske fremskridt, forløberen for knallerten. Der var fremkommet en slags påhængsmotor til almindelige cykler, en såkaldt Disellamotor, der monteredes over baghjulet i stedet for bagagebærer, og som med et lille rullehjul presser ned mod baghjulets dæk kunne sørge for fremdriften.

Så langt i sine planer kom min far desværre aldrig. Endnu under de par måneder jeg var i Arresødal døde han i sin seng om natten af et hjerteslag. Sammen med mine søstre hjalp jeg

naturligvis min mor med det fornødne i forbindelse med bisættelse, der fandt sted fra kapellet på Garnisons Kirkegård, hvor Far efterfølgende blev begravet. Inden Far døde, havde jeg fået meddelelse om, at jeg i oktober skulle til England for at starte som elev på et "International Long Gunnery Course" på institutionen HMS *Excellent* i Portsmouth. Det så jeg meget frem til, og det glædede ikke mindst min far, at jeg var blevet udvalgt til at gennemgå denne videreuddannelse. Et par år forinden havde to danske søløjtnanter fem år ældre end mig gennemgået det tilsvarende kursus, så jeg blev nummer tre i rækken af de med årene i alt 46 danske søofficerer, der blev sendt til Portsmouth for at gennemgå lignende kursus.

Inden turen gik til England, blev jeg i en ganske kort periode tilkommanderet *Dannebrog* som afløser for den ene af skibets to søløjtnanter, der var blevet syge. Kongeskibet havde da sluttet sommerens togter og lå ved Bøje 1 i Københavns yderhavn. Min indsats om bord indskrænkede sig til at gå vagt og til at ledsage det ene kvarter af besætningen på bustur til Fredensborg Slot, hvor kongeparret kvartersvis tog en sidste afsked med dem efter at have vist dem rundt på slottet.

Mit hold på HMS *Excellent* startede med syv elever: to fra Argentina, to fra Grækenland, én fra Egypten, én fra Burma og så mig selv. De to fra Argentina blev dog et meget kort bekendtskab. Kursus indledtes med, hvad vi i det danske forsvar kalder Militær Uddannelse, dvs. at vi som rekrutter skulle lære at begå os på engelsk vis. Til det formål var afsat hele to uger med ret og rør, højre og venstre om, march og løb samt gevær- og sabeleksercits. Vores indøvelse i disse basale færdigheder fandt sted på etablisementets store eksercerplads under kommando af en Petty Officer, som blev overvåget af en Chief Petty Officer. Dette, at man som officer skulle kommanderes rundt af en underofficer, var dog for argentinerne noget ganske uacceptabelt. Derfor rejste de allerede efter den første dag til London og forelagde forholdet for deres marineattaché, der åbenbart havde givet dem ret i deres synspunkt, for de kom tilbage til *Excellent* blot for at pakke deres grej og returnere til Argentina. Om de senere gjorde karriere i den argentinske flåde og i 1982 deltog i landets forsøg på at overtage de engelske Falklands Øer, er mig ubekendt.

Nuvel, to uger til denne indøvelse var nok lidt vel rigeligt, og jeg mener, at vi fra dansk side fik reduceret det til én uge ved de følgende kursus, uden at eleverne derved faldt igennem med hensyn til korrekt engelsk, militær optræden. Denne omfattede ikke mindst den daglige morgenmønstring i den halvåbne eksercerhal for skolens mange forskellige elevhold. En fra

hvert hold, hos os skiftedes vi, kommandere holdet ret, marcherede hen foran den Chief Petty Officer, der havde det daglige tilsyn med eksercerpladsen, aflagde melding for holdet, fik kvittering med et "Verry well, Sir", trådte af og marcherede tilbage til sit hold for at lade det stå rø. Når alle hold havde aflangt melding, lod Chieffen forsamlingen rette og aflagde melding for alle til skolens chef, dens næstkommanderende eller Commander G, hvem af dem, der nu tog meldingen den pågældende dag. Så fulgte kommandoen "Roman Catholics fall out", og alle katolikker trådte af og løb hen bag et hjørne af hallen, fordi den følgende korte morgenandagt og salme var i henhold til Church of England's ritual og salmebog. Paradoksal nok stod vores hold tilbage med to græsk ortodokse, en muslim, en buddhist og en fra den danske folkekirke, og alle sang vi efter bedste evne med på dagens salme, hvis tekst blev delt rundt trykt på såkaldte "hymn sheets". Efter sidste vers kom katolikerne løbende tilbage til deres respektive pladser, og alle hold afmarcherede til, hvor de skulle påbegynde dagens undervisning.

Mine holdkammerater og jeg var indkvarteret i en barak, der havde den fordel, at der var centralvarme. De fleste af stedets bygninger, officersmessen og mange af undervisningsbygningerne, var opvarmet ved hjælp af åbne, kulfyrede kaminer, hvilket mine holdkammerater fra klodens sydligere egne døjede en del med, men også jeg var i vinterens løb glad for efter udskejning at kunne blive tørt op på lukafet, hvor i øvrigt en af de første ting, jeg udstyrede det med, var en lejet radio, a wireless, som en radio den gang på engelsk ofte blev benævnt. Der var håndvask på lukafet, og i barakken var der et antal baderum med karbad men uden bruser.

Vores hold havde en fælles oppasser, en såkaldt batman, der tog sig af rengøring på vores lukafer og lejlighedsvis påtog sig småærinder i byen. Således hjalp han mig straks med at købe en del bøjler, som klædeskabet ikke var udrustet med. Selv måtte jeg dog hurtigst muligt i byen for at købe en blød hat, som vi fik besked på at bære, når vi gik i land, hvilket altid skulle være i civil, medmindre vi var i bil. Påbuddet om bæring af hat var begrundet med, at skildvagten ved ind- og udgangen skulle hilse på os som officerer ved passagen, og så skulle vi ved at tage hatten af kunne gengælde denne hilsen.

Jeg følte det som en stor fordel, at jeg var alene dansker på dette kursus. Af de øvrige 12 tilsvarende kursus, der fra 1946 til 1968 havde dansk deltagelse, var der kun et enkelt andet, der kun havde én dansk deltager. Han havde imidlertid fået tilladelse til at rejse til Portsmouth med sin kone og bo i byen under kursus, så han havde ikke den sproglige og sociale fordel, som var

mig forundt, ved udelukkende at høre og tale engelsk ikke blot i undervisningstiden men også i fritiden. I messen fik jeg hurtigt kontakt med adskillige jævnaldrende britiske officerer, der gennemgik det tilsvarende engelske Long Gunnery Course eller et lignende kursus for Weapon Engineer Officers. Blandt sidstnævnte var en Peter Copplestone, der havde en god ven, der var almindelig Engineer Officer og gjorde tjeneste ved u-bådsbasen HMS *Dolphin* i Gosport på den vestlige side af indsejlingen til Portsmouth Bay. Denne ven, Trevor Cladingbowl havde nogen tid forinden været i København med undervandsbådenes depotskib HMS *Maidstone* og der forelsket sig i en pige i en sådan grad, at han gerne ville lære dansk. Peter spurgte derfor mig, om jeg ikke kunne hjælpe Trevor i den forbindelse, og det blev indledning til livslange bekendtskaber med dem begge, ikke mindst Trevor og hans forældre, som han boede med i Old Portsmouth i et typisk engelsk byfamiliehus, smalt men med fire etager. Skråt over for huset lå den legendariske pub "Still and West" og rundt om hjørnet lå en anden fortræffelig pub "The Coal Exchange", der var familiens "local".

En af vores lærere, en Instructor Lieutenant Joe Merrit inviterede efter tur os fra holdet til en middag hos ham og hans kone Mary i deres lejlighed i South Sea. Det blev ligeledes indledningen til et livslangt venskab med Joe og Mary. En anden noget ældre lærer, der var Instructor Lieutenant Commander boede med sin familie i Brighton, så han måtte daglig tage den lange tur frem og tilbage derfra. Op under Jul faldbød han til os på vort kursus lodsedler fra et julelotteri afholdt af den konservative forening i Brighton, og jeg købte et par sedler, men derom lidt mere senere.

Vores kursus kom til at omfatte hele tre semestre, idet tiden indtil dets afslutning i sommeren 1950 blev afbrudt af både en juleferie og en påskeferie, i hvilke begge jeg rejste hjem til København med fly fra Northolt flyveplads, der den gang tog sig af trafikken til det europæiske fastland, mens de oversøiske forbindelser udgik fra pladsen ved Croydon. Tiden var for knap til at benytte skibsforbindelsen Esbjerg-Harwich, som jeg ellers var kommet over med i oktober. Flyturen tog dog den gang betydeligt længere end, hvad den blev reduceret til med senere tiders jetfly. SAS fløj da med Douglas' DC-3 (Dakota) og British European Airways (BEA) med Vickers' Viking, begge med to propelmotorer og uden trykkabine, så man fløj i adstadigt tempo i beskeden højde, så i klart vejr kunne man nyde synet af landskabet og skibstrafikken på havet under en. At flyve var den gang noget af en luksus. Flyene havde kun én klasse, men forholdene svarede til senere tiders business class, og selv om antallet af sæder i

flyene var beskedent, var de sjældent alle besat, så ved ombordstigning var der ofte valgmuligheder. I den bagerste del af kabinen var rygning af cigaretter tilladt (helst hverken pipe eller cigarer), så der søgte rygere naturligvis hen. Hvis der så var for mange ledige pladser i kabinens forreste del, blev en del af dem bagude bedt om under starten midlertidigt at sætte sig forud. På jorden hvilede datidens fly nemlig på to større landingshjul placeret ud for vingerne og et ret lille halehjul under kroppens bagerste del, som derved var lavere og tættere på jorden end den forreste del. Under første del af starten skulle piloten så ved hjælp af højderoret få halen til at løfte sig inden han under sidste del kunne få flyet i luften. Når det først var sket, kunne de forviste rygere komme tilbage og få stillet deres tobakstrang.

Navigationsmidlerne var sikkert også mere primitive, ikke mindst som hjælp ved landing. I hvert tilfælde meddelte piloten på det BEA fly, som jeg rejste på juleferie med, kort efter afgang, at han beklagede, at han på grund af tåge i Kastrup måtte springe landingen der over og flyve videre til Stockholm, der var rutens endestation, og hvorfra han først næste dag skulle returnere til England. Vi, der skulle have været af i Kastrup, ville blive fløjet tilbage dertil med først mulig forbindelse. Jeg syntes jo nok, at piloten havde været ret så hurtig til at opgive mellemlandingen i Kastrup flere timer før vi ville nå området, og jeg havde på fornemmelsen, at han havde en pige i Stockholm, og at det ikke kunne gå hurtigt nok med at møde hende. Men vi var jo prisgivet ham, og resultatet blev, at vi til Kastrup først nåede sent på natten efter først at have været med et fly til Malmö og derpå med et andet til Kastrup.

Inden juleferien var jeg til julebal i messerne både på *Excellent* og på *Dolphin*. Til ballet på hjemmebanen havde jeg inviteret en dansk pige, som jeg havde mødt i London under en af mine månedlige weekendture for at rapportere til marineattachéen, Jeg havde bestilt hotelværelse for to nætter til hende, så udover juleballet blev der lejlighed til at vise hende lidt af Portsmouth' herligheder, bl. a. museumsskibet HMS *Victory*, som Nelson døde på under slaget ved Trafalgar. Til ballet på *Dolphin*, som Trevor havde inviteret mig til, var jeg sammen med hans kusine Joyce, som var kommet til Portsmouth fra sin bopæl i London. Selv havde han en anden engelsk pige med, og hans forhold til hende fra København var da ophørt, så vores danskundervisning var ligeledes sluttet.

Da jeg efter jul vendte tilbage til Portsmouth, fortalte vores lærer fra Brighton mig, at jeg havde vundet en gås. Inden ferien havde jeg overladt ham de lodsedler, jeg havde købt, så han kunne kontrollere, om der ved trækningen var gevinst på nogen af dem, hvilket altså havde været

tilfældet. I erkendelse af, at han dårligt kunne sende gåsen til mig i København, og jeg ej heller ved min tilbagekomst ville have vidst, hvad jeg skulle gøre med dem, havde han og familien fornuftigvis selv nydt den. Som kompensation ville han imidlertid gerne invitere mig til Brighton en weekend, hvor der var bal i byens berømte, kæmpemæssige Royal Pavilion, der repræsenterer en blanding af gotisk, indisk og kinesisk arkitektur. Det blev en virkelig storslået og festlig oplevelse sammen med ham, hans kone og deres datter, langt bedre end en gåsesteg.

Kursus forløb planmæssigt bortset fra, at det for mit vedkommende blev afbrudt af en uges ophold på Royal Naval Hospital Haslar, da jeg havde pådraget mig en blærebetændelse, formentlig grundet de mange småt opvarmede lokaler, vi færdedes i. Skolens læge, som jeg henvendte mig til, beordrede mig indlagt på Haslar, hvor de formentlig ved anvendelse af antibiotika snart fik mig kureret, og så fik jeg denne specielle oplevelse med.

På *Excellent* behøvede man ikke at kede sig i fritiden. Messens bar var, så vidt jeg husker, åben til ved 11-tiden om aftenen ligesom pubberne den gang, og der var altid en del, man kunne snakke med. Messen havde en fortræffelig "non-treating-rule". Den betød, at når man var i selskab med en, og han var på vej hen til baren efter en ny drink til sig selv, spurgte han, om der var noget, han kunne tage med, og hvis man havde et ønske, bad han blot om ens "mess number" og fik drinken skrevet på ens regning, som man afregnede med regelmæssige mellemrum.

Fra tid til anden var der Guest Night i messen, hvor medlemmerne kunne invitere gæster ude fra. Jeg inviterede Trevor til en af disse aftener, som var meget festlige med trykt menukort, der også havde trykt programmet for den musik, som et ensemble fra det lokale Royal Marine Band spillede under middagen. I regelen havde skolen også en officiel gæst, i hvis lod det så faldt at holde den obligatoriske After Dinner Speech.

Stedets orlogspræst, Chaplain Armstrong, der senere blev Chaplain of the Navy, arrangerede for interesserede nogle aftener, hvor han på grammofon spillede klassiske musikstykker. Det var naturligvis også ham, der afholdt gudstjenesten i etablissementets kirke søndag formiddag. Når jeg var om bord på det tidspunkt, plejede jeg at deltage, men jeg nåede dog også til en gudstjeneste i Portsmouth Cathedral. Det hang sammen med, at Joe var medlem af kirkens hold af Bell Ringers og havde inviteret mig til en søndag morgen at overvære den specielle engelske form for klokkeringning, hvor en antal klokker repræsenterende en toneskala efter et matematisk system anslås i en stadigt varierende rækkefølge. Efter i tårnet at have

overværet dette spændende fænomen deltog jeg så med Joe i søndagens gudstjeneste i domkirken.

En gang imellem blev der på *Excellent* om aftenen vist en almindelig spillefilm, men formentlig af økonomiske grunde var kvaliteten af disse film noget varierende. I byens biografers forevistes de sidste nye film. Foruden reklamer og den ugentlige film med seneste nyheder vist fra åbning til lukketid uden afbrydelser løbende to spillefilm. Publikum kunne komme ind så længe, der var ledige pladser inden for den priskategori, man ville betale for. Ofte var der køer uden for biografen, især til de billigste pladser, men kom man først ind, kunne man blive siddende så længe man ønskede indtil lukketid. På den måde kom man ofte ind midt i en film, så derpå den næste og efter reklamer og nyheder så man så første halvdel af den første, hvorpå nok de fleste rejste sig og forlod biografen. Var der så længe til lukketid, kom en ny ind og overtog sædet. Det gav selvfølgelig en hel del uro i salen med denne kommen og gåen, og til tider var lærredet delvis indhyllet i tobakståger, da rygning var tilladt, og det benyttede de fleste sig af. Den megen trafik ind og ud kunne også indebære andre ulemper end forstyrrelsesmomentet. Således var jeg en gang i en biograf til de sidste forestillinger og havde fået plads på balkonen, første række midt for. Jeg havde lagt min obligatoriske bløde hat på det brede gelænder foran mig. Lidt henne af rækken var der en, som åbenbart tidligere på aftenen havde set sidste halvdel af den film, der kørte, han rejste sig og gik langs gelænderet foran mig for at komme ud til gangen og videre ud. Derved kom han til at skubbe til min hat, så den svævede ned i salen neden under. Jeg kunne jo dårligt midt under sidste film begive mig ned i salen på jagt efter min hat, så jeg måtte vente til afslutningen, hvor Union Jack toner frem på lærredet, mens ”God save the King” (det var først en to-tre år senere, at Vor Herre i stedet skulle passe på Dronningen) lyder over højtalerne, og alle rejser sig og bliver stående til den sidste tone har lydt. Mens publikum så søgte mod udgangene, banede jeg mig vej ned i salen, men min eftersøgning var forgæves. Formentlig er hatten dalet ned på hovedet af en, der kunne passe den og forsvundet med den pågældende. Trods hatteløs lykkedes det mig at slippe ind på *Excellent* efter forestillingen og ud igen næste eftermiddag på vej til indkøb af ny hat.

I Portsmouth var der også et rigtigt teater, King’s Theatre, som jeg nogle gange benyttede mig af, dels til et par forestillinger, bl. a. en klassisk engelsk Christmas Pantomime, i tilfældet ”Snow White and the Seven Dwarfs”, dels til en koncert. Men ellers var det mest under mine månedlige ture til London, at jeg kom i teater, da udbuddet der som bekendt er enormt.

I London boede jeg på det hyggelige Duncan Hotel i Kensington syd for den vestlige del af Hyde Park/Kensington Gardens, hvor marineattachéen havde booked mig ind ved min første ankomst. Jeg nåede næsten at blive en slags stamgæst. En gratis fornøjelse var at gå tur i Hyde Park og f. eks. søndag formiddag begive sig op til Speaker's Corner i hjørnet ved Marble Arch. Der er så at sige ikke det emne, som de entusiastiske talere der ikke tager under behandling denne formiddag.

Portsmouth havde dog også et andet underholdningsmoment. Den lokale fodboldklub var da blandt landets førende og spillede med bravur i den øverste liga. Hver lørdag, tror jeg det var, fyldtes byens stadion nærligt til bristepunktet af de utallige lokale fans plus et mindre kontingent af fremmedholdets støtter. Selv om jeg ikke er den store fodboldentusiast, følte jeg dog lyst til en enkelt gang at overvære dette sceneri og mødte op til et opgør med en af de allerede den gang førende klubber Manchester United. Det var en oplevelse, selv om der ikke blev scoret et eneste mål, da kampen endte 0-0, hvad jeg fik indtrykket af, at de lokale trods alt var tilfredse med.

Lige som der havde været julebal, var der også et påskebal i messen på *Excellent*. Til det havde jeg inviteret Lykke og forberedt hendes rejse og hotelophold, med kort forinden blev hun syg og indlagt som patient på sygehuset i Gentofte. Jeg inviterede så i stedet Trevors kusine Joyce, og sammen med Trevor og hans pige, som jeg allerede havde inviteret, havde vi en festlig balaften. Joyce blev derpå nogle dage hos familien Cladingbowl, mens jeg allerede næste dags morgen tog toget til London for derfra at flyve til København på påskeferie.

Tilbage i Portsmouth efter påskeferien skulle vort hold straks en uge til Wembury Point, en skydeplads tæt ved Plymouth, hvor vi skulle lede luftmålsskydninger. Det foregik fra et landfast batteri svarende til armeringen på en destroyer, og stedet svarede i nogen grad til vores egen artilleriskole på Sjælland Odde, men dets frie skydevinkel var helt anderledes begrænset. I øvrigt var deres faciliteter til underbringelse af elevhold så begrænsede, at vi boede og spiste på en nærliggende kro, hvad vi dog betragtede som en fordel. Opholdet var velsignet med det skønneste forårsvejr, der fristede mig til en eftermiddag efter udskejning at trække ned til stranden og få årets første svømmetur, som dog blev kortvarig, da vandet i Den Engelske Kanal den 19. april var ret så køligt.

Ikke langt fra vores kro var der busforbindelse til Plymouth, hvad jeg benyttede mig af en aften. Store dele af byen lå den gang stadigt hen i ruiner efter tyske bombardementer under 2. verdenskrig, i større udstrækning end Portsmouth, syntes jeg. Men byens teater var i drift, enten

skånet eller genopbygget, og der overværede jeg en herlig operette benævnt "Lilac Time" baseret på Schubert musik.

Skydepladsen Wembury Point blev senere udbygget og opgraderet til HMS *Cambridge* for så en gang i 90'erne, tror jeg, at blive nedlagt, delvis erstattet af simulatorer kombineret med skydninger til søs. På det tidspunkt ønskede den engelske, naturbevarende organisation National Trust at overtage stedet. De startede derfor en indsamling til formålet, som jeg med glæde sendte et bidrag til. Utallige andre må have gjort det samme, og givetvis med langt større bidrag end mit beskedne, for det lykkedes, efter at kanoner m. m. var fjernet, at få stedet forvandlet til et National Trust område med adgang for publikum.

I den følgende uge var vi ude i Den Engelske Kanal med Battle-class destroyeren HMS *Finisterre* for at lede sømålsskydninger. I det hele taget havde vort kursus, der på den tid nærmede sig sin afslutning, været ret så afvekslende. Bl. a. havde vi været to uger på kampinformationsskolen på HMS *Dryad*, haft en uges praktisk havarikursus og tilbragt en uge på en nærliggende håndvåbenskydebane, hvor vi forsøgte os med the Enfield rifle, the Stengun, the Mills handgranate og anti-tank våbnet Piat. Sidstnævnte våben var den engelske pendant til den amerikanske Bazooka, men hvor Bazookaens projektil forlader det en-mands betjente våben ved hjælp af en raketmotor, sender Piat'en projektilet af sted ved udløsning af en kraftig, spændt fjeder. Spænding af fjederen i dette Storm P-agtige våben foregik ved at skytten lå på ryggen, greb om den ene ende af våbenet og trak det op til hagen, bøjede benene og stemte fødderne mod et par tværpinde svejset til fjederens forreste ende, hvorefter den spændtes ved at benene blev strakt indtil en låseanordning forbundet til aftrækkeren holdt den spændt. Jeg tror nok, at dette, højst specielle våben er udgået for mange år siden, og dermed også den fysiske træning forbundet med fjederspændingen, men vores hold nåede altså at få denne specielle oplevelse.

Desuden havde vi også haft en meget givtig periode fokuseret på Instructional Technic. Det var her instruktøren spurgte, om vi vidste, hvorfor tyskerne havde tabt krigen. Det var der naturligvis flere relevante bud på, men nu skal I se en væsentlig årsag, sagde han, og så viste han os en ganske uoverskuelig tysk tegning brugt til undervisning i artilleri. Uden at røbe det måtte jeg med mig selv indrømme, at det til forveksling lignede lignende tegninger, som jeg og mine kammerater var blevet undervist efter på Søofficersskolen. Senere, efter min hjemkomst, skrev jeg en speciel rapport om dette emne for at søge forbedret vor undervisning, herunder undervisningsmateriellet.

Under mit sidste semester på *Excellent* startede et ny International Long Gunnery Course med to danske deltagere, søløjtnanterne Thiede og Pranov, som jeg naturligvis kendte fra Søofficersskolen, hvor de var i klasse C, mens jeg var i A, og som jeg i 1947 havde sejlet rundt om Sjælland med i *Svanen* og *Thyra*. Det var et festligt gensyn, og jeg havde mulighed for at give dem et par praktiske designere med hensyn til, hvordan man bedst begik sig på stedet. Vi nåede også at være ude sammen et par gange, bl. a. var vi en søndag på badetur til Hayling Island en anelse øst for Portsmouth halvøen, hvorfra man kom dertil med en lille personfærge. Jeg havde fundet ud af, at derovre var der en rigtig sandstrand, som vi danskere foretrækker fremfor de mange engelske strande med rullesten, som den i Portsmouth/South Sea. Til fordel for sidstnævnte strande, som er ret så ubehagelige at færdes på, fremhæver englænderne ganske vist, at man der undgår, at der blæser sand i ens picnic lunch, og at rullestenene ikke så let som sand flyver af sted med vinden.

Efter en halv snes dages eksamen i vores diverse fag sluttede kursus midt i juni 1950 og dermed vort ophold på HMS *Excellent*. Jeg husker ikke, om vi ligefrem blev smidt ud, men i hvert tilfælde flyttede jeg for nogle dage til den altid gæstfrie familie Cladingbowl, hvor også kusine Joyce var kommet. Første aften var vort hold samlet til afskedskomsammen og middag på en restaurant ved navn The Cut Loaf, og næste dag, en lørdag, var Joyce og jeg på en dagtur til Isle of Wight, hvor vi besøgte det idylliske sted Bonchurch med en pragtfuld sandstrand (!), som vi næsten havde for os selv.

Efter en følgende, afslappende dag gik turen så til London for kontakt med marineattachéen og for i de følgende dage at foretage informationsbesøg, som jeg forud havde foreslået og fået accepteret og arrangeret af myndighederne. Jeg var således på en daværende Vickers Armstrong våbenfabrik i Crayford syd for London og på Woolwich Arsenal for bl. a. at drøfte deres aktivitet med forsøgsskydninger ved Shewburryness.

Da disse besøg var overstået, spiste jeg den følgende dag frokost med Joyce i Den Danske Klub, hvor danske officerer på kursus i England den gang var velkomne eksterne medlemmer, hvad jeg da også havde benyttet mig af under mine tidligere besøg i London- Joyce fulgte mig så til Kensington Air Station, den terminal, hvorfra man med bus fragtedes ud til Northolt flyverpladsen, og så gik det hjemad til nye opgaver.

Lærer på sejlende artilleriskole

Allerede dagen efter, at jeg var landet i Kastrup, tiltrådte jeg i kystjageren *Huitfeldt* som 1. artilleriofficer og dermed som lærer på en forestående artilleriskole, som også omfattede søsterskibet *Willemoes* og en ministryger som tender.

Programmet, der angav de typer af skydninger, som hver elev skulle lede, var fastlagt af Søartilleriets skydesektion og fulgte helt traditionelle retningslinjer. Ikke underligt, da man på det tidspunkt havde sat en ældre underofficer, der var avanceret til Materielmester, til at være chef for denne sektion. Intet i hans uddannelse eller hidtidige tjeneste havde bibragt ham noget indblik i artilleriledelse eller artilleritaktik, så hans program for vores skole var stort set afskrift af, hvad man tidligere havde gjort. Så i den forbindelse fik jeg ikke megen anvendelse for, hvad jeg havde lært under mit lange kursus på HMS *Excellent*.

Det lykkedes mig dog uden for programmet at få indlagt en demonstrationsskydning, som jeg efter at have instrueret besætningerne ved kanonerne og ildledelsen gennemførte efter den procedure, vi havde anvendt om bord i HMS *Finisterre*. Anvendelse af denne procedure krævede et større ammunitionsforbrug end de 10 skud pr. kanon, vi traditionelt afså til hvert løb under vores øvelsesskydninger, så jeg havde fået godkendt det dobbelte. Alligevel blev skydningen gennemført på kortere tid, end de traditionelle med 10 skud, idet der konstant var tre salver i luften fra indskydningen begyndte og fortsat under beskydningen af målet. Resultatet var også en langt højere træffeprocent pr. tidsenhed, end vi ellers plejede at opnå. Eleverne på artilleriskolen fik således set, hvad der kan opnås, når man under en skydning ikke fra starten skal fedte med en begrænser ammunitions mængde, hvilket jo ikke vil være tilfældet i en virkelig kampsituation. Under denne skydning havde vi om bord en svensk søofficer på studiebesøg, og han var ret så imponeret.

Det fleste af vores skydninger blev afholdt i Aarhusbugten eller i farvandet nord for Fyn, så vores weekendophold var som regel henlagt til Aarhus, men dog en enkelt gang til Odense. Senere, da artilleriskolen var afviklet og vi fortsatte med andre øvelser, var vi i nordlige Kattegat og Skagerrak med weekend i Frederikshavn og i Østersøen med weekend i Rønne. Intensiteten af de fortsatte øvelser var præget af den spændte situation, som da prægede hele verden efter Koreakrigens udbrud, navnlig efter at Mao-Kina havde sendt store troppstyrker til hjælp for den nordkoreanske hær, som efter at have startet krigen ved at invadere Sydkorea var ved at blive slået af de FN-styrker, der var kommet Sydkorea til undsætning.

Med udgangen af november var min tid i *Huitfeldt* forbi, og jeg tiltrådte tjeneste ved Søartilleriet.

Sagsbehandler ved Søartilleriets Materielsektion

Søartilleriet var en veletableret teknisk organisation oprettet allerede i 1739. Dets kontorer m. v. var i de historiske Arsenalbygninger på den sydlige af Holmens tre øer, Arsenaløen, hvor også lå dets værksteder og Laboratoriet, som varetog, hvad der teknisk havde med ammunition at gøre. Søartilleriets chef, som den gang benævntes direktør, var den karismatiske kommandør Hans Jørgen Rasmussen. Organisationen, for så vidt man kunne tale om en sådan på den tid, hvor man ikke som senere gik så højt op i den slags, omfattede to sektioner med hver sin sektionschef: Materielsektionen, der disponerede alt artillermateriel og forberedte anskaffelse af nyt, og som omfattede værksteder, Laboratoriet, konstruktionskontorer, depoter og magasiner, og Skydesektionen, der tilrettelagde og havde det overordnede ansvar for al artilleri- og håndvåbenuddannelse og ceremoniel i Søværnet, og som løbende rådgav de personeladministrerende myndigheder med hensyn til anvendelse af artilleriuddannet personel.

Chefen for Materielsektionen, som jeg nu havnede i, var orlogskaptajn K. O. Knudsen, som jeg havde det mest positive kendskab til allerede fra han i 1946 på Søofficersskolen underviste os A-kadetter i faget Anvendt Artilleri, senere også fra min tid som elev på den sejlende artilleriskole i 1948, hvor han var lærer, og senest fra min nys overståede tid i *Huitfeldt*, hvor han var skibschef og som jeg var afgået til Søartilleriet.

Det materiel, som på den tid skulle forvaltes af Materielsektionen, var en yderst blandet og inhomogen samling. Den omfattede rester af dansk materiel fra før 29. august 1943, betragtelige mængder af tysk materiel overtaget med engelsk accept efter kapitulationen, og engelsk materiel modtaget i forbindelse med de skibe og undervandsbåde, som Søværnet efter 1945 havde modtaget fra England.

Dertil kom så netop på denne tid en mængde materiel, som vi efter ønske og specifikation modtog som amerikansk våbenhjælp. Ikke mindst var der behov for dette materiel til den genopbygning og udvidelse af Kystbefæstningen, som var sat i gang. Enkelte officerer havde allerede i 1950 været på kursus i USA for at lære om noget af dette materiel, og tidligt på året 1951 planlagde Søartilleriet efter aftale med Søværnskommandoen at sende et større hold officerer, kvartermestre og en enkelt underkvartermester af sted til uddannelse i USA. Denne

planlægning, som jeg kom til at deltage i, foregik i vid udstrækning med den her i landet etablerede U.S. Military Assistance and Advisory Group (MAAG), som havde fået kontorer på Østerbrogades kaserne.

Til USA

Selv om denne uddannelse naturligt sorterede under Skydesektionens regi, og jeg jo var havnet i Materielsektionen, bestemte Hans Jørgen Rasmussen, at jeg skulle være rejseleder for dette hold. Det med organisation var, som nævnt, ikke noget, man i hine tider var så optaget af.

Holdet kom til at bestå af én søofficer foruden mig selv, søløjtnant Sven Thiede, der efter sin hjemkomst fra HMS *Excellent* sidst på året i 1950 var tiltrådt tjeneste på Skydesektionen, tre kystofficerer, 13 kvartermestre af tjenestegrenene artilleri, artillerimekaniker og kyst, en enkelt artillerimekanikerunderkvartermester, samt en som teknisk løjtnant camoufleret elektroingeniør fra Søartilleriet. Kystofficerer stod den gang i reserven, men en del, som de tre på mit hold, havde meldt sig til fortsat, varig tjeneste. En af disse tre, som chefen for Kystbefæstningen, kontraadmiral Dahl havde indstillet til at skulle med, havde været så længe i tjenesten, at han var avanceret til kaptajnløjtnant. Hans deltagelse blev kun accepteret af Hans Jørgen Rasmussen på betingelse af, at trods hans grad af kaptajnløjtnant, skulle det være mig som søløjtnant, der var rejseleder, hvilket både Dahl og vedkommende accepterede.

Det blev overladt til mig selv at organisere rejsen, hvad transport angik. I samarbejde med DSB's rejsebureau, som vi helst skulle bruge, fandt jeg frem til, at det ville passe med tiden, at vi krydsede Atlanten med Norske Amerikalinjes S/S *Stavangerford*, der afsejlede fra Oslo 6. april. Skibet tog først turen rundt om kysten til Kristiansand, Stavanger og Bergen for efter at have krydset Atlanten at anløbe Halifax og derpå nå New York i tide til, at vi kunne nå frem til Washington DC som fastsat 19. april. Rejsen til Oslo bestilte jeg med nattog og sovevogn fra København.

Lykke fik arrangeret noget ferie på tiden for vor afrejse, så jeg bestilte samtidigt til hende, for egen regning naturligvis, togbillet til Oslo og en kystbillet med *Stavangerford* til Bergen. Jeg tror alle nød sejlturen rundt kysten til Bergen. Tilfældigvis var med om bord også en søløjtnant Rabjerg, der som aspirant havde været på mit kvarter på Søofficersskolen i første del af 1946. Han skulle på et anti-ubåds kursus i Florida. I Bergen var han og Thiede med mig og Lykke til middag hos hendes mor, inden vi måtte om bord for at fortsætte på vor videre færd.

Efter det daværende rejsereglement var vi om bord i *Stavangerfjord* fordelt på skibets tre klasser, officerer og ældste kvartermestre på 1. klasse, øvrige kvartermestre på Kabin klasse og den stakkels underkvartermester vist nok forvist til Turist klasse, men han overlevede, og vi sås alle fra tid til anden under overfarten, da der ikke direkte var vandtætte skotter mellem de enkelte klasser. Bespisningen på 1. klasse var overdådig. Hver dag var der til morgenmad, frokost og middag afvekslende, trykte menukort, fra hvilket man kunne udvælge sit måltid. Heldigvis forstod jeg, at man ej heller sultede på restauranterne i de andre klasser og var godt tilfredse med kosten der.

Turen over Atlanten med den adstadige fart på 16-17 knob foregik i rimeligt godt vejr. I passende varm påklædning kunne man ind imellem slappe af i liggestole på dækket, der var et mindre bibliotek om bord, og jeg nåede et par gange at få et spil bordtennis med kaptajnen, Olaf Bjørnstad.

I Halifax gik en hel del af passagererne fra turistklassen i land. Det drejede sig om såkaldte "displaced persons", folk fra de baltiske lande, der i 1939 havde oplevet en russisk besættelse, derpå i 1941 en slags tvivlsom tysk befrielse, og som ved den russiske fremrykning mod krigens slutning var flygtet og nået til Vesteuropa. De ønskede på ingen måde at vende tilbage til deres af russerne atter besatte hjemlande, og havde efter lang tids forhandlinger og venten fået indrejse- og opholdstilladelse i Canada. Vi, der stod på skibet og så dem gå i land, sendte dem i tankerne vore bedste ønsker for fremtiden i deres nye land, inden skibet fortsatte mod dets endelige destination, New York.

Straks efter, at *Stavangerfjord* havde passeret Frihedsgudinden og var vel fortøjet langs en af tværkajerne i Lower Manhattan, mødte en amerikansk forbindelsesofficer op og sørgede for, at vi som hold kom smertefrit gennem told- og immigrationsmyndigheders forhindringer. Længe varede det således ikke, før vi alle sad i en af den amerikanske flådes busser, der kørte os til Third Naval District i 90 Church Street, hvor jeg skulle op til chefen for at melde holdets ankomst. Det øvrige hold fik af forbindelsesofficeren besked på at blive i bussen, og han forklarede mig, at der måtte de blive, indtil han et par timer senere fik os sat på tog på Pennsylvania Railway Station mod vores mål i Washington DC. Sådan var proceduren, efter at tidligere hold fra andre europæiske lande på vej til kursus i USA ved ankomsten til landet var stukket af og havde spredt sig som illegale immigranter. Inden jeg gik op til chefen for Third Naval District meddelte jeg holdet de sørgelige kendsgerninger, hvilket naturligvis ikke vakte

begejstring. Udsigten til at tilbringe et par timer i en bus stående i en snæver gade mellem skyskrabere på begge sider var ikke opmuntrende, men jeg måtte op i bygningen for at udføre min mission, hvilket gik glat.

Da dette var overstået traf jeg tilfældigt i en af korridorerne den tidlige chef for MAAG Denmark, Captain Groff, som jeg under min indtil da korte tjeneste ved Søartilleriets Materielsektion havde haft en del at gøre med tjenstligt. Bl. a. havde jeg været med ham og den daværende forsvarsminister Poul Hansen på tur i motorbåd til Flakfortet. Han genkendte mig straks, spurgte om hvad der bragte mig hid, og om der var noget han kunne gøre for mig. Jeg takkede ham for tilbuddet og fortalte, at jeg havde et hold på en snes medlemmer siddende i en bus nede på gaden, hvor vi havde fået besked på, at der skulle de blive, indtil de om et par timer kunne komme videre med tog til Washington DC. Naturligvis kunne han ikke lave om på standard proceduren og slippe os løs i byens vilde liv, hvad jeg selvfølgelig heller ikke hverken havde tænkt eller ønsket. Men nu skal du høre, sagde han, jeg finder en her i huset, som kan fortælle jer noget om New York, sender ham ned til jer i bussen, og så sørger han for, at I får en "guided tour" rundt til byens seværdigheder, inden I bliver afleveret på Pennsylvania Railway Station. Jeg takkede mange gange og skyndte mig ned til bussen, hvor jeg fortalte holdet om mit held med at møde en indflydelsesrig amerikansk Captain, som jeg kendte, og hvad det havde ført til.

Kort efter kom vores guide, og til alles tilfredshed fik vi den lovede tur rundt i den spændende by, som ingen af os naturligvis tidligere havde stiftet bekendtskab med. En oplevelse var også togrejsen fra New York til Washington DC, hvor en af U. S. Navy's busser bragte os fra jernbanestationen til U. S. Naval Gunnery Officers Ordnance School på U. S. Naval Receiving Station, Anacostia.

Her blev vi indkvarteret på sovesale, og her skulle de første tre uger af vores kursus afholdes. I det væsentlige omfattede det de dobbelte, fjernrettede 40mm pjecer, der blev leveret som våbenhjælp, og som var planlagt opstillet ved forter og flådestationer, og som senere også var armering i minelæggerne *Beskytteren* og *Vindhunden* samt depotskibet *Hjælperen*.

Heldigvis viste det sig, at skolen var indstillet på at tilpasse det fra starten lagte undervisningsprogram, så det bedre dækkede vores behov. Meget af min tid gik derfor med at forhandle om ønskelige tilpasninger og drøftelser med holdets medlemmer. Således fik vi reduceret undervisningen i selve 40mm kanonen, som var velkendt i Søværnet fra eksisterende,

håndrettede enkeltpjecer, til fordel for mere indgående instruktion i affutagen og den sigtesøjle, den fjernrettedes fra. Endvidere fik vi organiseret, at artillerimekanikerne og ingeniøren efter de første tre uger, i stedet for i to uger at drage med det øvrige hold til praktiske skydninger i Virginia, fik et kursus i ildledelsesanlæg Mk. 63, der planlagdes tilknyttet de dobbelte 40mm pjecer på forter og flådestationer. Efter forhandling med hjemmefronten fik vi også vores program udvidet med et ekstra, 4-dages kursus i den ældre 3"/50 enkeltpejce, som man netop da af standardiseringsmæssige grunde planlagde at indføre i en række af Søværnets skibe til erstatning for den eksisterende, brogede armering. Af forskellige årsager blev disse planer dog året efter skrinlagt, men senere blev pjecen dog indført som armering i inspektionsskibene af *Hvidbjørnen* klassen.

En del af min opgave var også i første omgang at melde holdets ankomst til marineattachéen, kontraadmiral Ramlau-Hansen og følgende at holde ham orienteret om forløbet af kursus. På ambassaden mødte jeg også orlogskaptajn Zigler, der var luftattaché. Både han og Ramlau-Hansen var så gæstfrie at invitere mig til middag under opholdet i den amerikanske hovedstad. Ramlau-Hansens sekretær var Telse Thalbitzer, der efter at være vendt hjem til Danmark blev sekretær for og senere gift med vor første Forsvarschef, Admiral Quistgaard. Både hende og hendes hollandske kollega Dodo så Sven Thiede og jeg en del til, bl. a. var vi i Dodos gamle, før krigs Buick en søndagstur til Annapolis for at se U. S. Naval Academy, og en aften flottede vi os med at invitere dem til middag i den store restaurant på Shoreham Hotel.

Dodo var rytter og havde fundet et sted i udkanten af byen, hvor man kunne leje heste.. Thiede, der var søn af en hærofficer, havde fra sin barndom i Viborg været vant til at ride, og da han hørte om Dodos forbindelse til ridesporten, var han straks fyr og flamme og fik aftalt fælles ridetur. Hvad mere var, han fik også lokket mig med til trods for, at jeg tidligere kun en enkelt gang som dreng på en gård havde siddet en kort stund overskrævs på en arbejdshest, mens gårdskarlen trak mig en tur rundt. Ankommet med de to andre til stutriet, eller hvad sådant et nu hedder, bad jeg derfor om at få en rolig hest, da jeg i overensstemmelse med sandheden sagde, at det var længe siden, jeg havde redet. Jeg så jo i ånden mig selv på en fyrig hingst, der i fuld galop for af sted med mig, mens jeg med armene om dens hals fortvivlet forsøgte ikke at blive kastet af. Virkeligheden skulle blive en ganske anden. Da jeg havde sat mig op det store, rolige dyr, viste det sig, at det var endnu mere roligt end ønsket. Det ville simpelthen ikke røre sig ud af flækken. En behjertet dreng på stedet så mit problem og hjalp til ved at trække

hesten i gang, men så snart han holdt op, stoppede krikken igen, og hvad hyp hyp hedder på engelsk var mig desværre ubekendt, og de lignende lyde, jeg søgte at frembringe, var uden effekt. Endeligt kom Dodo mig til undsætning og forklarede, at jeg blot med hælene skulle give hesten nogle kraftige spark i flankerne, og minsandten om det ikke var, hvad der skulle til. Derefter blev vi gode venner, jeg og hesten, som sikkert til start havde moret sig godt over den tåbe, der havde sat sig på den og tænkt, ham gider jeg altså ikke at bære nogen som helst steder hen. Vi fik sammen en god tur gennem et nærliggende skovområde, og på et sted, hvor hesten sprang over en mindre forhindring, lykkedes det mig fortsat at blive på den.

Blandt andre fritidsfornøjelser var naturligvis besøg ved alle byens kendte monumenter og bygninger, og en dag kom nogle af os til at opleve en kæmpe folkekomsammen på pladsen foran Capitol for at hylde General Mac. Arthur. Han var af Præsident Truman blevet kaldt hjem fra sin kommando i Østen som chef for FN styrkerne i Korea efter uoverensstemmelser mellem præsidenten og ham om krigsførelsen i Korea. Det virkede, som om folkemængden mere delte generalens end præsidentens synspunkter i denne sag.

Inden vi kom til næste del af vores serie af kursus, hvor de fleste skulle til praktiske skydninger i Virginia, havde vi fra Søartilleriet modtaget signal om at flere af kvartermestrene var blevet forfremmet og således havde fået en bjælke mere på ærmerne, og at jeg var udnævnt til kaptajn-løjtnant. Min 28-års fødselsdag fejrede jeg med holdets officerer på et sted ved navn Qunset Inn lidt uden for byen. Her underholdt et fortræffeligt, kvindeligt orkester. I løbet af aftenen var der en af mine venner, der uden min viden fortalte orkestret, at jeg havde fødselsdag, så pludselig istemte det "Happy Birthday", mens dirigenten slog armene ud og udpegede mig som aftenens fødselar. Det krævede naturligvis drinks til orkestret. Hvad har man venner til?

Så kom tiden, da holdet minus mekanikerne og ingeniøren skulle til Fleet Air Defense Training Center, Dam Neck, Virginia for skydning mod luftmål i én uge med 20mm Oerlicon kanoner, som var velkendte hjemmefra, men som vi nu skulle prøve i en dobbeltaffutage, af hvilke vi også fik leveret et antal som våbenhjælp, og i den følgende uge med de dobbelte 40mm pjecer, vi i Washington havde hørt en del om.

Igen havde jeg mulighed for at vælge, hvordan vi kom frem og tilbage, denne gang efter forhandling med U. S. Navy. Da vi nu havde chancen, syntes jeg, at vi også turistmæssigt skulle prøve at få mest muligt ud af situationen. Jeg havde hørt om, at rederiet Old Bay Line opererede en rute mellem Washington DC og Norfolk, tæt på vores destination. På turen sydover startede

skibet om eftermiddagen og stod gennem Potomac flodens nedre løb og videre om natten i Chesapeake Bay. Så når man havde glædet sig over middagen i restauranten og nydt, hvad man ønskede i baren, kunne man finde sin køje i den bestilte kahyt, for næste morgen efter morgenmaden at stige i land i Norfolk. Nogle af de amerikanske venner, jeg havde fået, fortalte mig, da de hørte om vores valg af transport, at om bord på disse skibe skulle man passe på, for der opererede en del kvinder fra den "lette brigade". Jeg måtte naturligvis lade advarslen gå videre til mine rejsekammerater og anbefalede, at de holdt sig i skindet. Om bord observerede vi da også en flok af kvindeskønnen, men de var nærmest teenagers og så ganske uskyldige ud. Det kunne da umuligt være den "lette garde". Det viste sig da også, at det var et hold KFUK/YWCA-piger på udflugt. Da jeg senere fortalte de venner, der var kommet med den oprindelige advarsel, måtte de korrigerer og oplyse, at det vilde liv ganske vist fandt sted på nogle af det pågældende rederis skibe, men det var på specielle natte fra Washington ud på havet og retur om morgenen. Også denne oplysning måtte jeg da viderebringe til holdet, så ingen mistænkte det amerikanske KFUK for dobbeltspil.

Indledningen af vores luftmåls skydninger var ingen succes. For at udnytte den tid flyet, der trak slæbemålet, var i luften, engagerede hele batterilinjen med 5", 3", 40mm og 20mm i hvert løb, naturligvis med de sværeste kalibre med den længste rækkefølge først og derefter følgende ned til 20mm pjecerne, men ingen af vores folk fik under de første løb løsnet et skud. I et forsøg på at redde holdets ære, som jeg følte stod på spil, trådte jeg selv til som næste skytte, men med samme negative resultat, da målet ikke kunne ses på grund af de mange sorte sprængskyer fra 5" og 3" pjecernes granater, der med deres på den aftagende afstand løbende indstillede tidsbrandrør, der totalt skjulte målet. Så måtte jeg undskylde over for de første skytter og spørge vores amerikanske nabobesætninger, som vi havde set fyre lystigt løs, hvad de sigtede efter. Det var sprængskyerne fra 5" og 3" ammunitionen, viste det sig. Da vi først havde erfaret denne amerikanske procedure for anvendelse af nærluftværnsskyts i forbindelse med skyts af de lidt sværere kalibre, fulgte vi naturligvis eksemplet. Længe varede det derfor ikke, før vi ikke alene fik brugt den ammunition, der var sparet under de første løb, men også var ved at løbe tør, før vores sidste skytter kom til. Heldigvis var der så amerikanske nabobesætninger, der ikke havde fyret så kraftigt løs, der tilbød os noget af deres ammunition, så alle fik skudt, og succeskriteriet var åbenbart, at alle fik brugt den tildelte ammunition.

I weekenden mellem de to uger på Dam Neck tog jeg til Washington for at høre, hvordan det gik med dem fra holdet der og deres undervisning. Til turen derop tog jeg imod et tilbud fra en amerikansk søofficer, der samtidigt skulle den vej i egen bil, og det var jo en ekstra oplevelse. Efter at have konstateret, at det specielle kursus for de efterladte forløb planmæssig, kontaktede jeg marineattachéen, der orienterede mig om, at hele to danske kontraadmiraler, chefen for Søværnsstaben Nyholm og chefen for kystflåden Lundsteen om mandagen ville besøge skolen på Anacostia med de af holdet, der havde fortsat der, og den følgende onsdag ville komme på inspektion i Dam Neck. Jeg tog derfor mod admiralerne i Anacostia sammen med skolens ledelse og var med dem rundt, inden jeg returnerede med et DC 4 fly fra Capital Airlines til Norfolk og derfra videre med bus til Virginia Beach.. På den tid var der i Sydstaterne inklusiv Virginia en udpræget raceadskillelse. I busser var de bagerste sæder for sorte, de forreste for hvide, ligesom offentlige toiletter var opdelt ved skilte med angivelse "For Whites only" og "For Blacks". Som en slags protest med dette system og sympatitilkendegivelse med vore medmennesker af anden hudfarve satte jeg mig ned i den bagerste del af bussen fra Norfolk til Virginia Beach. Men da lærte jeg noget om negrenes værdighed. Af en kvinde blev jeg høfligt bedt om at sætte mig længere fremme i bussen. Så forstod jeg godt, at når de ikke måtte sidde forude, måtte jeg heller ikke sidde bagude.

På skolen i Dam Neck tog jeg igen imod de to danske admiraler og orienterede dem om holdets uddannelse der. Jeg tror, at besøget af de to kontraadmiraler fra Danmark var en opmuntring for holdet, og at det også gav os danskere på stedet lidt ekstra anseelse.

For afvekslingens skyld havde jeg arrangeret, at vi efter vores 14 dage i Dam Neck skulle returnere til Washington DC med en af de kendte Greyhound busser, hvilket også var en turistmæssig oplevelse.

Tilbage på skolen i Anacostia til den sidste lille uges tid af vores serie af kursus fik jeg besked på, at jeg selv i stedet for at rejse med holdet hjem umiddelbart skulle fortsætte på et 6-ugers kursus i Radiological Defense. At jeg af Søartilleriet/Søværnskommandoen blev sendt på et sådant kursus kræver nok for eftertiden lidt forklaring. Efter den militære anvendelse af giftgas under 1. verdenskrig måtte man i dansk forsvar naturligvis træffe forholdsregler med hensyn personellet beskyttelse mod sådan fremtidig anvendelse. I Søværnet blev denne opgave pålagt Søartilleriet, der kom til at forvalte både materiel, uddannelse og løbende opfølgning af udviklingen på dette område. Således blev der i mellemkrigsårene i Søartilleriets regi opført et

Gasbeskyttelsesmagasin med en kemiingeniør som daglig leder, hvor der bl. a. var etableret øvelsesbaner for personellets brug af gasmasker. Nu var der til djævelskaben med risiko for anvendelsen af giftgas med atombomben kommet et nyt kompleks af beskyttelsesproblemer, som i første omgang i vort søværn blev kædet sammen med gasbeskyttelse og dermed kom under Søartilleriets regi.

Med fortsat ansvar for holdet og dets hjemtransport fik jeg bestilt biletter med skib fra Holland-America Line til Rotterdam og derfra videre med tog til København. Så tog jeg afsked med gutterne og overdrog det videre ansvar til den kystkaptajnløjtnant, som fra starten havde været et loyalt og værdsat medlem af holdet.

Going West

Det kursus, som jeg nu skulle på, var i San Francisco, og da det skulle starte få dage efter vor afslutning i Washington sidst i maj, havde U. S. Navy booked mig på fly fra Washington dertil..

Ved afrejsen fra Washington Air port havde jeg en pudsigt oplevelse. Jeg var i uniform og i herretoiletet spurgte vagten mig venligt om hvilket land, jeg kom fra. Da jeg svarede Danmark, var hans reaktion, at han troede, at alle officerer i den marine var admiraler. Da jeg lidt forundret afæskede ham en forklaring, kom det frem, at han for nylig havde haft samtidigt besøg af hele tre danske admiraler. Så gik det op for mig, at de to af dem havde været på vej til besøget i Dam Neck, og at den tredje havde været vor marineattaché, der havde fulgt dem på vej. Jeg forklarede ham, at han ved et besynderligt sammentræf på en gang havde set tre af vor flådes daværende i alt fire kontraadmiraler, og at vi derudover kun havde en viceadmiral som chef for flåden. Jeg ved ikke om han troede på mig, men det var jo den skinbarlige sandhed.

Videre gik det så med en af flyteknikkens den gang seneste vidundere, en DC 6 med trykkabine fra United Air Lines. I brochuren om bord kunne man læse, at flyet takket være trykkabinen fløj højt og roligt over alle de rystelser, man udsattes for i de lavere luftlag. Det var nu ikke helt i overensstemmelse med sandheden, for da vi efter en mellemlanding i Chicago passerede Rocky Mountains, fik man en tydelig fornemmelse af, at betegnelsen Rocky for denne gevaldige bjergkæde også karakteriserede luftlagene over bjergtoppene, selv deroppe, hvor fly med trykkabiner skulle være hævet over vejrmæssige rystelser. Men flyet var alligevel en virkelig positiv oplevelse. Det var i den bagerste del indrettet med en "lounge bar", hvor

passagerene, der jo den gang alle var på én klasse (1.ste!) kunne gå hen og få sig en drink og en snack, og sludre lidt med andre passagerer, der var fundet bagud. Naturligvis kunne man også blive siddende på sit sæde og blive betjent i alle måder, men den ekstra mulighed for at kunne bevæge sig rundt og nyde betjening og selskabelighed i en dertil indrettet del af flyet, forekommer det mig, er et beklageligt afsluttet kapitel i flytransportens historie.

Det var blevet mørkt, da vi i klart vejr lagde an til landing i San Francisco, så på vejen ned kunne vi fra flyet kunne nyde synet af byen og området med millioner af lys. Første nat var der bestilt hotelværelse til mig, da jeg først næste dag skulle melde mig på Naval Station Treasure Island, hvor kursus skulle afholdes, og hvor jeg skulle indkvarteres.

Treasure Island er en kunstig, flad ø frembragt ved opfyldning sidst i 1930'erne for at huse en verdensudstilling, og den blev derefter overtaget af U. S. Navy. Den er beliggende i San Francisco Bay tæt nord for Yerba Buena Island og ved dæmning forbundet med denne klippeø, der forbinder de to dele af broen mellem San Francisco og Oakland på bugtens østside. På Yerba Buena Island er der til- og afkørsler fra broen, og dermed også forbindelse til og fra Treasure Island. Fra det værelse, hvor jeg sammen med en amerikansk søløjtnant blev indkvarteret, var der udsigt til den berømte Golden Gate Bridge, og i samme retning sås fangeøen Alcatraz Island.

Kursus, som startede næste morgen havde omkring 40 elever, størsteparten officerer fra alle amerikanske værn plus en enkelt civil amerikaner. Dertil kom tre franske søofficerer og fra Danmark, foruden mig selv en premierløjtnant fra ingeniørtropperne, som jeg ikke tidligere havde truffet. Det viste sig hurtigt, at kursus glædeligt ville komme til at ligge på et efter amerikanske forhold ret så højt et niveau. Vi fik fra starten udleveret omfattende instruktionsbøger i matematik og fysik, da undervisning i disse videnskaber skulle lede til, at vi forstod omfanget af de forskellige virkninger af atombomber af forskellig størrelse og anvendt på forskellig måde og af de da under udvikling værende brintbomber. Derudover havde vi naturligvis også undervisning i såvel kollektiv som individuel beskyttelse mod virkningen af sådanne våben og i hjælp til ofrene for deres anvendelse. Med geigertællere arbejdede vi feltmæssigt med sporing og lokalisering af radioaktive kilder, alt mens vi selv konstant bar dosimetres, der heldigvis efter kursus' afslutning for alle viste, at ingen af os havde været udsat for skadelig radioaktiv påvirkning.

Hvad angår den teoretiske del af kursus, var min baggrund med dansk matematisk-naturvidenskabelig studentereksamen, suppleret med undervisningen på Søofficersskolen i

matematik og fysik, hvor vores lærere i disse fag begge kom fra Niels Bohr instituttet, en stor fordel. Under vores drøftelser i pauser fandt jeg ud af, at de fleste af mine amerikanske holdkammerater i større udstrækning var på bar bund. Når jeg efter bedste evne søgte at give dem lidt assistance, gav de med stor taknemmelighed udtryk for, at jeg måtte have en University Degree i både matematik og fysiks, udover den jeg efter deres mening givetvis også måtte have i engelsk for at kunne følge dette kursus. Det var en indikation af, at man fra ledelsens side tog den videnskabelige del af kursus ret så alvorligt, at vi en dag blev kørt over til Oakland University, der var kendt for forskning inden for atomfysikken. Der blev vi orienteret om deres forskning og fik demonstreret deres cyklotron.

Sammen med vores holdofficer kom jeg også til at besøge et andet af områdets berømte universiteter, Stanford University. En dag fortalte han mig, at han som aftenjob på dette universitet var involveret i et hold, hvis studier skulle føre frem til, at de kunne få en Doctor Degree in Education. Derfor skulle de også vide noget om uddannelsessystemer i andre dele af verden. Kunne han få mig til at komme derud samme aften og fortælle om uddannelsen i Danmark? Med nogen betænkelighed indvilgede jeg, ikke mindst på grund af det korte varsel, men det skulle dog på sin vis blive en fordel.

Da vi om eftermiddagen var færdig på Treasure Island kørte jeg med ham til Stanford University, og på turen måtte jeg forberede mig lidt på, hvad jeg kunne fortælle de vordende doktores i undervisning om uddannelser i Danmark. På bagsiden af en konvolut fra et brev, jeg samme dag havde modtaget hjemmefra, fik jeg inden vi nåede frem griflet ned en slags disposition. Vi ankom til aftenens første forelæsning, hvor en philippiner monotont og med udpræget accent læste op af et langstrakt, maskinskrevet manuskript om de uddannelsesmæssige forhold i sit hjemland. Man kunne næsten høre et lettelsens suk fra forsamlingen, da han langt om længe sluttede sin oplæsning.

Efter en kort pause blev det så min tur. Efter at have præsenteret mig og fortalt, hvorfor jeg for tiden var på disse kanter, startede jeg med at beklage, at jeg ikke havde haft tid til at forberede mig så godt som min forgænger, da det først var midt under dagens undervisning på Treasure Island, at vores holdofficer, som de jo kendte, havde shanghaget mig til at møde op for at fortælle om uddannelsesforløb i Danmark. Mit "manuskript", forklarede jeg, havde jeg derfor med forhånden værende midler måttet udarbejde i bilen på vej til universitetet. Da jeg så holdt konvolutten op, så alle kunne se mit forarbejde, følte jeg, at jeg havde forsamlingen med mig,

ikke mindst takket være modsætningen til min philippinske forgænger. Ved hjælp af skematisk skitsering på lokalets store tavle fik jeg så inden for rimelig kort tid forklaret, hvordan man i Danmark fra skolestart i 6-7-årsalderen kunne uddanne sig trinvist op til og med universitetsniveau. Alle syntes at være tilfredse og ret så imponerede over det danske system, og da vores holdofficer bagefter kørte mig tilbage til Treasure Island, takkede han mig for denne min første og eneste optræden som forelæser på et universitet.

Men i øvrigt var der nok andet at tage sig til i den spændende by uden for undervisningstiden. Der var de berømte Cable Cars, hvormed man kunne komme op til højderne med Knob Hill og dets restauranter med udsigt over byen og dens omgivelser i alle retninger, der var det fascinerende China Town og så Fisherman's Wharf tæt ved syd enden af Golden Gate Bridge. Mod vest var der også en badestrand ud til Stillehavet, men den besøgte jeg nu kun en enkelt gang. Der var køligt og blæsende, så det havde sin begrundelse, at de indfødte betegnede San Francisco som byen med naturlig air condition. De californiske strandglæder skal man søge længere syd på i den lange stat. Heldigvis var der blandt fritidsfaciliteterne på Treasure Island en 50-meters swimming pool med tilhørende sauna og solarier, så der fik jeg styret min lyst til svømning og nåede takket være solarierne at blive godt solbrændt. Venner, jeg mødte efter hjemkomsten til Danmark, sagde også, at man kunne se, at jeg havde været i Californien, så solbrændt jeg var. I overensstemmelse med sandheden måtte jeg så svare, at der var godt med solarier der, hvor jeg havde været.

De offentlige transportmidler var rimeligt gode. Mellem Treasure Island og nærbanestationen på Yerba Buena Island var der shuttle buses, og fra nærbanens terminal i San Francisco var der visse busforbindelser og ikke så langt til de Cable Cars, der kunne bringe en op til højderne. Men overalt i USA var allerede på det tidspunkt den personlige bil det foretrukne transportmiddel. Det havde vi erfaret straks i Washington DC, hvor vi måtte trave meget rundt, og hvis vi ind imellem spurgte folk om vej straks fik stillet spørgsmålet: "Where have you parked your car?" så man kunne forklare os, hvordan vi derfra kom til vores destination. Så allerede der havde jeg tænkt på lejlighedsvis at leje en bil, men dansk kørekort talte den gang ikke i USA, så man skulle have et amerikansk. Jeg meldte mig så til teoriprøven, som bestod i en lang liste af "multi-answers questions". Den klarede jeg uden større vanskelighed, og den var forudsætning for, at man kunne gå videre med den praktiske prøve. Så langt fik jeg imidlertid ikke tid til at komme i Washington DC, og da færdselsreglerne i USA varierer lidt fra stat til stat,

måtte jeg i Californien aflægge ny teoriprøve efter samme system. Listen af spørgsmål og de ud for hver til afkrydsning angivne tre svarmuligheder var naturligvis lidt anderledes end, hvad jeg tidligere havde prøvet, og selv om man godt kan bestå med en mindre fejlprocent, nåede jeg igennem uden fejl. Videre gik det så til den praktiske prøve i San Franciscos tæt trafikerede, stejle gader. Det vanskeligste ved prøven var, at selv om man ved hvert sving eller skifte af vognbane naturligvis skulle bruge afviserblink, så var det påbudt, at man også med venstre arm ude af vinduet skulle markere sin hensigt: udstrakt for venstre drejning, cirkelbevægelser med uret med opstrakt hånd for højredrejning og bagud sving med nedad hængende underarm for reduceret fart og stop, selv om bilerne jo også var forsynet med stoplygter.

Med prøven vel overstået fik jeg udstedt det ønskede førerbevis, og kunne derefter nogle gange i lejet bil være uafhængig af de offentlige transportmidler, når i fritiden afveksling fra tilværelsen på Treasure Island fristede. Men megen fritid blev naturligvis også tilbragt på basen, bl. a. i officersklubben, hvor en gang om ugen et antal yngre damer mødte op som en slags "hostesses" i al ærbarhed. Jeg fik indtryk af, at dette arrangement var opstået under 2. verdenskrig til støtte og opmuntring for de kæmpende og så levede videre efter krigen. Ja, Koreakrigen fandt jo også sted på denne tid, selv om vi ikke på Treasure Island mærkede meget til den.

En af de første gange jeg deltog i en sådan aften, var der en af værtinderne, der i særlig grad kastede sin interesse på mig, nok fordi jeg kom så langt borte fra som fra det lille land Danmark i fjerne Europa. Hun hed Frances og fortalte, at hun som fraskilt med et par små tvillinger boede i et sydligt område af byen hos sine forældre. Senere blev jeg inviteret derud, blev hjerteligt modtaget af pigens forældre og af tvillingerne, der var en 3-4 år. Området, hvor de boede, var et typisk amerikansk villakvarter med frit udsyn mellem haverne. Faderen var urmager med forretning og værksted et sted i byen og moderen vist nok hjemmegående. Besøget førte videre til, at jeg en følgende weekend blev inviteret på en længere biltur sydover sammen med Frances, moderen og en af dennes veninder. Turen gik til Santa Cruz og videre til Monterey og Carmel, så vi fik set en mængde store søløver på klipper ud for kysten, nogle af disse lokaliteter og adskillige mindelser om den tid, hvor der her havde været spanske settlements før Californien blev etableret som en amerikansk stat.

En senere weekend var jeg med Frances og hendes forældre nordpå over Golden Gate Bridge til nogle af deres venner, der havde et sommerhus ved en sø i de store skovområder, hvor

stammerne på nogle af kæmpefyrretræerne bliver så store, at man i et af dem, som vi så, ved foden havde udhulet en passage, som en bil kunne køre igennem.

Da der den gang næppe var så mange danske, der som min kollega fra ingeniørtropperne og mig, der i en slags officielt øjemed kom helt til Californien, følte jeg, at jeg måtte kontakte den på stedet værende, udsendte danske konsul og fortælle ham om vores tilstedeværelse og vort kursus. Det var han meget taknemmelig for, og en aften senere blev ingeniørløjtnanten og jeg inviteret ud til en hyggelig barbecueaften i haven hos ham og hans kone.

Vores interessante 6-ugers kursus sluttedes med diverse prøver, og eksamensbevis blev udstedt. For indviede fremgik det af beviserne, hvordan man havde klareret sig til de afsluttende prøver. Der anvendtes en skala inddelt i terminologi. Jeg var så heldig at få topbetegnelsen ”With Credit”, derefter var der et par andre positive og lidt mindre positive betegnelser indtil skalaen sluttede med ”Passed”. Desuden fik vi to danske officerer, og formentlig også de tre franske, regulære bedømmelser efter det i U. S. Navy anvendte system på linje med amerikanske officerer. Jeg er sikker på, at det var de bedste bedømmelser jeg opnåede i hele min karriere både før og efter. Min beskedenhed får mig til kun at citere de sidste par linjer af den verbale del af bedømmelsen, da disse ikke mindst går på vort eget Søværn: ”It is considered that his performance of duty while attached to this command reflects great credit on this officer and upon the efficiency and traditions of the Danish Navy.”

Sidste dag inden min afrejse fra den pragtfulde tid i Californien havde jeg igen lejet bil og kørte ud til Frances for at sige farvel til hendes forældre og takke dem for deres gæstfrihed, sige farvel til tvillingerne og for at tage Frances med ud på en afskedstur i byens natteliv. Denne tur, som skulle have været ren fornøjelse, endte tragisk, da det gik op for mig, at Frances havde lagt meget mere end jeg i vores forhold. Vel havde vi haft det herligt sammen og ind imellem udvekslet kys og kram, men jeg havde ikke lagt skjul på, at jeg var forlovet, og bar hele tiden min forlovelsesring. Alligevel viste det sig, at hun alvorligt havde drømt om en fælles fremtid for os, og det smertede mig dybt, da jeg måtte gøre hende klart, at jeg ikke havde haft samme drøm. Lidet hjalp det, at jeg forklarede hende om alle de praktiske forhindringer, der ville ligge i vejen for et varigt samliv mellem os, og som ville medføre så store vanskeligheder, at de uvægerligt med tiden ville ødelægge selv det bedste forhold.

Going East

Efter en sidste overnatning på Treasure Island var det så afsked med San Francisco. Jeg havde fået bestilt billet med tog til Washington DC, hvor jeg skulle aflægge en sidste rapport til Marineattachéen. Første del af rejsen var med et tog benævnt The California Zephyr, der kørte en tredages tur med to overnatninger mellem Oakland og Chicago. Køreplanen var tilrettelagt således, at man i dagtimerne kørte gennem de mest naturskønne områder, mens de mere trivielle landskaber passeredes om natten. Således kørte vi første dag op gennem Feather River Canyon forbi Californiens hovedstad Sacramento og videre gennem Sierra Nevada Mountains. Dette imponerende natursceneri kunne nydes fra en af togets "Vista Domes", udsigtskabiner på toppen af en del af togsættets vogne, hvor man fra sin normale, reserverede plads kunne gå op når som helst og finde sig en plads, hvorfra der gennem glastag og sidevinduer var fuldt udsyn til de bjergformationer og floddale, man passerede. Naturligvis var toget også udstyret med spiseafsnit, både for lette måltider og forfriskninger og for større måltider.

Første nat kørte vi gennem Nevada ind i Utah, hvor vi næste morgen kom til Salt Lake City. Jeg havde plads i den billigste form for sovevogn. Den bestod af en midtergang med afsnit på hver side, hvor passagererne to og to sad over for hinanden i brede sæder. Når man blev enige om, at det var sengetid, fik man togpersonalet til at skyde de to sæder og deres ryglæn sammen til en underkøje og fik overkøjen, der om dagen med bunden udad var klappet op mod taget over vinduet, klappet ned. Der var gardiner for hver soveplads. Inden man gik til køjs, tog man skoene af, kravlede så ind i sin køje, trak gardinerne for og halvt siddende, halvt liggende klædte man om for natten.

Fra Salt Lake City gik det på anden dagen videre gennem nye, imponerende naturområder ind i Colorado, hvor vi kørte gennem Rocky Mountains for sidst på dagen at nå Denver. Om natten fortsatte vi så gennem Nebraska og Iowa, hvorfra vi om morgenen kørte ind i Illinois og midt på dagen nåede frem til endestationen Chicago. Fra Chicago tog jeg med nattog til Washington DC, og på denne tur flottede jeg mig ved at opgradere min sovevognsplads af samme type, som på California Zephyr til næste trin på skalaen, et Roomette, hvor man havde hele sit lille afsnit for sig selv uden overkøje.

I Washington DC var jeg på ambassaden og fortalte marineattachéen om forløbet af mit kursus, overnattede på hotel og rejste næste dag med tog til New York. Her var der bestilt værelse til mig på Hotel Statler, tidligere kendt som Hotel Pennsylvania, hvor Glenn Miller før

2.verdenskrig havde spillet med sit orkester og da havde komponeret melodien "Pennsylvania Six Thousand Five Hundred", inspireret af hotellets telefonnummer.

Min sidste tjenstlige handling i USA var straks efter ankomst til New York at tage til Third Naval Distrikts HQ for at melde fra, hvorefter jeg havde "fri manøvre" i to dage indtil afsejling af det skib, som jeg havde bestilt plads på. Derfor fik jeg set en del af byen, var en tur oppe i Empire State Building og overværede en aften det store show i Radio City Music Hall.

Atlanten, England, Nordsøen, Danmark

Min hjemrejse over Atlanten fandt sted med United States Lines' daværende flagskib S.S. *America*, et efter mine begreber og vel også efter datidens forhold imponerende skib. Ganske vist var det ikke helt på størrelse med de engelske *Queen Mary* og *Queen Elizabeth* og havde ej heller samme topfart, men hvad angik luksus for passagererne på 1. klasse, er jeg overbevist om, at det ikke stod tilbage for disse to. Dertil kom, at med den mere beskedne topfart på 23 knob i forhold til deres 33 knob, havde vi et par ekstra døgn til at nyde denne luksus. Desuden var vi jo begunstiget af årstidens normale milde og rolige vejr, så en del af dagtimerne kunne tilbringes på promenadedækket, enten henslængt i en deck chair eller daskende lidt rundt.

Lidt sportslig ydelse blev det også til udover ture i skibets swimming pool, da jeg meldte mig til en bordtennisturnering. Nu havde jeg fået en smule træning på vejen til USA ved at spille nogle gange med *Stavangerfjords* kaptajn Bjørnstad, så det lykkedes mig at nå frem til finalen, hvor jeg dog blev slået. Anden form for motion var der at hente om aftenen, når det store skibsorkester spillede op til dans. Der havde jeg en nogenlunde fast partner, da jeg en af de første dage om bord havde stiftet bekendtskab med en sød pige, Carolyn, der med sin mor var taget på en Europa tur. Heldigvis, vil jeg sige, var hun gift, selv om manden var efterladt i USA, så der var ikke samme risiko for misforståelser mellem os, som det så sørgeligt havde vist sig at være mellem Frances og mig.

På passagerlisten opdagede jeg, at en af mine medpassagerer var den fra Stillehavskrigen kendte Admiral Halsey, der grundet alfabetet stod på listen tæt ved mig, kun adskilt af et par mr. og mrs. Hamilton, som jeg ikke nåede at stifte bekendtskab med. Jeg følte, at da vi nu rejste i samme skib, burde jeg som dansk søofficer, der havde nydt godt af uddannelse i USA, aflægge ham visit. Følgelig trak jeg i uniformen og lod gennem stewarderne forespørge, om jeg kunne få foretræde. Han havde selvfølgelig sin egen suite om bord. Svaret var positivt, og jeg havde en

interessant, men selvfølgelig kortvarig samtale med ham. Efter at have præsenteret mig indledte jeg med at give udtryk for min beundring for hans indsats i Stillehavet under 2.verdenskrig, og fortalte derpå, at jeg returnerede til Danmark efter flere lærerige kursus ved U. S. Navy. Det måtte jeg så efter hans opfordring fortælle lidt om, hvad han tilsyneladende lyttede interesseret til og takkede for besøget, så jeg kunne trække mig tilbage.

Det var sidste gang jeg var i den amerikanske, kakifarvede uniform. Men i øvrigt var der sandeligt stil over påklædningen om bord. Til middagen og den efterfølgende underholdning og dans var de fleste mænd i dinner jacket/smoking og damerne i selskabskjoler. Heldigvis havde jeg medbragt min året før i England syede smoking, som jeg her fik god brug for.

Turen til England gik via anløb af naturhavnen Cobh i det sydlige Irland, hvor vi blot lå stille i bugten, mens de passagerer, der skulle af der, blev afhentet af en lille passagerbåd og bragt i land i den nærliggende by Cork. Derpå sejlede vi videre til næste station, Le Havre, hvor vi gik til kaj, og efter et kort ophold fortsatte over den Engelske Kanal og sluttede den herlige sejlads i Southampton.

Min engelske veninde Joyce, som jeg havde været i kontakt med og fortalt om min ankomst til England i Southampton, mødte mig til min glædelige overraskelse der. I hendes nyanskaffede, lille bil kørte vi så til familien Cladingbowl i Portsmouth, hvor der var tid til en dag sammen Joyce og Trevors forældre, han selv var ude at sejle, hvorefter jeg måtte videre med tog til London. Der var der endnu et besøg at aflægge hos marineattachéen, men også et par fridage inden den planlagte rejse fra Harwich til Esbjerg og videre til København. Carolyn og hendes mor var også i London som første stop på deres Europatur, og jeg havde lovet Carolyn, at vi skulle mødes der. Sammen var vi derfor på årets store udstilling benævnt Festival of Britain og til eftermiddagste i restauranten på Hotel Waldorph, inden vi tog endelig afsked med hinanden.

På skibet til Esbjerg mødte jeg en engelsk pige, Eileen, med det gode danske efternavn Sørensen. Hendes far var dansk, moderen engelsk, og han var direktør for selskabet Store Nordiskes afdeling i England. Hun var på vej til at besøge sin farbror, den daværende direktør for Landmandsbanken, den senere Danske Bank. Det blev indledning til et venskab, der varede lige til hendes død.

Bryllup

Ved min hjemkomst viste det sig, at Lykkes mor havde planlagt, at Lykke og jeg skulle holde bryllup kort efter. Det var noget af en overraskelse. Vel havde vi været forlovede et par år, men vi havde ikke drøftet tidspunkt for bryllup. Den 2-værelses ungarlejlighed i Rævegade, Nyboder, som jeg havde i fremleje af min ældre kollega Palle Corfitsen, var med dens mangel på tidssvarende faciliteter bestemt uegnet til at stifte familie i, og boligsituationen var den gang sådan, at det var uhyre vanskeligt at finde et alternativ. Mens jeg havde været i USA, var Lykkes mor, der var blevet enke efter sin anden mand, flyttet fra sin lejlighed i Bergen til en lejlighed i den ejendom, som hun i en årrække havde ejet på Østersøgade i København.

Hvorfor Lykkes mor følte, at nu skulle der holdes bryllup, var også lidt af et mysterium. Indtil da havde hun ikke været særlig positiv over for sin datters forbindelser med mig. Måske hang hendes sindelagsskift sammen med, at hun var lidt af en snob og følte, at da Søværnet nu havde sendt mig på kursus både på østkysten og vestkysten af USA, hvilket den gang føltes meget længere væk end senere hen, og da jeg nu var blevet kaptajnløjtnant, var jeg måske trods alt et acceptabelt parti for hendes datter. Så nu gjaldt det om at slå til. Jeg ved det ikke, men Lykke, der netop havde afsluttet sin 3-års uddannelse som sygeplejerske, syntes også opsat på ideen, så jeg følte, at som forlovet kunne jeg ikke fremføre mine betænkeligheder.

Så bryllup blev der, i Holmens Kirke ved Børge Ørsted, og med efterfølgende middag i lejligheden på Østersøgade for en lille sluttet kreds, primært udvalgt af Lykkes mor. Lejligheden i Rævegade havde jeg trods den korte tid til rådighed fået shinet lidt op, så værelse nummer to, som jeg ellers havde anvendt som en slags pulterkammer, var blevet til et primitivt soveværelse, men ideel var den langt fra.

Helt galt blev det, da Lykke blev gravid, hvilket ikke var planlagt, og fødsel forventedes sidst i juni 1952. Så jagt på en mere egnet bolig intensiveredes, men let var det ikke. Grundet boligmangel, blev folk boende i deres lejligheder, og det var beskedent med nybyggeri. Vi fandt frem til et byggeri i Humlebæk, men der viste sig, at man for at kunne få en af de nye lejligheder, når bygningerne var færdige, skulle man i henhold til kommunens vedtægter have mindst to børn. Trods min højst beskedne egenkapital blev muligheden for at få bygget eget hus også undersøgt. Vi fandt frem til en arkitekt Brøckner Nielsen, der havde tegnet et halvanden etages, prisbilligt hus i gasbeton, hvilket kunne fås med langvarige, lavtforrentede, statsgaranterede lån og med beskeden kontantbetaling. I det statsgaranterede finansieringsskema, var der inden for

totalprisen på 60.000 kroner afsat 10.000 kroner til køb af grund, men alle de grunde, vi så på i området nord for København, kostede to til tre tusind mere. Denne merpris skulle i givet fald udredes oven i eget indskud. De ekstra penge havde jeg ikke, og et forsøg på at få Lykkes mor til at hjælpe mislykkedes til trods for, at hun ikke manglede pengene. Den gode Brøckner Nielsen, som naturligvis gerne ville opføre flest muligt af sin boligtype, fortalte, at han havde flere grunde til 10.000 kroner på hånden, men det viste sig, at de alle var nye udstykninger i mindre tillokkende egne, så det opgav vi.

Følgelig var vi tvunget til at acceptere fortsat at blive boende i den toværelses i Rævegade, også efter at Lykke var nedkommet med vores søn, der blev døbt Peter. Det blev først hen på eftersommeren i 1952, at det lykkedes at finde en mere egnet bolig. Det blev et rækkehus i Nærum i et kvarter med afvekslende rækkehuse og 3-etagers ejendomme, tegnet af den da berømte arkitekt Suenson for Almennyttigt Boligselskab. Det var en stor lettelse, og da indskuddet var noget nær, hvad der kontant skulle udredes for et Brøckner Nielsen hus efter standard finansieringen, blev bebyggelsen ikke befolket af husvilde med offentlig støtte.. Eksempelvis flyttede Søartilleriets overingeniør ind i en lejlighed i en etageejendom ved siden af den kæde på fem rækkehuse, som vi flyttede ind i.

Tilbage som sagsbehandler ved Søartilleriets Materielsektion

Efter hjemkomst fra kursusopholdet i USA fortsatte jeg i Søartilleriets Materielsektion, hvor jeg jo kun havde nået at gøre få måneders tjeneste, inden turen gik til USA. Men allerede før denne afbrydelse, som selvfølgelig var relateret til arbejdet, var en stor del af aktiviteten fokuseret på udvælgelse, modtagelse og anvendelse af amerikansk våbenhjælp, hvortil kom etableringen af de nye forter på Stevns og Langeland og færdiggørelse af det af tyskerne påbegyndte Bangsbofort ved Frederikshavn.

Kystbefæstningen, som da var en med Kystflåden sideordnet organisation, havde det overordnede ansvar for både de hidtidige og de nye forter, herunder også Bangsbofort. Dertil kom ansvaret for de øvrige af tyskerne under besættelse anlagte kystbatterier, hvor Søartilleriet tog sig af kanon- og ildledelsesmateriellet. Således kom pjecer med kanoner af kaliber 15 cm fra tidligere tyske anlæg til at udgøre hovedarmeringen på Stevnsfort og Langelandsfort, og 10,5 cm

luftværns pjecer, der blev opstillet på Middelgrundsført, Flakfört og Kongelundsfört blev ligeledes hentet fra tidligere tyske installationer, bl. a. fra det stort anlagte Hanstedbatteri.

Dette batteris hovedarmering på fire pjecer med kanoner af kaliber 38 cm udgjorde et særligt problem. En kort overgang havde der været luftet en ide om at etablere et batteri med disse pjecer på Møen, men erkendelse af omkostningerne ved et sådant projekt bevirkede, at idéen aldrig førte til konkret planlægning. Der, hvor pjecerne stod intakte og funktionsduelige, fandt man ikke, at de naturligt kunne indgå i forsvaret af Danmark, mens man til gengæld forudså, at de i værste fald kunne skade landet. Hvis invasionsstyrker fra øst efter krigsudbrud nåede op gennem Jylland og satte sig i besiddelse af Hanstedbatteriet, kunne fjenden anvende det intakte batteri mod allieret, søbåren undsætning. Det bestemtes derfor først på året 1952 at uskadeliggøre kanonerne. I Materielsektionen havde vi regnet med, at vi kunne få assistance fra Hærens ingeniørtropper, som vi vidste rådede over de forholdsvis nymodens hulladninger med rettet sprængvirkning. Vi havde tænkt, at en sådan sprængladning placeret på kanonløbet kunne skabe et hul i den forreste del af kammeret, der hvor drivladningen ved skudafgang sætter projektilet i fart. Derved ville kanonerne blive ubrugelige.

Chefen for Materielsektionen, orlogskaptajn K. O. Knudsen havde med Jyske Ingeniørregiment aftalt, at de ville sende et detachment til stedet, som vi så skulle møde der for at få udført det planlagte. Så som 'troldmandes lærling' rejste jeg med ham til Hansted, hvor en kvartermester af Kystbefæstningen var stationeret som tilsynsførende. Der mødte vi som aftalt et mindre hold fra de jyske ingeniører, der dog ikke havde medbragt hulladninger, da de i første omgang kun havde tænkt sig at rekonoscere. Da de hørte, at der i magasiner under hver kanonstilling var ammunition til kanonerne, blev de så betænkelige ved opgaven, at de trods de tykke betonvægge, der adskilte kanoner og magasiner, ikke turde love at anvende hulladninger som påtænkt, før ammunitionen var fjernet. Fjernelse og destruktion af ammunitionen var naturligvis også planlagt, men det var en kæmpeopgave, der ville tage meget lang tid, og demolering af kanonerne skulle ske her og nu.

Men Knudsen var ikke rådvild. Kunne vi ikke få sprængt de ønskede huller i kanonerne, kunne de formentlig blive skabt af en skæreblander, ræsonnerede han. Kontakt til en smed i Thisted resulterede i, at denne nok mente at kunne klare opgaven og kunne gå i gang den følgende dag. Med denne aftale rejste Knudsen retur til Søartilleriet og overlod det til mig at overvåge, at opgaven blev løst. Bevæbnet med skæreblander og godt med gasflasker gik smeden

som aftalt i gang fra morgenstunden, siddende over skrævs på den første af kanonerne. Det tog ham hele dagen at få skåret det ønskede hul. Der var langt fra overfladen ned til det indre kammer, og gang på gang blev det påbegyndte hul fyldt med slagger, som måtte fjernes med mejsel og hammer, før skærebrænderen kunne komme i gang igen. Sidst på eftermiddagen, da han var nået igennem, spurgte den kvikke smed mig, om ikke samme effekt kunne opnås med et hul på siden af kanonen på samme sted ud for kammeret, hvilket jeg kun kunne bekræfte. Aftalen blev så, at han næste dag skulle sætte sit angreb på de følgende kanoner ind fra siden, så slaggerne kunne løbe ud af sig selv. Når Knudsen fra starten havde anvist at skabe hullet for oven, hang det sikkert sammen med, at det i feltartilleriet i forladekanonernes tid var skik, at når man ved hastigt tilbagetog måtte efterlade kanoner, så ubrugeliggjorde man dem ved fornagling, dvs. man bankede en tilspidset nagle ned i det tynde fængrør på overkant af kanonen, hvor igennem kanonladningen ellers antændtes.

Smedens idé virkede fortræffeligt. Kanon nummer to var klaret næste formiddag, og derefter gik det endnu hurtigere, så nummer tre og fire var færdigbehandlet om eftermiddagen. Så kunne jeg returnere til København ad samme vej, som vi var kommet, nemlig med den daværende jernbane nord for Limfjorden mellem Thisted og Aalborg og derfra med DFDS' natsejlad til hovedstaden. Efter min og manges mening var det et stort tab, da denne bekvemme natforbindelse med skib og den tilsvarende mellem København og Aarhus blev nedlagt.

Tilsvarende som man ville undgå, at en eventuel besættelsesmagt skulle have mulighed for at anvende et intakt Hanstedbatteri, fokuserede man også på andet af forsvarets materiel. Vel var det lykkedes 29. august 1943 ved hjælp af de dertil medgivne sprængladninger at sænke en stor del af flådens skibe, så de ikke intakte kom i besættelsesmagts besiddelse, men meget andet anvendeligt materiel faldt da i tyskernes hænder, f. eks. kanoner fra de bjergede skibe og fra kystforterne og den til disse i magasiner opbevarede ammunition. Derfor blev der ved Søartilleriet udviklet og på skydeterrænet ved Aflandshage på Amager afprøvet sprængladninger, der ved anbringelse og antændelse i kanonernes kamre ville deformere og ubrugeliggjøre kanonerne. Sådanne ladninger blev følgende medgivet skibene i tilgift til ladningerne til sænkning af eget skib og distribueret til kystforterne, og proceduren var forholdsvis simpel.

Mere kompliceret var det med hensyn til uskadelliggørelse af beholdningerne af ammunition i magasiner i land. En hurtig uskadelliggørelse af sådan ammunition kan egentlig kun ske ved at sprænge beholdningerne i luften, men en sådan aktion måtte i givet fald ikke medføre

civile skader eller egne tab. Nu fandt denne planlægning sted samtidigt med, at man efter den såkaldte Holmen katastrofe, hvor i november 1951 11 søminer på Søminevæsnets værksted på Nyholm ved en brand sprang i luften med tab af mennesker og store skader til følge, naturligt medførte megen selvvransagelse og deraf følgende omfattende revision af opbevaringsforholdene for alt sprængstofholdigt materiel. På en måde gik disse to tiltag hånd i hånd. En del af vores ammunitionsmagasiner lå så tæt på bebyggelse eller alfar vej, at de blev opgivet og rømmet. I andre magasiner reduceredes den maksimale mængde af opbevaret sprængstof og nye magasiner i skove fjernt fra bebyggelse og offentlige veje blev opført til sikker opbevaring af miner og ammunition. I disse sidste kunne i hvert tilfælde magasiner med indhold demoleres ved sprængning uden alvorlig skade på omgivelserne.

Heldigvis bød tjenesten dog på andre, mere konstruktive opgaver. Som allerede nævnt var der omfattende opgaver i forbindelse med nye og ældre kystforter, hvortil kom etablering af den nye Artilleriskole Sjællands Odde (ASO). Desuden var der naturligvis rigeligt med opgaver i relation til armeringen i flådens eksisterende og projekterede skibe. Således var der allerede i 1948 indgået en kontrakt med det svenske firma Bofors om levering af et større antal nyudviklede 40mm luftværnskanoner med betydeligt større effekt, end de i 1930'erne af firmaet udviklede 40mm kanoner, som i forskellige pjecetyper havde fundet kolossal udbredelse i de allieredes flådestyrker under 2. verdenskrig og som luftværnsskyts på land. Søværnet havde i øvrigt allerede inden besættelsen anskaffet et mindre antal af disse kanoner til armering af undervandsbådene af *Havmanden*-klassen. Den nye type havde imidlertid den dobbelte skudhastighed og større ballistisk præcision, og det var planen, at den fremtidigt skulle udgøre den væsentlige nærluftværnsarmering i Søværnets skibe. I den forbindelse var jeg flere gange til Bofors, men også fordi vi arbejdede med armeringen af et projekt benævnt Kystjager 52 (KJ 52), og som mulig hovedarmering af dette projekt, var vi interesseret i Bofors' seneste automatiske 120mm pjecer. Derfor var vi fra Søartilleriet inviteret til bl. a. at overvære prøveskydninger på firmaets skydefelt af prototyper af disse kanoner.

I England havde Søartilleriet tegnet kontrakt med firmaet Imperial Chemical Industries (ICI) i Kynoch ved Birmingham på af et større parti småkalibret ammunition, og da partiet var klar til levering, var jeg med lederen af Søartilleriets laboratorium, kemiingeniør Adsersen på fabrikken for at foretage modtagelseskontrol. Samtidigt var jeg betroet at forhandle kontrakt på en opfølgende ordre. Denne ordre medførte senere endnu et kontrolbesøg. Som skik er ved

sådanne lejligheder, inviterer firmaet på middag om aftenen og i nogle tilfælde på teaterbesøg. En aften kørte ICI os således til Stratford-on-Avon for at overvære en opførelse af A Midsummer Night's Dream på Shakespeare Memorial Theater.

I NATO regi blev der på den tid udarbejdet en række standardiseringsaftaler udformet i såkaldte Stanags (Standardisation Agreements), og i et par tilfælde var jeg som dansk repræsentant i ad hoc arbejdsgrupper i London for udarbejdelse af sådanne Stanags vedrørende aspekter af Naval Ammunition.

Under en af mine rejser til England var jeg sendt et smut til firmaet BSA i Birmingham for at drøfte og om muligt løse et mindre problem. De fleste forbinder BSA med deres kendte motorcykler, og ikke mange ved, at firmaets bogstaver står for Birmingham Small Arms. Før krigen havde man fra dansk side hos dette firma indkøbt nogle enkeltskuds haglgeværer til brug ved skytteuddannelsen i Artillerihallen på Frederiksholm. I denne hal fandtes håndrettede sømålskanoner monteret på slingreplatforme, der når de sattes i bevægelse illuderede et skib i søgang. På endevæggen ud for kanonerne var der et arrangement med en målskive, der med snoretræk blev trukket hen over væggen, og på toppen af kanonen var monteret et af de nævnte haglgeværer, hvis aftræk var forbundet med kanonskyttens normale aftræk, og hvis løb var rettet således ind, at spidshaglet på afstanden til endevæggen ville træffe, hvor et skud fra selve kanonen ville have ramt. Med årene var disse haglgeværer naturligvis blevet godt slidte, og reservedele havde vi ikke. Min opgave var at forsøge at fremskaffe sådanne. Trods opgavens beskedne omfang, navnlig i forhold til firmaets størrelse, blev jeg uhyre venligt modtaget, og missionen lykkedes.

På turene til England fløj jeg som regel med SAS. Konkurrenten på ruten BEA udskiftede på den tid deres Vickers Viking fly med det nye, hurtigere Vickers Vice Count med fire turbojet motorer, så SAS svarede igen ved at udskifte DC 3 flyet med DC 4 fly og indføre, hvad benævntes Royal Viking Service. Denne service bestod i, at der til alle om bord serveredes et luksusmåltid, og at der før, under og efter måltidet var drikkevarer ad libitum. Så gjorde det ikke noget, at turen varede lidt længere end med de nye BEA fly, tværtimod.

Hvad angår øvelsesammunition til kanoner var Søartilleriet i vid udstrækning selvforsynende. 20mm øvelsesprojektiler blev fremstillet på egne drejebænke, 40mm projektiler leveredes af Høyers Finmekaniske Værksteder og projektiler af større kaliber af A/S Wejra, begge firmaer etableret ved udnyttelse af den daværende amerikanske Marchal hjælp. Til nogle

af de overtagne ex-tyske kanoner fandtes så store beholdninger af krigsammunition, at der til øvelsesbrug kunne egaliseres krigsgranater, dvs. man fjernede sprængladningen og kompenserede for væggtabet ved at fylde hulrummet f. eks. med sand. Patronhylstre blev genanvendt og krudt til øvelsesammunitionen kom fra Hærens Krudtværk i Frederiksværk, som jeg besøgte sammen med ingeniør Adersen ved en modtagelseskontrol, hvor krudtværkets direktør til frokost serverede en snaps, som jeg tror, var i betænkelig slægt med den alkohol, der anvendtes ved krudtfremstillingen. Samling og klargøring af denne ammunition fandt sted ved Søartilleriets Laboratorium.

Det var også laboratoriet, der var ansvarlig for flådens pyroteknik og for de linekastningsraketter til Redningsvæsnets kyststationer, der var indført en del år efter Napoleonkrigens ophør. Disse raketter var i princippet baseret på de af englænderne i 1807 ved bombardementet af København anvendte congraveske raketter, og konstruktionen, der mindede om en kæmpe stor nytårsraket, var stort set forblevet uændret siden. En maskiningeniør ved vores værksted, der til laboratoriet leverede den mekaniske del af raketterne, mente at have fundet frem til en ny, tidsbesparende konstruktion. Et par prototyper blev fremstillet og klargjort ved laboratoriet, hvorefter vi drog til Aflandshage for afprøvning. Det blev ingen succes, men en bemærkelsesværdig oplevelse. I stedet for at tage en normal, ballistisk bane ud til den maksimale rækkevide vendte raketten umiddelbart efter affyring 180 rundt og kom med linen efter sig susende hen over hovederne på os, der overværede forsøget. Men ikke nok med det. Efter at have passeret os vendte den endnu en gang rundt, dykkede og for så langs jorden mellem benene på os indtil raketten heldigvis brændte ud. Som leder af forsøget erklærede jeg det derpå for afsluttet, jeg mente det ikke tilrådeligt at afprøve den anden medbragte prototype, hvilket ingen protesterede i mod, og resultatet blev, at man indtil videre fortsatte med den gennem vel omkring 130 år gennemprøvede konstruktion. Noget andet er, at man senere, vistnok i forbindelse med forberedelser til ophør af egen fabrikation, gik over til et i udlandet indkøbt linekastningsapparat. Denne udvikling var i øvrigt allerede på daværende tid indledt, og jeg havde i London kontakt med firmaet Schermuly, hvorfra jeg mener, at vi begyndte at indkøbe pyrotekniske signalmidler og vist nok også kortholds linekastningsgrej til brug fra skib til skib.

Ved større artilleristiske forsøg på Aflandshage skydefelt arbejdede vi sammen med den under Hærens Artilleriinspektør sorterende Artilleriskoles Forsøgsafdeling, hvilket var et interessant og givtigt samarbejde. En i Søartilleriets personelnormering optaget

artillerikvartermester var i øvrigt fast udlånt til forsøgsafdelingen for assistance med diverse praktiske opgaver. En anden forbindelse, jeg fik med Hæren, var, at jeg blev medlem af den værnss fælles Krudt- og Gaskommission, hvis formand var chefen for Hærens tekniske Korps (HtK), en generalmajor. Der blev jeg pålagt jobbet som sekretær og skulle således udarbejde forslag til mødereferater til formandens godkendelse. Ved en af disse forelæggelser stoppede formanden op ved et punkt, hvor jeg havde refereret et indlæg fra et af kommissionens medlemmer og spurgte: "Var det virkelig det han sagde?" Jeg indrømmede, at jeg nok havde pyntet lidt på det, da jeg ikke syntes, at han kunne være tjent med en mere ordret gengivelse af sit indlæg. Dertil bemærkede så formanden tørt: "Det kan der sgu være noget om." Og så blev referatet godkendt.

Af navnet på denne kommission fremgår, at som i Søværnet havde også Hæren endnu på dette tidspunkt ladet det organ, der forvaltede krudtet være ansvarlig for gasbeskyttelse. Jeg fremhæver beskyttelse, fordi jeg er sikker på, at der på intet tidspunkt i dansk forsvar har været tanker om offensiv brug af gas. Men med fremkomsten af atombomben og af muligheden for biologisk krigsførelse samt den stadige mulighed for anvendelse af krigsgasser, var dette område vokset til at omfatte modforholdsregler mod alle disse tre former for trussel. Derfor fandt man i Hæren frem til, at området rettelig burde sortere under Generalinspektøren for Ingeniørtropperne. Det kan i øvrigt på en måde siges, at gassen senere gik af Krudt- og Gaskommissionen, da betegnelsen blev ændret til Forsvarets Eksplosivstofkommission. I Søværnet havde jeg efter min hjemkomst fra kurset på Treasure Island i rapport anbefalet, at området vedrørende beskyttelse mod ABC (Atomic, Biological and Chemical) krigsførelse burde sortere under den under opbygning værende Havaritjeneste, en konklusion, som andre også var nået til, så Søartilleriet overleverede aktiviteten med gasbeskyttelse til denne tjeneste, der indledningsvis startede under Kystflåden, men snart blev en del af Skibs- og Maskininspektionens ansvarsområde.

Hærens ingeniørtropper, hvis jyske regiment jeg i Hansted havde stiftet et kortvarigt bekendtskab med, fik jeg også en kortvarig kontakt til gennem Sjællandske Ingeniørregiment, der da holdt til på Svanemøllens kaserne. Ved Kystbefæstningen havde man fået den tanke, at de nymodens flammekastere måske kunne være egnet til brug i nærforsvaret af de nye forter. Derfor måtte vi ved Søartilleriet se nærmere på dette våben og dets anvendelsesmuligheder og tog således kontakt til de sjællandske ingeniører, som vi vidste holdt forsøg med dette våben. Jeg var ude til demonstration af våbenet og prøvede det også selv, sikkert som den eneste danske

søofficer, der har betjent en flammekaster, for vores vurdering blev, at det var uegnet som forsvarsvåben, ikke mindst grundet dets korte rækkevidde. Derimod kunne det ikke udelukkes, at fjendtlige landstyrker ved angreb på forterne kunne anvende flammekastere, hvis de kunne komme tæt nok på de enkelte installationer. Vores anbefaling var derfor, at nærforsvarsplanerne måtte tage højde for den mulighed, og derpå beskæftigede vi os ved Søartilleriet ikke yderligere med flammekastere.

Hunt Fregatterne

Projektet *KJ 52* for en nationalt bygget kystjager med en moderne, automatisk hovedarmering fandt af økonomiske grunde ingen politisk genklang. Som beskednen erstatning accepterede man et engelsk tilbud om overdragelse af tre Escort Destroyers af *Hunt*-klassens type 2. For så vidt angår artilleriarmeringen, der var grunden til anskaffelse af disse skibe, blev jeg udset til en slags projektofficer. Hovedarmeringen bestod af tre dobbelte, fjernrettede 102mm pjecer med centralsigte og artillericentral. Skibene havde været oplagt siden afslutningen af 2. verdenskrig, og det meste af artillermateriellet skulle hovedefterses og i nogle tilfælde opgraderes ved fabrikker i England.

Som forberedelse var jeg derfor rundt til disse fabrikker for at aftale planerne for dette arbejde og for installation af det færdige materiel ved værft i England. En særlig festlig oplevelse havde jeg i den forbindelse under besøg på firmaet Barr & Strout i Glasgow, der som optisk firma stod for eftersyn og klargøring af centralsigterne med deres afstandsmåler og sigtekikkerter. Som alle øvrige steder, jeg besøgte, fik jeg også der en særdeles venlig modtagelse, og jeg konstaterede, at man som en sjældenhed var selvforsynende med alt bortset fra råvarer. Eksempelvis havde man egen lædervareproduktion af etuier til kikkerter. Direktionen, som bestod af tre ældre gentlemen, inviterede mig til frokost og fremhævede dette forhold med en vis stolthed. I deres frokoststue fik de ved tryk på en knap i et elektrisk ringesystem bragt frokostens retter af en tjenende ånd, der straks efter hver aflevering forsvandt. Så, forklarede de mig, skiftedes de til at servere for hinanden, og således kunne de normalt uforstyrret under måltidet drøfte firmaets aktuelle problemer.

På en af disse rejser havde jeg en ingeniør og en overværkmester fra Søartilleriet og en artillerimekanikerkvartermester med for at de kunne sætte sig ind i visse detaljer med hensyn til materiellet. Desuden havde jeg aftalt et besøg på i Portsmouth på HMS *Excellent* med henblik på

instruktion i materiellets vedligeholdelse. Et par gange var jeg også i Bath for med den derværende engelske marines materieladministration at aftale formelle sider af skibenes og materiellets overdragelse.

På hjemmefronten var jeg med til at udarbejde bemandingsreglementet for fregatterne, og det blev bestemt, at jeg på den første af disse indledende togt skulle være 1. artilleriofficer for at udarbejde betjeningsreglementer og udvikle procedure for artilleriets anvendelse. Derfor startede jeg først på året 1954 i *Esbern Snare* (ex-*Blackmore*) med daværende kommandørkaptajn Svend Gunnar Jørgensen som chef, orlogskaptajn Niels Lange som næstkommanderende og tre søløjtnanter som henholdsvis navigations- og kampinformationsofficer, 2. artilleriofficer og anti-ubåds- og signalofficer.

Efter en almindelig forskole afgik vi til et mindre værft på Tyne-floden ved Newcastle for at få installeret det manglende artillerimateriel. Det tog sin tid, og jeg måtte løbende forhandle med leverandørerne og især med den britiske flådens stedlige "overseer" organisation. Ved at betragte det moderate tempo på værftet, hvor vi lå, forstod jeg bedre besætningen på den britiske fregat *Cygnat*, der nogle år tidligere var kommet til Orlogsværftet efter på vej nordfra til København at være grundstødt på svenskekysten, da man havde taget Kullen om styrbord. Det var på den tid, da jeg var med *Krieger*, og vi lå samtidigt ved kaj på Orlogsværftet for mindre eftersyn. Derfor havde vi en del samkvem med officererne på *Cygnat*, og til vores forbavselse var de dybt imponeret af tempoet på vores værft, som vi selv ofte beklagede, men de har åbenbart sammenlignet med tempoet på engelske værfter. Men det skal siges, at alle på værftet og alle leverandører af det materiel, der skulle om bord for installation var uhyre elskværdige og imødekommende.

Det gjaldt også folkene fra distriktets "overseer" organisation, distriktschefen, en captain af "the engineer branch" og vores faste kontaktmand, en civil ingeniør, der tidligere havde arbejdet for firmaet Parson's Geared Turbinens. Som et kuriosum kunne sidstnævnte fortælle, at han efter udbruddet af 2. verdenskrig, men inden Italien var trådt ind i krigen på tysk side, for firmaet havde været i Italien for at sikre, at en række af Parson's til den italienske flåde tidligere leverede turbiner var i topform, hvilket så senere hen i nogle tilfælde sikrede skibene en hurtig retræte. Hans gæstfrihed førte til, at jeg flere gange var inviteret hjem til ham og familien, og naturligvis havde jeg også ham om bord til middag på *Esbern Snare*. Ægteparret havde hele seks børn, alle piger. Da han hørte, at jeg havde en søn på et par år, foreslog han i spøg, at han godt i

bytte for ham ville tilbyde et par af sine piger. Om det lykkedes for dem senere at få ønsket om en søn opfyldt ved jeg ikke, da vi ikke holdt forbindelsen vedlige.

Distriktschefen var lige så gæstfri, så ham havde jeg også til middag om bord. Han boede til leje i en fløj af et herresæde i omegnen af Newcastle. Da jeg var til middag hos ham og hans kone, var vi før middagen inviteret til drinks hos ejeren, en baronet i hovedbygningen, ganske uformelt men dog en særlig oplevelse. Nævnes skal blot, at i hovedbygningens hall stod bl. a. som dekoration en komplet middelalderrustning.

Fra mit kursus på HMS *Excellent* vidste jeg, at skolens Experimental Section tog ud og kontrollerede artillerisystemerne i engelske orlogsskibe efter større eftersyn og geninstallation, så jeg fik organiseret, at sektionen også kom til Newcastle efter installationsarbejdernes afslutning for på en tur med *Esbern Snare* ud i Nordsøen at tjekke, at alt var, som det skulle være. Efter denne afprøvning kunne vi sige farvel til Newcastle og sætte kursen mod København og Flådestationen.

Kort efter hjemkomsten blev der afholdt en præsentationstur i Sundet for pressen, som skrev positivt om denne Søværnets nyerhvervelse og dens to følgende søsterskibe. Derpå var vi i Kalundborg, hvor skibet blev adopteret, da byen med rette kan kalde sig Esbern Snares by al den stund, at det var her Absalons storebror Esbern havde sin base under søkrigen mod venderne, og her han fik bygget byens enestående, femtårnede kirke. Adoptionsbesøg er altid en festlig begivenhed, ikke mindst det indledende som vores. Festligt var det selvfølgelig også, at vi kort efter Kalundborgbesøget havde Kongen på inspektionsbesøg om bord i Aarhusbugten. Majestæten insisterede ved den lejlighed på, at han kom som Admiral, så vi førte under inspektionen ikke kongeflag men admiralsflag.

Derefter var programmet så at komme ud i danske farvande og gå i gang med uddannelse på det samlede artillerisystem. Da der ikke fandtes danske betjeningsreglementer eller procedureregler, var det mit job som pioner trin for trin som uddannelsen skred frem om bord at udarbejde disse og løbende sende materialet til Søartilleriet, der publicerede det til fremtidig anvendelse, umiddelbart i de to følgende fregatter af klassen.

En opgave var det også med henblik på fastlæggelse af fremtidig artilleritaktik for disse skibe i hårdt vejr at få konstateret, i hvilken udstrækning og på hvilke kurser i forhold til svær sø kombinationen af skibets finnestabilisering og centralsigtets højdestabilisering kunne kompensere for skibets bevægelser. Jeg drøftede problemet med chefen og vi kom til den

konklusion, at på den pågældende årstid kunne vi hverken i Østersøen eller i Skagerrak forvente at få det for afprøvningen påkrævede havvejr, så vi måtte ud i Nordatlanten. Efterfølgende fik chefen overbevist Søværnskommandoen om, at vi måtte en tur til farvandet omkring Island, hvor vi ganske rigtigt fik de ønskede betingelser og fik indhentet den nødvendige erfaring. Desuden fik vi så et besøg i Reykjavik, og på hjemrejsen sejlede vi nord om Island og oplevede – næsten – midnatsolen. På sejladsen hjemover anløb vi også Færøerne, og for mig, der tidligere kun havde oplevet dem i den barske vintertid, var det en ekstra oplevelse under opholdet i Thorshavn at gå tur i den forholdsvis nye, lokale skov. Ganske vist var træerne da ikke vokset meget over hovedhøjde, men jeg har senere ladet mig fortælle, at de skulle have nået en mere anseelig højde. Fra Thorshavn gik turen hjemad via et kort besøg i Tværå på Suderø, og på denne strækning havde vi i øvrigt den daværende chef for Søværnet, Viceadmiral Vedel med om bord, efter at han med fly havde været på inspektion på øerne.

Til gavn for den i hjemlige farvande fortsatte videre artilleriuddannelse var på det tidspunkt heldigvis den tidligere begrænsning til mindre øvelsesområder af hensyn til minefare i det væsentlige ophævet, så vi kunne planlægge og afholde sømålsskydninger i Østersøen med taktiske oplæg. Vores type 285 artilleriradar, der var lidt af en historisk seværdighed, var langt fra altid pålidelig, men en værnepligtig teknikerløjtnant, der var påmønstret for at tilse og betjene den, gjorde sit bedste. En gang under indledning til en skydning varskoede han stolt fra radarrummet, at han på sit afstandsscop nu havde målet, hvilket man så troede på, og hans radarafstand blev så løbende transmitteret til artillericentralen og anvendt under den umiddelbart følgende skydning. Den blev imidlertid en fiasko. Vel lå første salve tæt ved målet men de følgende blev mere og mere for korte før ildlederen i sin tiltro til radaren for sent reagerede, da der kun var afsat 10 salver til skydningen. Radarløjtnanten bedyrede, at han nøje havde fulgt det ekko, han havde fanget ind, og ved efterfølgende studie af skudretningen kom vi til den konklusion, at ekkoet den dag måtte skyldes et mål på den dobbelte afstand i forhold til den registrerede og formentlig kom fra et større køretøj på den højtliggende landevej fra Åkirkeby mod Rønne.

Luftmålskydninger, som vi afholdt i Skagerrak, var et kapitel for sig. 102mm batteriets luftmålskorrektør i artillericentralen var som artilleriradaren en antikvitet. Den var konstrueret med henblik på den maksimale hastighed, bombe- og torpedofly under 2. verdenskrig kunne præstere, og det var teknisk umuligt at opgradere den til jetalderen. Det bedste vi kunne gøre for

at imødegå den aktuelle lufttrussel med hovedarmeringen var at affyre spærreild, dvs. salver, hvis tidsbrandrør var indstillet til detonation umiddelbart foran et angribende fly. Jeg udviklede derfor en procedure for en sådan fremgangsmåde, som vi så indøvede. Under en inspektion af chefen for Kystflåden fik vi lejlighed til at demonstrere den ved skydning mod af fly trukket slæbemål. Ved en sådan skydning er det ikke muligt at udnytte 102mm pjecernes effektive rækkevidde, da vinklen mellem det bugserende fly og slæbemålet først på kortere afstand bliver stor nok til at opfylde sikkerhedskravet. Grundet målets beskedne fart – mål med mere realistisk fart var den gang ikke til disposition – lykkedes det alligevel med den da veltrænede artilleribesætning inden for det begrænsede afstandsområde successivt at få afgivet hele tre salver spærreild. Himlen næsten formørkedes, og kanonildens larmen og skibets rystelser under skydningen medvirkede til, at alle om bord følte, at her skete der virkelig noget, hvilket i krig er vigtigt for egen besætnings moral. Chancen for med sådan spærreild at nedskyde angribende, hurtige fly vidste vi var minimal, men til gengæld var der en betragtelig chance for at piloten, der ved angreb skulle flyve gennem flere på hinanden følgende sprængskyer, næppe kunne foretage præcisionsangreb. Chefen for Kystflåden gav i hvert tilfælde udtryk for, at han var ret så imponeret af skydningen.

Som den gode skik var den gang, nåede *Esbern Snare* i løbet af uddannelsen på weekendbesøg i en række provinshavne ud over adoptionsbyen Kalundborg: Aarhus, Aalborg, Randers, Kolding, Sønderborg og Rønne, hvor de lokale aviser efter besøg om bord havde indgående omtale af skibet og dets to efterfølgende søsterskibe-

I november 1954 blev jeg udnævnt til orlogskaptajn, og i december var et givtigt togt med *Esbern Snare* slut. Skibet blev oplagt på Holmen, de værnepligtige blev hjemsendt, og den øvrige besætning spredt bortset fra, at jeg skulle blive om bord for at modtage og give den til Hunt fregat nummer tre, *Rolf Krake* designerede artilleribesætning den indledende uddannelse. Nummer to, *Valdemar Sejf* havde da været i Newcastle for installation af eftersat artillerimateriel og var vendt tilbage til danske farvande for påbegyndelse af den indledende uddannelse, og *Rolf Krake* var med en nøglebesætning i Newcastle, men dens designerede chef kom om bord i *Esbern Snare*.

Det var planlagt, at uddannelsen ved kaj på Holmen af artilleristerne til *Rolf Krake* skulle vare til hen på foråret 1955, når skibet vendte hjem fra Newcastle, så de delvist uddannede der om bord på togt kunne fortsætte og afslutte uddannelsen. Det blev imidlertid et forløb med

forhindringer. Efter en måneds tid måtte vi overdrage *Esbern Snare* til besætningen på *Valdemar Sejr*, da dette skib efter en kollision i Sundet måtte til Orlogsværfter for længerevarende reparation. Det betød, at jeg med vores forskole blev flyttet over i den oplagte kystjager *Willemoes*, men der om bord, og med de stærkt begrænsede relevante uddannelsesfaciliteter på Holmen, var det selvsagt nærmest umuligt at fortsætte en meningsfyldt uddannelse rettet mod *Hunt*-fregatternes armering. Det var derfor med lettelse, at jeg sluttede denne periode af min tjeneste med at aflevere holdet til *Rolf Krake*, da den vendte hjem fra England, og jeg regnede med, at manglerne i deres uddannelse så der om bord kunne blive indhentet.

Det blev dog ikke tilfældet, da *Rolf Krake* med kort varsel med større politistyrke blev sendt til Klaksvig på Færøerne, hvor der var udbrudt alvorlige anti-danske uroligheder. Skibet forblev stationeret der til november 1955, så hvad angår den essentielle artilleriuddannelse, var det første år stort set spildt.

Kystbefæstningen og Københavns Luftværnsartilleri Forsvar

For mig ventede der et spændende dobbeltjob som medlem af stabene ved Kystbefæstningen og Københavns Luftværnsartilleri Forsvar. Ved Kystbefæstningens stab på Lynetten blev mit ansvarsområde alt Søværnets landbaserede luftværnsartilleri og ved Københavns Luftværnsartilleri Forsvar på Østerbrogades kaserne det i hovedstadsområdet placerede af dette skyts' integrering i byens samlede luftforsvar.

På den tid rådede Søværnet af let luftværnsartilleri på land over det betragtelige antal 40mm pjecer modtaget gennem den amerikanske våbenhjælp, dels dobbelt- og enkeltpjecer til fast opstilling, dels mobile enkeltpjecer, der fra depot kunne køres ud og opstilles på forud udvalgte positioner. Hvad angår disponering af sådant skyts, havde vi i dansk forsvar fra England overtaget en doktrin gående ud på, at ressourcerne ikke måtte spredes med få pjecer til forsvar af mange mål, men skulle koncentreres med flere pjecer til forsvar af de højest prioriterede mål i såkaldte minimumsforsvar, hvilket blev defineret som 12 pjecer placeret i ring om punktmål og et øget antal i forhold til målets eventuelt større udstrækning.

De søværnsetablissementer, der på dette tidspunkt var ved at få etableret sådanne minimumsforsvar, var Holmen og de to under bygning værende flådestationer i Korsør og Frederikshavn samt Stevnfort og Langelandsfort. Desuden var nogle af de dobbelte 40mm pjecer kort efter modtagelsen disponeret til opstilling på de københavnske kystforter og ved

Bangsbofort ved Frederikshavn, hvor de indgik i minimumsforsvaret af flådestationen. Min forgænger i jobbet havde gjort et stort arbejde med at rejse rundt og ud fra de geografiske forhold og udførte analyser fået udvalgt de mest hensigtsmæssige positioner for mobile pjecer. Nu gjaldt det blandt andet om at få etableret lokale kontrolcentre med kommunikation til det overordnede luftforsvar og ud til hver enkelt pjece, og at få lavet planer for bemanningen, dens uddannelse og dens integrering i de pågældende tjenestesteders samlede besætning.

Det lykkedes mig i samarbejde med alle involverede instanser inden min afgang fra Kystbefæstningens stab det følgende år at få udarbejdet en samlet plan for alle disse artilleriluftforsvar baseret på 40mm skyts, en plan, der blev grundlag for de pågældende tjenestesteders daglige virke på dette område, og som blev en integreret del af mobiliseringsplanerne.

Københavns Artilleriluftforsvar var etableret i konsekvens af, at truslen den 9. april 1940 om bombardement af den da forsvarsløse hovedstad havde været stærkt medvirkende til den daværende regerings hurtige kapitulation. Devisen ”Aldrig mere en 9. april” betød i efterkrigsårene ikke så lidt. I forsvarsplanerne indgik derfor en ring om hovedstaden af svært luftværnsartilleri, kontrolleret fra en kommandocentral i en nyetableret bunker på det gamle voldterræn ved Ejby. Den overvejende del af dette luftforsvar udgjordes af Sjællandske Luftværnsartilleri Regiments batterier med 90mm luftværns pjecer modtaget gennem den amerikanske våbenhjælp. Disse batterier kunne med kort varsel deployeres til forud udvalgte positioner rundt om byen. Mod øst bidrog Kystbefæstningen til dette forsvar med nyetablerede luftværnsbatterier bestående af ex-tyske 105mm pjecer på Middelgrundsfort, Flakfort og Dragørfort. Nye ildledelsesanlæg til disse batterier var anskaffet fra Holland og var kombineret med amerikanske radarsæt. I øvrigt blev det planlagt at forstærke den østlige sektor ved at deployere to 90mm batterier til Saltholm, og i denne forbindelse var jeg med de sjællandske luftværnsartillerister på rekognoscering på øen og forhandlede med Søværnets daværende Søtransportvæsen om en mobiliseringsplan for overførsel af disse batterier til Saltholm.

Et 105mm batteri, som de ved de københavnske søforter etablerede, var også etableret på Bangsbofort, hvor det sammen med 90mm batterier fra Jyske Luftværnsartilleri Regiment indgik i et forsvar af Frederikshavn, der var prioriteret som primær forsyningshavn for modtagelse af NATO-forstærkninger.

Chefen for Kystbefæstningen, da jeg tiltrådte, var den karismatiske kontreadmiral Eyvind Musaeus Dahl. Nogen tid efter, at jeg var tiltrådte ved hans stab, pålagde han mig en speciel opgave. Søværnskommandoen havde bestemt, at Kystbefæstningen skulle stå for arrangementet i forbindelse med et treværens kursus, der skulle afholdes med et besøgende instruktørhold fra den engelske School of Amphibius Warfare. Indledningsvis var et par andre fra staben sat på denne opgave, men admiralen var kommet til den konklusion, at de ikke magtede at løse opgaven til hans tilfredshed, hvorfor jeg fik overdraget at lede forberedelserne og deres gennemførelse. Det var bestemt, at kursus skulle afholdes i gymnastiksalen på Holmen, hvilket stod fast, men der manglede en hel del detaljer i planlægningen, og nogle trufne dispositioner måtte ændres.

Hvad angår den daglige frokost under kursus havde man således inden mit engagement i sagen satset på at benytte Orlogsværftets kantine. Efter besigtigelse af dette sted kom jeg til den opfattelse, at vi ikke kunne være bekendt at byde de mange officerer fra de tre værn, der var tilmeldt kursus, endsig instruktørholdet disse omgivelser. Faktisk syntes jeg også, at værftets arbejdere havde fortjent mere indbydende omgivelser, men det kunne jeg naturligvis ikke blande mig i. Jeg måtte finde en anden lokalitet.

Min første tanke var Søofficersforeningens pragtfulde lokaler i Søkvæsthuset, der placeret i gåafstand fra gymnastiksalen på Holmen ville være ideelle til formålet. Min henvendelse til foreningens formand, kommandør Gustav Poulsen om sagen resulterede desværre i blankt afslag. Så kontaktede jeg chefen for Søartilleriet, kommandør Hans Jørgen Rasmussen, der betragtede mig i lighed med øvrige søofficerer med artilleristisk specialuddannelse som en af sine "drenge", for at høre, om vi eventuelt til formålet kunne benytte hovedbygningens frokoststue og koordinere tiden for sådan anvendelse med tiden for institutionens egen brug. Det var Hans Jørgen, som vi yngre artillerister indbyrdes kaldte ham, straks med på, så det blev resultatet. Smørebrødet blev leveret fra Orlogsværftets kantine, som i forvejen på bestilling solgte smørebrød ud af huset til en række tjenestesteder på Holmen.

Det interessante kursus forløb derpå til alles tilfredshed, hvilket admiral Dahl også gav udtryk for over for mig. Desværre døde han kort efter af hjertestop under en inspektion af 40mm besætninger fra Kystbefæstningen til luftmålsskydning på Artilleriskolen Sjællands Odde. Han blev afløst, mens jeg stadig var ved Kystbefæstningen, af kontreadmiral S. Pontoppidan, som jeg kendte, fra da han som kommandørkaptajn var chef for fregatten *Holger Danske*.

Den Overordnede Luftværnsartilleriofficers stab

Mit næste job faldt indholdsmæssigt i naturlig forlængelse af min virksomhed ved Kystbefæstningen og Københavns Luftværnsartilleri Forsvar. Som en integreret del af Flyverstabens var etableret en funktion benævnt Den Overordnede Luftværnsartilleriofficer. Det var en mindre stab ledet af en oberst fra Hæren og med to oberstløjtnanter og en kaptajn fra hæren samt en søofficer, hvilken sidste post jeg overtog. Stabens virksomhed foregik i nært samarbejde med Flyverstabens operationsafdeling, da formålet var på landsplan at integrere al luftværnsartilleri i det af Flyvevåbnet styrede samlede luftforsvar. Dette gjaldt også luftskytset i orlogsskibe i dansk område, og enkelte øvelser blev afholdt for at indøve og afprøve denne integrering. Fra en kabine i Sector Operations Centre i Karup bidrog jeg under sådanne øvelser via radioforbindelse til at formidle samarbejdet, herunder også formidling af jagerbeskyttelse, såkaldt CAP, til konvojer, der kom ind fra Nordsøen med militær forstærkning til forsvaret af Danmark.

Udover den slags maritimt relaterede opgaver og de, der havde at gøre med forter og flådestationer, deltog jeg sammen med hærofficererne i stabens øvrige arbejde. Således ledsagede jeg lejlighedsvis obersten på besøg ved enhederne af både Sjællandske og Jyske Luftværnsartilleri Regiment, og da det blev bestemt, at hærens 90mm luftværnsbatterier ved København skulle erstattes af Nike luftmålsmissiler, deltog jeg i rekognosceringen for positionerne af de fire batterier, det drejede sig om. Et led i arbejdet var afprøvning af radardækningen fra de mulige placeringer, og til det formål lånte vi en amerikansk, mobil radar af nærligt samme type som de, der ville indgå i de kommende Nike batterier. Jeg fik til opgave at møde dette detachment i den tyske østersøhavn Grossenbrode, for derfra at ledsage det med den daværende færgeforbindelse derfra til Gedser og videre til hovedstadsområdet. Efterfølgende var jeg med rundt ved optagelse af dækningsdiagrammer fra de udvalgte positioner.

Til disse undersøgelser knyttede der sig en særlig maritim interesse. Ganske vist ville de første Nike missiler, som Danmark ville modtage, være af den mindre Ajax type, med det var forud bestemt, at de efter kort tid skulle erstattes af den større Hercules type. Denne havde en rækkevidde fra de planlagte positioner nærligt til Bornholm, og kunne i givet fald udstyres med atomsprængladninger. Vel havde danske politikere bestemt, at der ikke i fredstid skulle findes atomsprængladninger på dansk territorium, men man havde ikke udelukket, at man i en skærpet situation ville anmode vore NATO allierede om at få sådanne ladninger fløjet ind for at bruge

dem i fald en situation udviklede sig derhen, at atomtærsklen blev overskredet. Nike batterierne var således forberedt på at modtage og anvende sådanne ladninger, der i givet fald kunne anvendes mod koncentrationer af angribende fly og i invasionsforsvaret mod koncentrerede, fjendtlige flådestyrker. Det lykkedes at få tre af de planlagte fire Nike batterier placeret således, at de havde nogenlunde frit udsyn over Østersøen.

Den eventuelle anvendelse af atomsprængladninger ville have givet Nike batterierne en ekstra kapacitet. Anderledes forholdt det sig med de Honnest John jordmåls missiler, som hæren omtrent samtidigt modtog. Deres manglende præcision medførte, at uden atomsprængladning var de stort set uden militær værdi, og det var sikkert derfor, at de efter få år blev udfaset.

Nike batteriernes levetid i dansk forsvar var ej heller lang. Efter at jeg var afgået til anden tjeneste, blev de overført fra Hæren til Flyvevåbnet og efterfølgende erstattet af de mobile Hawk batterier med kortere rækning og uden mulighed for anvendelse af atomsprængladning. Senere er også disse batterier udgået af dansk forsvarsmæssigt inventar.

I 1959 var det slut med min treårige, treværns tjeneste ved Flyverkommandoen, og jeg kom tilbage til et decideret søværnsjob, nemlig som chef for Søartilleriets Skydesektion.

Søartilleriets Skydesektion

Skydesektionens virke spændte vidt. Den omfattede Søværnets artilleriuddannelse i enhver sammenhæng: i skibe, på forter og flådestationer, på artilleriskolerne på Sjællands Odde og Margretheholm og som del af pensum på Math/Konstabelskolen, Underkvartermester/Sergentskolen, Kvartermester/Fenrikskolen og Søofficersskolen. Dette indebar opdatering af eksisterende undervisningsmateriel som f.eks. betjeningsreglementer og udarbejdelse af nyt ved introduktion af nyt materiel. Håndvåbenuddannelse og ceremoniel sorterede også under Skydesektionen. Grundlaget for oprettelse af Søværnets Tamburkorps blev lagt på den tid, og i den forbindelse havde jeg en del kontakt med Søværnets musikdirigent Bentzen, der ellers i mange år kun havde virket med uddannelse af værnepligtige hornblæsere. Endelig var der procedurer for maritim artilleritaktik og analyse af både egne og potentielle modstanderes eksisterende og mulige fremtidige våbens effekt.

I sidstnævnte forbindelse havde min forgænger i stillingen, daværende orlogskaptajn Lennholm ret så forudseende sørget for, at jeg allerede kort efter min tiltrædelse havde fået plads på et treugers NATO kursus i operationsanalyse afholdt i Belgien på et etablisement syd for

Bryssel tæt ved Waterloo. Undervisningsteamet var hidkaldt fra det berømte amerikanske universitet Massachusetts Institute of Technology, hvilket naturligvis borgede for kvaliteten af det interessante og lærerige kursus. Rent praktisk havde jeg stor glæde af at foretage rejsen til Bryssel i egen bil, som jeg så kunne anvende til daglig transport mellem mit hotel i Bryssels sydlige del og Waterloo.

Tilbage igen på Skydesektionen havde jeg, i første omgang ikke mindst hvad angik operationsanalyse, stor hjælp af Vilhelm Güntelberg. Han var startet som søkadetlærling i 1943, havde efter krigen gennemført uddannelsen til søofficer og gjort tjeneste som sådan en årrække, indtil han søgte i reserven for at uddanne sig som civilingeniør. Efter afslutning af denne uddannelse gjorde han i reserven rådighedstjeneste, alt mens han var ansat ved Forsvarets Forskningsråd og senere på Polyteknisk Lærestanstalt. Ved min tiltrædelse som chef for Skydesektionen blev der truffet en aftale med personelforvaltningen gående ud på, at Güntelberg i stedet for årligt at blive indkaldt til rådighedstjeneste i en fastsat periode permanent med sin ekspertise stod til rådighed for Søartilleriet på ad hoc basis. Dette samarbejde indledtes med at han anvendte DASK, Danmarks første, 3,5 tons (!) tunge elektroniske regnemaskine færdigudviklet i 1958, til at udføre en række træffesandsynlighedsberegninger for de i Søværnet anvendte luftmålssystemer ved at sammenholde ammunitionsforbrug med data fra "hit recorders" ved et stort antal øvelsesskydninger gennemført på Artilleriskolen på Sjællands Odde. Resultatet af dette pionerarbejde var af betydning som sammenligningsgrundlag ved valg af fremtidige luftmålssystemer, herunder luftmålsmissiler.

Et hårdt tiltrængt nybygningsprogram til flåden blev påbegyndt på dette tidspunkt, det såkaldte Cost-Sharing Program, hvor udgifterne blev delt ligeligt mellem Danmark og USA. Programmet omfattede bl. a. to patruljefagere (*Peder Skram*-klassen) og fire store minelæggere (*Falster*-klassen), hvis artilleriarmering Søartilleriet skulle udvælge og senere installere. I dette arbejde bistod Skydesektionen Materielsektionen med analyser af forskellige muligheder og pegede på visse moderne, automatiske skytstyper som bedste løsning.

Dette arbejde førte dog ikke til det ønskede resultat al den stund, at chefen for Søartilleriet, kommandør J. Valentiner, der havde afløst kommandør Hans Jørgen Rasmussen, en dag kom tilbage fra et møde i Søværnskommandoen og overraskende meddelte, at man der havde besluttet at tage imod et amerikansk tilbud om fra overskudslagre at levere til "favørpris" halvautomatiske, dobbelte 5"/127mm pjecer til patruljefagere og dobbeltpjecer med 3"/76mm

maskinkanoner til minelæggerne. Begge pjecetyper krævede omfattende betjeningspersonel, men begrebet levetidsomkostninger for et system, inklusive udgifter til dets personelkrav, var på daværende tidspunkt et ukendt begreb for Søværnskommandoen. Desuden var 5" pjecens effektive rækning mod sømål begrænset i forhold den potentielle modstanders nyere skyts i jagere og fregatter. Derfor blev det besluttet, at patruljefregatternes hovedarmering bestående af to af de amerikanske, dobbelte 5"/127mm pjecer begge skulle opstilles forude ud fra den betragtning, at skibene ved artilleriduel med fjendtlige enheder med mere langtrækkende skyts måtte støvne direkte mod modstanderne for hurtigst muligt at nå ind på ildåbningsafstand.

Den da kommende indførelse af dette amerikanske skyts medførte for Skydesektionens vedkommende specialuddannelse af personel, i første omgang i USA, og udarbejdelse af beskrivelser samt betjeningsreglementer.

En anden omfattende, uddannelsesmæssig opgave, som det på den tid faldt i Skydesektionens lod at løse, var i forbindelse med overgangen fra den hidtidige mathordning til konstabelordningen. For så vidt angik uddannelsen af de hidtidige artillerimather, der i artillerisystemerne på de noget mere krævende poster indgik sammen med værnepligtige, skabte overgangen ikke store problemer. Anderledes var det med de hidtidige artillerimekanikermather. Disse var gennem årene blevet rekrutteret blandt faglærte maskinarbejdere, der så fik oplæring i de relevante artillerisystemer, og de havde dannet grundlaget for artillerimekanikerkorpsets befalingsmænd. Nu var problemet dels vanskeligheder ved at rekruttere faglærte, dels at artilleriet med fjernrettede pjecer og stadigt mere avanceret ildledelsesmateriel krævede anden grunduddannelse end maskinarbejder.

Den nye konstabelordning åbnede en mulighed for løsning. Udover de, der tegnede kontrakt for nogle få år, som f. eks artillerikonstabler og tilsvarende betjeningspersonel af andre tjenestegrene, kunne ufaglærte også tegne en længerevarende kontrakt, der gav mulighed for en faglig maritim uddannelse, der var tilrettelagt således, at den ækvivalerede en civil, faglig uddannelse og indebar et svendebrev for det pågældende område.

Med uvurderlig hjælp fra flere af mine medarbejdere og ved kontakt til relevante, civile uddannelsesmyndigheder fandt vi frem til et uddannelsesforløb for fremtidige artillerimekanikerkonstabler ækvivalerende den civile, faglige uddannelse til elektromekaniker, og vi fik tilrettelagt denne uddannelse således, at den inden for kontraktperioden rummede en rimelig nyttetid. Denne del af konstabelordningen, der for Søværnets vedkommende også

omfattede uddannelser til telemekanikerkonstabel/elektronikmekaniker og maskinkonstabel/skruestikarbejdere, blev en succes, og adskillige af disse konstabler fik udmærkelse for deres svendestykke og blev således traditionsmæssigt fejret på Københavns rådhus.

Mit job som chef for Skydesektionen indebar også, at jeg lejlighedsvis var ude at overvære øvelsesskydninger fra skibe, forter og Artilleriskolen Sjællands Odde. Jeg var også inviteret på studiebesøg på den svenske flådes tilsvarende artilleriskole placeret i skærgården ud for Stockholm, og ved samme lejlighed var jeg med en af deres jagere ude i den Botniske Bugt for at overvære øvelsesskydninger.

I denne periode af min karriere var jeg desuden på flere kursus i England, herunder et kursus i Amphibius Warfare afholdt i Poole og Royal Navy's 3-ugers Tactical Course, der da foregik på Woolwich Arsenal. Denne lokalitet var en særlig oplevelse. Opvarmningen i de værelser, vi var indkvarteret i, var ved hjælp af åbne, kulfyrede kaminer. Ved ankomst var der lagt tilrette med papir, optændingsbrænde og den første skovlfuld kul fra spanden, der stod ved siden af kaminen, så man blot selv skulle tænde op og fyre videre. Mens vi så om dagen deltog i kursus, ryddede rengøringspersonalet ud i kaminen og lagde an til ny optænding. Vores hold var vist det sidste, der oplevede disse for os udenlandske deltagere fascinerende forhold, for de efterfølgende årlige kursus af denne art blev vist henlagt til steder med mere moderne faciliteter for opvarmning. En anden fordel ved Woolwich Arsenal, udover de historiske indkvarteringsforhold, var stedets nærhed til Greenwich, hvor vores hold en aften var ovre til en festmiddag i den berømte Painted Hall.

Men også i Tyskland kom jeg på et kursus. Det var det af amerikanerne oprettede kursuscenter i Oberammergau i Bayern. Her deltog jeg i en 14-dages "Senior Officers Study Period" omhandlende de nukleare våbens indflydelse på maritim strategi og taktik. Åbenbart var kursuscentret underforsynet med indkvarteringsmuligheder, for en dansk officerskammerat og jeg blev indkvarteret på et Gasthaus i byen i kort afstand fra centret. Det gjorde opholdet ekstra spændende, da vi således fik lejlighed til i større udstrækning at følge og deltage i det lokale liv, både på kroen og i byen. På en aftenur i byen kom vi forbi et hus med åbne vinduer på 1. sal, og derfra lød et kor af stemmer: "Du rufst, wir folgen" gentaget flere gange. Først troede vi, at der måtte være tale om medlemmer af en nynazistisk bevægelse, indtil vi kom i tanke om det berømte passionsspil, der hvert tiende år finder sted i Oberammergau, og som netop skulle

afholdes den kommende sommer. Hvad vi hørte, måtte være medvirkende, der var i gang med prøver.

Under min tjeneste ved Skydesektionen fratrådte kommandør Valentiner som chef for Søartilleriet og blev afløst af den hidtidige næstkommanderende kommandørkaptajn E. Franch Petersen, der i den forbindelse blev udnævnt til kommandør. Franch Petersen, i daglig omtale Franch P, som jeg havde haft et fortræffeligt samarbejde med, udvirkede kort efter, at jeg efter knap tre års virke på Skydesektionen skulle overtage hvervet som chef for Materielsektionen, hvis hidtidige chef skulle afgå til anden tjeneste.

Søartilleriets Materielsektion

Mit nye job som chef for denne sektion indebar omfattende samarbejde med Søværnets øvrige tekniske institutioner, specielt med Skibs- og Maskininspektionen med dets i forbindelse med Cost-Sharing programmet oprettede midlertidige planlægningsorganisation og med Søværnets Televæsen. Men naturligvis også dagligt samarbejde med Søartilleriets ingeniører samt værksteder, depoter og magasiner. Derfor var det praktisk, at sektionen havde kontorer i kontorfløjen at Søartilleriets nye værkstedsbygninger og ikke i den gamle Arsenalbygning, hvor Skydesektionen holdt til sammen med chef, næstkommanderende, og bl. a. forsyningsafdeling, bogholderi og sekretariat.

Da jeg i 1962 overtog Materielsektionen, var en af de større opgaver fortsat realiseringen af Cost-Sharing programmet. Som tidligere nævnt var kanonarmeringen bestemt i en håndevending i Søværnskommandoen, men anskaffelse af det påkrævede ildledelsesmateriel var stadig et åbent spørgsmål. Det vil dog sige, at min forgænger i embedet sammen med den hidtidige, men i januar 1963 afløste chef for Søartilleriet stort set havde lagt sig fast på en løsning med anlæg tilbudt af firmaet HSA i Hengelo i Holland. Man havde undersøgt markedet for sådanne anlæg i England, Frankrig og USA og konstateret, at ingen af disse markeder havde anlæg, der passede til vores formål og derfor konkluderet, at løsningen fra HSA, som man tidligere havde haft omfattende forbindelse med, syntes at være eneste mulige.

Imidlertid havde Søartilleriets ingeniører ligesom ingeniører fra Televæsenets, som man naturligvis i denne som andre sager arbejdede tæt sammen med, påpeget en række mangler ved, hvad det hollandske firma indtil da havde tilbudt. Ved overleveringen antydede min forgænger, at det nu bare gjaldt om at få ingeniørerne ”banket på plads”, en opfattelse jeg ikke umiddelbart

kunne dele. Støttet af Franch P, både da han var næstkommanderende og derpå chef, gik vi derfor i gang med fornyet jagt på mulige alternativer. Derved fik vi opsporet, at firmaet Contraves i Zürich, Schweiz havde udviklet en prototype på et maritimt ildledelsesanlæg baseret på den samme teknik, som anvendt i de til landbaseret, let luftværnsartilleri fremstillede og gennemprøvede Super Fledermaus anlæg.

Kontakt med Contraves blev derfor hurtigt optaget med henblik på at konstatere, om firmaet ville være i stand til at fremkomme med tilbud på anlæg, der imødekom danske krav. Den indledende kontakt viste sig lovende, da firmaet var særdeles lydhør over for tilpasning af projektet, bl. a. var man villig til at udvikle en helt ny type ildledelsesradar, der ville svare til vores krav. Derfor fulgte i et årstid omfattende forhandlinger med firmaet og adskillige rejser til Zürich for at få udarbejdet et endeligt, tilfredsstillende kontraktforslag. Herunder fandt også en rejse sted til Rom, da man i Schweiz havde oplyst, at i givet fald kunne det være, at en del af produktionen af de ønskede anlæg muligvis ville blive henlagt til Contraves' italienske datterselskab. Med uheldige erfaringer man i Danmark havde med det oprindelige arillerimateriel om bord i de fra Italien leverede korvetter af *Triton*-klassen, hvilket ganske vist intet havde med Contraves derværende fabrik at gøre, følte man det alligevel påkrævet at foretage en slags kvalitetsmæssig inspektion af Contraves Italiana's faciliteter og produktions procedure, en inspektion, der viste sig beroligende.

Sideløbende foregik forhandlinger med HSA og adskillige rejser til Hengelo med henblik på at udvirke, at dette firma også kunne fremkomme med det bedst mulige forslag til kontrakt på de krævede anlæg.

I begge sammenhæng medvirkede de to firmaers danske repræsentanter. HSA havde i en årrække været repræsenteret af Danske Philips, og med den givne anledning havde Contraves engageret sig med den danske afdeling af Siemens. Dog foregik af praktiske grunde al skriftlig korrespondance – på engelsk - mellem Søartilleriet og firmaerne direkte, men med efterretningskopier til de respektive agenter.

I september 1963 havde vi afsluttet de omfattende kontraktforhandlinger med de to firmaer og modtaget deres endelige tilbud. Hvor Contraves stort set havde imødekommet alle vore krav og ønsker, havde HSA vist langt mindre imødekommenhed, så ved de afsluttende forhandlinger måtte jeg efter grundig gennemdrøftelse af hvert af de kontroversielle forhold

konkludere, at hvis firmaet stod fast på, at dette var, hvad definitivt kunne tilbydes, måtte det så gå ind i deres tilbud, og vi kunne gå videre til næste punkt.

I overensstemmelse med den normale procedure sendte vi så de to modtagne tilbud til Søværnskommandoen for videre ekspedition til Forsvarsministeriet for endelig afgørelse der. I følgeskrivelse begrundedes indgående, hvorfor tilbuddet fra Contraves ville være at foretrække. De to firmaer havde vi meddelt, at sagen var sendt til videre ekspedition i systemet, og naturligvis havde vi intet røbet om vor præference. Da vor indstilling til Søværnskommandoen og dermed til Forsvarsministeriet havde været så veldokumenteret, entydigt klar, havde vi forventet, at den hurtigt ville nå frem til Forsvarsministeriet og blive godkendt.

Beklagelsesvis gik det imidlertid ikke sådan. Af grunde, som aldrig officielt kom frem, blev sagen hængende i mange måneder i Søværnskommandoen. Forklaringen var i hvert tilfælde ikke, at man der måtte ønske nærmere uddybelse af et eller flere punkter i Søartilleriets indstilling, for i det lange inter regnum hørte vi intet, og når vi lejlighedsvis spurgte til sagen, fik vi kun henholdende svar. Jeg havde en mistanke om, at forsinkelse skyldtes intensiv lobbyvirksomhed fra kommandør Hans Jørgen Rasmussens side. Han havde været en beundringsværdig primus motor i Søartilleriets genopbygning efter besættelsen og var, som tidligere omtalt, dets chef fra min første kontakt med institutionen og var det stadig en kort tid efter, at jeg i 1959 kom tilbage som chef for Skydesektionen. Da valgte han imidlertid at tage sin afsked for bl. a. at engagere sig i agenturvirksomhed for svenske Bofors og i forbindelse med Danske Philips hollandske HSA.. Under vores forhandlinger i Hengelo med sidstnævnte firma deltog han sammen med en ingeniør fra Danske Philips. Naturligvis var det glædeligt at gense ham, men jeg følte det lidt pinligt på hans vegne, at han som min gamle, respekterede chef og nu som del af værtsskabet holdt dørene for mig, når jeg i spidsen for vores lille delegation kom rundt i fabriksafdelinger og kontorer.

Om Hans Jørgen Rasmussen skulle have fået mistanke om, at Søartilleriets indstilling gik HSA imod og derfor forsøgte at få Søværnskommandoen til at ændre indstillingen, ved jeg naturligvis ikke, men anden forklaring på den mystiske forsinkelse har jeg ikke.. Resultatet blev dog, at Søværnskommandoen omsider ekspederede indstillingen videre til Forsvarsministeriet, som hurtigt godkendte, så vi omsider i september 1964 kunne meddele HSA, at deres tilbud beklagelsesvis ikke var antaget, og samtidigt kunne tegne kontrakt med Contraves.

Da dette så var endeligt klaret, var næste skridt i denne sag at få udarbejdet konkrete planer for systemernes installation i de kommende fregatter og minelæggere. Dette krævede bl. a. besigtigelse af fregatten *Peder Skram* under bygning i Helsingør og minelæggeren *Falster* på værftet i Nakskov for fastlæggelse af møbleringen i artillericentralerne og af centralsigters og måludpegningssigters placering. Derefter fulgte forhandlinger med skibsbyggerne vedrørende udformning af fundamenter for hver af systemernes elementer og den påkrævede, omfattende kabeltrækning.

Dertil kom forberedelse af installation på Artilleriskolen Sjællandsodde af et tilsvarende ildledelsesanlæg til uddannelsesbrug, idet også skoleeksemplarer af fregatternes og minelæggeres pjecer blev opstillet der. Alt dette krævede naturligvis intensivt samarbejde med Søartilleriets tekniske afdelings Værkstedssektion, konstruktionskontorer og Eksplosivstofsektion samt løbende kontakt til Skydesektionen, der skulle planlægge og gennemføre uddannelse, indledningsvis af nøglepersonel sendt til Contraves i henhold til, hvad derom var nedfældet i kontrakten.

Et andet område, som i Materielsektionen på denne tid naturligt krævede omfattende indsats, var forberedelse til indførelse af missiler til brug mod dels luftmål og dels sømål. Umiddelbart var de luftmålsmissiler, som da var udviklede eller under udvikling i de vestlige lande generelt for store og tunge til vore forhold, og effektiviteten af et enkelt mindre system på markedet vurderedes til næppe at stå mål med f. eks. nyeste 40mm kanoner med moderne ildledelsesanlæg. Imidlertid dukkede det amerikanske firma General Dynamics op med et tilsyneladende lovende projekt benævnt *Mauler* for kortholdsmmissiler i et kompakt, autonomt letvægtssystem med integreret radar og ildledning. Systemet skulle være lige velegnet til brug om bord i skibe som på land, og derfor viste Hæren også en vis interesse for systemet.

Denne værnssfælles interesse bevirkede, at Franck P ved forhandling med Forsvarsministeriet fik udvirket, at der blev etableret et Forsvarets Raketudvalg (FRAKU) med sæde ved Søartilleriet og med mig som formand. Udover medlemmer fra Søværnet og Hæren, officerer og ingeniører, var Forsvarets Forskningstjeneste også repræsenteret ved tidligere nævnte Vilhelm Güntelberg. Flyvevåbnet, der år forinden havde overtaget Nike luftmålsbatterierne fra Hæren, og som senere erstattede disse med Hawk batterier, havde intet behov for at deltage i FRAKU, og Hærens interesse for samarbejdet kølnedes, da General Dynamics opgav udviklingen af *Mauler*, dels grundet omfattende tekniske problemer,

interferens i det kompakte system, og dels fordi det amerikanske forsvar ikke støttede udviklingen. Inden Hæren ikke længere følte at have behov for samarbejdet i dette udvalg, var jeg dog sammen med en oberstløjtnant en tur til det italienske forsvars skydeområde på Sardinien, hvor et italiensk firma demonstrerede et luftværnsmissil til anvendelse både på land og i skibe. Vi havde en interessant tur, men konkluderede, at det pågældende missil ikke imødekom danske krav. I skydeområdets kontrolcenter konstaterede vi i øvrigt, at man der anvendte en elektronisk regnemaskine af samme 1. generations type og omfang, som den hjemlige DASK.

Vores søgen efter et luftværnsmissilsystem til Søværnet fokuseredes gradvist på et amerikansk projekt baseret på luft-til-luft missilet *Sparrow*. Til brug i visse større hjælpeskibe, hvor vægtproblemet ikke spillede afgørende rolle, havde man udviklet et system, der var alt for tungt til at kunne komme på tale til installation i fregatter og andre orlogsskibe af lignende størrelse. Imidlertid havde man fra amerikansk side udkastet ideen til en NATO-fælles udvikling af en letvægts udgave af dette system, og forhandlinger om udvikling af et *NATO Seasparrow System* gik i gang.

Det lød jo lovende, hvis man kunne realisere en fælles udvikling, som de deltagende lande hver kunne præge for i videst mulig omfang at få imødekommet nationale krav. Imidlertid var hidtidige erfaringer med slige multinationale projekter stort set negative, så selv om vi anbefalede, at man fra dansk side indledningsvis stillede sig positivt over for projektet, følte jeg behov for en slags ”kattelerm”. Den canadiske flåde, der ligesom vi, havde fundet *Sparrow* missilet egnet til brug fra skibe mod luftmål, havde med det amerikanske firma Raytheon, der havde udviklet og stod for leveringen af *Sparrow* missilet, tegnet kontrakt om udvikling af et system baseret på dette missil til installation i de fire *Iroquois*-klasse destroyere. Jeg havde derfor direkte kontakt med Raytheon, der var udset til i givet fald at blive det ledende industriforetagende i NATO projektet, og fik tilsagn om, at såfremt dette projekt ikke blev realiseret, var man interesseret i udvikling af et *Seasparrow* system, der imødekom danske krav.

Det blev dog ikke nødvendigt at bruge denne ”kattelerm”, da NATO projektet endte med at blive til virkelighed med fire lande indledningsvis som deltagere, Danmark, Italien, Norge og USA. Udviklingsomkostningerne skulle deles mellem de deltagende lande i forhold til det antal systemer, som hvert land tegnede sig for, og samtidigt skulle landenes industrier have mulighed

for at deltage i tilsvarende forhold. Danmark tegnede sig for seks systemer, ét til hver af de to fregatter af *Peder Skram*-klassen og ét til hver af de fire minelæggere af *Falster*-klassen.

Den endelige vedtagelse og start af *NATO Seasparrow* programmet fandt dog først sted, efter at jeg sidst i 1966 flyttede fra Materielsektionen til som kommandørkaptajn at blive Søartilleriets næstkommanderende og chef for dets Inspektionsafdeling.

Jagten efter et egnet sømålsmissil foregik sideløbende med den efter et tilfredsstillende luftmålsmissilssystem. Der var bl. a. kandidater fra Norge, Frankrig, Italien og Israel, som blev undersøgt og analyseret uden dog, at anskaffelse af én af disse kunne anbefales, selv om det franske *Exocet* missil dog nærligt opfyldte vore krav. Dette arbejde videreførtes, efter at jeg havde overladt Materielsektionen til min efterfølger, men nåede først til et endeligt resultat med anskaffelse af det nyudviklede amerikanske *Harpoon* missil, efter at jeg var afgang fra Søartilleriet ved institutionens integration i den nyoprettede Søværnets Materielkommando.

Privatlivet

Rækkehuset, som vi var flyttet ind i 1952, følte som det rene luksus efter den toværelses i Rævegade uden nogen som helst form for bekvemmeligheder. Her var stue og køkken nedenunder og sovekammer med udgang til smal altan, to kamre og badeværelse ovenpå. Dertil kom kælder, terrasse og en lille have.

Fra hus og have var der mod vest udsigt over marker til skovene ved Ørholm, og på de nærmeste marker, der dog senere blev bebygget med flere rækkehuse af samme type plus et Nærumvænge bytorv, græssede der i begyndelsen køer om sommeren. Skråt over marken var der fra, hvor vi boede, en tiltrampet sti til trinbrættet Egevang på Nærumbanen, der da havde sin endestation i Nærum by og snoede sig til Jægersborg station, hvorfra man mod København kunne fortsætte med S-toget. I de første år gik min vej om morgene ad stien til trinbrættet og videre med den hyggelige "Nærumgris", som var skinnebussens kælenavn. Da man gik i gang med at anlægge motorvejen til Helsingør skar man banen af ved Egevang for at undgå at etablere en krydsning ude af niveau, og anlagde så en ny endestation på den vestlige side af motorvejen., hvilket naturligvis ikke vakte begejstring blandt banens kunder i Nærum by.

I 1956 fik Peter en lillesøster, som i Holmens kirke blev døbt Bente af min skibskammerat fra *Holger Danskes* togt til Middelhavet, Børge Ørsted, der jo også havde viet

Lykke og mig fem år forinden. Der blev anskaffet tremmeseng, som kom ind på værelset sammen med Peter, ny barnevogn, da vi ikke havde gemt Peters, og snart også kravlegård.

Hvad mere var, vi fik også vores første bil, en to år gammel Citroën 2CV, som jeg fik støvet op til en rimelig pris hos en Ford forhandler på Amager. Restbeløbet på købet blev afviklet ved hjælp af 24 veksler, som jeg måtte underskrive og indløse månedsvis de følgende to år. Den form for betaling var sikkert almindelig den gang, og jeg kendte de strikse betingelser, jeg gik ind til. I retslære på Søofficersskolen havde politimester Parker i sin tid også instrueret også om dette emne og om hvad frygteligt, der ventede en, hvis man ikke nøje overholdt betalingsbetingelserne. Så jeg sørgede for én for én at betale vekslerne til tiden, så Kongens foged ikke blev ulejliget. Men det er den eneste gang, jeg har stiftet personligt kendskab til denne form for betaling.

Første sommer med 2CV'en benyttede vi ferien til en række dagture til diverse sjællandske egne og seværdigheder, men allerede ved vintertid kom den lille bil på en længere tur. Lykkes bror Bent i Oslo skulle giftes, vi skulle til bryllup og bo hos Lykkes mor, der da var flyttet til en 1. sals villalejlighed i den norske hovedstad, og i ungdommeligt overmod planlagde jeg at foretage rejsen med Lykke, Peter og Bente, der endnu ikke var fyldt ét år, i den lille bil med kørsel frem og tilbage hver vej i ét stræk uden overnatning. Trods det, at man den gang havde venstrekørsel i Sverige, gik det fint til vi nåede Göteborg, men nord der for satte det ind med snevejr, der blev værre og værre. Efter længere tids anspændt kørsel med stærkt forringet sigtbarhed dukkede pludselig i snefoget bommen ved grænsen til Norge op på kort afstand tværs over vejen. Der kunne ikke styres uden om den til nogen af siderne, og bremselængden i det sneglatte føre – der var hverken saltet eller gruset, og vinterdæk var den gang et ukendt begreb – viste sig at være længere end til bommen, som derfor blev den endelige stopklods.

Bommen var gjort af solidere materiale end bilen, som viste sig ude af stand til at fortsætte rejsen ved egen kraft grundet indtrykninger på kølerhjelme og forskærme. Heldigvis havde jeg abonnement på Falck, hvilket også gjaldt det norske redningsselskab Falken, som så blev kontaktet og forholdsvis hurtigt mødte frem. De tog sig så af at bugsere bilen til Oslo, mens vi var heldige, at der fra den nærmeste jernbanestation, Halden tror jeg den hed, snart efter gik tog nordpå, hvormed vi nåede vores destination.

Bror Bents bryllup blev overstået, og på værksted i Oslo blev bilens buler midlertidigt rettet ud, så vi efter nogle dage kunne køre retur uden problemer, selv om bilen så ret så

ramponeret ud. Den side af sagen klarede dog Citroëns værksted i København og kaskoforsikringen efter hjemkomsten. Mod at betale det nødvendige ekstra fik jeg lakeret hele bilen, og det i en køn æblegrøn farve i stedet for den grå, bilen var født med, og for at det skulle matche, monteredes en ny, mørkegrøn kaleche. Denne forskønnelseskur var sikkert medvirkende til, at jeg året efter, da jeg byttede til en ny, opgraderet 2CV, fik i udbetaling lige så meget for den da fire år gamle bil, som jeg to år tidligere havde købt den for. Desværre er den slags handler sjældne. Jeg har i hvert tilfælde ikke senere kunnet gentage den.

Den følgende sommer, og de efterfølgende, holdt vi ferie forskellige, udvalgte steder i Danmark. To år i træk indlogerede vi os på Gårdbogård i Nordjylland. Derfra var der ikke langt til vestkysten ved Skiveren, hvor man kunne køre direkte ned på den faste sandstrand, men også stranden på østkysten ved nærliggende Ålbæk var udmærket, og langt var der ej heller til Skagen. På udflugt til Skagen stod programmet naturligvis på tur med "Sandormen" ud til den yderste spids af Grenen og på indkøb af frisk fisk til middagen. Forpagteren på Gårdbogård, hvem vi i de to år lejede sommerboligen af, holdt alt, hvad feriegæster, ikke mindst børn, kunne ønske sig af dyr, bortset fra heste. Der var malkekvæg, kvier og kalve, får, grise og høns. Vi boede oven på grisestalden, hvor karlene inden landbrugets mekanisering havde boet, og mærkede godt nok lugten derfra de første par dage, men mærkværdigvis var den så blevet integreret i vores system, så vi derpå ikke ænsede den. Det gjorde naturligvis min søster Birgitte, der med Poul og deres to drenge Jesper og Søren en dag besøgte os. Poul var da stationeret på kasernen i Hvorup tæt ved Nørre Sundby, så de havde taget en smuttur op for at se os.

Under første ferie i det nordjyske fik jeg på ny brug for mit Falck abonnement. Jeg havde læst om 2CV'ens terrængående egenskaber, og at den med succes havde deltaget i rally gennem Sahara. Da vi en dag passerede Råbjerg kirke og observerede en slags vej mod nord til Råbjerg Mile, faldt jeg for fristelsen til at afprøve bilens berømmede egenskaber til at forcere gennem ørkensand. Et godt stykke tid gik den spændende tur ad hjulsporet fint. Ved møde med strækninger med åbenlyst løst sand gjaldt det om at speede op for ved inertiens lov at nå igennem. Beklageligvis kom vi til en sådan strækning, der viste sig for lang til at kunne overvindes med nævnte teknik, og resultatet var, at vi standsede med alle fire hjul dybt begravet i sandet. Hjælp måtte tilkaldes, men inden for synsvidde var ingen menneskelig aktivitet at skue. Jeg beroligede familien, bad dem blive ved bilen og begav mig af sted for at bestige det nærmeste, ret høje sandbjerg. Jeg regnede med, at jeg fra toppen kunne få øje på menneskelig

beboelse, hvorfra jeg, hvis de havde telefon, kunne hidkalde Falck. Nået toppen af bjerget øjnede jeg i det fjerne en enkelt gård, der var ikke andre at se, og af sted gik det gennem sandet og spredte pletter af lavstammet, nøjsom beplantning til jeg omsider nåede gården. Heldigvis havde de flinke beboere telefon, som de nok i det stille hovedrystende lod mig låne, så jeg kunne hidkalde Falck og forklare dem positionen midt i Milen.

Med mange tak til folkene skyndte jeg mig gennem ørkenen tilbage til bilen og kunne berolige med, at hjælp var på vej, og ikke længe efter dukkede en terrængående kranvogn op. Uden større vanskeligheder halede den os ud af det løse sand, hvorpå den bugserede os tilbage til Råbjerg Kirke ad den vej, vi var kommet. Der kunne vi takke Falck folkene og ved egen kraft vende tilbage til Gårdbogård til et lidt forsinket aftensmåltid.

Efter de to somre på Gårdbogård fulgte en ferie på Læsø, hvor vi havde lejet en 1. sals villalejlighed lidt syd for Vesterø Havn. Under opholdet var vi naturligvis rundt til øens seværdigheder, men nød også sandstranden og vandet tæt ved huset, vi boede i. På havnen var vi gode kunder hos de lokale fiskere og spurgte hver gang efter jomfruhummere men forgæves, da de ikke havde fanget nogle. Vores vedholdenhed og hyppige indkøb af andet godt fra havet kronedes dog med held en af de sidste dage af vores ferie. Da have fiskerne endeligt fået fanget en del af de eftertragtede skalddyr, og minsandten om ikke vi fik foræret en stor spand af disse herligheder.

På vejen hjem fra Læsø tog vi turen ned gennem Jylland til Esbjerg for derfra at komme til Fanø, hvor en sygeplejekammerat af Lykke med mand og barn holdt ferie og havde inviteret os til at besøge dem et par dage.

Følgende år holdt vi sommerferie på Bornholm, hvor vi fra en ferielejlighed centralt på øen dagligt tog ture til nye udvalgte mål: Hammershus: rundkirker, østkystens byer med silderøgerier, Dueodde med dens sandstrand, den store skov Almindingen med det 162 m højdepunkt Rytterknægten, forlystelsesparken Brændegårdshaven, Åkirkeby ikke blot kendt for at ligge inde i landet, men også for den specielle Krøllebølle is, og så naturligvis også øens "hovedstad" Rønne. Vi havde god plads, hvor vi boede, så i en periode af opholdet havde vi inviteret min mor på besøg, så hun kom med skibet fra København til Rønne, hvor vi hentede hende og senere atter indskibede hende.

En anden sommerferie gik turen til Ærø, hvor ejeren af det hus, vi havde lejet, boede i København og kun lejede huset ud for perioder af mindst tre uger, da han selv ville være til stede

ved ankomst og afgang. Det rummelige hus lå på sydvestkysten lidt syd for Søby, og i de tre uger, vi var der, havde vi i et par perioder besøgt dels af min mor, dels af et par venner fra Nærum.

Da vores børn således havde fået et rimeligt godt kendskab til fædrelandet, faldt det med Lykkes baggrund naturligt også et par gange at henlægge sommerferien til Norge. Et år var det i højfjeldet nord for Oslo, op mod Lillehammer, et andet år på østkysten af Oslo Fjord. Sidstnævnte sted havde Lykkes bror Bent fundet, og vores lejemål var vist for fjorten dage. Jeg var imidlertid forhindret i at deltage den første uge, så Lykke og børnene tog skibet til Oslo, hvorfra Bent kørte dem til stedet. Senere kom jeg så derop i bil.

Men Norge er jo skisportens land, en aktivitet, som ikke ligger for mig, så et par vintre tog børn og mor med skib til Oslo og boede hos mormor, mens de så dagligt kunne stå på ski i det omliggende fjeldterræn.

Syd på nåede vi også. Det år, da jeg skulle afslutte de endelige forhandlinger om mulig kontrakt på ildledelsesanlæg med Contraves i Zürich, aftalte jeg med Søværnskommandoen at kombinere forhandlingsperioden med afvikling af en del af min ferie og benytte egen bil til transport. Samtidigt havde jeg bedt Contraves om at finde en passende feriebolig på et angivet prisniveau. Af sted kørte vi så med overnatning i Tyskland til den bolig, som Contraves havde fundet. Den lå fantastisk flot, et stykke op ad en bjergskråning på nordsiden af Vier Wald Stetter See, med udsigt over søen til Alperne på den anden side. Ved søbredden neden for boligen var strand-og badefaciliteter, som familien kunne nyde, mens jeg i bil pendlede til Zürich, hvortil naturligvis også med fly kom de ingeniører fra Søartilleriet og Søværnets Televæsen, som fra starten havde udgjort vort lille team.

Da forhandlingerne var afsluttet, og kontraktforslag forelå, inviterede Contraves den sidste aften til middag, hvortil Lykke også var indbudt. Så efter dagens arbejde tog jeg en ekstra tur de vel halvt hundrede kilometer hver vej og fik aftalt babysitning med vores værtsfolk, familien Arm, der boede i husets stueetage, hvor vi boede på 1. sal. De var i øvrigt herlige mennesker, som vi kom godt ud af det med. Manden var en lun fyr, der med spøgefuldt hentydning til sit navn en dag sagde: "Ich arbeite und arbeite aber bleibt doch immer arm!"

Så blev det også ferie for mig. Vi blev endnu et par dage hos familien Arm, bl. a. for en dag at køre rundt om søen via de Alper, vi havde haft udsigt til på dens sydside. Derved kom vi over Susten passet med sne på begge sider af den ryddede vej, og børnene syntes naturligvis, at

det var spændende med en mindre sneboldkamp midt om sommeren. Spændende, ikke mindst for dem, var også hjemturen til Danmark, som vi lagde gennem flest mulig lande. Først var vi et smut østpå gennem Lichtenstein og ind i Østrig. Så vendte vi om, tilbage gennem Schweiz og ind i Frankrig, hvor vi så fortsatte nordpå gennem Luxembourg, Belgien, Holland og Tyskland. Naturligvis var der en del overnatninger på vejen, jeg husker ikke hvor, men børnene fik samlet souvenirs fra de forskellige lande og syntes, det havde været alle tiders oplevelse.

Jeg kunne ikke lade være med at tænke på, hvordan jeg i sommeren 1938, inden jeg skulle i gymnasiet på kostskolen i Rungsted, var med min far på cykeltur til Falster, hvor vi så den da nyligt indviede Storstrømsbro, overnattede på hotel i Stubbekøbing. Derfra tog vi den smukke tur sydpå delvis langs Falsters østkyst og tilbage til Bandholm via Nykøbing F og Saksøbing. På vejen fik jeg som souvenirs købt de den gang almindelige cykelvimpler både ved Storstrømsbroen og i de byer, vi havde besøgt, så resten af sommeren kørte jeg stolt rundt med disse vimpler, så alle kunne se, jeg havde været vidt omkring. Tiderne skifter!

Sidste år ved Søartilleriet

Efter at jeg i godt fire år havde været chef for Materielsektionen fulgte jobbet som næstkommanderende ved institutionen og samtidigt chef for dens Inspektionsafdeling, der omfattede Skydesektionen, Materielsektionen og Kontrolsektionen. Jeg flyttede derfor fra den nye værkstedsbygning, hvor Materielsektionen havde kontorer, tilbage til hovedbygningen, hvor næstkommanderendes kontor var tæt på chefens, kun adskilt af et fælles forkontor. Med jobbet fulgte udnævnelse til kommandørkaptajn.

Søartilleriet og Søværnets øvrige tekniske institutioner var på dette tidspunkt blevet underlagt chefen for en planlægningsstab, der under betegnelsen Søværnets Materielkommando havde til opgave at forberede integration af deres materielmæssige opgaver i en fælles kommando. Chefen for denne stab var tidligere chef for Søartilleriet kommandør Valentiner, som Franch P da havde afløst.

Det blev dog kun til en kortere periode, at Franch P og jeg delte forkontor, idet han efter nogle måneder blev udnævnt til chef for Grønlands Kommando som midlertidig kontreadmiral. Som forholdene lå med den planlagte oprettelse af en fælles materielkommando samt udskillelse af specialuddannelse og inspektørtjeneste var det naturligt, at der ikke blev udnævnt en ny, selvstændig chef for Søartilleriet. Man kunne umiddelbart have udpeget næstkommanderende

som fungerende chef, hvad man gjorde halvandet år senere, men i første omgang fik Valentiner udvirket, at han sideløbende med jobbet som chef for planlægningsstaben nominelt blev chef for Søartilleriet. Han syntes altid at være i bekneb for penge og havde en ide om, at han derved kunne få et ekstra honorar. Det var først, da hans langvarige forhandlinger om dette emne med Forsvarsministeriet endte negativt, at jeg officielt blev fungerende chef. Reelt havde Valentiner ladet mig fungere som sådan straks fra Franch Ps afgang, da planlægningsarbejdet optog rigeligt af hans tid. Al korrespondance underskrev jeg således 'EB', og de regelmæssige møder i samarbejdsordningen bad han mig om at lede.

Da jeg de facto blev fungerende chef og Artilleriinspektør i det sidste halvandet år Søartilleriet eksisterede, modtog jeg et månedligt funktionsvederlag svarende til forskellen mellem min løn som kommandørkaptajn, og hvad en kommandør, som stillingen var nomineret til, skulle have. Men på en måde havde Valentiner med sine forgæves fiflerier for noget ekstra på sin lønseddel snydt mig for samme vederlag i det foregående halvandet år. Valentiner fik til gengæld samtidigt sin økonomi forbedret ved at blive forfremmet til kontreadmiral, da et sådant nummer blev ledigt ved chefskifte på Flådestation København. Denne stilling blev da nedgraderet fra kontreadmiral til kommandør, da kontreadmiral Saabye gik på pension. Valentiners begejstring ved den lejlighed var åbenlys. Da Saabye på sin sidste dag på Holmen om eftermiddagen blev kørt hjem, arrangerede Valentiner, at han og hans officerer i planlægningsstaben plus jeg og officererne fra Søartilleriet var opstillet på række til afskedshilsen ved vejen lige før Saabye kørte ud ad Værftsbrovagten i tjenestevognen, en Opel Admiral. Umiddelbart efter viste det sig, at Valentiners op stemthed ikke mindst bundede i, at han med køretjenesten på Holmen havde aftalt, at denne Opel Admiral skulle følge med admiralstillingen, så næppe var bilen returneret til Flådestationen, før han fik lagt hånd på den. Det var dog en lettelse for mig, for indtil da havde jeg måtte dele med ham Søartilleriets chef/tjenestepersonbil.

Det forlød i øvrigt, at Valentiner samtidigt fik omdøbt sin fritidsbolig på Stevns fra Kommandørsgården til Admiralsgården!

En hel del af arbejdsindsatsen i disse år gik naturligt nok med at bidrage til planlægningen af den kommende integration af de tekniske tjenester og den sideløbende reorganisation af inspektørtjenesten, hvilken også havde fået sin planlægningsstab ledet af en

kommandør. Men Søartilleriets og Artilleriinspektørens normale opgaver måtte jo fortsat løses, og der var nok at se til.

Cost-Sharing programmet tog form, og i den sammenhæng var Søartilleriets hovedrolle armeringen af fregatterne af *Peder Skram*-klassen og minelæggerne af *Falster*-klassen. Ildledelsesanlæggene fra Contraves blev leveret og installeret, og desuden afsluttedes vores undersøgelser og analyser med henblik på anskaffelse af luftværnsmissiler til disse enheder med det resultat, at vi som en af de første fire nationer sluttede os til NATO Seasparrow programmet. Som tidligere nævnt tegnede Danmark sig for seks systemer til fregatterne og minelæggerne, Norge tegnede sig for fem til armering af hver af deres fem fregatter af *Oslo*-klassen, mens Italien nøjedes med ét system, idet man der nationalt var ved at udvikle et lignende system, som nogle spøgefuldt omtalte som "Spaghetti Sparrow." Hvor mange USA, der naturligvis var programmets fjerde og bærende nation, tegnede sig for, husker jeg ikke.

Fra programmets start etableredes i USA i Washington DC et permanent projektkontor med en repræsentant fra hvert deltagende land. Som altid, når det drejede sig om udstikning af artilleriuddannede officerer, skete udvælgelse af den danske repræsentant efter forhandling mellem Søværnskommandoen og Søartilleriet/Artilleriinspektøren. Søværnskommandoen havde den nok rimelige opfattelse, at jobbet burde bestrides af en orlogskaptajn, og pegede på en fortræffelig officer med de fornødne faglige kvalifikationer. Der var bare det, at jeg ud fra mit kendskab til ham anså ham for et alt for høfligt og for beskedent menneske til at bestride det job, der krævede betydelig personlig gennemslagskraft for at få lyttet til og få gennemført danske ønsker og krav i forbindelse med den forestående, endelige udvikling af NATO Seasparrow systemet. Ved gennemgang af listen over mulige kandidater stoppede jeg så ved en søløjtnant I, der året før havde gennemgået Long Gunnery Course i England, og som jeg følte kunne være "fræk som en slagterhund" på en charmerende og vindende måde. Trods hans beskedne grad lykkedes det mig at overbevise Søværnskommandoen om, at han var den rette mand. Lidt hjalp det nok, at han stod for udnævnelse til kaptajnløjtnant inden for det nærmeste halve år. Og efter hvad jeg erfarede, bestred vedkommende jobbet til fuld tilfredshed, indtil han efter godt fire år blev afløst.

Ved Franch Ps afgang havde jeg fra ham arvet medlemskab af to NATO grupper, der to gange årligt mødtes i en uges tid i Bruxelles, IEG 1 og IEG 4, der var informationsudvekslings grupper for henholdsvis sø- og luftmålsvåben og maritime helikoptere. Umiddelbart kan mit

medlemskab af IEG 4 nok synes mærkeligt, men forholdet var, at Søværnet på den tid havde planer om anskaffelse af helikoptere, i et antal af fire, armeret med sømålsmissiler, så det var baggrunden for mit medlemskab i denne gruppe, der selvsagt også talte en helikopterpilot fra Søværnet. Det er bemærkelsesværdigt, at dette Søværnets ønske først synes at blive opfyldt med afløsningen af Lynx helikopterne nær ved 50 år senere!

Disse møder bestod ikke alene i, at man gensidigt informerede hinanden om igangværende programmer og planer inden for de nævnte områder, men også i præsentationer givet af repræsentanter fra diverse industriforetagender om projekter af aktuel interesse. På den måde medvirkede disse informative møder også til værdifuld networking med folk fra industrierne, hvilket bl. a. kunne resultere i tilbud om uddybende præsentationer og forhandlinger i de enkelte lande.

Internt ved Søartilleriet havde den samarbejdsordning, som jeg ved Franck P's afgang overtog styret for, aldrig fungeret fuldt tilfredsstillende, hverken for de ansatte og deres repræsentanter eller for ledelsen. Heldigvis var Søværnskommandoens instruks på dette område for så vidt angik institutioner i land på daværende tid den prisværdigt korte og klare, at det påhviler cheferne for disse at etablere en fungerende samarbejdsordning. Hvad angår Søartilleriet skal i denne forbindelse nævnes, at institutionen omfattede omkring 600 ansatte, hvoraf knap 100 var militære og resten civile. Største parten af de civile var timelønnede maskinarbejdere og elektrikere samt ufaglærte. Dertil kom ingeniører, konstruktører, værksteds- og depotfunktionærer, kontorpersonel med deres ledere af overassistenter og fuldmægtige samt rengøringspersonel. Alt i alt en broget skare, i hvilken hver enkelt havde et berettiget krav om gennem en samarbejdsordning at føle, at de var en del af helheden og havde adgang til at få deres ønsker med hensyn til arbejdet hørt og i mulig udstrækning opfyldt. Bindeleddet fra hver enkelt ansat til det i 1965 etablerede kontaktudvalg, der mødtes hver anden måned, var på konventionel vis de af de respektive fagforeninger valgte tillidsrepræsentanter, som indgik i udvalget.

Det var en langsommelig og utilfredsstillende metode til løsning af de som regel lokalt afgrænsede problemer, der kunne opstå i organisationen. Ikke mindst følte mange af de ansatte, ikke mindst de timelønnede, at deres rolle og indflydelse i denne form for samarbejde var svær at få øje på. Dette forhold blev accentueret ved den da i samfundet opståede generelle debat ikke blot om trivsel men også om demokrati på arbejdspladsen, hvilket sidste dog er et mangetydigt begreb. Dertil kom det særlige behov for løbende bred orientering i den aktuelle situation med

Søartilleriets og de øvrige tekniske institutioner forestående integration i en fælles Søværnets Materielkommando, udskillelse af uddannelsesmæssige og taktiske funktioner, udflytning af dele af værkstedskapaciteten på Holmen til flådestationerne i Korsør og Frederikshavn samt planlagt øget udlicitering til privatindustrien.

Jeg gik derfor i samarbejde med tillidsrepræsentanterne og enkelte udvalgte fra ledelsen i forsøg på at skabe en ordening, der stræbte efter at leve op til det ideelle formål gennem oplysning og samarbejde at fremme effektiviteten på alle områder samt at bidrage til den enkeltes trivsel og følelse af medarbejderskab. Det var et omfattende og interessant arbejde, som resulterede i, hvad en af de deltagende tillidsrepræsentanter i det lille institutionsblad "Kanonen" med tilfredshed betegnede som "den måske mest avancerede form for samarbejde, der findes i Statens tjeneste." Der var ved udarbejdelsen mange hensyn at tage, aktuelle så vel som fremtidsrettede og traditionelle. Det grundlæggende nye var etablering af en række kontaktgrupper, hver omfattende en lokal, funktionsmæssigt afgrænset arbejdsplads. Disse grupper, i alt 27, blev i tillæg til de syv sider lange bestemmelser for den nye samarbejdsordning listet og definereret. I bestemmelserne var det fastlagt, at hver gruppe skulle holde møde - i arbejdstiden - en gang om måneden under ledelse af det pågældende områdes organisatoriske arbejdsleder plus en repræsentant valgt af de der ansatte.

For at lette administration, kontrol og eventuel påkrævet opfølgning mest muligt, blev der udarbejdet en simpel og overskuelig rapporteringsformular i A4 format, der kunne udfyldes med håndskrift og som efter hvert møde, underskrevet af de to gruppeledere, skulle sendes til det fælles kontaktudvalg, som blev tilpasset det nye system. Formularen havde udover rubrikker for tidspunkt og varighed af mødet tre små rubrikker for korte meddelelser om behandlede emner,

Et af ordningens praktiske og trivselsmæssige formål var, at flest mulige problemer skulle løses lokalt. I erkendelse af, at visse problemer kunne være fælles for flere grupper, rummede bestemmelserne mulighed for, at sådant berørte grupper på egen foranledning kunne træde sammen og etablere et midlertidigt, koordinerende udvalg, konstituere sig og meddele kontaktudvalget det behandlede emne. Også til brug for sådanne udvalg blev udarbejdet en simpel formular for rapportering til kontaktudvalget om sagens behandling og løsning eller, hvis dette sidste ikke havde været muligt, da dens forelæggelse for kontaktudvalget. Men også i sådanne tilfælde var formålet en i videst mulig omfang decentraliseret løsning.

Der var almindelig tilfredshed med ordningen, men selvfølgelig var der også begyndervanskeligheder. En forudsætning for at få løst lokale problemer i kontaktgrupperne eller i koordinerende udvalg var, at disse kunne udvise en vis evne til resultatsøgende gruppearbejde, hvilket for mange var nyt. Derfor gik flere uløste problemer end forventet og påkrævet videre til institutionens kontaktudvalg, og i disse tilfælde havde ordningen den svaghed, at hvor kontaktgrupperne mødtes og rapporterede hver måned, mødtes kontaktudvalget som i den gamle ordning kun hver anden måned. Det kunne have været rettet, hvis ikke udviklingen havde resulteret i, at ordningen, der trådte i kraft ultimo marts 1969, ved Søartilleriets integration i Søværnets Materielkommando pr. 1. september 1970 bortfaldt, da der på samme tid fra Forsvarsministeriet blev udsendt diktat om en for alle civile eller delvis civile statsinstitutioner fastlagt samarbejdsordning, der faktisk betød noget i retning af et tilbageskridt til den ordning, som vi havde fundet det påkrævet at afløse.

Lukning af Søartilleriet

Ved Søartilleriets ophør som selvstændig institution med udgangen af august 1969 fratrådte jeg som chef og Artilleriinspektør. Uddannelsesvirksomheden ved de to artilleriskoler på Sjællands Odde og på Holmen/Margretheholm samt hvad øvrigt havde sorteret under artilleriinspektørembedet overleverede jeg til den nye Våbeninspektør og hans Våbenskole, og administrationen af etablissementet på Sjælland Odde overdrog jeg til chefen for Flådestation Korsør. Søartilleriets ret omfattende museumsaktiviteter blev overdraget til Flådestation København

Forinden havde jeg i det tidligere chefskontor, som jeg havde fået omdannet til et rummeligt mødelokale, for egne midler – der var ingen repræsentationskonto - afholdt to afskedsfrokoster, en for cheferne for de øvrige tekniske institutioner og en for mine nærmeste medarbejdere og de timelønnedes tillidsmænd. På min sidste dag som chef valgte jeg at tage til Frederikshavn for der at tage afsked med værkmesteren på vores ammunitionsværksted Fylleledet. Han afgik samme dag på pension. Jeg kendte ham fra tidligere besøg der og vidste, at han havde været Søartilleriet en god mand, så jeg syntes, at han skulle have en afsked med manér, og det udtrykte han stor taknemmelighed for.

Søartilleriets integration skete i første omgang ved, at det indgik som en midlertidig afdeling i Materielkommandoen. Det var først med udgangen af januar 1971, at den endelige

opløsning fandt sted, og dets forskellige funktioner indgik i Materielkommandoens nyetablerede organisation.

På ledelsesplan syntes denne organisation udformet med sektorer og underlagte afdelinger opdelt således, at der blev chefsstillinger til ledende personel af diverse kategorier: civilingeniører af de forskellige studieretninger på Polyteknisk Lærestalt, intendanturofficerer og maskinofficerer. Søofficerer, der hidtil havde været dominerende i flertallet af de hidtidige tekniske institutioner: Søartilleriet, Søminevæsenet, Televæsenet og Navigationsvæsenet, var naturligvis repræsenteret ved, at chefen var en kontreadmiral, men der var ingen søofficer på sektorplan og kun en enkelt på afdelingsplan. Øvrige søofficerer indgik for enkeltes vedkommende som sektionschefer i visse afdelinger, men ellers som sagsbehandlere.

Organisationen havde ingen næstkommanderende til på tværs at assistere chefen med at koordinere virksomhedens funktioner. En sådan blev mig bekendt ej heller senere indført ved den række af organisationsændringer, der fandt sted lige indtil de tre værns materielkommandoer blev sammenlagt.

Valentiner havde tilbudt mig et job i organisationen som chef for en Planlægningssektion, der var direkte underlagt selve chefen, og han havde antydnet, at det var en slags camoufleret næstkommanderendestilling. Ved studie af stillingsbeskrivelsen fandt jeg dog ud af, at stillingen og sektionen ikke havde meget med den daglige drift at gøre, men mest skulle tage sig af krigsplanlægning, så jeg takkede nej til tilbuddet og havde i øvrigt på intet tidspunkt haft ønske om at indtræde i den nye materielorganisation.

Søværnskommandoen tilbød mig så, at jeg i begyndelsen af december kunne overtage jobbet som chef for Langelands Marinedistrikt – et af de daværende fem danske marinedistrikter – og Langelandsfort, hvilket jeg med glæde takkede ja til. Jeg forblev til tjeneste ved Søartilleriet, men havde efter min fratreden som chef ingen egentlige funktioner, og hvad institutionen som sektion i Materielkommandoen beskæftigede sig med, blandede jeg mig ikke i. Jeg kunne derfor med god samvittighed som forberedelse til mit kommende job besøge Langelandsfort som observatør under en øvelse i Marinedistriktet med flådeenheder i den vestlige del af Østersøen og den sydlige del af Storebælt. Desuden deltog jeg i et interessant tre-ugers, tre-værns orienteringskursus for seniorofficerer, hvor vi i Jylland var rundt til Hæren i Varde og Oksbøl øvelsesterræn, til Flyvevåbnet i Karup og til Søværnet i Aarhus med den Operative Kommando. I sidste uge af kursus var vi i Odense for der, med Region IV som

eksempel, at blive orienteret om det daværende, omfattende samarbejde inden for totalforsvaret. Ikke mindst dette sidste fandt jeg af stor værdi, da jeg i mit kommende job indgik i netop denne regions totalforsvar som "Island Commander Langeland" under regionschefen, som jeg kom til at få et fortræffeligt samarbejde med.

Dagligdagen hjemme

I det tidligere afsnit "Privatlivet" sluttede jeg med omtale af familieturen i bil gennem en række europæiske lande i forbindelse med afsluttende forhandlinger med firmaet Contraves i Zürich. Her bliver jeg nødt til at fortsætte min beretning med at indrømme, at det daglige samliv i rækkehuset på Nærumvænge beklageligvis langt fra var ideelt.

Fra tidligt i Lykkes og mit ægteskab havde det vist sig, at Lykke ikke blot havde et svagt helbred men navnlig periodevis var psykisk ustabil. Hendes hyppige indlæggelser på Amtssygehuset i Gentofte endte flere gange med, at hun blev overført til den psykiatriske afdeling, når man ikke kunne konstatere nogen fysisk sygdom. En gang, da hun blev udskrevet fra sygehuset, blev det arrangeret, at hun i fortsættelse fik et længere ophold på et rekreationshjem i Vedbæk. Under Lykkes fravær fra hjemmet måtte på skift min og hendes mor flytte ind for at tage sig af børnene, mens jeg i dagtimerne og under tjenesterejser måtte passe mit arbejde. Da Lykke umiddelbart efter Bentes fødsel var fraværende under en sygeperiode, måtte det spæde barn midlertidigt anbringes på et børnehjem i Gentofte.

Hjemme, skete det, at Lykke gav udtryk for selvmordstanker, og en Vinteraften, inden børnene var i seng, forlod hun huset i sådan stemning. Med børnene i bilen kørte jeg naturligvis på eftersøgning, fandt hende på en mark i området og fik hende hjem. I selvbebrejdelse sagde Lykke ved flere lejligheder, at jeg ikke var tjent med at have en kone som hende, og at jeg burde finde mig en elskerinde. Det slog jeg selvfølgelig hen. Besynderligt fandt jeg det dog, at så snart der var andre til stede, prøvede Lykke straks at optræde helt anderledes positivt. Derfor var det godt, at vi havde omgang med bl. a. flere af vore naboer i kvarteret, og at vi f. eks. i et par vintersæsoner sammen gik til fransk på aftenskole på den nærliggende Nærumgård Skole. Det var også på denne skole, begge vores børn startede deres skolegang, og hvor både de og vi en tid

gik til aftengymnastik. Selv gik jeg alene en vinter en aften om ugen til tegning på skolen i Søllerød og senere et par sæsoner tilsvarende til keramik der.

Men trods lyspunkterne følte jeg i stigende grad, at den hjemlige situation drænedes kræfterne ud af mig. Inden børnene kom i skole, havde de begge været i en udmærket, privat halvdags børnehave, alt mens Lykke stort set var hjemmegående. Imidlertid fik hun et deltidsjob som sekretær for en lokal, kvindelig læge, da også Bente begyndte i skolen, men det hjalp ikke stort på hendes psykiske tilstand hjemme.

På den tid døde min søster Birgitte i en alder af kun 41 år. Hun var da nogle år forinden med familien flyttet fra Nordjylland til Tønder, da svoger Pouls regiment var blevet omplaceret dertil. Hun fik konstateret brystkræft, blev opereret men for sent, da kræften havde spredt sig til leveren. I hvert tilfælde den gang var det det samme som en dødsdom, hvilket hun og vi andre vidste uden at tale om det. Hun ønskede at blive hjemme frem for formålsløs indlæggelse på hospital, og da hun snart blev afkræftet og i vid udstrækning blev sengeliggende tog min mor til Tønder for at hjælpe hende og familien. Birgitte og jeg havde altid stået hinanden nær, så uanset hvor trist det var, følte jeg trang til at se hende endnu en gang. For at afdramatisere besøget ringede jeg og fortalte, at jeg skulle til møde i NATO hovedkvarteret i Kiel, hvilket godt kunne have været tilfældet, og at jeg ville tage turen i egen bil og køre hjem via Tønder. Som ventet døde Birgitte nogen tid efter, og sammen kørte Lykke, Peter, Bente og jeg til hendes bisættelse.

Det andet år, jeg gik til keramik på aftenskole i Søllerød, var der på holdet en pige, der hed Ann Mari, og som boede i boligkomplekset Søllerød Park med mand og to mindre drenge. Det skete nogle gange, at vi efter undervisningen sammen tog et smut på den nærliggende kro i Ørholm, og det viste sig, at hendes ægteskab ikke fungerede bedre end mit. Vores tilsvarende situation og en opstået gensidig sympati og tiltrækning førte til, at vi diskret begyndte lejlighedsvis at komme sammen udover de forlængede keramikaftener.

Trods diskretion kom Lykke under vejr med mit forhold til Ann Mari, og trods det, at hun selv tidligere havde sagt, at jeg burde have en elskerinde, kunne hun alligevel ikke acceptere forholdet og slog på, at hun ville skilles. Det kom så vidt, at hun engagerede en advokat og fik fastsat et indledende forhandlingsmøde. Jeg følte da, at også jeg måtte have en advokat, fik skaffet en og mødte med ham op til mødet, hvor der blev aftalt nogle hovedlinjer for en eventuel separation med efterfølgende skilsmisse.

Imidlertid var jeg, ikke mindst af hensyn til børnene, på daværende tidspunkt ikke indstillet på skilsmisse men var klar over, at der måtte findes en måske midlertidig, for Lykke acceptabel ordning på vores forhold. Jeg opfandt derfor begrebet ”et ægteskabeligt sabbatår”, hvorpå jeg fik lejet mig en rimeligt god fireværelses lejlighed på 2. sal i Rævegade i Nyboder i den opgang, hvor lægekonsultationen holdt til i stueetagen..

Jeg holdt i videst mulig udstrækning kontakt med børnene og havde derved også en vis kontakt med Lykke. Det viste sig dog, at hun holdt fast i sit ønske om skilsmisse, hvilket også børnene efterhånden syntes at acceptere. Det ”ægteskabelige sabbatår” endte således med separation og førte, efter det daværende obligatoriske år, til endelig skilsmisse.

Straks, da jeg flyttede ind i lejligheden i Nyboder, havde Ann Mari følt det som en positiv udvikling i vores forhold. Ved indretning af lejligheden var hun mig en stor hjælp, bl. a. syede hun gardiner til vinduerne, skaffede ved forhandling med kommandantskabet et manglende gasbord og fik suppleret mit beskedne møblement lidt. Imidlertid kunne det ikke undgås, at den opståede forskel mellem hver vores situation gradvis fik indflydelse, navnlig på Ann Mari. Tidligere havde vi begge boet med hver sine børn hos vores respektive ægtefæller og havde i vores samkvem begge i stor udstrækning måttet tage hensyn til hjemmefronten. Det måtte Ann Mari fortsat, mens jeg var blevet anderledes frit stillet. Sommeren inden jeg flyttede, havde vi for at holde en uges ferie sammen lavet hver vores arrangement. Hendes mand havde taget på telttur med deres ældste søn, mens hun med den yngste tog med mig til et sommerhus, jeg havde lejet ved Vejle Fjord. Det var i den første af de to uger, hvor Lykke med Peter og Bente holdt ferie på østkysten af Oslo Fjord, hvor jeg så sluttede mig til dem i den anden uge.

Sommeren derpå havde Ann Mari tegnet sig for et job som køkkenmedhjælper i København kommunes sommerlejr for drenge på Lille Oksø i Flensborg Fjord, hvor hun havde den yngste søn Christian med, mens den store som året før var sammen med sin far. Ved ankomst til lejren viste det sig, at hende, der skulle have været økonoma, havde meldt afbud i sidste øjeblik, så Ann Mari måtte overtage det noget mere krævende job. Efter hvad jeg forstod, klarede hun det til alles tilfredshed, men det betød jo, at under mine besøg der nede havde hun ikke så megen tid til overs, som vi kunne have ønsket. Det lykkedes hende dog i forbindelse med et af mine besøg at få planlagt det sådan, at hun havde en hel fridag, som vi benyttede til at køre en tur til Rømø, hvad også lille Christian syntes var en oplevelse.

Efter denne sommer sås vi fortsat en del, men som nævnt oven for tyngede det Ann Mari, at hendes ægteskabelige situation var uændret, mens jeg var blevet anderledes frit stillet. Det endte med, at hun gav udtryk for, at vi skulle holde en pause, hvilket jeg tolkede som på en pæn måde at sige, at vi måtte slutte vores forhold. Jeg forstod hende godt, troede jeg, og var taknemmelig for de år, vi havde haft sammen, vores mange gode fælles oplevelser, som under de givne forhold i de første par år havde omfattet kendskab til en stor del af Nordsjællands mange hoteller, kroer og moteller. Efter længere tid viste det sig imidlertid, at hun havde ment det bogstaveligt, men da var min situation blevet sådan, at den forhindrede genoptagelse af vort forhold.

Livets omskiftelighed

I efteråret 1967, mens Franck P endnu var chef for Søartilleriet og jeg havde overtaget jobbet som næstkommanderende, faldt det en dag i min lod, da Franck P var til møde andet steds, at modtage en ny kontorpige til velkomstsamtale på hendes første dag. Når det gjaldt ansættelse af nyt kontorpersonale, var det vores fuldmægtig P. Boss, der stod for at finde egnede kandidater. Tidligere havde han i visse tilfælde fundet emner blandt sin bekendtskabskreds., men i det foreliggende tilfælde havde vi dog averteret i dagspressen med godt resultat.

Fuldmægtigen fortalte mig forud for mødet med pigen, den 22-årige Annie Holst Nielsen at hun havde maritime relationer, da hun var datter af en kaptajnløjtnant af specialgruppen René Holst Nielsen, der virkede ved Søminevæsenet, og som jeg nok havde hørt om, men ikke truffet personligt.

Det vil lidt senere fremgå, hvorfor jeg specielt omtaler denne velkomstsamtale. Jeg blev hurtigt klar over, at den nyansatte var en gevinst for Søartilleriet. Hun var kvik, åben, veltalende, og af hvad hun fortalte om sig selv forstod jeg, at initiativ og gå på mod skortede det ikke på. Efter realeksamen og afsluttet faglig kontoruddannelse som elev ved et større tæppefirma nær Rådhuspladsen havde hun været ansat i en afdeling af finansministeriet i Borgergade, havde på aftenkursus videreuddannet sig i bl.a. engelsk korrespondance, i en periode havde hun været au pair pige hos en SAS regionschef i Frankfurt, en tid havde hun opholdt sig i Geneve, og senest havde hun taget ekstra aftenarbejde hos et firma på Islands Brygge for at tjene til at møblere en lille lejlighed, hun netop var flyttet ind i efter indtil da at have boet hos sine forældre. Det var ret så imponerende nået i så ung en alder.

Efter henved halvandet år kontaktede hun mig en dag med invitation til middag hos sig om aftenen, da hun havde noget tjenstligt, hun gerne ville drøfte med mig. Jeg tog imod invitationen, og under en herlig middag med stegt kylling viste det sig, at hun følte, at hun ikke blev udnyttet tilstrækkeligt i en funktion som medhjælper hos den kontormand, der i sekretariatet stod for den klassificerede korrespondance. Selv om jeg normalt ikke blandede mig i arbejdsfordelingen inden for Søartilleriets mange afdelinger, lovede jeg at finde en udvej til, at hun kunne blive mere engageret på det pågældende område. I øvrigt havde vi en hyggelig aften sammen, og da hun på det tidspunkt som jeg var fri af tidligere forhold, fulgte ny invitation, og et forhold opstod, så vi også sås i min lejlighed.

Der flyttede i øvrigt Peter ind af praktiske grunde. I Nærum havde han afsluttet sin realeksamen og var begyndt på lærlingeuddannelse som elektronikmekaniker efter et nyoprettet system, hvor teoretisk uddannelse skulle ske i København og praktisk uddannelse ved forskellige udvalgte firmaer. Peter skulle i første omgang i praktik ved B & W's skibsværft. For at han lettest kunne komme rundt, naturligvis også til sin mor og søster i Nærum, sørgede vi for, at han fik en knallert, som han var ret så glad for.

Annie havde med åbenhed fortalt mig om sine tidligere forhold og på et tidspunkt også om, at hun samtidigt med vores begyndende forhold havde mødt en svensker på besøg i København, og at han havde inviteret hende på ferie med sig til en caribisk ø. Det forstod jeg, at hun spekulerede på, om hun skulle acceptere. Som et alternativ foreslog jeg så, at hun tog med mig i bil til Bruxelles, når jeg kort tid efter skulle til møder i NATO hovedkvarteret der, og at vi efterfølgende kunne fortsætte til nogle feriedage i Paris. Mit forslag vandt, og svenskeren gled ud af billedet.

På afrejsedagen afleverede vi først Annies undulat ude hos hendes forældre i Kastrup, og jeg skulle lige et smut rundt til min mor i Valby, hvor min datter Bente var på besøg. Åbenbart havde Bente fundet ud af mit rejseselskab, så hun kom med ned til bilen, hvor Annie ventede, for også at ønske hende god tur.

Så fortsatte vor begivenhedsrige tur til Gedser, hvor vi overnattede på natfærgen til Travemünde. Næste morgen gik turen så forbi Hamburg, Bremen, Oldenburg og ind i Nordholland for at køre på Ijssel Meer dæmningen og videre mod den idylliske lille by Volendam for at overnatte der. Det var nogenlunde den tur, jeg ti år tidligere havde kørt på vej mod det kursus i operationsanalyse, der da blev afholdt i Waterloo syd for Bruxelles, en tur, jeg

gerne ville genopleve og navnlig gerne ville have Annie til at opleve, også overnatning i Volendam, som Annie ligeledes fandt charmerende.

Da der fra Volendam kun er godt to hundrede kilometer til Bruxelles, havde vi næste dag god tid til sightseeing i den lille by og til i ro og mag at nå vort første endemål. Mens jeg var til møderne i Bruxelles udforskede Annie byen, og om aftenen var der en, måske to receptioner, hvor hun fik lejlighed til at møde nogle af mine kolleger fra de andre lande og repræsentanter fra firmaer, der i forbindelse med møderne præsenterede relevante produkter. Ellers besøgte vi restauranter, jeg kendte fra tidligere ophold i byen.

Efter mødeseriens afslutning gik det videre som ren ferietur til Paris, hvor ingen af os før havde været, så vi fik travlt med at nå rundt til de fleste af de berømte steder og seværdigheder. Et af de mange højdepunkter var en aften på Mont Martre, hvor vi lod os friste af en af en af ”indhalerne”, der i øvrigt ofte er selve værterne, uden for de mange restauranter med optræden. Hans tilbud til en opgiven pris lød naturligvis bl.a. på champagne. Nu er det sådan i Frankrig, at reklamerer man med champagne, skal det være den ægte vare fra Champagne distriktet. Skummende vine fra andre distrikter fremstillet efter samme metode må ikke sælges eller serveres som champagne uanset, hvor fortræffelige de måtte være. På den havarede etikette på den flaske, vi fik serveret, opdagede jeg en stump af den tekst, der på vine fra andre distrikter angiver, at indholdet er fremstillet efter champagne metoden. Det gjorde nu ingen skår i vores nydelse, men da værten kom forbi og spurgte, om alt var tilfredsstillende, kunne jeg ikke dy mig for at nævne, at vi nød vinen, selv om det ikke var champagne, hvad han jo ellers havde lovet. Det beklagede han meget. Jeg ved ikke, om han troede, at jeg var så meget vinkender, at jeg havde smagt mig til forfalskningen, eller han var klar over, at angivelsen på etiketten ikke var blevet kradset ordentligt af. Resultatet var i alle tilfælde, at han smilende sørgede for, at vi på husets regning fik en flaske ægte champagne – med hel etiket!

Så da Annie og jeg omsider forlod etableringer, havde vi i gennemsnit hver indtaget en flaske champagne - eller lignende – så det var i ekstra festlig stemning, at vi – uden besvær – søgte til vores hotel.

Hjemturen gik over Alsace med en overnatning der, og vist nok yderligere en i Tyskland.

Nogen tid efter, at vi var kommet hjem, flyttede Annie ind til mig og Peter og sagde sin lejlighed på Amager op. Det var jo kun en del af vores ferie, vi havde brugt på turen til Bruxelles og Paris, så der var rigeligt tilovers til en to-ugers sommerferie på Sejerø. Her havde jeg lejet en

rimeligt stor dobbelt sommerbolig med henblik på, at min søster Else samt hendes mand og deres to børn på den tid ville komme på ferie i Danmark og netop havde udtrykt ønske om en uges ferie ved en god strand. I første uge af vores lejemål stod den ene halvdel af dobbeltboligen tom, og Annie og jeg havde den anden for os selv. I anden uge indtog den amerikanske familie som planlagt deres halvdel, men også Annie og jeg fik ekstra indkvartering i vores halvdel. Peter havde i sit uddannelsesforløb da en uges ferie og kom til Sejerø på sin knallert. Bente havde indtil da med sine klassekammerater fra skolen i Nærum været på sommerlejr i den kommunale Søllerødlejr på Sjællands Odde placere lige uden for vores artilleriskole på oddens yderste spids. Jeg fik aftalt med skolens chef, at de skulle afholde sejladsøvelse med deres store gummibåd og i den forbindelse fragte Bente fra lejren ved dens afslutning over til kysten på Sejerø ud for, hvor vi ferierede.

Planen virkede fint. Bente fik, hvad hun syntes var en herlig tur over havet, og gummibådens to-mands besætning, som jeg forud kendte, var tilsyneladende godt tilfredse med denne sejladsøvelse, som naturligvis omfattede et mindre traktement hos os, inden de returnerede. Således fik de fire fætre og kusiner lejlighed til en uges ferie sammen i herlige omgivelser begunstiget af fortræffeligt sommervejr, og Else og hendes mand fik deres ønske om en sådan ferie opfyldt.

Nogen tid efter vores sommerferie konstaterede Annie, at hun var gravid, hvilket jo var herligt bortset fra, at vi først kunne blive gift, når min skilsmisse det næstfølgende efterår trådte i kraft, men det måtte vi tage, som det var. Annie klarede det strålende. Den jordmoder, hun havde kontakt med, og som boede tæt ved os, havde en klinik, hvor hun praktiserede ambulante fødsler, og Annie gik ind for dette system. Som forberedelse meldte hun sig til et hold hos en fysioterapeut, der underviste i specielle afslapningsøvelser for fødende.

Så vidt jeg husker, var barselsorlov den gang på beskedne tre måneder, der efter ønske kunne fordeles før og efter nedkomsten. Annie gemte det meste af denne periode til efter og klarede med bravur sit job på Søartilleriet til få uger før fødslen., der skulle ske først i april 1970. Den 8. i måneden skulle jeg på inspektionsbesøg til Artilleriskolen Sjællands Odde og aftalte med Annie, at vi taltes ved i telefon, når jeg kom derop. Midt på dagen fortalte Annie så i telefonen, at efter aftale med jordmoderen gik hun over på klinikken, da fødslen var nært forestående. På vej tilbage fra Sjællands Odde bad jeg chauffør Jensen om at standse tjenestebilen ved den kro, der ligger ved Lammefjordsdæmningen, så jeg derfra kunne telefonere for at høre

nyt. Alt var lykkeligvis gået godt. Vi havde fået en sund og velskabt dreng. Fra klinikken var Annie i ambulance transporteret hjem, hvor min mor var taget ind for at modtage hende. I de følgende dage var der arrangeret rutinebesøg af jordmoderen og den lokale sundhedsplejer, og snart var Annie på højkant og så frem til at nyde sin barselsorlov med vores søn.

I begyndelsen af maj blev vor nyfødte døbt Christian i Sankt Pauls kirke, der omtrent var vores nabo. Bente var gudmor, og efter dåben holdt vi frokost hjemme med Annies forældre, min mor og børnene, der syntes, at det var ret så spændende, at de nu havde en lillebror.

Kort efter dåben skulle jeg til de sædvanlige møder i Bruxelles, og vi blev enige om, at vi godt kunne køre derned sammen med Christian, dog med færre afstikkere end året før., og med kun en enkelt overnatning hver vej. En ting havde vi ikke taget højde for, den belgiske forkærlighed for toppede brosten, også på fortove i Bruxelles. Christian gav sin utilfredshed højlydt til kende med de bumpeture disse forårsagede, når Annie, mens jeg var til møder, forsøgte at køre ham en tur i byen i den medbragte barnevogn. Først efter flere dage, hvor hun havde måttet vende tilbage til hotellet efter en kortere tur, lykkedes det hende at nå frem til Grand Place, hvor hun på en af fortovscafeerne kunne nyde et velfortjent glas vin mens drengen faldt til ro.

Hen på sommeren blev der tid til en afslapningsferie. Vi lejede et sommerhus i Rågeleje med plads til, at vi noget af tiden kunne have Bente og hendes amerikanske kusine Eva boende. Min søster Else var nemlig atter kommet på ferie i Danmark, denne gang med ny mand. Siden året før var der sket det lidt særprægede, at hun og hendes mand var blevet skildt samtidigt med at et ægtepar, der var deres nære venner, også blev skildt, da Elses mand bliver gift med konen i dette par, og Else med manden. Den slags kan jo som så meget andet gå hurtigt i USA.

Flytning

De fleste af mine forgængere i embedet som chef for Langelands Marinedistrikt og Langelandsfort havde for varigheden af denne tjeneste, normalt op til fire år, beholdt bopæl i det københavnske område og så haft status som udstationerede med økonomisk kompensation for dobbelt husførelse, men det betød jo, at de ikke så meget til familien ud over under ferie og lejlighedsvis weekend besøg. Annie og jeg var straks enige om, at vi regulært ville flytte til Langeland.

I forvejen havde vi følt os i nogen grad indelukket i lejligheden i Rævegade. I sommerperioden havde vi ofte i weekender for at komme ud kørt til de nordsjællandske strande, og for at undgå den værste trafik startede vi meget tidligt om morgenen og returnerede midt på eftermiddagen. Vi ønskede os dog en permanent ferie- og weekendbolig som supplement til lejligheden i Nyboder, men sådanne boliger i det nordsjællandske lå uden for vor økonomiske formåen. Vi fokuserede derfor i stedet på Sydøstsjælland, som ganske vist var lidt længere fra København; men hvor prisniveauet var mere overkommeligt, og hvor der i øvrigt ikke var så overrendt som nordpå.

Vi undersøgte så markedet for mindre huse med tilladelse til anvendelse som feriebolig i området syd for Præstø ned mod Kalvehave. Efter en hel del interessante turer til området med besigtigelse af mulighederne fandt vi dog ud af, at den slags boliger ville kræve ikke blot omfattende renovering men også fortsat ville kræve betydelig vedligeholdelse. Resultatet af vores erfaringer blev, at vi købte en grund på den højtliggende vej Kornbakken i Kalvehave, hvor der ikke var bopælspligt og desuden ej heller byggepligt. Vi havde dog i tankerne hurtigst muligt at få opført et parcelhus på grunden og havde fundet et firma med et typehus, vi syntes om, og som vi mente vi kunne få finansieret inden for vore muligheder.

Min udkommando til Langeland satte imidlertid en stopper for denne plan, da det nu drejede sig om at finde bolig der. På den tid, i 1970 var ejendomsmæglersegmentet ikke blomstret op, som det sidenhen gjorde. Aktiv på Sydlangeland var kun en enkelt ejendomshandler. Han havde kun tre ledige ejendomme at byde på, og ingen af dem fristede os. Det bedste, hvis man kan tale om det, var et lille hus i Magleby, hvor naboen kom ud, mens vi inspicerede huset ude fra; hvilket vi hurtigt fandt, var tilstrækkeligt. Men den flinke nabo var fuld af lovprisninger om huset. ”Joh”, sagde han, ”det er skam et godt hus, jah, der er ganske vist ikke Træk og Slip eller den slags nymodens indretninger, men et godt hus er’t.” Dog, selv ikke udsigten til at få en så flink og meddelsom nabo fristede os til at installere os med das i gården.

Løsningen blev derfor at finde en grund og få bygget et hus på den. Sydlangelands kommune – der var den gang tre kommuner på øen, en nordpå, en på midt øen og så den sydpå – havde grunde til salg i en nærligt udbygget udstykning i den kommunale ”hovedstad” Humble. Der fandt vi, hvad vi syntes var en ideel hjørnegrund., som vi ved forhandling fik øget med 50 % fra den daværende standard på ca. 700 kvadratmeter. Mod vest og syd grænsede grunden til

landbrugsarealer, og den vestlige del af grunden omfattede en stump af bandedæmningen fra den nedlagte bane mellem Rudkøbing og Bagenkop. Jorden fra denne dæmning kom til gavn da den ved hjælp af buldozer blev flyttet til den mod syd skrånende østlige del af grunden, så at der blev plant, hvor huset blev bygget. Mod vest blev der således også frit udsyn over marker mod vandet og Marstal i det fjerne.

I markedet for typehuse fandt vi frem til et fynsk firma ved navn Utrabyg, hvis typer gik under betegnelsen Orkidé husene. Deres mindste type – budgettet var jo snævert – fik vi for et overkommeligt ekstrabeløb udvidet til at omfatte tre kamre foruden soveværelse, dagligstue, spisekøkken, bryggers, badeværelse, gæstetoilet og entre. Dertil kom carport med udhus, terrasse med udgang fra stuen og planering af haven med tilsåning af det meste som græsplæne.

Jeg har kun ros til overs for Utrabyg, der arbejdede hurtigt og var lydhøre over for små ændringsforslag, for hvilke vi nemt blev enige om en ekstrapris. Selv om årstiden ikke var den gunstigste for nybyggeri var huset klar til indflytning efter en byggetid på knap et par måneder!

I den tid havde jeg boet på det nærliggende Humble hotel, og havde kunnet følge byggeriet, lige som jeg kunne fortælle Annie om fremskridtet, når jeg i weekender var hjemme i Rævegade.

Inden flytning havde vi undersøgt, om Peter kunne fortsætte den type uddannelse, han havde påbegyndt, i det langelsandske/sydfynske område. Sådant mulighed fandtes desværre ikke. I givet fald måtte han skifte bane fra elektronikmekaniker til elektriker, hvilket jo ville være noget ganske andet. Han måtte derfor, da vi flyttede, flytte ud til sin mor i Nærum, hvilket dog havde den praktiske fordel, at hans næste praktikperiode skulle være på det estimerede elektronikfirma Brüel og Kjær i Nærum.

Det var en herlig oplevelse at flytte ind i eget hus, hvad ingen af os havde prøvet før. Efter kort tids indretning fik Annie et deltids job på kommunekontoret i Humble og fandt en dagplejemor til Christian. Længe varede det naturligvis ej heller, før vi fik besøg af Annies forældre og af min mor efterfulgt af venner fra nær og fjernt.

Tjenesten på fortet og i distriktet

Fra starten havde jeg en fornemmelse af, at fortets fjende i højere grad var Søværnskommandoen end Warszawa-pagten, I en årrække havde der i Søværnskommandoen

været kræfter, støttet af Chefen for Søværnet, viceadmiral Thostrup, der arbejdede for nedlæggelse af Langelandsfort.

Som Artilleriinspektør havde jeg, som de øvrige specialtjenesteinspektører, været medlem af Søværnsstaben, selv om Thostrup ikke på noget tidspunkt selv tog initiativ til at trække på den ekspertise, som vi og vores organisationer repræsenterede. Søværnskommandoen kunne godt virke som en lille "Vi alene vide"-enklave. På daværende tidspunkt var planlægning af de ti torpedobåde af *Willemoes*-klassen i fuld gang, og Søartilleriet skulle naturligvis afgive indstilling om deres artilleriarmering. Nu huskede jeg jo, hvordan det gik med valget af armering til fregatterne af *Peder skram*-klassen og minelæggerne af *Falster*-klassen, hvordan Valentiner, der da var chef for Søartilleriet, uden forud at have konfereret med sine medarbejdere, der seriøst arbejdede med sagen, uventet kom tilbage fra et møde i Søværnskommandoen med den besked, at det nu var vedtaget, at armeringen skulle være amerikanske second-hand, stærkt mandskabskrævende 5" og 3" pjecer.

Med det formål at foregribe, at Valentiner, der nu sad som chef for den under opbygning værende Søværnets Materielkommando, på ny i forbindelse med armering af de kommende torpedobåde ville negligere Søartilleriets igangværende analyser og vurderinger og gik hen og traf en beslutning sammen med Søværnskommandoen, benyttede jeg mig af min position som medlem af Søværnsstaben og bad om et møde med Thostrup. I det konkrete tilfælde var forholdet, at der til armeringen af torpedobådene var to moderne kanontyper, der kunne komme på tale. Det drejede sig om den svenske 57mm pjece fra Bofors og den italienske 76mm pjece fra OTO-Melara, hvor vore undersøgelser klart pegede på sidstnævnte. Nu vidste jeg, at Valentiner fra gammel tid havde en forkærlighed for Bofors, ligesom Thostrup efter sin tid i Sverige under besættelsen havde været ret så svenskorienteret, så jeg frygtede, at de to i forening kunne træffe en forkert beslutning. Ved mødet med Thostrup redegjorde jeg for, hvordan alt i vores saglige vurderinger gik i retning af den italienske kanon. Denne del af mødet varede kort, og mit formål syntes senere at være nået, da 76mm pjecen blev det endelige valgt. Imidlertid fortsatte mødet med en længere monolog af Thostrup, der bl. a. hævdede, at det var ham, der havde formået Søminevæsenet til at foretage et nyligt i øvrigt fornuftigt valg af den svenske torpedo Tp 613, og derpå fortsatte han med at fortælle, at den Kolde Krig snart var slut (selv om den dog varede de næste godt 20 år!), så nu skulle vi i Søværnet fokusere på inspektionstjenesten ved Færøerne og Grønland!

Denne holdning kan have været grunden til, at han på den tid gik i spidsen for forsøg på nedlæggelse af Langelandsfort, hvilket naturligvis rygtedes til Sydlangeland. Der havde man ganske vist fra starten mødt anlæggelsen af fortet med nogen skepsis, og der havde været visse gnidninger, men dette blev snart historie, og fortet og lokalsamfundet havde længe levet i positiv harmoni, så rygterne afstedkom ikke ringe lokal foruroligere. Fra starten var det mig derfor magtpåliggende at mane disse rygter i jorden, hvilket jeg med god samvittighed kunne gøre, al den stund Søværnskommandoens indflydelse var blevet betragteligt reduceret ved den netop da skete organisationsændring med oprettelse af den overordnede, værnsfælles Forsvarskommando. Jeg havde kontaktet min gode ven kommandør Marius Petersen, der havde fået stillingen som chef for Forsvarskommandoens Operationstab, og han havde forsikret mig om, at Thostrup ikke ville komme af sted med sin plan om nedlæggelse af Langelandsfort.

Ved min tiltræden, hvor repræsentanter for de daværende hele tre lokalblade mødte op, kunne jeg således frejdigt fortælle, at Søværnets tanke om fortets nedlæggelse af den afgørende Forsvarskommando betragtedes som en fejltagelse, og at man der ønskede fortet opretholdt. Jeg understregede alvoren bag min positive udtalelse om fortets fremtid ved at fortælle, at jeg var i gang med at få bygget hus i nærliggende Humble, og når det var færdigt, ville jeg med min familie flytte dertil.

I de efterfølgende år under min tid i jobbet sørgede jeg for, at pressen løbende blev orienteret om enhver af vore aktiviteter, der kunne have offentlighedens interesse, så befolkningen hele tiden blev mindet om vor eksistens og funktioner. For at det øvrige Søværn ikke skulle være i tvivl om fortets og distriktets betydning og aktiviteter blev sådanne oplysninger også sendt til redaktøren af Søværnskommandoens månedlige publikation *Søværnsorientering*. Redaktøren, den professionelle journalist Henning Juhler trykte gladelig alt, hvad vi sendte, måske lidt fordi vi var gamle venner fra den tid, han var med os på *Holger Danskes* togt til Middelhavet og Nordafrika i 1948.

I PR øjemed lod vi også forstå, at interesserede f. eks. fra foreninger var velkomne til at aftale besøg i grupper, hvilket adskillige reflekterede på. I første omgang bød vi Sydlangelands kommunalbestyrelse og de ansatte i kommunen velkommen til rundgang og orientering om vort virke, herunder ikke mindst funktionen som hovedkvarter for Langelands Marinedistrikt, da jeg var klar over, at kun få udenforstående kendte dertil. For mange var det nyt, at vi fra vort operationsrum som led i den samlede danske farvandsovervågning bidrog med i døgndrift at

overvåge trafikken inden for distriktets område, der strakte sig fra øst for Falster gennem den vestlige Østersø og op i Bælterne til henholdsvis nord for Langeland og syd for Lillebæltsbroen, og således også omfattede det Sydfynske Øhav og sydlige del af Smålandshavet. I den forbindelse oplyste jeg om vort samarbejde med vores nabo distrikter, med vore tyske kolleger på Femern, og om hvordan distrikternes informationer samledes ved Søværnets Operative Kommando i Aarhus, hvorfra de vigtigste oplysninger gik videre i NATO organisationen.

Sådan briefing, som normalt blev gentaget ved efter følgende besøg af interesserede grupper, omfattede selvsagt også orientering om distriktets ressourcer til løsning dets opgave i farvandsovervågningen: vores lokale overvågningsradar på Fakkebjerg og Marineudkigsstation Føllesbjerg, Marinestation Gedser med overvågningsradar, kystudkigsstationerne på Gedser Rev fyrskip, ved Hyllekrog på Sydlolland og ved Albuen på Vestlolland, på Vejro i Smålandshavet, på Ærø ved Skjoldnæs, på Als ved Kegnæs og på Bågå i Lillebælt samt patruljerende på havet kutteren *Thuro* suppleret en del af tiden med én til to patruljefartøjer af *Daphne*-klassen.

Udover lokale foreninger kom adskillige af Marineforeningens afdelinger fra flere steder i landet på besøg, en afdeling eller to fra Kystartilleriforeningen kom også, og et år havde vi et talstærkt fremmøde fra Garderforeningen, som havde spurgt, om vi dette år kunne lægge hus til deres årlige sendemandsmøde. Deres afsluttende festmiddag, hvortil Annie og jeg blev inviteret, blev dog holdt i Langelandshallen i Rudkøbing.

Under den Kolde Krig var det totalforsvarsmæssige samarbejde en naturlig realitet. Som distriktschef indgik jeg således i et omfattende samarbejde med en række myndigheder og instanser. Primært inden for den daværende Region IV, hvis militære chef var chefen for Fynske Livregiment, og til hvem jeg i tilfælde af mobilisering og krig landforsvarsmæssigt refererede som Island Commander Langeland med kommando udover fortet af øens Hærhjemmeværn og et fra Fynske Livregiment til supplement af fortets eget nærforsvar detacheret, mobiliseret kompagni. Dertil kom i givet fald samarbejde med Civilforsvaret og andre civile myndighed.

Da distriktets havområde også grænsede til de to Militærregioner III i Sønderjylland og VI i Sydsjælland og Lolland-Falster, havde jeg også et vist samarbejde med cheferne for disse regioner i henholdsvis Haderslev og Vordingborg. Ikke mindst var samarbejde om forsvar af havne i Region VI af betydning. Og hvad angik fredsmæssig overvågning af havne var der også kontakt til og samarbejde med Toldvæsen, Politi og de enkelte havnefogeder.

Fortets bemanning

Da jeg tiltrådte, var der fast døgnbemanning i O-rummet med dets linje- og radiokommunikationer, på varslingsradaren på Fakkebjerg, på Marineudkigsstation Føllesbjerg og til vagt og overvågning af fortområdet. Dertil kom mandskab til den daglige vedligeholdelse af området, af kanonpjecer med ildledelsesanlæg og artilleriradarer og af øvrige tekniske installationer samt til bemanning af den økonomiske og personelmæssige administration og af kostforplejningen. Desuden var inden for distriktet døgnbemanning på Radarstation Gedser, samt på kystudkigsstationerne Gedser Rev Fyrskib, Hyllekrog, Albuen, Vejrø, Skjoldnær, Kegnæs og Bågå.

Fra fortets etablering var der årligt blevet indkaldt værnepligtige til uddannelse på såvel hovedbatteriet som på luftværnsskytsets, og befalingsmænd til varetagelse af denne uddannelse var fast tilkommanderet. Derved havde fortet i fredstid til stadighed en vis operativ kapacitet, selv om dets optimale kapacitet kun opnåedes ved mobilisering, hvor den totale bemanning ville tilgå. Under den Kolde Krig, hvor man i forsvaret realistisk måtte regne med, at man fra politisk side selv i skærpede situationer ville være tilbageholdende med at foranstalte hel eller delvis mobilisering, var fredstidsberedskabet af stor betydning. En halv snes år inden jeg tiltrådte på Langelandsfort, havde Søværnskommandoen imidlertid i en sparerunde bestemt at stoppe med indkaldelse af værnepligtige til artilleriuddannelse på fortets hovedarmering og dets stationære luftværnsskyts. Som sådant blev fortet gjort til en ren mobiliseringsenhed med bemanning kun til vedligeholdelse, hvorimod Marinedistriktets funktioner fortsat var fuldt bemandede. Dog tilgik i sidste kvartal af hver år værnepligtige fra sæsonudrustede enheder så som kongeskibet og opmålingsenheder, der på den tid strøg kommando. Disse værnepligtige, der efter den daværende ordning endnu havde ca. tre måneder tilbage af deres værnepligtstid, og som ikke udover grunduddannelsen på eksercerskolen havde fået egentlig krigsmæssig mobiliseringsuddannelse, fik så på Langelandsfort inden hjemsendelse uddannelse som besætninger på mobile 40mm pjecer.

For efter ophøret af uddannelse af værnepligtige på fortets 150mm hovedbatteri dog at skabe et vist fredstidsberedskab blev ved Søartilleriets foranstaltning efter forhandling med diverse implicerede instanser etableret en såkaldt specialbemanning, hvortil de værnepligtige musiker fra Søværnets Tamburkorps i korte perioder blev uddannet som besætninger til 150mm pjecerne med pjecekommandører lånt fra Søværnets artilleriskoler, der også leverede supplement

til, hvad fortets vedligeholdelsesbesætning ellers kunne mønstre til bemanning af ildledelsessystemerne.

Da jeg tiltrådte, havde denne ordning fungeret en årrække med en uddannelsesperiode om sommeren og en i vinterhalvåret. Det havde imidlertid vist sig, at ugunstige vejrforhold om vinteren ofte havde forhindret egentlige øvelsesskydninger mod slæbemål i sidstnævnte periode, hvorfor et fra gang til gang ellers planlagt, i sværhedsgrad fremadskridende skydeprogram for sjældent var nået ud over de indledende faser. Ved nye forhandlinger med relevante instanser fik jeg derfor udvirket, at uddannelsen blev spredt over fire perioder i varighed noget kortere end de to hidtidige, men i hvilke der så var større sandsynlighed for at få afholdt skydning og derved nå til programmets mere krævende skydninger. Denne omlægning virkede til alles tilfredshed efter hensigten.

Som man kan forestille sig, var Tamburkorpsets uddannelsesbesøg på fortet også festlige indslag i den daglige tilværelse.. Ved flere lejligheder blev der i kostforplejningen arrangeret aftenbal, hvortil piger fra den daværende husholdningsskole i Rudkøbing blev inviteret. Efter aftale blev de hentet og bragt i en af fortets militære ”prærielastbiler”, hvilket de syntes var en ekstra oplevelse. En del af korpset leverede naturligvis musikken, måske på skift. Når der kunne afses tid til det, skete det også, at der efter aftale blev holdt en lille koncert uden for hvert af kommunens plejehjem, som jo i øvrigt den gang benævntes alderdomshjem. Ved anden lejlighed blev der tid til at afholde tattoo dels i Rudkøbing og dels på sportspladsen i Humble, hvilket forud blev averteret og bagefter omtalt i den lokale presse. Desuden faldt et af besøgene sammen med, at Marineforeningens afdeling i Marstal var vært ved landsforeningens årlige sendemandsmøde, og efter aftale med foreningen bidrog vi til festlighederne ved på aftalt tidspunkt at lade Tamburkorpset musicerende komme sejlene ind i Marstal havn om bord i distriktets patruljefartøj *Thuro* og følgende optræde i land, inden det med *Thuro* returnerede til Rudkøbing og derfra kørte tilbage til fortet.

Offentlige Demonstrationsskydninger

Et var at forklare besøgende fortets funktion, kanonernes rækning, skudhastighed og deres træffesandsynlighed med vore ildledelsesanlæg, men sådanne redegørelser kunne jo aldrig blive helt det samme som en reel demonstration, hvilket ikke tidligere havde været prøvet.

Sammen med mine medarbejdere planlagde jeg derfor en offentlig demonstrationsskydning, i første omgang naturligvis med fokus på lokalbefolkningen på Langeland.

Normalt afvikledes fortets øvelsesskydninger mod slæbemål trukket af et patruljefartøj på nordgående kurs i midten af Langelands Bæltet. Grundet afstanden kunne eventuelle tilskuere på kysten kun få et indtryk af resultatet af sådanne skydninger ved brug af kraftige kikkerter, og samtidigt måtte der være mulighed for, at de kunne følge med i den ordremæssige procedure. Da kraftige kikkerter jo ikke er hver mands eje, omlagde vi en øvelsesskydning til at finde sted så tæt op ad kysten mod nord, som sikkerhedsbestemmelserne tillod, mod et mål ud for Påø ca. 12 km fra fortet. På dette sted havde vi sikret os rigelige parkeringsmuligheder, og der var god plads til en større mængde tilskuere, der med den ret korte afstand til målet kunne se dette og projektilernes nedslag selv uden brug af kikkert. Desuden havde vi der i forvejen et fast telefonkabel til fortet etableret til brug for en af de optiske pejlestationer, der var en sekundær del af ildledelsessystemet.

Forudgående avertering i den lokale presse og redaktionel omtale lokkede på den fastsatte dag flere hundrede tilskuere til Påø. Telefonforbindelsen til fortet var rigget og der koblet til artilleriofficeren på hans ildledelsespost, mens den ved Påø var forbundet til et højtaleranlæg og en mikrofon. Efter en kort orientering over højtaleranlægget om, hvad der skulle foregå, om målet og det for sejlads midlertidigt afspærrede område samt udpegning af de to udstationerede afviser- og markeringsfartøjer kunne publikum høre, at jeg over telefonforbindelsen gav artilleriofficeren ordre til at påbegynde skydningen, hvorefter de kunne følge hans ordregivning, se nedslagene og høre, hvordan han efter de første nedslag ved små korrektioner fik rettet til en følgende hurtigskydning med en serie af fuldtræffere. Det var tydeligt, at de talrige tilskuere fik en instruktiv og positiv oplevelse, hvilket også fremgik af lokalpressens efterfølgende fyldige og rosende omtale af begivenheden.

På basis af de gode erfaringer fra dette arrangement besluttede vi året efter, at en øvelsesskydning skulle tilrettelægges som offentlig demonstration til glæde for befolkningen på den anden side af Langelands Bæltet. Vi fandt frem til et for tilskuere egnet område på Lollands sydvest kyst tæt ved landsbyen Kappel og en halv snes kilometer syd for Nakskov, og under hensyntagen til sikkerhedsbestemmelserne kunne målet ud for dette sted placeres i havet synligt fra kysten uden brug af kikkerter. Tilsvarende som Fynske Livregiment året før havde assisteret os ved bl. a. at stille højtaleranlæg til rådighed ved Påø demonstrationen, ydede Falsterske

Fodregiment i Vordingborg samme assistance ved arrangementet ved Lollands sydvest kyst. Vores teleteknikere fik etableret radioforbindelse til artilleriofficeren på fortet og koblet den på højtaleranlægget, og så forløb skydningen på en afstand af ca. 18 km ellers efter samme procedure som den første demonstrationsskydning. Samarbejde med den lolland-falsterske lokalpresse resulterede i et betragteligt antal tilskuere og i efterfølgende, omfattende, positiv omtale i bladene. Selv flere landsdækkende aviser afså plads til at omtale, hvorledes denne skydning tydeligt havde demonstreret Langelandsfortets evne til at dække farvandet fra kyst til kyst ved ud af 30 afgivne skud at opnå 8 fuldtreffere i det kun 45 m store mål.

Sct. Hans bål og yderligere PR tiltag

Da jeg tiltrådte, havde der ved fortets administrations- og indkvarteringsområde et stykke inde i landet hvert år været arrangeret Sct. Hans bål til glæde for besætningen og nogle få af fortets naboer. Nu har jeg altid syntes, at det er mest festligt, hvis man kan arrangere sådanne bål tæt ved kysten. Derfor omlagde vi fra mit første år på posten begivenheden til at finde sted ved kystbatteriet syd for Marineudkigsstation Føllesbjerg. Samtidigt inviterede vi ved avertering og forhåndsomtale i lokalpressen den langelandske befolkning til at deltage og lovede, at vi også ville byde på et mindre traktement (pølser og øl eller sodavand), hvilket vi kunne finansiere ved hjælp af vores Folk og Værn kontaktmidler.

I pressen havde vi givet anvisning på, hvorledes man fandt frem til arrangementet, og i god tid var der udstationeret vejvisere, så det skulle være let at finde frem til det udvalgte parkeringsareal. Der var poster, der forsynede hver ved ankomsten med en pølsebøn og en øl/sodavandsbøn, der var trykt hæfter med teksten til to sange, hvoraf den ene naturligvis var midsommervisen, der var sørget for en god forsanger, og et lille orkester af værnepligtige ville sørge for musikledsagelse og i øvrigt for underholdning. Vi havde regnet med og håbet på, at der nok ville dukke nogle hundrede op, og med de klargjorte 800 pølser havde vi tiltænkt to til hver af gæsterne.

Tilstrømningen overgik imidlertid vores mest optimistiske forventninger. Vi blev hurtigt klar over, at pølserationen måtte reduceres til én per gæst, men alligevel måtte vi have bud til kostforplejningen efter forstærkning af både pølser og øl. På et tidspunkt var trafikken ret kaotisk, og situationen blev kun så nogenlunde reddet af de som vejvisere udstationerede poster,

der under indbyrdes brug af de medgivne walkie-talkies udviste fantastisk omtanke og initiativ. Besøgstallet nåede op over tusind!

I de følgende år, hvor Sct. Hans arrangementet blev gentaget, var vi bedre forberedt på stor deltagelse, hvad angår både de trafikale forhold og forplejningen, og selv om nyhedens interesse var overstået, havde vi dog hvert år op mod 800 gæster. Grundet en af de mindre erfaringer, vi gjorde første år, udskiftede vi den oprindelige øl/sodavandsbon med separate øl og sodavands boner. Ved ankomst fik børn en bon til sodavand, mens de voksne kunne vælge. Første år var der en del tilfælde, hvor en tørstig farmand havde følt, at det var spild af børnenes boner at anvende dem til sodavand og selv havde indløst dem til ekstra øller, mens han lovede de protesterende børn, at de nok skulle få en sodavand, når de kom hjem

Noget specielt ved vores Sct. Hans bål var, at vi havde erstattet den traditionelle heks med skiftende figurer, der knyttede sig til en del af motivet i min årlige båltale. Første gang var det en i min gallauniform ikklædt figur symboliserende det kunstige og opstyltede, som vi tog afsked med i bålets flammer. Det skal her indskydes, at nogle år forinden var gallaen blevet afskaffet som obligatorisk for alle søofficerer bortset fra admiralsklassen og hoffets adjutanter. Ganske vist var den blevet tilladt for alle, der hidtil havde haft den, men jeg tog gladelig afsked med den. Næste år var bålet dekoreret med figurer illustrerende ”Kejserens nye klæder”, og det følgende år var det scenen, hvor en flok molboer bærer sognefogeden med de store fødder ind gennem kornmarken for at jage storken bort, to scener, der gav god anledning til aktuelle bemærkninger i mine båltaler de pågældende år.

En tidligere fastelavnstradition med tøndeslagning for egnens børn fortsattes naturligvis, og en tradition med at invitere en gruppe drenge fra den danske skole i Kappeln i Sydslesvig på 14 dages sommerferie på fortet fik en ekstra dimension ved at vi besluttede samtidigt at invitere en gruppe drenge fra københavnsområdet. De to grupper fik som planlagt godt udbytte af hinandens selskab i, hvad de syntes var spændende omgivelser. Fortets sanitetsgast, ”Sanitten” var tildelt jobbet som vejleder og legeonkel. Sådanne tiltag blev som alt andet ud over den daglige rutine meddelt lokalpressen og omtalt deri, ofte efter at reportere havde været på besøg.

Sporten

De sportslige aktiviteter under min tid på Langelandsfort fortjener et særligt afsnit. Jeg havde en energisk idrætsofficer, en premierløjtnant(S), som jeg naturligvis støttede. I sin fritid

var han også engageret i det lokale idrætsliv, og hans forbindelser dertil var ligeledes til gavn for fortet. Han fik således arrangeret træningskampe mod lokale hold for det fodboldhold, som var tilmeldt Søværnets årlige fodboldturnering, og fik skaffet os adgang til gymnastiksalen i den nærliggende Magleby skole således, at vi bl. a. der kunne træne til og aflægge de til opnåelse af idrætsmærket obligatoriske gymnastikprøver,

Også øvrige prøve for at få idrætsmærke opmuntrede han til og fik arrangeret med det resultat, at Langelandsfort hvert år lå højt på listen over de af Søværnets tjenestesteder, der i forhold til besætningens størrelse procentvis havde tegnet sig for flest nyvundne mærker. Ikke blot de menige deltog i denne aktivitet men også en stor del af officerer og befalingsmænd. Selv blev jeg også inspireret, så det mærke i sølv, jeg efter fire års deltagelse havde opnået som kadet, nu blev opgraderet til et i guld og efter årlig deltagelse gradvist fik øget det indgraverede tal til 4.

Tilsvarende var det med arrangementet med svømning hver fredag eftermiddag i Svendborgs svømmehal. Der var på den tid etableret et landsomfattende system benævnt DUKA-prøven, der blot bestod i, at man beviste sin evnen til at svømme 200 m. Forsvaret var også tilsluttet dette initiativ, og hvert tjenestested indberettede årligt antallet af aflagte DUKA-prøver. Også her lå Langelandsfort højt på listen over de af Søværnets tjenestesteder, der procentvis i forhold til besætningens størrelse havde aflagt flest prøver, et år nåede vi helt i top. Om ønsket kunne man efter de 200 m fortsætte indtil 1.000 m, inden for en vis tidsbegrænsning, hvilket talte som idrætsmærkets udholdenhedsprøve, som de fleste ellers aflagde ved at gå 8 km på tid. Et af årene tog jeg den lange svømmetur men travede ellers de 8 km. At svømningen var henlagt til fredag eftermiddag gjorde den nok særlig populær blandt de mange af vore værnepligtige fra Fyn og det sydlige Jylland. Når den var afsluttet blev der i Svendborg givet orlov til de vagtsfri, og derfra havde de så ikke så langt hjem.

På den tid havde Forsvarets Gymnastik- og Idrætsinspektør fundet ud af, at et løb på 2.400 m var en effektiv konditionsprøve, i Hæren blev den sågar gjort obligatorisk for alt officers- og befalingsmandspersonel, dog med tider afstemt efter de pågældendes alder. På fortet var udmålt en strækning på 1.200m, som benyttedes ud til et vendepunkt og retur. Ved en enkelt lejlighed deltog jeg i et sådant løb. Ud over de menige deltog også en ung sergent, der var en dygtig løber, og som straks lagde sig i spidsen og trak de stærkeste og mest energiske med sig. Bagefter kom så vi øvrige med voksende spredning. Den dag tror jeg dog, at alle slog deres

personlige rekord, ikke blot de, der kæmpede med sergenten, med også de, der i slutfeltet nødigt ville være langsommere end deres mere end dobbelt så gamle chef.

For at fremme idrætten inden for Søværnet indstiftedes i den periode en idrætslederpris, der årligt skulle tildeles en idrætsofficer eller – instruktør, der gennem længere tid havde ydet en ganske særlig praktisk indsats for idrætsudøvelsen på et eller flere af Søværnets tjenestesteder. Da dette blev kundgjort, indsendt jeg straks en grundigt motiveret indstilling om, at denne pris dette første år skulle gå til vores idrætsofficer, og heldigvis fulgte bedømmelseskomitéen indstillingen. Han blev indkaldt til at møde på Flådestation København, hvor han ved en højtidelighed, hvor blandt andre Forsvarets Gymnastik og Idrætsinspektør var til stede, af Chefen for Søværnet fik overrakt prisen, et stort tinkrus med låg og inskription.

De værnepligtiges interesse for idrætten viste sig også staks under mit første år på fortet. På samarbejds møde henledte talsmændene på vore idrætsfaciliteters elendige tilstand og opfordrede til en kraftig forbedring. Selv om jeg nok ikke ganske kunne tilslutte mig talsmændenes påstand om, at det bl. a. var livsfarligt at spille på fodboldbanen, måtte jeg dog give dem ret i, at en kraftig renovering af faciliteterne var yderst tiltrængt. Fodboldbanen var hullet og skrånende, faciliteterne for spring og kast i forfald og en påbegyndt løbebane var ikke blevet gjort færdig.

Forhandling med den for hele fortanlægget ansvarlige bygningsmyndighed, Sydjysk-Fynske Bygningsdistrikt resulterede i en plan efter hvilken distriktet i nogle år afså en del af de midler, der årligt blev bevilget til bygningernes og områdets vedligeholdelse til renovering af idrætsfaciliteterne, og at fortets civilarbejdere som en del af deres opgaver bidrog til denne renovering. På efterfølgende samarbejds møde orientere jeg om den aftalte ordning, som i første omgang ville bestå i nivellering og planering af området, efterfølgende med opmåling og udmåling til fodboldbanen, løbebane omkring denne og springgrave og kastebaner i hver ende og derpå med genskabelse af anlægget. Jeg måtte indrømme, at projektet ville tage sin tid, og at vi indtil dets færdiggørelse måtte anvende den kommunale fodboldbane i Bagenkop og ellers klare os på bedste beskub. Selv om de værnepligtige, der da gjorde tjeneste, ville være hjemsendt inden resultatet var nået, tror jeg, at de var tilfredse med, hvad de havde fået initieret, og det faste mandskab væbnede sig med tålmodighed.

Tålmodighed blev også nødvendig. Arbejdet tog ikke uventet over to år, så da det var fuldført, følte vi med rette, at der var grund til fejring. Genindvielse af anlægget måtte ske under

festlige former og invitationer udgik til implicerede og interesserede fra militære myndigheder og fra lokalsamfundet, her i blandt kommunens borgmester og repræsentanter fra skolevæsenet og lokale idrætsforeninger, idet vi indbød til, at skoler og foreninger også kunne benytte anlægget. Pressen var naturligvis også inviteret. Chefen for Fynske Livregiment havde stillet regimentets musikkorps til rådighed, og chefen for Slesvigske Fodregiment kastede glans over begivenheden ved at ankomme i en af de små helikoptere, som Hæren den gang rådede over til artilleriobservation, og som var stationeret inden for hans region på Flyvestation Vandel. Forud for en reception var der et 4 x 100 m stafetløb mellem civilarbejdere og fast personel, en tovtækningskonkurrence og en kort fodboldkamp.

Farvel til Tamburkorpsset

Forsvarsordningen af 1972 medførte nye spareforanstaltninger, som Søværnskommandoen det følgende år ikke mindst lod ramme Stevnnsfort og Langelandsfort. Stevnnsfort, som hidtil havde haft løbende uddannelse af værnepligtige på hovedarmeringen og dermed også en art fredsberedskab, fik stoppet denne uddannelse, og det operative fredsberedskab blev erstattet af den specialbemanding, som Langelandsfort indtil da havde haft.

Dermed blev Langelandsfort en ren mobiliseringsenhed. De 150 mm pjecer blev langtidskonserveret, så vedligeholdelsesbesætningen kunne reduceres, og der blev ligeledes skåret i det antal værnepligtige, der indtil da havde været engageret i bevogtningen af området, med vågen adgangskontrol ved indkørslen døgnet rundt og med natlige patruljer i terrænet. Resultatet blev, at bevogtningen beklageligvis blev mere symbolsk end reel.

Fortets funktion som hovedkvarter for det omfattende Langelands Marinedistrikt forblev dog uændret, og med den stedfundne udvikling kunne jeg i større udstrækning anvende tid på mit hverv som distriktschef. Det indebar besøg ved kystudkigstationer og diverse havne. De fleste stationer havde jeg allerede tidligere inspiceret, nogle flere gange, f. eks vores genbo på Albuen. Der havde et af mine besøg endda været særligt festligt. Formanden på denne station havde fungeret så længe på denne station, at han for længst skulle have haft et hæderstegn, men det var blevet overset, indtil kort før jeg kom til distriktet, da der endeligt var foretaget en indstilling om sådan tildeling. I foråret 1972 fik jeg derpå sendende et "Hæderstegn for god tjeneste i Forsvaret" til at overbringe vedkommende på dette hæderstegns indstiftelsesdag Frederik IX's fødselsdag 11. marts.

Denne begivenhed skulle naturligvis gøres så festlig som muligt, ikke mindst da tildelingen var i sidste øjeblik, idet formanden ville fylde 70 år få måneder senere og dermed ville falde for aldersgrænsen. For at det skulle blive en overraskelse, meddelte jeg blot i forvejen, at jeg om eftermiddagen 11. marts ville komme på inspektion. Til pressen på begge sider af Bæltet havde jeg dog oplyst, at mit besøg ville omfatte en særlig højtidelighed, som skulle være en overraskelse for mandskabet. Min plan var at sejle med patruljefartøjet *Rota* fra Spodsbjerg og gå i land på Albuen i fartøjets gummibåd. Nu ville skæbnen, at det den pågældende dag blæste så kraftigt op, at landsætning med gummibåd var udelukket. En mulighed kunne måske have været at tage med tjenestebilen med færgeren fra Spodsbjerg til Nakskov for derfra at køre til Albuen, men ej heller denne løsning viste sig mulig, da færgedriften grundet vejret var indstillet. Jeg kontaktede så Søværnets Operative Kommando i Aarhus i forsøg på at få helikoptertransport. Normalt kunne jeg uden problemer med et vist varsel bestille en af Søværnets Alouette III helikoptere, når jeg havde behov for hurtigt besøg ved en af distriktets forposter, men i weekenden på en lørdag var ingen af disse helikoptere på stand by, det var kun Flyvevåbnets større Sea King redningshelikoptere. Jeg foreslog derfor, at en af disse helikoptere på patrulje lagde ruten forbi Langelandsfort og Albuen. Den usædvanlige anmodning måtte forelægges den kommandør, der havde den såkaldte stabsvagt, men så lykkedes det. En Sea King landede på fortets helipad, bragte mig og en kvindelig journalistelev, der var mødt på fortet for at dække begivenheden, til Albuen og senere retur. Hun fik en dramatisk reportage ud af dagens oplevelser, og det gjorde også den lollandske presse, der var mødt op på Albuen med fotografer. Vigtigst var det dog, at stationens formand blev synligt lykkelig og var dybt bevæget da jeg i forbindelse med en lille hyldesttale hæftede hæderstegnet på hans bryst.

Jeg havde naturligvis måttet acceptere, at såfremt der opstod en akut redningsbehov, måtte vores ekskursion afbrydes og i givet fald ville jeg og journalistpigen få et længere, ufrivilligt ophold på Lolland, men det blev heldigvis ikke tilfældet. Efter overrækkelse af hæderstegnet blev der tid til en hastig, ekstra lykønskning i portvin i glas, som jeg havde medbragt, inden vi lettede og returnerede til fortets helipad.

Øvrige besøg ved kystudkigsstationerne forløb selvsagt mere rutinemæssigt. Mit sidste besøg på stationen på Hyllekrog, hvortil jeg som tidligere kom i tjenestebilen, var dog ret så vemodigt. Udgifterne til døgnbemanding af de fyr, der også var kyst udkigsstationer, blev delt af Fyr- og Vagervæsenet og Søværnet, men når et sådant fyr blev automatiseret, var Søværnet kun i

undtagelsestilfælde ved særligt vigtige stationer som den ved Albuen indstillet på at overtage den fulde udgift. Hyllekrog stod for umiddelbar automatisering og dermed nedlæggelse som del af Kystudkigsvæsenet. Til mit afskedsbesøg med stor tak for stationens hidtidige værdifulde indsats havde jeg også her medbragt portvin og glas, for hvilket besætningen udtrykte taknemmelighed og nævnte, at begivenheden ikke af Fyr- og Vagervæsenet var markeret på anden måde end deres skriftlige opsigelse. Fyrmesteren, der var tjenestemand, blev flyttet til Tranekær fyr, hvor jeg senere en enkelt gang besøgte ham, selv om der ikke ved dette fyr var kystudkig.

Til stationen på Ærø ved Skjoldnæs kom jeg også i bil og til den på Als ved Kegnæs med gummibåd fra patruljekutteren *Thuro*, som jeg naturligvis også anvendte ved besøg på Geder Rev fyrskib med dets kystudkigsfolk. Ved besøg der kunne jeg ikke undgå at mindes, hvorledes jeg som fører af kutteren MSK 2 stationeret i Gedser et kvart århundrede før flere gange havde sejlet ud med post til dette fyrskib. Stationerne på Vejrø og Bågå blev besøgt med *Alouette III*, ikke blot fordi det var praktisk, men ikke mindst da denne transportform var med til overfor mandskabet de pågældende steder at understrage stationernes betydning.

Ud fra samme betragtning var jeg glad for, at jeg i tjenestebilen altid kørte med chauffør. Det var jeg på en måde heldigvis tvunget til. Da jeg i sin tid under tjeneste som søløjtnant i Arresødallejren havde aflagt militær prøve på motorcykel fik jeg udstedt militært førerbevis, der også inkluderede automobil indtil 3.500 kg egenvægt, da jeg allerede havde et sådant civilt bevis. Den gang skulle civile kørekort fornyes hvert femte år, og et par gange fornyede jeg så mit militære samtidigt indtil Søværnets motorkøretøjtjeneste spurgte mig, hvorfor i alverden jeg dog ville have det fornyet, da jeg jo havde mit civile bevis, og det gælder lige så godt til brug af vore køretøjer, fik jeg at vide. Følgelig kasserede jeg mit militære bevis. Senere blev Forsvarets motorkøretøjtjenester lagt sammen, med dominans af Hærens naturligvis, og så var det pludseligt obligatorisk med militært førerbevis for selv at føre tjenestebiler. Derefter havde jeg uden fortrydelse altid chauffør på allerede, når jeg som sektionschef og senere som næstkommanderende ved og chef for Søartilleriet anvendte tjenestebil. Og som fort- og distriktschef forlenede det embedet med en vis værdighed, når jeg kom rundt i min elegante, sorte Ford Zephyr med chauffør.

Måske var det ikke den store værdighed, der prægede mine anløb af distriktets mange havne, men det var jo ikke heller det afgørende. Det primære formål var, at komme rundt for at drøfte sømilitære og totalforsvarsmæssige forhold med relevante myndigheder. Og i den

forbindelse var *Thuro* velegnet. Den kunne uden vanskelighed komme ind i havne, hvor der i årevis ikke eller måske aldrig havde været et orlogsbesøg, hvilket også over for civilbefolkningen var med til at synliggøre Søværnet. Udover Marstal, Rudkøbing og Svendborg, samt de strategisk vigtige havne Gedser og Rødbyhavn nåede jeg efterhånden også til Nysted, Nakskov, Femø, Fejø, Bandholm, Sakskøbing og Nykøbing F i distriktets østlige del og til Sønderborg, Augustenborg, Årøsund, Haderslev, Assens, Fåborg og Lyø i dets vestlige område.

I forbindelse med besøgene i Sønderborg og Augustenborg tog vi en tur ind ad Flensborg Fjord forbi Oksøerne til på højde med Kollund for at vise flaget, idet jeg mindedes de par uger, da jeg i 1947 som ferieafløser var chef for Marinestation Sønderborg og havde syv kuttere til i to-holds skift at udføre grænsekontrol i fjorden.

Besøget i Fåborg kombinerede jeg med et kontaktarrangement, hvor de indbudte kontaktpersoner med damer blev sejlet til Lyø. På udturen serverede Christian morgenbitter, og hvert par fik efter tur en lille periode i kabyssen, hvor de af fremlagt brød, smør, fedt og pålæg skulle smøre sig en madpakke, som efter ankomst til Lyø i fint sommervejr blev nydt med drikkevarer på stranden som dagens frokost. Inden sejladsen retur til Fåborg var selskabet på fodtur rundt i øens interessante landsby.

Også i forbindelse med besøg i Haderslev var der et kontaktarrangement. Turen dertil var i øvrigt kombineret med, at jeg af Forsvarets Gymnastik- og Idrætsinspektørinspektør var blevet inviteret til at være overdommer ved årets militære landsidrætsstævne, der det år var henlagt til Varde. Tidligt om morgenen kørte jeg med Annie og Christian til Assens, hvortil *Thuro* var blevet dirigeret. Med den sejlede vi så til Årøsund, hvor de inviterede gæster kom ombord, hvorpå vi stævnede ind ad den lange, snævre Haderslev Fjord. På vejen var der kaffe og rundstykker, og Christian kom rundt med morgenbitter. Ved ankomst til Haderslev var chaufføren med tjenestebilen nået dertil fra Assens via Lillebæltsbroen, så efter afsked med gæsterne kunne vi fortsætte til Varde. Når jeg var blevet inviteret dertil som overdommer, hang det sikkert sammen med den da nyligt stedfundne indvielse af Langelandsforts genetablerede idrætsanlæg, ved hvilken lejlighed Idrætsinspektøren naturligvis var blandt de indbudte gæster. Kort før stævnet i Varde var jeg også inviteret som overdommer ved årets militærmesterskab i orienteringsløb afviklet ved Fåborg, og der mødte jeg som deltager min gamle klubkammerat fra KIF, Niels Holst-Sørensen, der klarede sig fint i konkurrence trods sine da halvt hundrede år.

Et par specielle opgaver, der faldt i min lod som distriktschef, var at være søværnets repræsentant ved udenlandske flådebesøg i havne inden for distriktet og nedlæggelse af krans ved mindesmærker i kirker over faldne orlogsgaster. Af flådebesøg var der i Svendborg en flotille hollandske minestrygere og ved anden lejlighed det svenske øvelsessejlskib *Gladan*. Den svenske chef fortalte mig, at han gerne ved afgang ville give nogle gæster lejlighed til en sejltur med skibet, men vidste ikke rigtigt, hvordan det kunne arrangeres. Aftalen blev, at jeg til et beregnet tidspunkt fik dirigeret *Thurø* til en aftalt position sydvest for Ærø, hvor så *Gladan* efter at have rundet nordvest pynten af Ærø overførte gæsterne til *Thurø*, der bragte gæsterne til Bagenkop for videre biltransport til Svendborg.

Ved en række mindesmærker og mindetavler for soldater og orlogsgaster, der er faldet i krige nedlægges krans fra Forsvaret hvert 25. år. I 1973 var jeg med den officielle krans i Nakskov, hvor i Sct. Nicolai findes en mindetavle over faldne under første slesvigske krig omfattende en orlogsgast, der i 1848 blev dræbt om bord i hjuldamperen *Hekla* under et engagement med prøjsiske kystbatterier opstillet syd for Fredericia. Året efter var jeg tilsvarende i Marstal, hvor der i kirkemuren er en mindeplade over otte marstallere, der mistede livet under den ulykkelige episode ved Eckernförde i 1849. Sognepræsterne ved de pågældende kirker var naturligvis forud adviseret ligesom også det lokale Hjemmeværn og den lokale presse.

Fritid, Ferier og Afskedsansøgning

På frilørdage kørte Annie og jeg med Christian ofte en tur til Svendborg med dets livlige lørdagsmarked og øvrige aktive forretningsliv. Den gang var Rudkøbing om lørdagen, så snart butikkerne lukkede, nærmest som uddød. Annie havde i øvrigt fået et indgående kendskab til byens stejle gader under sine afsluttende køretimer med kørelæreren vores nabo i Humble Finn Ove. Køreprøven skulle aflægges i Svendborg, og efter træningen der klarede hun den med bravur.

Naturligvis var vi også rundt til mange af de langelandske herligheder. Til nogle af de nærliggende cyklede vi af og til. Jeg havde fået monteret en børnesadel til Christian på stangen af min cykel, og den havde vi glæde af, indtil han selv fik sin første cykel.

En politisk rød bølge strømmede i de år ind over det offentlige, danske skolevæsen og nåede visse steder f. eks. i Rudkøbing til også at præge børnehaver. Da Sydlangelands kommune,

der hidtil ikke havde haft en børnehave, men klaret sig med et antal dagplejemødre, meldte ud med plan om at etablere en børnehave, stod Annie offentligt frem som modstander af denne plan, for at røde pædagoger ikke i fremtiden skulle få lejlighed til at indoktrinere kommunens uskyldige børn i socialistisk retning. For borgmesteren var børnehaven vist et prestigeprojekt, så han var ikke begejstret for Annies aktivitet. Det skal være usagt, om det var derfor Annies deltidsstilling som assistent for den ingeniør, der ledede teknisk forvaltning, blev opslået som en fuldtidsstilling. Da Annie, som man vidste, ikke var indstillet på fuldtidsstilling og derfor ikke søgte, blev hun opsagt med normalt varsel og søgte ikke andet arbejde, mens vi var på Langeland. Under kampen mod børnehaven havde Annie dog den fordel, at hun var kommet i kontakt med flere interessante personer fra andre steder i landet.

Den første sommer, efter at vi var flyttet til Langeland, var Bente åbenbart blevet misfornøjet med at bo hos sin mor i Nærum og spurgte, om hun i stedet kunne bo hos os. Det var vi naturligvis med på, så hun flyttede ind og startede efter sommerferien i Humble skole, som efter det daværende skolesystem var Realskole. Hendes tid som langelænder blev dog ingen succes, så da hun i efterårsferien besøgte sin mor, blev hun der og fortsatte sin skolegang lokalt.

Den normale procedure, når chefen på fortet søgte ferie, var, at næstkommanderende ved kundgørelse blev indsat som midlertidig chef. Den næstkommanderende, som jeg havde arvet, havde jeg imidlertid ikke overvældende tillid til, og derfor vovede jeg ikke i de første år, indtil han faldt for aldersgrænsen og blev afløst, at holde ferie mere end en uges tid af gangen. Under disse korte ferier var Annie og jeg i første omgang på biltur med færgen fra Bagenkop til Kiel til det holstenske sø landskab og ellers med fly til London og Rom. Under disse korte ferier syntes vi, at Christian var for lille til at få udbytte af at være med, så Annies forældre kom til Humble og passede ham. Da jeg havde fået ny næstkommanderende og kunne tage længere ferie, var Christian blevet stor nok til at få glæde af en udenlandsrejse, som vi da i bil lod gå til England og Skotland. Vi startede sydpå, kørte via Brighton til Portsmouth og derfra langs Vestengland til Skotland, hvor vi overværede årets Military Tattoo i Edinburgh. Jeg tror vi kom hjem via den daværende DFDS forbindelse mellem Newcastle og Esbjerg.

Turen året før til Rom, da Christian ikke var med, fandt sted kort efter min 50-års fødselsdag. Ved den lejlighed havde jeg indbudt til reception på fortet og havde fået Fynske Livregiment til at låne os et telt, der blev stillet op som et anneks til officersmessen. Det blev en festlig sammenkomst med mange gæster, og glædeligt var det, at Bente i dagens anledning var

kommet på besøg og var med. Forud havde Annie slidt i det hjemme i Humble med fremstilling af store mængder af lækre snacks til receptionen.

På samme tid havde forsvaret erkendt, at inden for det snævre budget var personeludgifterne for høje i forhold til materielinvesteringerne. Som led i bestræbelser på at rette lidt op på denne skævhed, havde man kundgjort, at officerer, der søgte afsked før deres normale pensionsalder, men indtrådte i reserven, straks kunne få en pension, der ville blive reduceret efter hvor længe, de havde været i tjenesten i forhold til den fulde tjenestetid til deres normale pensionsalder. Dette tilbud lod jeg mig friste af, og efter samråd med Annie, sendte jeg Dronningen ansøgning om i henhold til kundgørelse at måtte erholde afsked pr. 1. november 1974. Tidspunktet var bestemt af, at jeg da var nået et ekstra trin op ad den reducerede pensionsskala. Baggrunden for denne beslutning var ikke blot den da iværksatte forsvarsordning af 1972, der som foregående ordninger betød yderligere reduktioner i stedet for hårdt tiltrængt styrkelse. Baggrunden var også, at Forsvarets ledelse havde svigtet ved ikke at have formået at overbevise politikerne om, hvor skadelige de krævede reduktioner ville være for Forsvaret og havde undladt offentligt at påpege dette.

Da beslutningen var truffet, begyndte Annie og jeg naturligvis at overveje og drøfte vores fremtidsmuligheder. En ting var vi fra starten enige om; vi ønskede ikke at blive boende på Langeland, men i øvrigt var vi ret åbne over for, hvor vi ville flytte hen, og hvad vi ville foretage os.

Min orlogspræst på fortet havde foreslået mig, at jeg skulle tage den da etablerede særuddannelse til præst. Vi havde haft et fortræffeligt samarbejde lige fra jeg tiltrådte og han som præst i de nærligene Tryggelev og Fodslette sogne var engageret i den da obligatorisk civilundervisning af de værnepligtige og kort efter blev fortets orlogspræst. Han mødte regelmæssigt op på fortet, hvor det blev bekendtgjort, at enhver, der måtte ønske at tale i fortrolighed med en præst kunne kontakte ham. Vores samarbejde omfattede naturligvis også de årlige julegudstjenester afholdt i Tryggelev kirke for alt vagtfrit personel umiddelbart før første hold gik på juleorlov. Det er værd at erindre, at selv om det blev meddelt, at deltagelse i disse julegudstjenester var frivillig, mindes jeg ikke, at der i noget tilfælde var nogen, der meldte fra. Tilsvarende var der fuld tilslutning til den mindegudstjeneste for Frederik IX, som jeg ved hans død foreslog vores orlogspræst afholdt i hans kirke i Tryggelev ikke blot for besætningen men også for den lokale befolkning, hvilket han straks var med på. Jeg fik lov at vælge salmerne og til

at fungere som kirketjener ved at læse indgangsbøn og udgangsbøn. Den gode orlogspræst, som i øvrigt under vor tid sammen blev provst over Langelands provsti, mødte troligt op til vore offentlige Sct. Hans bål, hvor jeg i båletalen nogle år fik indflettet lidt af det kristne budskab, og han hjalp mig ved at overtale sin kollega i Fuglsbølle til at møde som forsanger til fællessangene. Trods den tillidserklæring, der lå i orlogspræstens forslag, følte jeg mig imidlertid ikke kaldet til en præstegerning, så et par andre muligheder blev indledningsvis undersøgt.

Jeg husker ikke om det var det gamle ord om, at det er bedre at sidde på kroen og tænke på kirken, end at sidde i kirken og tænke på kroen, der fik os til køre op til en kro averteret til salg i en fynsk landsby. Efter besøget blev vi dog enige om, at vi ikke ville satse vores fremtid på krodrift.

Så faldt vi over en annonce med et tilbud på et mindre landbrug i Nordjylland ved landsbyen Ejsing nær Vinderup mellem Skive og Struer. Arealet på godt 40 tønder land omfattede et engstykke ned til Venø Bugt. Der forestillede jeg mig, at der kunne etableres en bådebro, som basis for et par, måske flere sejljoller, så jeg kunne oprette en sejlernskole, hvor eleverne under kursus blev indlogeret på gården. Med Christian kørte vi op og tog ind på hotel i Vinderup, hvorefter vi besøgte den tilbudte ejendom. Selv om prisen lå inden for det beløb, vi regnede med at kunne få for huset i Humble, blev vi ved besigtelsen klar over, at realisering af planen om en sejlernskole der, nok ville koste et yderligere beløb af samme størrelse; det ældre stuehus trængte til gennemgribende reovering, en staldbygning var ganske vist af nyere dato, men at indrette den til beboelse for en sejlernskoles elever ville blive bekesteligt. Desuden var ejendommens landbrugsjord, bortset fra engarealet, lidet frugtbar sandjord, som næppe ville indbringe stort i forpagtningsafgift, og endelig måtte vi jo tage i betragtning, at indtægt fra en sejlernskole ville være sæsonbestemt. Vi takkede ejeren for synet af herlighederne og sagde, at vi ikke var interesserede i at købe, da vi ikke mente, at det var praktisk muligt der på stedet at realisere vores planer. Næste dag kørte vi så hjem en interessant og lærerig oplevelse rigere.

Efterfølgende indskrænkede vi os til jagt på bolig og lod det med beskæftigelse komme i anden række. Med lidt held og sparsommelighed ville vi kunne klare os for min reducerede pension, og den understøttelse, som Annie modtog efter at være sagt op, ville løbe endnu et stykke tid efter min pensionering. I jagten på bolig måtte vi tage hensyn til, at Christian ville være nået skolealderen halvandet år efter flytningen, så det var et spørgsmål om, hvor han skulle begynde sin skolegang. Som tidligere nævnt, var på den tid en stor del af det offentlige

skoleværen præget af en rød bølge, og vi fandt det ikke hensigtsmæssigt, at vores søn skulle opleve en større forskel mellem hjemmets og skolens holdninger.

Desværre havde de fleste af provinsens tidligere så talrige private realskoler, som jeg selv havde nydt godt af i Holbæk og Maribo, måttet lukke i 1950'erne og 60'erne af økonomiske årsager. Den senere lovgivning, der sikrede den private skolesektor betragtelig, offentlig støtte, kom for sent til at redde dem, og kun få af de efterfølgende friskoler var da dukket op. Vi fokuserede derfor på områder med katolske skoler, selv om vi ikke er katolikker, og startede undersøgelser i Næstvedområdet med en sådan skole og på Lolland-Falster, hvor der var katolske skoler i Nykøbing F, Maribo og Nakskov,

Vi fandt hurtigt ud af, at huspriserne i Sydsjælland lå et godt stykke over priserne på Lolland-Falster, så vi koncentrerede vor husjagt om sidstnævnte område. For at se på tilbudte ejendomme blev det til adskillige småture med færgen fra Spodsbjerg til Nakskov og med overnatning bl. a. i Nørre Alslev og Maribo. Det endte med, at vi valgte et nedlagt landbrug på Duevej mellem Brandstrup og Vejleby. For 33.000 kr. havde vi solgt grunden i Kalvehave, som vi fem år forinden havde købt for 8.000 kr., så ved underskrivelse af skødet med overtagelse pr. 1. januar 1975 havde vi til udbetaling uden at afvente salget af vores hus i Humble Det var en betryggelse, men heldigvis viste det sig ikke vanskeligt følgende at få solgt dette hus til den averterede pris og ligeledes med overdragelse ved årsskiftet.

Farvel til fortet, distriktet og Søværnet

Med flytning fra Langeland således vel forberedt, kunne jeg koncentrere mig om arrangementer i forbindelse med min forestående afgang.

Det var på stedet blevet en tradition, at chefer ved deres afgang plantede et træ som et slags minde om deres funktionstid, og rund på området ved administrationsbygningerne stod således bl. a. et ægte kastanjetræ, et valnøddetræ og to ege. Jeg fik skaffet en bævreasp, og ved ceremonien i forbindelse med plantning af træet forklarede jeg de tilstedeværende, her iblandt pressefolk, at dette træ med dets så godt som altid blafrende blade var valgt som symbol på den stadige aktivitet, som jeg ønskede også i fremtiden måtte præge Langelandsfort.

I haven ved hovedbygningen i administrationsområdet fandtes en dam, hvori et par gange et vildandepar midlertidigt havde slået sig ned. Jeg syntes, at der permanent burde være liv af svømmefugle i dammen, og at de måske skulle være af en speciel art. Annie og jeg fandt frem til,

at der vest for Odense var et sted, hvor der var svanegæs til salg, og efter aftale med folkene der kørte vi op og købte et par af disse flotte, stækkede fugle, som vi i hver sin sæk kørte til fortet og som afskedsgave slap ud i dammen. Problemet med fodring var på forhånd løst. Selv om jeg ikke i min tid som chef havde ønsket at afholde jagt på området, havde vi en bevilling til indkøb af foder til vildt, og med accept af Forsvarets Jagtkonsulent kunne svanegæssene også nyde godt af dette foder. Vi hørte efter min afgang, at vittige hoveder blandt officererne døbte parret Hans og Annie.

På programmet stod også en tur til København for ved audiens på Christiansborg at takke Dronningen for at have accepteret min afskedsansøgning. Det var dog ikke vores første møde, da jeg naturligvis havde været med ved modtagelsen af hende, da hun et par år tidligere besøgte Rudkøbing med *Dannebrog* og ved den lejlighed var til frokost om bord. Desuden var det heller ikke så længe siden, at jeg havde været i audiens for at takke for Ridderkorset af 1. grad. Det var sikkert adjudanten, der omhyggeligt havde briefet Hendes Majestæt inden mit afskedsforetrædende, siden hun udtalte sin påskønnelse af de mange PR-aktiviteter, jeg havde arrangeret i min tid på Langeland. Annie, Christian og Annies mor ventede på mig uden for Christiansborg, mens jeg var i audiens, og fotografen fra Berlingeren, der rutinemæssigt var mødt op for at tage de sædvanlige portrætter af de audienssøgende, lod sig i ventetiden friste til at fotografere trekløveret med Christian i matrostøj og stortrøje, så de kom i avisen med forklaring på, at de ventede på far.

Min afløser, kommandørkaptajn Niels Finn Zoftmann Jessen var sædvanemæssigt mødt op for overlevering en halv snes dage før kommandoskiftet 1. november 1974. Han stod for at fylde 55 år ved det kommende årsskifte og havde fået tilsagn om, at han kunne blive i stillingen til han som 60-årig måtte gå på pension. Han var på boligjagt og havde i øvrigt planer om at blive boende på Langeland som pensionist. Jeg havde kendt ham fra min første tid i Søværnet. Da jeg 1941 som søkadetlærling kom om bord i inspektionsskibet *Hvidbjørnen* var han der om bord som C-kadet, da jeg kom på Søofficersskolen som søkadet aspirant var han blevet B'er, og da jeg blev C'er var han A'er. Han var således med sin årgang i torpedobådene *Hvalrossen* og *Makrelen*, der 27. august 1943 sejlede fra Lunkebugten til Holmen, og hvor jeg var med for dagen efter at deltage i et militært landsidrætsstævne der. I 1946-47 gjorde vi begge som søløjtnanter tjeneste i fregatten *Niels Ebbesen*, men der efter havde vi kun lidt kontakt med hinanden, da største parten af hans tjeneste havde været ved Søminevæsenet og i mineskibe.

Senest havde han dog været chef for *Dannebrog*, hvilket en del på Langeland var ret imponerede over.

Overleveringen omfattede naturligvis rundtur til alle fortets installationer, herunder også orlogshjemmet, der ved den seneste personelreduktion havde overtaget kostforplejningen, da fortets egen da måtte lukkes. Der til kom besøg i distriktets trofaste orlogskutter *Thuro* – ingen af *Daphne*-klassens patruljefartøjer var på tidspunktet ved distriktet – og da tiden ikke tillod sejlads med kutteren til Gedser, tog vi i bil til marinestationen der. På vejen havde jeg medbragt mine fire scrapbøger med dokumentation for de mange aktiviteter, der havde præget min tid som fort- og distriktschef. Min tanke om, at det kunne virke inspirerende, faldt dog til jorden. Jessen gav udtryk for, at det slet ikke ville være ham, han var kommet til Langeland for at få det stille og roligt i de sidste år af sin tjeneste i Søværnet, så jeg forudså, at de til stadighed blafrende blade på den nys plantede bævreasp nok ville være ene om at signalere større aktivitet.

Før selve kommandooverdragelsen var jeg kommet i tanke om, hvad i Rungsted min gamle rektor Skovgaard-Petersen, som vi havde haft i fransk, selvironisk havde sagt, da han grundet alder måtte afgå: "Un diable devoire avoir un bon sortie", og i forbindelse med årets translokation blev hans afgang festligt markeret. Tilsvarende syntes jeg, at afskedsparaden skulle blive en festlig begivenhed. Der blev indbudt til reception, efter aftale kom Fynske Livregiments orkester til stede, der blev rejst en tribune til de indbudte, hvor fra de kunne overvære selve paraden, og hvor de blev underholdt forinden af orkestret, mens de samledes.

Næstkommanderende havde kommando over besætningen, inden han afleverede til mig, og efter en kort tale, hvori jeg takkede alle for godt samarbejde, overdrog jeg så kommandoen til Jessen, hvorpå jeg symbolsk marcherede væk mod hovedbygningen, mens orkestret satte i med Vera Lynn's og Gracie Field's klassiske "Wish Me Luck As You Wave Me Goodbye".

En periode af mit liv på 33 1/3 år med tjeneste i Søværnet var slu

Tredje del

Et nyt liv – Lolland, England, Sydsjælland, Nordsjælland og Sydfyn

(b) (5) - DPP

For the purpose of this question, assume that the following information is correct:

Flytning til nedlagt landbrug i Vejleby

Selvfølgelig var det en stor overgang at flytte fra det nybyggede parcelhus i Humble til det nedlagte landbrug, vi havde købt, med dets over hundrede år gamle stuehus i bindingsværk. Det vidste vi på forhånd, og vi havde sat os for at foretage en gennemgribende reovering af bygningen. Når amatører som os laver et prismæssigt og tidsmæssigt overslag med hensyn til et sådant projekt, der i vid udstrækning er baseret på egen indsats, erfarede vi snart, at man roligt kan gange begge dele med en faktor på 2. Men det fik os på intet tidspunkt til at fortryde, hvad vi havde givet os i kast med.

Der var ting, som vi fra starten måtte have håndværkere til at udføre. Vel var der blevet indlagt centralvarme i huset, men det var et antikveret system baseret på en gammel Salamander kedel beregnet til fast brændsel, men som havde fået monteret en oliebrænder i brændkammeret. Kedlen var anbragt i køkkenet, hvor den havde aftræk til husets eneste skorsten, og man havde så sparet en radiator der. Varmt vand kunne systemet ikke levere, og derfor var i badeværelset monteret en gasvandvarmer. Forud for indflytning havde vi kontaktet lokal smed, for straks at få leveret og monteret et moderne oliefyr, som skulle anbringes i et slags bryggers ved siden af baggangen. Det krævede en ny skorsten der, så vi havde også kontaktet en lokal murmester.

I øvrigt var planen i hovedtrækkene, at vi selv skulle udskifte det gamle køkken med nyindkøbte elementer omfattende nyt gaskomfur, nyt køle- og fryseskab og opvaskemaskine, at vi selv monterede nye, sprossede vinduer i hele huset, selv isatte de udvendige, buede ruder og plant glas i den hængslede, indvendige rammer, selv tilrettede ruminddelingen efter vores behov, monterede manglende klædeskabe og isolerede gulve, vægge og lofter med påfølgende lægning af væg til væg tæpper, tapetsering og maling.

Der var nok at gå i gang med, og arbejdet måtte skride frem rum for rum. Ved flyttefolkernes ankomst bad vi dem derfor om at sætte de fleste møbler og ejendele i laden, idet vi selv indledningsvis installerede os med senge og nødtørftigt møblement i, hvad der senere skulle blive en kombineret daglig- og spisestue.

Første prioritet havde køkken og badeværelse med varmt vand fra det nye fyr, og mens det stod på havde vi midlertidigt køkken – uden rindende vand og afløb – i tilstødende rum, der efterfølgende skulle blive soveværelse. Køkkenelementerne fik vi fra en forhandler i Hillested af det daværende, fortræffelige, fynske ”Tip Top” køkken og hvidevarerne fra firmaet Hatten i Maribo, hvis direktør da stadig var faderen til min klassekammerat Benny fra skolen i Maribo, mens Benny selv havde overtaget firmaets filial i Nakskov. Det var mig naturligvis en glæde at gense dem begge.

Da køkkenet var færdigt, glædede ikke mindst Annie sig over opvaskemaskinen, og da den første gang var i funktion, satte hun sig i køkkenet og nød lyden af dens rumlen. Der manglede blot, at den havde haft en frontrude som den vaskemaskine til tøj, som vi havde fået installeret i bryggerset. Bræddegulvet i husets samlede, uudnyttede loftsrum havde de tidligere ejere ”isoleret” ved gradvist at brede gamle aviser ud over det, hvilket naturligvis havde umuliggjort enhver form for rengøring der, så støv og spindelvæv havde samlet sig gennem årene. Det var en opgave for et professionelt rengøringsfirma, som vi fik til at klare sagen, så vi senere selv fra tid til anden kunne holde det rent.

Loftisolering valgte vi imidlertid at foretage fra undersiden af etageadskillelsen ved i de enkelte rum mellem de synlige 6” loftbjælker at montere 100mm glasuldplader dækket af trælister, der tillod, at den nederste del af bjælkerne var synlige mellem listefelterne. Det kom til at se ganske flot ud, ikke mindst fordi der blev anvendt brædder af en sydamerikansk magnolietræsart med

et varierende farvespil mellem lyse og mørkere felter, et produkt, som Maribo trælasthandel vist tilfældigvis havde fået et parti af.

Væggene blev isoleret indvendig med glasuld mellem et træskelet, udvendigt dækket af bygningspap og indvendigt af plastikfolie under afsluttende spånplader. Også her var planlagt en tykkelse af 100mm glasuld; men da væggene i det ældre bindingsværkshus viste sig ikke at være lodrette på samme måde, som de nye indvendige spånpladevægge, blev tykkelsen af isoleringen et gennemsnit varierende i ekstreme tilfælde mellem 50mm og 150mm. Åbningerne til de nye vinduer blev inddækket med krydsfiner, der også i hvert tilfælde måtte ”skræddersys”. Gulvene fik vi isoleret, så godt det var muligt.

Udover i hovedsagen at stå for husholdningen tog Annie sig bl. a. af tapetsering og malerarbejde, også udvendig maling, hvilket hun viste sig vældig ferm til, og tømre- og murearbejde var mit gebet. Langs ad fik vi også fornyet elinstallationen, idet jeg i de nye dobbeltvægge og indmuret i væggene i køkken og badeværelse trak de plastikrør, der den gang havde afløst de tidligere jernrør, og monteret dåser til kontakter m.v. Når et afsnit var klart, kom elektrikereren og trak ledninger i rørene og monterede kontakterne. Tilsvarende genmonterede smeden trin for trin de radiatorer, han havde afmonteret, på de nye vægge, idet jeg i væggene havde lagt kobberør fra loftets streng af varmtvandsrør til deres nye placeringer.

Denne forklaring på vores anstrengelser er beklageligvis blevet lidt langstrakt, men det tog os immervæk fire år at nå frem til en slags endemål, Men så havde vi også skabt en bolig med renoveret entre, der kunne bruges som gæsteværelse, et gæsteværelse, et værelse til Christian, en kombineret daglig- og spisestue, en mindre hyggestue med brændeovn sluttet til den gamle skorsten, soveværelse til Annie og mig samt nyt køkken, fornyet badeværelse, baggang med kummefryser og bryggers med vaskemaskine og nyt oliefyr, som vi havde fået

smeden til at kombinere parallelt med det gamle, dertil flyttede Salamanderfyr, så vi alternativt kunne supplere med fast brændsel.

Det udenoms og omgivelserne

Ejendommen lå på sydsiden af den øst-vestgående Duevej fra Brandstrup til Vejleby. Fra den store have kantet af gamle træer og buske mod øst og vest og af stuehus og udbygninger mod nord var der frit udsyn sydover til de to sognekirker Tirsted og Vejleby, og takket være Lollands karakteristiske flade natur kunne vi i klart vejr se toppen af færgerne mellem Rødbyhavn og Putgarten samt i andre retninger tårnene af yderligere fem kirker. Vores nabo mod vest var den familie, der havde solgt os ejendommen, og som selv havde købt og var flyttede ind i den der liggende ejendom og fået lagt landbrugsarealerne sammen. Mod øst havde vi et gammeldags husmandssted på vel 17-18 tønder land med korn, roer og græs til et mindre antal malkekøer. Græsarealet lå mellem deres og vores bygninger, så om foråret, når køerne blev sluppet fra stalden derud, var det en fryd at se, hvordan de vitterligt nærmest dansede af befriende glæde.

På Duevejs nordside lå i vor nærhed adskilt af marker er alderdomshjem og en landvilla. Nordover var der udsigt til selve Vejleby med den allerede da nedlagte skole, hvor Kaj Mink havde startet sin skolegang hos lærer Wested, hvis søn Jens i øvrigt var min klassekammerat i Maribo, og som jeg senere havde kontakt med så længe han levede. Ved siden af den tidligere skole lå en lille købmandsforretning, som beklageligvis måtte lukke, mens vi boede på egnen, da sundhedsmyndighederne havde stillet en række kostbare krav om bl. a. flisebelægning af vægge, større adskillelse mellem forretning og husets toilet m.m., hvilket den beskedne omsætning naturligvis ikke ville kunne bære.

I haven var et rimeligt stort område udlagt til køkkenhave, hvor vi gik i gang med at dyrke kartofler, gulerødder og andre grøntsager. Der var også en lidt

forsømt hønsegård, som vi fik sat i stand og så startede i bogstaveligste forstand i det små med anskaffelse af fem dværghøns, fire høner og en hane. Vi havde megen glæde af vores hønsehold, som snart blev udvidet med hvide italienerere og senere med nogle af racen plymouth rock, der jo begge lagde æg noget større end dværghønsenes. Ved lidt af et tilfælde kom vi ind på at få udruget egne kyllinger, da en af hønerne blev på reden og fik samlet en del æg under sig. Det startede lidt uventet, så vi havde ikke styr på, at andre høner lidt efter lidt øgede denne samling, når rugehønen var ved fodertruget, så resultatet blev, at kyllingerne kom ud af æggene med dages mellemrum. Derfor måtte vi selv tage os af de første med fodring og varmelampe, da hønemor eller ville forlade reden med de øvrige æg for at tage sig af de først udrugede. Da de sidste var udruget, blev hun forenet med de første. Næste år, da hun igen var klar, sørgede vi ved diskret mærkning af de æg, hun startede på, at sortere nytilkomne fra, så det nye kuld kom ud af æggene nogenlunde samtidigt.

I den nævnte landvilla på vejen boede en pastor emeritus Pedersen med kone, der var organist. Christian fik hurtigsammentrukket stilling og navn til Pastor Emeddersen. Hans sidste embede havde været som sognepræst på Femø, men i sit otium blev han flittigt brugt som afløser i de omkringliggende kirker, ligesom der også hyppigt var bud efter konen som afløser ved orgelet i disse kirker. Uden at vi rendte hinanden på dørene, fik vi et godt venskab med dette par, bl. a. byttede vi dagligt aviser, en landsdækkende og en lokal, og vi var til flere gudstjenester i kirker, hvor han eller hun vikarierede.

I den første tid, vi boede i Vejleby, var vores to sognekirker, Vejleby og Tirsted uden præst. Menighedsrådet havde udset sig en bestemt kandidat, en søn af overlæreren i den nærliggende Østtofte skole. Man vidste, at han næsten var færdig med teologistudiet ved Københavns universitet, og havde ventet med at opslå stillingen, til han havde sin embedseksamen og kunne søge den. Det trak dog ud et

halvt årstid længere ud end forventet, da den unge mand, Niels Brønholt dumpede i den sidste, afsluttende eksamination i oldgræsk, så han måtte gå om ved næst givne lejlighed, men så klarede han også denne hurdle og blev vores populære sognepræst i de følgende år.

Vores daglige indkøb – udover hvad vi i begyndelsen kunne købe hos den lille købmand i Vejleby, før han måtte lukke – fandt mest sted hos en forholdsvis velassorteret brugsforening i Brandstrup. Fra tid til anden tog vi en dagtur med færgen til Putgarten og med bus til den charmerende by Burg, hvorfra vi vendte hjem med tyske fødevarer specialiteter og lidt vin. I øvrigt bryggede vi vores egen vin og øl under anvendelse af den slags sæt, man den gang kunne købe hos materialisterne.

Christian som "lollok"

Christian havde ingen vanskeligheder med hurtigt at finde sig til rette i de nye omgivelser. Fra Langeland var han vant til at bo som nabo til landbrug med dyrehold, og han gik straks op i vores hønsehold. Katten Sylvester, til daglig benævnt og tiltalt som Vester, og som havde fulgt os lige fra tiden i Rævegade, havde han altid været gode venner med, og nu fik den og han selskab af en hund anskaffet specielt som Christians legekammerat. Forud for denne anskaffelse havde Annie gjort et større arbejde for at finde frem til den hunderace, som bedst ville passe i rollen. Hun læste en masse om de forskellige racers karaktertræk og fandt frem til, at det ideelle valg ville være en ruhåret foxterrier. Og det slog ikke fejl. Vi fandt frem til, at en dame på Vordingborgeggen havde sådanne hvalpe til salg, så vi kørte op og tog det endnu fuldtallige kuld i øjesyn. De fleste tumlede livligt og til tider voldsomt rundt, mens en enkelt sad roligt i et hjørne og kikkede på os som om den ville sige: "Tag mig." Så det gjorde vi og fortrød det ikke.

Stedet, vi havde fundet frem til, var noget af en rodebutik, så det undrede os ikke, at damen, der drev dette sted, efter vores valg resolut tog hvalpen og sagde, at den lige skulle dyppes i et anti-loppe bad. Det viste sig særdeles påkrævet og effektivt. På vejen hjem sad Annie og Christian på bagsædet. Annie havde hunden på skødet og pillede dens pels fri for myriader af loppelig, som hun en efter en smed ud af det til formålet åbentstående vindue. Med en loppedetektor, hvis en sådan fandtes, kunne man have sporet os helt til Vejleby, hvor Annie ved ankomsten kunne erklære hunden loppefri, og hvor Christian straks indledte deres nærmere bekendtskab.

Hunden blev døbt Milou. Det hang sammen med, at Christian havde fået nogle Tin-Tin hæfter og på biblioteket havde lånt flere. Teksterne til billederne var det mest Annie, der havde læst for ham, men han havde med begejstring fulgt de spændende historier om Tin-Tin, hans hund, den ruhårede foxterrier Terry og seriernes øvrige festlige karakterer. En gang var Christian kommet hjem fra biblioteket med et nyt Tin-Tin hæfte, der viste sig at være en udgave med teksten på originalsproget fransk, hvilket han jo ikke den gang havde kunnet opdage. Men det bevirkede, at vi blev klar over, at Terrys oprindelige navn er Milou, og det syntes Christian derfor, at hans hund skulle hedde.

På Langeland havde Christian været glad for at deltage i fortets årlige fastelavnsfest for børn. Noget lignende kunne vores nye omgivelser ikke byde på, men det første år fandt vi dog ud af, at Lollands Sparekasses filial i Bandholm havde et lignende, åbent arrangement. Ihukommende vores overværelse af The Edinburgh Military Tattoo året før fandt vi frem til, at Christian skulle deltage klædt ud som skotte. Annie fik syet en smart kilt, hvid skjorte, sorte sko og knæstrømper havde han, og en baret fik vi anskaffet. En lille pude camoufleret som sæk kombineret med en billig blokfløjte gjorde det ud for sækkepibe, dog uden at der blev gjort forsøg på at spille på den, men Christian havde endnu melodien "Scotland the brave" i hovedet, så den brummede han så bare ind imellem. Jeg tror han fik en præmie, om ikke for brummeriet så for udklædningen.

Mellem Maribo og Rødby, i nærheden af Holeby ligger en mindre flyveplads, som vi fornøjede os, ikke mindst Christian med at besøge en gang imellem. Der var et cafeteria, hvorfra man havde udsyn over flyvepladsen, hvor trafikken dog som regel var beskednen, når der ikke var stævner af den ene eller anden art. En tidligere pilot i Flyvevåbnet havde med et taxifly station på pladsen. Ham kom vi i snak med og fik aftalt, at han en dag med klart vejr skulle flyve os tre en

tur over Sydlangeland, så vi kunne se vores tidlige hus i Humble og fortet fra luften. Den vellykkede tur blev Christians luftdåb. Længe varede det dog ikke før han igen kom i luften fra pladsen, idet der en weekend var et stævne for svæveflyvere, og i den forbindelse var der tilbud om, at man kunne få en prøvetur med piloterne i to fly, et der som normalt med slæbewire blev trukket i luften, og et, der ved hjælp af en hjælpemotor med propel selv kunne lette og derefter koble motoren fra og svæve. Christian fik en tur i det regulære svævefly, og jeg prøvede det med hjælpemotor. Annie afstod fra at joine den ret lange kø af dem, der ventede på at få en tur.

I 1976 var vi alle tre på en uges charterrejse til Rom, hvor det glædede os at tage Christian rundt til byens mange seværdigheder, hvad han gik vældigt op i. Vi mødtes også med min gode ven Aldo Piazesi. Aldo havde jeg kendt fra mit første besøg i Rom, da jeg som chef for Søartilleriets materielseksion sammen med to ingeniører i forbindelse med undersøgelserne vedrørende anskaffelse af ildledelsesanlæg til fregatterne af *Peder Skram*-klassen og minelæggerne af *Falster*-klassen besøgte firmaet Contraves Italiana, hvor han var salgschef, men i øvrigt havde en fortid som italiensk søofficer. I de følgende år traf vi hinanden ved flere lejligheder og havde udviklet et godt venskab. Nu fik vi også lejlighed til at møde hans søde kone Anna Maria.

Fra vores private korrespondance, mest udveksling af julehilsner, vidste Aldo, at jeg havde taget min afsked, og nu kom han med det overraskede spørgsmål, om jeg kunne tænke mig at indtræde i en Advisory Group, som han var i gang med at etablere ved firmaet. Formålet med denne gruppe skulle være at rådgive Contraves med hensyn til udførelse af firmaets maritime produkter og løbende vurdere behovet for disse på det internationale marked. Baggrunden for Aldos initiativ var bl. a., at Contraves' hovedafdeling i Zürich havde visse planer om at samle al maritim udvikling og produktion i Rom. I praksis ville jobbet omfatte et årligt møde i Rom, besøg på internationale forsvarsudstillinger og cirka en gang om måneden afgivelse af skriftlig rapport med oplysninger og vurderinger, der måtte være af interesse. Alle udgifter til rejser og ophold ville blive betalt, og tilbuddet omfattede et beskedent fast månedligt beløb. Jeg syntes det lød ret spændende som en slags hobbyjob, så jeg accepterede tilbuddet.

Virksomheden for Contraves

Det faldt naturligt at starte denne virksomhed med bl. a. at opdatere firmaet om forhold af interesse inden for det danske søværn. Derfor kontaktede jeg Søværnets Materielkommando,

fortalte om mit job og forklarede, at det jo måtte være i Søværnets interesse, at potentielle leverandører af materiel, Søværnet i fremtiden måtte have behov for, på forhånd var kendt med sådanne behov og i hovedtrækkene de krav, der måtte blive stillet, og således i mulig udstrækning kunne tilgodese disse i deres selvfinansierede udvikling af nye systemer. Det kunne man godt se fordelene i, så både ved første møde og på tilsvarende møder i de følgende år, fik jeg alle de uklassificerede oplysninger, jeg kunne ønske.

For også at få belyst forholdene fra operativ synsvinkel tog jeg til Aarhus, hvor jeg på Contraves regning inviterede chefen for Søværnets operative Kommando på frokost, og hørte ham redegøre for de tanker, man der gjorde sig med hensyn til krav til kommende skibstyper.

Det internationale marked for relevant materiel søgte jeg bl. a. kendskab til ved besøg på diverse forsvarsudstillinger og -arrangementer. Til at begynde med var der ingen sådanne internationale arrangementer med decideret maritim fokus, det kom lidt senere. Der var nationale udstillinger af denne art i England, Frankrig og Italien, og jeg havde udbytte af at besøge den engelske Royal Navy Equipment Exhibition (RNEE), der afholdtes hvert andet år i Portsmouth på Whale Island, som jeg jo kendte særdeles godt fra min tid på Long Gunnery Course år tilbage.

Men ved udstillingerne i forbindelse med de internationale air shows, der afholdes hvert andet år, om hinanden i England og Frankrig, Farnborough og le Bourget, var der adskilligt materiel relevant i maritim forbindelse. Derfor gav det også god mening for mig at besøge begge disse shows. For løbende at få indtryk af udviklingen på det internationale, sømilitære område tegnede jeg abonnement på det i England udgivne månedstidsskrift *Maritime Defence*, og ved lejlighedsvis besøg på Marinens Bibliotek studerede jeg andre sådanne tidsskrifter og efter behov bibliotekets håndbøger m. v.

Med bopæl på Lolland faldt det naturligt ved mine rejser til Rom og til de relevante udstillinger i vid udstrækning at benytte fly fra Hamborg og tage dertil med færgen fra Rødby og videre med tog. Ved en enkelt lejlighed gik turen til Rom dog med tog hele vejen. Det hang lidt sammen med, at Anna Maria efter ønske havde fået en lille, vist nok meget fin hund, som hun var meget øm om, men som også bevirkede, at vores forsøg på at lokke hende og Aldo til at besøge os i Danmark blev høfligt afvist med begrundelsen "We 'ave a doge, you know". Så besluttede vi at gøre rejsen til et af mine møder med Contraves i Rom til en familietur med Christians hund Milou for at demonstrere, at man godt kunne rejse mellem Danmark og Italien, sely om man havde hund. Det fortalte vi dog ikke Aldo og Anna Maria i forvejen, så da Anna

Maria om formiddagen på vores første dag i Rom, mens jeg var til møde, ringede til vores hotel for at tale med Annie, blev hun yderst forbavset da receptionen fortalte, at damen, hun ønskede at tale med, var ude at gå med sin hund.

Togturen var i øvrigt en speciel oplevelse. Vi havde inviteret min mor med, så med Christian var vi fire plus Milou. Jeg følte, at jeg naturligvis ikke kunne belaste Contraves' budget med en familierejse, så vi måtte selv stå for de ekstra transportudgifter og det ene af vores to hotelværelser, så derfor rejste vi "economy" i liggevogn med seks-køjes kupeer. På turen nedover blev de to ekstra køjer i vores kupe først optaget af en mor med en datter på en halv snes år, efter at vi have lagt os, og Milou havde fundet sig til rette under en af underkøjerne og først dukkede frem næste morgen. Da hørte vi pigens forbavsede glædesudbrud: "Mutti, wir haben mit ein Hund geslafen!" På hjemrejsen havde vi selskab af to teenage piger, der var med fra starten i Rom, og som derfor straks stiftede bekendtskab med Milou.

Aldo havde arrangeret møderne med Contraves således, at de lå på begge sider af en weekend, og i den inviterede han os til Capri, hvor han og Anna Maria havde en ferieejendom, der dog ikke havde gæstefaciliteter, så vi boede på et nærliggende hotel. Turen gik fra Rom til Napoli med tog og derfra med hydrofoil til øen. Anna Maria havde sin lille hund med, som hun bar meget af tiden, og som hun bestemt hævdede ikke ville bryde sig om en så lang rejse som til Danmark. Vores eksempel med at medbringe vores hund til Rom og således også til Capri var ikke tilstrækkeligt inspirerende, så vi fik aldrig besøg af Aldo og Anna Maria, da det for hende var blevet utænkeligt at rejse fra hunden og overlade den i andres varetægt. Men vi tror nok, at Milou nød rejsen.

Christians skolegang

Da Christian var fyldt seks år, begyndte han i den katolske skole i Maribo, der af en del af byens borgerskab blev benyttet som alternativ til kommuneskolen. Den private Realskole, som mine søstre og jeg havde gået i, var af økonomiske årsager blevet lukket vist nok en gang i 1950'erne, da senere tids gunstigere offentlig støtteordning for sådanne skoler endnu ikke var i kraft. Den katolske skole, der hidtil havde været drevet af nonner af Sankt Josef ordenen, var netop det år, da Christian begyndte, blevet omdannet til en selvejende institution med en mandlig, seminarieuddannet lærer som bestyrer, ansat af ordenen, som skolen fortsat var knyttet

til. Resterende nonner var også gennem nogle år blevet suppleret med ”civile” lærekræfter. Christians klasselærerinde blev en af disse.

Det var så heldigt, at en busrute fulgte vores vej, og at der netop var forbindelse til Maribo passende med skolens begyndelse og retur igen efter skolegangens afslutning. Christian steg således om morgenen glad på bussen, der standse der lige uden for vores hus, og han kom lige så glad hjem og blev sat af ved vores indkørsel. Det varede ikke længe før Milou, der åbenbart havde en fin tidsfornemmelse, på skoledage fandt ud af om eftermiddagen at sætte sig afventende i indkørslen lidt før bussens ankomst for at hilse Christian velkommen hjem. Indtil da havde hunden måttet nøjes med at tøffe rundt for at se på, hvad Annie og jeg var i gang med af vores husrenoveringsvirksomhed.

Den katolske præst i Maribo, Wolfgang Hinrichsen var naturligvis knyttet til skolen, og et par gange deltog vi med Christian i hans søndagsmesse, ikke for at konvertere, men for at vise vor støtte. Derved fik vi en vis tilknytning til pastor Hinrichsen, der var opvokset i Tyskland, havde været i Hitler Jugend, indkaldt til Wehrmacht ved krigens begyndelse og faldt vist nok på et ret tidligt tidspunkt i engelsk fangenskab og tilbragte resten af krigen som krigsfange. Han var et interessant bekendtskab, og flere gange kom han på sporadiske besøg hos os i sin Renault 4 tjenestebil. Bl. a. havde han fattet interesse for en engelsk TV serie, som vi fulgte med i. Den omhandlede Royal Navy's daværende hangarskib *Ark Royal* og havde titlen ”We are sailing”. Så på de aftener, hvor den var på skærmen, hørte vi ofte hans glade røst ude fra entreen: ”Are we sailing to night?” Så hyggede vi os, og vores beskedne traktement kunne være rødvin og fedtemadder. Hvis han så ved afsked syntes, at han måske havde fået lidt rigeligt med rødvin, betroede han os, at han ville tagen ”Herrens veje over Gumpehave”. Det var nogle lidet befærdede biveje, som kunne anvendes meget af vejen til Maribo, og hvor færdselspolitiet næppe optrådte. Ved en lejlighed inviterede vi ham sammen med vores sognepræst Brøndholt til, hvad vi benævnte en økumenisk frokost, lidt mere kulinarisk end fedtemadderne, og det blev ret en succes.

I løbet af sommeren efter Christians første skoleår kørte vi på ferietur, først til Normandiet, hvor vi besøgte invasionskysterne. Fra Cherbourg sejlede vi med færge til Portsmouth, hvor vores ankomst ville være ved mørkefald. Det var det år, da den engelske Dronning fejrede sit 25-års jubilæum, og i den anledning blev der afholdt en stor flåderevy på Spithead, farvandet mellem Isle of Wight og kysten mellem Portsmouth og Southampton.

Kaptajnen på vores færge havde afpasset farten så vi passerede samlingen af engelske og internationale, opankrede orlogsskibe på det tidspunkt, hvor alle samtidigt tændte lys over toppene. Det havde han kort forinden meddelt over færgens højtaleranlæg, så alle passagerer stod forventningsfulde langs bagbords lønning og fik glæde af det betagende skue, da lysene tændtes. Under den fortsatte flåderevy boede vi hos venner tæt ved kysten, hvor vores vært havde en mindre, med påhængsmotor udstyret dinghy, som han tog os en tur ud i, bl. a. forbi den deltagende danske minelægger. Vi overværede også selve dagen, hvor dronningen i HMS *Britannia* blev hyldet af alle skibene, da den kongelig jagt langsomt passerede dem. Fra Portsmouth var vi rundt til andre steder i Sydengland, inden turen gik hjemover.

Under Christians første skoleår var der ingen problemer med skolen, men de skulle vise sig straks fra begyndelsen af det andet. Da følte den nye skoleleder sig åbenbart så vel etableret, at han iværksatte flere højst uheldige omvæltninger, der blandt andet indebar, at han fyrede Christians dygtige og populære klasselærerinde og fik overtalt Sankt Josef Søstrenes priorinde til at forflytte en nonne, Søster Johanne, der i mange år havde undervist på skolen til alles tilfredshed. Forældrene fik ingen forklaring på årsagen til disse dispositioner, som formentlig bundede i, at de af ham uønskede lærekrafter havde haft så megen selvstændighed, at de ikke umiddelbart havde passet ind i den unge leders diktatoriske ledelsesstil.

Jeg var blevet valgt som forældrerepræsentant for Christians klasse og fik indkaldt øvrige forældre til møde om sagen. Stort set var der enighed om, at der burde protesteres så kraftigt, at fjernelsen af de to lærerinder blev tilbagekaldt. Den nøjagtige fremgangsmåde ville man fastlægge på nyt møde fastlagt til en dag kort efter det indledende.

Imidlertid havde skolelederen på en eller anden måde fået nys om, hvad der var gang i og havde underrettet skolens bestyrelse omfattende bl. a. den katolske forstander for Vordingborg Seminarium og Sankt Josef Søstrenes priorinder, der i øvrigt var den daværende katolske biskop i Danmarks kødelige søster, så han er givetvis også blevet orienteret. Resultatet var, at vort næste møde blev invaderet af bestyrelse og skolelederen, og vi fik at vide, at en protest ville blive taget ilde op og være nyttesløs, da man stod samlet om de trufne beslutninger.

Forældrene til eleverne i de øvrige klasser havde indtil da forholdt sig passivt afventende, og med den af bestyrelsen og dermed den katolske kirke i Danmark udviste "Vi alene vide og bestemme" holdning var der intet håb om en samlet forældreaktion for at få fjernet den uheldigt valgte skoleleder. Kun 'et forældrepar ud over Annie og jeg tog konsekvensen og meldte vores

børn ud af den katolske skole, mens alle øvrige forældre accepterede tingenes tilstand med den enerådige leder. Det kom de og det katolske hierarki først til at fortryde flere år senere, da det afsløredes, at hans økonomiske administration af skolen i vid udstrækning havde været til hans private fordel.. Han blev arresteret, anklaget for bedrageri og underslæb og ikendt fængselsstraf.

Christian fortsatte så sin skolegang i den lokale kommuneskole i Brandstrup, en efter omstændighederne udmærket skole, der ikke var præget af den ellers i det offentlige skolevæsen da udbredte ”røde bølge”.

Hvad der skete med Christians tidligere klasselærerinde, der med interesse havde fulgt de forgæves bestræbelse på at få hende genansat. Formentlig og forhåbentlig har hun fået stilling i det offentlige skolevæsen.

Søster Johanne, der havde nægtet at adlyde ordenens bestemmelse om, at hun skulle ophøre sin undervisning og flytte fra sin mangeårige beskedne, selvstændige lejlighed til en plads i et nonnekloster, fik en tragisk skæbne. Hun var født og opvokset på Færøerne og var kort før 2. verdenskrig af forældrene sendt på den katolske pigeskole på Frederiksberg. Efter Danmarks besættelse var hun indtil krigens afslutning afskåret fra kontakt med sin familie, og under skolens indflydelse konverterede hun til katolicismen. Hun overlevede det katastrofale bombardement af skolen i foråret 1945, da en del af en del af angrebsstyrken mod Gestapos hovedkvarter i Shellhuset gik fejl, og efter krigen besluttede hun sig til at blive nonne i Sankt Josef ordenen. I mange år havde hun virket på skolen i Maribo og var blevet en kendt skikkelse i byen. Den behandling, hun blev udsat for var en dyb skuffelse for hende, og det var med blødende hjerte, at hun udtrådte af ordenen efter at have ofret den hele sit voksenliv. Behjertede mennesker uden for det katolske system skaffede hende plads på plejehjemmet i Maribo, hvor hun blev modtaget med varme og respekt, men hun overvandt aldrig sin dybe sorg og skuffelse, der medvirkede til hendes død få år efter.

Tragisk var også pastor Hinrichsens skæbne. Skolelederens fremfærd fik ham til at indse, at mandens konvertering til katolicismen udelukkende havde været skuespil for at opnå stillingen, og da det var pastor Hinrichsen selv, der forud havde undervist svindleren og sagt god for hans konvertering, følte han sig ansvarlig. I ganske vist yderst moderate vendinger gav han udtryk for sin misbilligelse af de kontroversielle dispositioner, der var blevet truffet, hvilket dog ikke havde nogen indflydelse, så med toppen af det katolske hierarkis fortsatte støtte til bedrageren måtte pastoren fratæde sin stilling ikke blot ved skolen men også som præst ved

byens katolske kirke. Mig bekendt fik han intet nyt embede, men blev anbragt med beskeden økonomisk støtte på et værelse i en bygning på Amager, hvor han vist nok blev pålagt visse studieopgaver. For anden gang var han blevet svigtet af et totalitært system, som han havde sat sin lid til.

Man vil forstå, at også Annie og jeg følte os svigtet. Havde vi forudset den totalitarisme, som med sagen blev afsløret, havde vi naturligvis aldrig valgt at lade Christian begynde i en katolsk skole,

Om Peter

Som tidligere nævnt måtte min søn Peter, der havde boet hos os i Rævegade, flytte ud til sin mor i Nærum da vi flyttede til Langeland. Det var for at han kunne fortsætte sin uddannelse til elektronikmekaniker, da mulighederne for dette var ikke til stede på Langeland eller i det sydfynske. Det var så heldigt, troede vi, at han da netop til anden praktikperiode i uddannelsesforløbet havde fået plads hos firmaet Brüel & Kjær i Nærum. Efter nogen tid fik vi imidlertid at vide, at han var stoppet der og havde opgivet at fortsætte uddannelsen. Hans mors forsøg på at få ham til at fortsætte havde været forgæves, og om jeg havde været mere heldig, såfremt jeg havde været i nærhede, få stå hen i det uvisse. Nu fik vi blot meddelelsen som en kendsgerning, og at han havde fået job som reservepostbud.

Mens vi boede sammen i Rævegade, havde Peter involveret sig i hippiekredse, hvor hashrygning var udbredt, og han var selv begyndt på denne form for virkelighedsflugt. Vi havde gjort, hvad vi kunne, for at få ham bort fra dette skråplan, og vi troede og håbede, at det var lykkedes. Imidlertid fik vi stærkt på fornemmelse, at hans opgivelse af den uddannelse, han var i gang med, hang sammen med et tilbagefald til hashmisbruget, også fordi han undgik kontakt med os.

Det var først nogen tid efter, at vi var flyttet til Lolland, at han kontaktede os og fortalte, at han var blevet gift på Københavns Rådhus med en pige ved navn Betty, som var eller i hvert fald havde været veninde med en pige, som Peter var kommet sammen med i det hippiemiljø, han havde rodet sig ind i, mens vi boede i Rævegade. Vi fik dog det indtryk, at de begge havde lagt dette miljø bag sig, og vi fik aftalt, at de snarest skulle komme og besøge os. Vi havde så et godt besøg af dem, og Betty, der virkede som en sød pige med ben i næsen, mente vi, havde en god indflydelse på Peter. Han ernærede sig da som chauffør på en fiskebil, men fik lidt senere job

som vicevært i et københavnsk ejendomskompleks, hvor vi besøgte dem. Hvad Betty beskæftigede sig med, husker jeg ikke.

Desværre varede idyllen mellem de to alt for kort. På et tidspunkt blev vi ringet op af Lykke, Peters mor, der spurgte, om han eventuelt kunne bo hos os et stykke tid, for så ville hun sammen med Bettys far køre ham ned til os. Baggrunden var den forfærdende, at Peter sammen med en anden pige igen var begyndt at ryge hash. Da Betty opdagede det, havde hun forladt ham og var rejst til Nepal. Det havde fået Peter til at søge tilflugt til stærkere narkotika end hash og havde hurtigt gjort ham til narkoman. Hans svigerfar, der var telefonmontør, havde søgt at støtte ham, skaffet ham en lille lejlighed på Østerbro, da han havde måttet opgive jobbet som vicevært, havde skaffet ham arbejde som ufaglært i sit sjak og fået ham i fagforening, hvorfra han nu som sygemeldt fik dagpenge.

Naturligvis svarede vi ja til Lykkes henvendelse, og hen på aftenen bragte så hun og Bettys far Peter til os, og vi fik ham installeret. Deres optimistiske håb var, at ophold i vores fredelige omgivelser uden fristelser i nærheden ville være nok til at få Peter ud af sit misbrug. Den følgende dag gik da også så nogenlunde. Christian syntes naturligvis det var spændende med storebror på besøg, og sammen kørte vi en hyggetur rundt på Vestlolland. Vi kunne godt mærke, at Peter var noget urolig, og på et tidspunkt bad han om, at vi stoppede uden for en købmandsbutik, hvor han købte tre øl af de stærkeste, som vi straks skulle nyde i bilen. Men vi kom hjem, fik aftensmåltidet og sludrede om løst og fast et par timer, inden vi gik til køjs.

Ud på natten kom Peter ulykkelig og rystende ind i vores soveværelse og sagde, at han måtte til læge. Det var klart, at abstinenserne havde taget overhånd. Det var Annie, hvis seng var nærmest ved døren, han vækkede, og hun reagerede omgående uden at vække mig, fik alarmeret en læge i Rødby og kørte med Peter ned til ham. Lægen fik så stoppet abstinenserne, men sagde, at det kun var midlertidigt. Og at Peter hurtigst muligt måtte i behandling med metadon.. En sådan behandling kunne imidlertid hverken han eller andre i nærheden administrere, så der blev truffet aftale om, hvor i København Peter kunne melde sig til sådan behandling. Med tungt hjerte og vore bedste ønsker om god behandling måtte vi derfor lader Peter rejse med det første tog fra Maribo til København.

Efter ankomst til København kom Peter som arrangeret straks i gang med metadon behandlingen. Ingen tvivl om, at de abstinenser, han havde erfaret, havde sat en sådan skræk i ham, at han var fuldt og helt opsat på at komme ud af det misbrug, han havde haft og derfor

omhyggeligt passede behandlingen. Det var derfor et chok, da vi efter en del dage blev ringet op og fik at vide, at Peters svigerfar havde fundet ham død på sengen i hans lejlighed, og at politiet gerne ville tale med os på stationen i St. Kongensgade. Vi tog straks af sted dertil, hvor vi fortalte, hvad vi vidste om Peters umiddelbare fortid, og politiet fortalte blot, at de naturligvis undersøgte dødsfaldet. Uden at det dog direkte blev sagt, fik vi indtryk af, af, at de mente, at Peter selv havde taget en overdosis af en art narkotika.

Under opholdet på politistationen blev jeg kaldt til telefonen, da der var en kvinde, der ville tale med mig. Hun forklarede, at hun med sin ven boede på Vesterbro, de var venner af Peter og havde hørt om hans pludselige død. Peter havde hjulpet dem en del med renovering af deres lejlighed, og derfor havde de stående hos dem hans værktøjskasse, som de ville aflevere på politistationen i St. Kongensgade. Jeg fik kun oplyst kvindens fornavn, men ikke efternavn eller adresse. Naturligvis fortalte jeg straks de tilstedeværende politifolk om indholdet af denne mystiske samtale.

Da det var mit indtryk, at politiet helst ville forklare Peters død med, at han selv havde indtaget en overdosis, foretog jeg følgende en række undersøgelser. Det center, hvor han var i metadon behandling kunne oplyse, at han regelmæssigt havde passet behandlingen til og med den dag, da han døde om natten. Hans fagforening fortalte, at han på denne dag ved kontorets lukketid havde forsøgt at få udbetalt et dagpengebeløb, som han mente at have til gode, og at de havde bedt ham komme igen, når de åbnede næste morgen. Naboer til hans lejlighed kunne oplyse, at Peter midt om natten havde fået besøg af personer, der vist havde tiltvunget sig adgang gennem en bagdør, og at de havde hørt ret højroset samtale, herunder en kvinde, der skulle være kommet med fortvivlende udbrud. Fra Retsmedicinsk Institut kunne jeg kun få at vide, at Peters død skyldtes "en forgiftning".

Disse oplysninger sammenfattede jeg i en rapport, som jeg sendte til chefen for drabsafdelingen ved Københavns politi. Jeg antydede også, at Peter var blevet dræbt af en eller flere personer fra det miljø, der sælger hårde stoffer, formentlig specielt manden, der boede sammen med kvinden, der ringede til mig på St. Kongensgade politistation. Hans hjælp til renovering af den nævnte lejlighed på Vesterbro har sikkert været en slags tvungen afbetaling på narkogæld, og den mystiske kvinde har formentlig været lige så meget under pres af manden i lejligheden og hans venner, som Peter havde været. Hun har sikkert, som mere blødhjertet end sin mandlige omgangskreds været rystet over, hvad Peter af dem blev udsat for. Hendes

opringning til mig på politistationen på St. Kongensgade må have været helt hendes eget initiativ, og bagefter har manden, hun boede sammen med, sikkert beordret hende til ikke at fortsætte med den kommunikation, Værktøjskassen blev således aldrig, som hun havde sagt, afleveret på politistationen, og vi hørte ikke siden til den. Alligevel har hendes mandlige omgangskreds åbenbart taget hende med på deres natlige besøg hos Peter, for det må have været hendes rædselsudbrud naboerne havde hørt. Forholdet har givetvis været, at da mændene i det narkomiljø, som Peter havde rodet sig ind i, havde erfaret, at han var på metadon behandling for af al magt at komme ud af dette miljø, følte de, at han vidste så meget om dem, at han var en risiko, der måtte likvideres.

Min rapport til chefen for drabsafdelingen foranledigede ikke den grundige efterforskning, jeg havde lagt op til og forventet. Jeg forstod, at sagen blev afsluttet som et almindeligt narkodødsfald, som der nok var adskillige af. Politiet har sikkert ræsonneret, at hvis resurser blev sat ind på Peters tilfælde i forsøg på at konstatere det uomtvistelige drab, ville man nok finde fem til mistænkte, men måske uden tilstrækkeligt bevismateriale til domfældelse ved en retssag, og en uopklaret drabssag ville tælle dårligt i statistikken.

Pastor Rørskov, der havde viet Annie og mig, fik vi efter at have sat ham ind i hele det tragiske forløb til at foretage bisættelsen. Urnen blev siden nedsat på min fars gravsted på Garnisons Kirkegård, der 30 år efter blev sløjfet.

De, der måtte læse dette afsnit, vil sikkert forstå, at for mig at skrive det, har det været som at bestige et bjerg fra dets mest ufremkommelige side for over toppen at nå ned på den anden side. Men jeg følte, at det måtte gøres.

Flytning til England planlægges

Uanset, at vi ikke havde noget at indvende mod skolen i Brandstrup, og Christian syntes at være tilfreds med skolegangen der, følte vi, at det kun var en midlertidig løsning på hans uddannelse. Vi begyndte at drøfte mulighederne for, at lade ham fortsætte sin skolegang i England.

Da vi under ingen omstændigheder hverken ønskede eller havde råd til at sende ham på kostskole der, ville det betyde, at vi alle tre måtte flytte fra Lolland til England. En forudsætning måtte også være, at Christian inden flytning lærte rimeligt godt engelsk. Derfor henvendte jeg mig til Torben Refn, der nu var rektor på gymnasiet i Horsens. Mit bekendtskab med ham

stammede, som tidligere nævnt, fra min tid som kostelev på Rungsted Statsskole, hvor han samtidigt startede som kostskolelærer. Kontakten var fortsat gennem årene, ikke mindst fordi han blev gift med min klassekammerat Kirsten, matematikker klassens eneste pige! Jeg vidste, at han havde udarbejdet et sæt lærebøger for undervisning i engelsk fra start til realklassen. Han sendte os beredvilligt et sæt af disse bøger, efter at jeg havde fortalt ham om baggrunden. Med disse bøger påtog Annie sig at være engelsklærer sideløbende med, at Christian passede sin skolegang i Brandstrup, fra han startede i sidste halvdel af 2. klasse og så efterfølgende i 3. klasse. Som supplement gennemgik jeg med ham hans pensum der i regning på engelsk.

Vi følte, at for en udlænding, som Christian i England ville være, måtte det være mest hensigtsmæssigt at komme i en privat skole med både kostelever og dagelever, hvor en del af kosteleverne også var udlændinge. Så gjaldt om at finde en sådan skole i et område, vi kunne tænke os at bo i, og hvor huspriserne var overkommelige. Vi fokuserede derfor på det såkaldte "West Country", ud mod Cornwall, dog ikke helt å langt.

Om sommeren, da vi havde startet denne planlægning, skulle jeg i forbindelse med min aktivitet for Contraves til England for at besøge Farnborough Air show, og da dette besøg var overstået, lejede jeg en bil og begav mig vestpå for rekognoscering. Annies engelske tante Inges gode ven Jim havde fortalt mig, at der fandtes en organisation med kontor i London for engelske privatskoler under betegnelsen "Independent Schools", så inden afgang fra London havde jeg været på dette kontor og fået fortegnelser over sådanne skoler i de relevante områder, og ud fra oplysningerne i disse fortegnelser om de enkelte skoler, havde jeg udvalgt de skoler, jeg ville besøge på min tur inden for de næste to-tre dage. Det var en spændende oplevelse at besøge og til vores formål at vurdere disse skoler. Vurderingerne faldt entydigt ud til fordel for West Buckland School, der er en søgt kostskole med omtrent lige så mange dagelever. Den er beliggende i en pragtfuld natur i sydkanten af Exmoor og havde et omfattende net af skolebusruter dækkende et stort område, hvilket ville give os gode muligheder for at finde en egnet bolig, hvorfra Christian dagligt kunne komme til og fra skole.

Med begejstring fortalte jeg efter hjemkomst Annie og Christian om skolen og dens omgivelser, og vi planlagde sammen at tage derover det følgende forår for at få Christian til en slags optagelsesprøve og for at gå på husjagt, og vi orienterede skolen om vores intentioner.

Milous flytning var et særligt problem. Vi kunne ikke blot tage ham med forsynet med vaccinationsattest og sundhedsbevis, som da han var med os til Italien- Storbritannien krævede

den gang, at udefra kommende hunde skulle anbringes seks måneder i karantæne på særligt autoriserede kenneller, og der var regler om, hvordan de staks ved ankomst til landet af en ligeledes autoriseret transportør skulle bringes til en af disse kenneller. Hele denne procedure krævede naturligvis detaljerede forberedelser. Den relevante myndighed var det engelske Ministerium for Landbrug og Fiskeri. Derfra indhentede vi i første omgang fortegnelser over autoriserede kenneller og transportører, som vi så selv kunne udvælge og kontakte. Når det var sket, skulle ministeriet have meddelelse om de trufne arrangementer, og om hvor og hvornår ankomst ville finde sted.

Vi havde fundet, at det af mange grunde ville være mest praktisk, at få Milou anbragt i denne karantæne fra om foråret 1979, når vi tog til West Buckland School. Vi havde truffet aftale med en kennel i Hampshire, så vi valgte at køre via Frankrig og med færge fra Le Havre til Southampton, hvor vi måtte vinke farvel til det kære dyr, da den bestilte transportør drog af med ham.

Vinteren forinden havde været nok så streng med snemængder, der flere steder i vort område resulterede i driver på højde med hustagene, og med periodevis afbrydelse af elektricitet og dermed af vand fra vores eldrevne vandværk. Al sneen var endnu ikke smeltet, da vi drog af sted, ej heller i Nordtyskland, så det vakte måske lidt opsigt, at vi på taget af vores Citroën GS havde den orangefarvede 9 fods plastjolle, som vi havde haft stor glæde af at anvende på Maribosøerne og på Nysted bredning. Den ville have fyldt for meget i den container, vi senere skulle flytte med, og West Buckland School havde lovet at opbevare den, til vi flyttede til området.

Jeg havde glædet mig meget til, at Christian og Annie nu skulle se den skole og dens enestående beliggenhed, som jeg begejstret havde fortalt om, og jeg blev ikke skuffet. Ej heller af den året før nytiltrådte rektor og hans kone, som vi begge senere skulle få et varmt venskab med. Vi blev vist rundt, og en lærer tog sig af at undersøge Christians standpunkt i engelsk og almindelige kundskaber med det resultat, at han erklærede ham egnet til efter sommerferien at starte på linje med øvrige elever på hans alder, dvs. i 4. "prep" (underskole) klasse.

Skolen havde på forhånd hjulpet med at booke os ind på et nærliggende B&B, et nedlagt landbrug, Taddyport Farm, som var vores base under de cirka to uger, vi havde afsat til husjagt. Skolens vidtspændende net af skolebusser tillod os at søge i et stort område både nord for skolen op til nordkysten af Devon med lokaliteterne Ilfracombe og Combe Martin, mod vest ud til

Barnstaple og sydøst over til markedsbyen South Molton. Alligevel var der ingen af de mange huse, vi så på, som vi rigtigt syntes om. Nu var det sådan, at man godt uforpligtende og omkostningsfrit kunne reservere en ejendom for et stykke tid, så inden vores planlagte hjemrejse tegnede vi os for et hus lidt vest for Barnstaple, hvor om end ikke kragerne så en af skolebusserne vendte. Vi følte imidlertid, at det ville være en nødløsning og tænkte på, at vi nok måtte en ekstra tur til Devon og forsøge at finde et hus, der tiltalte os mere.

En tid efter vores hjemkomst skulle min mor på et af sine langvarige besøg hos min søster Else og hendes familie i USA, og Else inviterede Christian til at følges med min mor derover for at returnere alene efter en lille måneds tid. Vi snakkede med inspektøren på Brandstrup skole om, hvorvidt Christian kunne få fri fra skolen så længe. Da han alligevel skulle begynde i engelsk skole efter sommerferien, mente inspektøren, at han sikkert ville have mindst lige så stort udbytte af et ophold i USA, som af at følge undervisningen i 3. klasse på hans skole det meste af maj måned. Så med inspektørens velsignelse fløj vor søn med min mor over Atlanten til familien i USA.

Mens Christian var i USA, tog Annie og jeg en halv snes dage til England for ved fornyet husjagt at finde en bolig, der tiltalte os bedre end den, vi havde reserveret, og denne gang var heldet med os. I South Molton fandt vi en ejendom, som vi syntes var noget nær det ideelle til overtagelse pr. 1. august, hvilket passede fint med, at vi havde solgt vores bolig i Vejleby til overtagelse samme dag. Så vi afbestilte reservationen på huset ved Barnstaple, fik oprettet konto i lokal bank, fik truffet aftale med lokalt advokatfirma og fik arrangeret mortgage (kreditforeningslån). En ny bil med rattet i den "rigtige" side til levering ved vor endelige ankomst fik vi også bestilt.

På Lolland stod programmet så på afvikling og klargøring til flytningen. Hos DFDS fik vi bestilt container til at bringe vort flyttegods fra dør til dør, og hvad vi ville skille os af med solgte vi på et loppemarked, som vi holdt i laden.

Det var aftalt med Aldo, at mit job for Contraves kunne jeg tage med til England, men forinden måtte jeg under vores flytteforberedelser en tur til møde i Rom og derfra direkte til Paris til dette års Le Bourget Air show. Vi blev også i den periode engageret i et engelsk flådebesøg i

Nakskov af fregatten *Leander*. Søværnskommandoen havde ganske vist sendt en yngre søofficer dertil som forbindelsesofficer, men åbenbart havde man syntes, at der fra Søværnets side burde gøres lidt mere og havde bedt mig, som jo stod i reserven, om at tage mig specielt af skibets chef. En af dagene under besøget var han ikke optaget af officielle forpligtelser, så da kørte Annie og jeg ham hjem til os til frokost, hvorefter han nød at slappe af i en liggestol i haven, inden vi kørte ham tilbage til *Leander*.

Afrejse til England og installation i South Molton

Vi hyrede en mand til at hjælpe os med at pakke containeren, som en DFDS vognmand bragte og afhentede færdigpakket om morgenen den sidste dag i juli, og umiddelbart efter drog vi selv af sted. Vores bil havde vi solgt privat og afleveret dagen før, så pastor "Emeddersen" kørte os til Rødby Havn, hvorfra det så gik med tog til Esbjerg-Harwich overfarten og videre næste dag med diverse togforbindelser til Barnstaple, hvor vi troede vores nye bil stod klar. Det viste sig imidlertid, at vi først kunne få den næste dag, jeg husker ikke hvorfor, ej heller hvordan vi så kom det sidste stykke vej til South Molton, om bilforhandleren kørte os eller vi tog en taxa, men frem nåede vi til George Hotel, hvor vi havde bestilt værelser til overnatning første nat. Næste dag, efter indkøb af det nødtørftigste installerede vi os på primitiv vis i vores hus, afventende vort flyttegods i containeren, der først ville ankomme godt en uge senere.

Tiden indtil containerens ankomst udnyttede vi til at få en lokal tæppeforretning til at lægge væg-til-væg tæpper i de to stuer i stueetagen og de to værelse og to kamre på 1. sal- En lokal VVS-mand fik vi også engageret til at udføre visse ønskelige ændringer af installationerne i køkken og badeværelse og til at montere termostater på alle radiatorer. Telefon skulle vi naturligvis også hurtigst muligt have installeret, og vi fik kontakt med en altnuligmand, som kunne assistere ved indflytningen, når den med længsel ventede container ankom. Det gjorde den da heldigvis som lovet.

Så snart møblerne var kommet på plads gik Annie i gang med at sy gardiner, og jeg tog mig af at ændre entreen, der nærmest var et glasbur, til et lidt mere afskærmet rum ved at udskifte en glasvæg med en lukket, isoleret væg og en glas indgangsdør med en solid trædør. Det nåede vi at få afsluttet, inden vi fik besøg af Annies forældre, der havde meldt deres ankomst allerede tre uger efter, at vi selv var kommet.

De blev en halv snes dage, og en tid efter deres afrejse startede undervisningen på West Buckland School efter afsluttet sommerferie, og Christian mødte glad og forventningsfuld. Af værtinden på the George, Jackie, havde han fået lov til at parkere sin cykel i en smøge neden for hendes køkkenvindue, og hans skolebus afgik og ankom skråt over for hotellet.

Takket være, at vi havde fået anbragt vores kære hund Milou på den autoriserede karantæne kennel i Hampshire under vores tur til området i marts for bl. a. at gå på husjagt, udløb den seks måneders karantænen i september, og på dagen kørte vi til kennellen for at "befri" den stakkels hund, der modtog os med et forbeholdent udtryk, der tydeligt sagde: "Hvor kunne I dog gøre det imod mig?" Stedet var der såmænd intet galt med, det var absolut så godt, som den slags kan blive, men Milou havde kun spist det mest nødtørftige under opholdet og havde tabt sig gevaldigt, hvilket han dog gradvist indhentede efter vores hjemkomst. Pudsigt var det, da vi efter at have takket farvel til hans værter gennem det halve år kom ud på stedets parkeringsplads, og han pænt fulgte med os uden snor til han fik øje på en bil af samme type og farve, som den, vi havde haft på Lolland. Den luntede han så hen til og satte sig afventende. At vi havde skiftet til en bil af anden type og farve, som vi så tog ham hen til, kunne han jo ikke vide.

South Molton

Ligesom vi følte, at vi havde været heldige med at finde frem til West Buckland School, havde heldet tilsvarende været med os, da vi fandt en egnet bolig i den charmerende by South Molton. Selv om indbyggertallet næppe var meget over 3.000, gjorde et omfattende opland og det, at byen var en "Market Town", at den rummede et utal af forretninger af så godt som enhver tænkelig art. Samtidigt med det ugentlige kvæg- og fåremarked om torsdagen var der også "Pannier Market" i en stor, halvåben hal i rådhusets nederste etage, hvor der samledes stande, som tilbød vare af mange slags.

Udover den hyggelige pub på George Hotel, som snart blev "Our Local", var der fem andre pubs i byen, og nogle af dem serverede mad ligesom på the George, men der var også en decideret restaurant og en Coffee Shop og så naturligvis en Fish and Chips Shop med plads til et par siddende gæster men mest baseret på take away. Ingen i South Molton behøvede hverken at sulte eller tørste.

Kulturlivet var også tilgodeset. Der fandtes bibliotek og et lokalhistorisk museum, og både the Town Hall og kommuneskolens aula havde faciliteter til, at byens Operatic Society på

skift disse steder kunne give vel besøgte forestillinger, og hvor byens Town Band kunne give koncerter. I festsalen på the George blev der desuden lejlighedsvis på Jackies initiativ afholdt jazz koncerter. Byens biograf lukkede som så mange andre på den tid kort efter vores ankomst, hvorefter bygningen anvendtes til Bingo spil. Christian nåede dog sammen med en af sine nye kammerater at komme til den sidste filmforevisning. I den større by Barnstaple godt 15 km vest for South Molton var der dog stadig biograf og i øvrigt et rigtigt teater, dog uden fast stab af skuespillere.

Det humoristisk brugte udtryk "the natives are friendly" følte vi hurtigt passede fint på beboerne i South Molton. Eksempelvis kan nævnes, at endnu inden containeren med møbler etc. var ankommet, kom præsten ved byens Parish Church på besøg for at byde os velkommen i sognet, og da vi kort efter var til gudstjeneste i hans kirke og bagefter deltog i kirkekaffen, kom flere og hilste på os, bl. a. en, som vidste en hel del om Kaj Munk og udtrykte sin beundring af ham. Jeg har allerede nævnt, hvordan Jackie på the George beredvilligt lod Christian dagligt parkere sin cykel ud for hendes køkkenvindue, men der udviklede sig også et personligt venskab mellem hende og os, så da hun fejrede en rund fødselsdag, var vi inviteret til hendes private middagsselskab afholdt i hotellets festsal. Nævnes bør også, at vores VVS-mand som medlem af den lokale cricket klub inviterede os som sine gæster til en af klubbens årlige festmiddage afholdt i rådhusalen.

West Buckland School

Skolen, vi havde fundet frem til, var og er på mange måder ret enestående, ikke blot for sin naturskønne beliggenhed mellem de to landsbyer West Buckland og East Bukland i sydkanten af Exmoor, men også for en særlig positiv ånd, der traditionsmæssigt hersker på skolen. Den engelske forfatter R. F. Delderfield (1912 – 1972) blev som dreng først sendt på én kostskole, som han ikke brød sig om, hvorfor forældrene sendte ham på en anden med samme resultat, hvorpå han kom til West Buckland School, hvor han hurtigt faldt til og bevarede skolen i kærlig erindring resten af livet. Handlingen i hans sidste roman "To Serve Them All My Days", der foregår fra afslutningen af 1. verdenskrig frem til den 2., er henlagt til denne skole, der ganske vist er omdøbt til Bamfylde, lige som de omliggende lokaliteter i romanen har fået andre, opdigtede navne. Tilsvarende omfatter romanens persongalleri, under streger Delderfield i et forord, ej heller noget portræt af specifikke lærere eller elever fra hans tid på skolen, men er, som

forfattere i almindelighed gør, baseret på kombination af karaktertræk fra mange forskellige personer, han har mødt. Resultatet er dog, at romanen giver et levende billede af den positive ånd, han oplevede på West Buckland School, og som var blevet videreført også til den tid, hvor Christian oplevede skolen.

I den periode skabte BBC en Tv-serie baseret på "To Serve Them All My Days", og selv om de udendørs optagelser var foretaget på en anden skole, fordi denne ikke som West Buckland School havde undergået så store bygningsmæssige forandringer siden mellemkrigsårene, så blev det dog almindeligt kendt, hvilken skole navnet Bamfylde reelt dækkede over. Den skuespiller, der i seriens begyndelse spiller skolens sympatiske rektor, Frank Middlemass, tog da også med glæde mod invitation til som hædersgæst at komme til skolens Speech Day.

Da jeg året før på min rekognoscering kom til West Buckland og der var blevet mødt af skolens bursar (regnskabsfører), havde denne fortalt mig om skolens specielle ånd, og at den i vid udstrækning afhang af skolens rektor. Med en vis bekymring i stemmen nævnte han, at man stod over for at skifte til ny rektor inden for det næste halve år. Hvad bekymring bursaren eventuelt måtte have haft, viste sig dog ganske ubegrundet. Den nye rektor, Michael Downward og hans kone Patricia, var fuldt bevidste om ansvaret for at videreføre skolens traditionsrige, over 100-årige ånd samtidigt med, at rektor havde en ambition om at højne dens akademiske niveau.

Vi blev snart gode venner med det nye rektorpar. Når alle kostelever om søndagen marcherede til skolens gudstjeneste i den nærliggende East Buckland Church, deltog vi ofte med Christian, hvad ikke mange andre dagelever med forældre gjorde, og bagefter blev vi så inviteret til kaffe i rektorboligen sammen med skolens præst og de lærere, der havde været med i kirken. Rektor inviterede os også til at blive medlemmer af skolens "Parent's Committee", hvis opgave i det væsentligste var lejlighedsvist at organisere aftenarrangementer for forældre og at assistere ved den årlige skolefest for at skaffe penge til særlige skoleformål.

Christian var glad for skolen og klarede sig fra starten fint sprogligt. Som en slags sikkerhedsforanstaltning havde vi til skolens bibliotek medbragt et sæt af Gyldendals røde Dansk-engelsk og Engelsk-danske ordbøger til brug i tilfælde af eventuelle kommunikationsproblemer, men de kom aldrig i anvendelse. Han deltog med iver i skoledagens afsluttende sport af forskellig slags, naturligvis omfattende cricket, men atletik var mere hans

interesse plus så specielle aktiviteter som bueskydning og fægtning, hvilket bragte ham til stævner med andre skoler i området.

Som alle engelske kostskoler var West Buckland School organiseret i diverse "Houses", hver med en "House Master". De fem yngste klasser udgjorde huset Langholme, som Christian tilhørte i to år, inden han efter oprykning eksamenen "11+" kom i seniorskolens yngste klasse og kom til at tilhøre Fortesque House, et af seniorskolens fire houses.

Med en af lærerne som leder havde skolen en egen selvstændige form for en spejdertrop, the Parthfinders, som Christian naturligvis kom med i. Lejlighedsvis var der weekend arrangementer, hvor der trænede en masse discipliner med efterfølgende prøver, og inden for sommerferien kunne drengene melde sig til et ugelangt arrangement, hvad Christian og en stor del af de andre gjorde. Et par gange var han således på tur med flodbåd på NorfolkBroads og ved en anden lejlighed på teltlejr i Wales. I seniorskolen blev eleverne indrullet i skolens Combined Cadet Corps, der havde en afdeling for hvert af de tre værn, og eleverne kunne selv vælge, hvilken gren, de ville slutte sig til. Christian valgte Air Force afdelingen, og selv om meget af aktiviteten var grundlæggende militær uddannelse fælles for de tre afdelinger, ledet af en tidligere Sergeant Major, så var et afsluttende sommerophold opdelt værns vis, og Christian kom med Air Force afdelingen til en RAF flyvestation ved grænsen mellem Pembrokeshire og Wales, hvor han bl. a. fik en tur i et Chipmunk skolefly og i en Wessex helikopter.

Aktiviteter

Med Contraves Italiana havde jeg aftalt, at mit virke som konsulent med hyppige rapporter om emner efter mit eget valg, med besøg på forsvarsudstillinger og lejlighedsvis møder i Rom fortsatte efter flytning til England, hvilket i øvrigt åbnede nye kontaktmuligheder. Allerede om efteråret efter ankomsten besøgte jeg i Portsmouth Royal Naval Equipment

Exhibition (RNEE), da den danske korvet *Niels Juel* på sin jomfru sejlads anløb Glasgow rejste jeg derop for at høre om indhøstede erfaringer, og kort før Jul var jeg til møde i Rom. RNEE, der afholdtes hvert andet år, omfattede i det væsentlige britisk maritimt forsvarsmateriel og modsvarede af tilsvarende nationale udstillinger i Frankrig og Italien.

Som noget den gang nyt forsøgte et amerikansk selskab sig med årligt i Holland at arrangere en international maritim forsvarsudstilling, første gang i 1979 i Amsterdam, hvor vores flytning ikke levede mig tid til at deltage, men da udstillingen det følgende år afholdtes i Rotterdam, rejste jeg dertil, og et møde der med udgiveren af det engelske månedstidsskrift *Maritime Defence* førte til, at jeg kort efter blev anmodet om at skrive en artikel til bladet om orlogsskibes luftforsvar. Det blev indledningen til efterfølgende artikler til dette tidsskrift, der også et par gange sendte mig som dets korrespondent til *US Naval Leagues* årlige udstilling i Washington DC og til den internationale treværns udstilling *Defendory* i Grækenland. Med tiden udviklede denne aktivitet sig til at omfatte en lang række andre engelsksprogede forsvarstidsskrifter og resulterede i, at jeg en længere årrække var den maritime redaktør af to på hinanden følgende treværns tidsskrifter udgivet i England.

Efter udstillingen i Rotterdam fulgte næste år en tilsvarende i Maastricht, hvor jeg også deltog, men det blev den sidste af slagsen. Til Rotterdam fløj jeg, men til Maastricht valgte jeg at køre i bil, med færge over kanalen og videre gennem Belgien. På hjemvejen gjorde jeg stop i Bruxelles for at spise middag på en restaurant, som jeg og også Annie, når hun var med, satte stor pris på fra tidligere besøg. Ved at køre lidt rundt fandt jeg et sted i nærheden at parkere langs en gadekant bag en anden parkeret bil. Da jeg efter et herligt måltid og det glade gensyn med vennerne på den italienske restaurant vendte tilbage til stedet, hvor bilen var parkeret, var den der ikke, ej heller den bil, jeg havde parkeret bag ved. En ubehagelig overraskelse! Jeg fandt så

frem til den nærmeste politistation for at melde tyveriet og forklarede, hvor jeg havde parkeret den. Nåh, ja men så var det ikke et tyveri, men derimod lovens lange arm, der havde fjernet den, for der måtte man ikke parkere. Jeg fik forklaret, at politiet i byens udkant havde et depot for den slags konfiskerede biler, og der kunne jeg henvende mig. De var nu meget flinke og skaffede mig en taxi. På depotet blev jeg præsenteret for en parkeringsbøde, og i håb om, at jeg måske som udlænding kunne slippe med en advarsel, forklarede jeg, som sandt var, at jeg blot var på gennemrejse og derfor slet ikke havde så mange penge i belgisk valuta. Det forstod de skam godt, men det skulle jeg nu ikke bekymre mig om, for de tog imod betaling med alle internationale kreditkort. Så frem med et sådant kort og i maskinen med det. Det hele virkede uhyre rutinemæssigt, og jeg fik en ond mistanke om, at den bil, jeg havde parkeret bag ved, var en, de selv havde anbragt som lokkemad, men det er nok ikke rigtigt.

Denne specielle oplevelse bevirkede naturligvis, at jeg ikke kunne nå den færge fra Antwerpen, jeg havde bestilt plads på, men heldigvis var der plads på den næste.

Som Annie støttede mig med renskrivning af mine rapporter til Rom på husets Erika skrivemaskine, hjalp hun mig tilsvarende med mine artikler. Selv havde hun ret kort efter vores ankomst til South Molton engageret sig i firmaet Oriflame, der på party-vis solgte specielle hudpleje- og skønhedsprodukter, som hun kendte fra Danmark, og hvis kvalitet hun kunne stå inde for. Vel gav dette arbejde ikke den store økonomiske gevinst, ligesom ej heller mine skriverier gjorde, men det dækkede hendes eget forbrug og hjalp hende til kærkomne gaver til veninder. Desuden kom hun ved disse parties ind og så vidt forskellige boliger og mødte en lang række piger og kvinder, som hun ellers ikke ville være kommet i kontakt med. Efterhånden fik hun også en fast kundekreds, som handlede direkte med hende uden at skulle gå party-vejen.

På et tidspunkt skaffede Annie sig et kortvarigt vikariat på et lokalt advokatkontor, men der viste sig ikke flere muligheder af den art. Senere fik hun ideen til at skabe en serie af korsstingsbroderet tilbehør til Kongelig Porcelænsfabriks musselmalede stel og baseret på dette stels klassiske mønster. Hun anskaffede småternede papirark, stof og broderigarn dækkende en harmonisk skala af blå nuancer for at kunne gengive det malede mønsters mere eller mindre kraftige blå. Dengang var vores egen beholdning af eksemplarer af dette stel minimal, men da vor gode ven, porcelænsfabrikkens mand i England, Harry Adler-Jensen, hørte om Annies ide, udlånte han, hvad hun ønskede af yderligere eksemplarer fra butikken i London. Senere, da Annie kunne præsentere en komplet serie af varierede dækservietter, servietter, glasunderlag m. m. til både standart mønstret og det halvblonde med tilhørende mønstre, lod Harry det udstille i butikken i Bond Street og lod en tilsvarende prøvekolektion rundsende til fabrikkens afdelinger i andre lande og verdensdele.

Den rundsendte kolektion forsvandt ved tyveri fra postvæsenet i Australien, og dermed endte forsøget på at erobre verdensmarkedet. Butikken i København var ikke interesseret, og i London var der ikke kunder, der havde mod på selv at brodere efter Annies mønstre med ledsagende stof og garn. Derimod spurgte et ægtepar, der samlede på det musselmalede i den halvblonde udgave, og derfor med mellemrum kom i butikken, om det var muligt at købe en serie af de udstillede prøver færdig broderede. Det havde ikke været med i planen, men Harry henviste til direkte kontakt med Annie. Det viste sig, at de pågældende boede i Exmouth på Devons sydkyst, så personlig kontakt var ikke så vanskelig, og den førte til, at Annie for en aftalt pris påtog sig at brodere en omfattende samling af tilbehør til deres te stel. Desuden opstod der et varigt venskab mellem dem og os.

Besøg, udflugter og rejser

Min mor og Annies forældre var fast på besøgslisten, ofte sammen ved juletid, men som regel også hver for sig en gang om sommeren. Min ”amerikanske” søster Else og hendes mand Ted kom et par gange. Den ene gang havde Else udtrykt ønske om at komme til Lands End, så i en weekend, hvor Christian kunne komme med, begav vi os vestpå. Nu skulle det jo være en fornøjelsestur, så vi hævlede ikke af sted ad hovedveje men ad de mere idylliske langs sydkysten, hvor også et par pubs fristede til vederkvægende ophold, hvilket Ted mere end Else nød, da hendes hu syntes ensidigt at være fokuseret på Lands End, og der er langt derud, for langt. Vi skulle jo retur om søndagen, så Christian kunne komme i skole om mandagen, så vi stoppede for natten på et hotel i St. Ives, hvilket da også var en oplevelse. Et par år senere var Annie, Christian og jeg på en lidt længere varende udflugt helt til Lands End og kunne konstatere, at Else ikke var gået glip af meget andet end sit ønskede kryds i rejsedagbogen.

Min barndomsven Kai og hans daværende kone Ulla havde vi også på besøg, og i forbindelse med min 60-års fødselsdag meldte min datter Bente og hendes daværende kæreste Fritz deres ankomst. Min holdkammerat fra Søofficersskolen Jørgen Fog-Petersen og hans kone Else havde vi ligeledes fornøjelsen at se. På et tidligt tidspunkt af karrieren i Søværnet skaffede han sig et job på kasernen på Holmen, i forbindelse med hvilket han kunne læse til jurist. Så gik han og fik ansættelse først som prokurist, senere som direktør i DFDS. Derfra skiftede han til stillingen som direktør for Kongelig Porcelæn, og det var under et besøg ved fabrikkens afdeling i England, at han og Else tog en afstikker fra London ud til os.

Blandt vore gæster skal også nævnes Annies tante Inge og hendes gode ven Jim. Siden 1930erne havde tante Inge boet i London, hvor vi tidligere havde besøgt hende. Nu fik vi flere gange lokket hende og Jim ud til os, ligesom vi under ture til London også så ind til dem. I

London havde vi i øvrigt været så heldige at finde et rimeligt hotel med noget ret så sjældent der som parkeringspladser i gården til brug for bilende gæster.

Udover ture til London udforskede vi naturligvis Devon, nordpå med Exmoor og nordkysten med Lynton, Lynmouth, Combe Martin og Ilfracombe og sydover med Dartmoor og sydkystens Exmouth, Exeter, Torquay, Dartmouth og Plymouth.

Første sommer efter vores flytning var vi på besøg i Danmark, hvor Annes far af en bekendt fra Søværnet havde lånt en såkaldt pensionistlejlighed i Nyboder til vores brug. Disse lejligheder, der mest var beregnet til enlige pensionister, var ret så små og var ikke blevet moderniseret, men med taknemmelighed klemte Annie, Christian og jeg os ind i de snævre omgivelser og glædede os over den nostalgiske Nyboder stemning. På vejen havde vi lagt turen via Aarhus, hvor jeg havde møde med chefen for Søværnets operative Kommando, og i København var jeg til møder ved Søværnets Materiel Kommando, alt for at blive opdateret om Søværnets aktuelle forhold og planer.

I de to følgende somre var Christian alene på besøg i København, det ene år med en af ham ønsket kortvarig afstikker til Lolland, hvor pastor "Emeddersen" efter aftale tog sig af ham.

Christians konfirmation og overvejelser om hans fremtid

I 1983 stod Christians klassekammerater på skolen for at blive konfirmeret af skolens præst i den af skolen benyttede East Buckland Church. Vi syntes, at Christian burde konfirmeres i Den Danske Folkekirke, i England repræsenteret af den danske kirke i London. Den havde vi flere gange været til gudstjeneste i under besøg i London, og i øvrigt havde vi et personligt forhold til præsten Poul Erik Fabricius og hans kone Dorthe. Dorthe var datter af Walter og Olga Kjær, som husede mig de sidste par måneder af besættelsestiden, da jeg som eftersøgt af Gestapo

måtte gå "under jorden" Lige siden havde jeg haft kontakt med familien, og havde således fulgt Dorthes ægteskab med Poul Erik, som hun havde mødt, mens hun var elev på Gunnar Jørgensens skole i Hellerup, hvor han da som teologistuderende var hjælpelærer. Da Poul Erik havde gennemført sit studium og var blevet gift med Dorthe, var han med hende bl. a. nogle år som sømandspræst i Japan, og de var nu med børn flyttet ind i præsteboligen til den danske Sct. Catherines Church ved Regent's Park i London.

Vi drøftede Christians tilfælde med Poul Erik, da det var udelukket, at Christian som de øvrige, der skulle konfirmeres, egentlig kunne komme til forberedelse hos ham i London fire hundrede kilometer fra, hvor vi boede. Resultatet blev, at han gennemgik pensum med mig, så jeg kunne stå for forberedelsen, og at han så lidt før konfirmationen ville komme ud til os og sikre sig resultatet. Alt forløb som planlagt, og vi havde et hyggeligt besøg af Poul Erik.

Til selve konfirmationen kom Annies forældre og min mor til London, og efter anmodning mødte også tante Inge og onkel Jim op. Under vores tidligere besøg i London havde vi stiftet positivt bekendtskab med en mindre kæde af italienske restauranter og opdaget, at en af disse havde et separat lokale til mindre selskaber. Der havde vi bestilt frokost til efter højtideligheden og fik en kongelig betjening, da værten fandt ud af, at vi var danske. Nogen tid forinden havde den danske dronning under et af sine besøg i London nemlig holdt et selskab i det lokale, vi havde fundet frem til. Om aftenen var vi alle til en Wienerkoncert i Albert Hall, hvor vi havde reserveret en af logerne på balkonen, og i pausen nød vi champagne og sandwich der.

På tidspunktet for Christians konfirmation var han mod slutningen af sit fjerde år på West Buckland School i senior skolens "second form", og det blev aktuelt at overveje hans fremtidige uddannelse. Sprogligt havde han klaret sig overmåde fint og i øvrigt hæderligt, så havde han fortsat der til de afsluttende eksaminer i "lower and upper sixth form", dvs. yderligere 4-5 år,

havde han givetvis i henhold til det engelske system kunnet opnå et antal såkaldte "A-levels" i udvalgte fag evt. suppleret med et par "O-levels", hvilket kvalificerer til optagelse på universiteter og andre højere læresteder. Økonomisk støtte til sådan videregående uddannelse tildeles imidlertid i England kun til ansøgere med absolutte topkarakterer, øvrige er henvist til støtte fra deres familie.

Naturligt nok havde Christian endnu ikke givet udtryk for specielle karrieremæssige ønsker, og at finansiere en højere uddannelse for ham i England lå uden for vores økonomiske formåen. Allerede nogen tid efter vor ankomst til England forværredes vor økonomi ved ugunstig ændring af bytteforholdet mellem danske kroner og engelske pund. Vores alt afgørende økonomiske grundlag var min pension, og ingen skal tro, at man med pension fra det offentlige kommer i skattely, ved at flytte til udlandet. Stats- kommunal- og kirkeskat bliver afløst af en 40 procent beskatning af pensionens fulde beløb uden nogen som helst mulighed for fradrag i forbindelse med f. eks. gæld i ejendom o. l.. Det vidste vi selvfølgelig fra starten, men da var kursen på engelske pund omkring 10 kroner. Efter flytningen steg den hurtigt til mellem 11 og tolv, kom op på 13 til 14, en kort overgang endda 15, så det siger sig selv, at en reduktion på op til 30 procent af det pundbeløb de månedlige overførsler fra Danmark resulterede i, var nok så mærkbart. Samtidigt var den almindelige prisstigning i England overraskende højere end i Danmark og skolepengene voksede yderligere al den stund, at rektor, Michael Downward havde en naturlig ambition om at hæve skolens akademiske niveau. Såfremt en for os gunstig, væsentlig finansiel kursændring ikke fandt sted, hvilket først skete adskillige år senere, var det tvivlsomt, hvor længe vi fortsat kunne have Christian på West Buckland School.

Resultatet af disse overvejelser og betragtninger blev, at vi efter drøftelse med Christian blev enige om, at han efter endnu et år i England skulle fortsætte sin skolegang i Danmark, så vi selv flyttede retur.

Herlufsholm i sigte

Skulle Christian i dansk gymnasium ville det være mest hensigtsmæssigt, at han som forberedelse til overgangen til det danske skolevæsen, som han jo havde forladt efter 3. klasse i Brandstrup, gik et år i 9. klasse, hvilket også ville passe med hans alder året efter. Men samtidigt ville det være positivt, hvis han kom i en skole, der havde erfaring med og forståelse for elever, der kom efter en årrække i udlandet. Den slags skoler er der vist ikke mange af, så tankerne faldt hurtigt på Herlufsholm. Vi fandt ud af, at i klasserne før gymnasiet optog de kun kostelever, mens de i gymnasiet også havde dagelever. Vi fik også oplysning om skolepenge for ophold og undervisning og regnede på det med det resultat, at hvis vi selv flyttede til Næstved, hvor Annie var sikker på, at hun nok kunne få et arbejde, kunne vi klare at have ham som kostelev i 9. klasse, og måske kunne han også, hvis han ønskede det fortsat være kostelev i gymnasiet, da den del af skolepengene, der omfattede undervisningen da ville bortfalde, når vi som forældre boede i Næstved.

Hen på efteråret var jeg så en tur i Danmark for at mødes med rektoren på Herlufsholm, og efter at have redegjort for vores situation blev aftalen som ønsket, at skolen var klar til at optage Christian som kostelev i 9. klasse efter sommerferien det følgende år.

Det følgende forår under Christians "half-term" ferie var vi alle tre i Næstved på husjagt og for at introducere Christian til skolen. Det lykkedes at finde en egnet bolig på Ewalds Vænge i byens sidlige del til overtagelse, så vidt jeg husker, pr. 1. juli. Tilbage i South Molton satte vi så

vores hus der til salg til £45.000, hvilket var dagsprisen- Fem år tidligere havde vi købt det for £27.000, men dels havde vi investeret ikke så lidt i forbedring af både hus og have, og dels havde en prisudvikling fundet sted på boligmarkedet, selv om den ikke tilnærmelsesvis var af det omfang, der senere skete, hvor vi på et tidspunkt så huset averteret til tæt ved £300.000.

Hussalget forløb imidlertid ikke så glat, som vi havde håbet, og det til trods for, at vi benyttede os af, at man i England kan lade flere ejendomsmæglere samtidigt udbyde en ejendom. Vi havde satset på at få solgt og flyttet, inden Christian skulle begynde på Herlufsholm efter sommerferien, men at flytte fra et tomt, usolgt hus, hvis værdi i alt væsentligt repræsenterede vores beskedne formue, var for risikabelt. Så tæt på tiden for Christians skolestart måtte vi derfor dele os i to ”hold”, Annie tog med Christian – og undulaten – til Næstved, og hunden og jeg blev tilbage og fortsatte forsøget på at få solgt huset i South Molton.

Med det mest nødtørftige udstyr og to cykler på taget kørte vi til Harwich, hvor jeg tog afsked med de to, der med cykler og bagage gik om bord i skibet til Esbjerg, hvorfra de med tog skulle fortsætte til Næstved. Der havde vi aftalt med ham, vi havde købt huset af, at han på overtagelsesdagen skulle aflevere husets nøgler til en vi kendte i Næstved, så Annie ved ankomst kunne få nøglerne af vedkommende. Desværre viste det sig, at denne plan var gået i vasken. Den, der skulle have overtaget nøglerne, havde aldrig fået dem, men ej heller underrettet os derom og afslørede det først ved Annies ankomst. Sælgeren var ej heller til at opsøge, så Christian og Annie kom ind i vores hus gennem et åbentstående vindue. Der mødte dem et chokerende syn. En teenagesøn af sælgeren havde i den ledige periode benyttet huset, og ikke nok med, at rengøring for ham havde været et ukendt begreb, men han havde direkte på det groveste svinet huset til.

Kort efter ankomsten skulle Christian jo møde som kostelev på Herlufsholm, så Annie sad alene tilbage i den spegede situation. Naturligvis kontaktede hun vores advokat, en god ven og min klassekammerat fra gymnasiet i Rungsted, og beskrev situationen i en omfattende, skriftlig redegørelse, hvilket vist afstedkom, at han sendte sælgeren et brev affattet i de mest alvorlige, juridiske vendinger. Det var vist derefter, at sælgeren formiddag dukkede op på Ewalds Vænge iført sit bedste udgangstøj og inviterede Annie ud til, hvad han nok mente, skulle være en forsoningsfrokost, en invitation, som Annie dog afslog.

Heldigvis havde vi i salgsaftalen sikret os ved at tilbageholde et beløb, som først skulle forfalde efter problemfri indflytning. Sælger måtte derfor acceptere dels at udbedre visse mangler, dels at restsummen blev reduceret med et beløb for "svie og smerte" og ikke mindst rengøring.

Endeligt salg af hus og flytning

Så snart jeg v endte tilbage til South Molton efter afskeden med Annie og Christian i Harwich, kontaktede jeg de lokale ejendomsmæglere, der havde vores hus til salg i håb om at få fremskyndet deres salgsarbejde. Efter nogen tids utålmodig venten uden resultat engagerede jeg endnu en ejendomsmægler, i dette tilfælde en fra Barnstaple, og det endte med, at det blev denne, der omsider fandt en køber. Naturligvis forløb der yderligere tid med forhandlinger og fastsættelse af overtagelsesdato, og da jeg løbende havde rapporter og artikler at skrive, kom der det positive ud af ventetiden, at jeg i Annies fravær var tvunget til selv at sætte mig til skrivemaskinen og på bedste beskub hakke mig frem. Heldigvis havde vi fået suppleret Annies gamle Erika maskine med en lidt nyere elektrisk med slettebånd og hukommelse på syv anslag! Siden har jeg ikke behøvet at ulejlige Annie med mine skrivelier, det var bare at komme i gang,

men det har været mig en stor hjælp, at vi senere anskaffede en maskine med hukommelse på over 15.000 anslag og derpå kom ind i computeralderen.

Efter at dato for overtagelse af huset var blevet fastsat til 21. september, kunne jeg bestille container fra DFDS til flytningen og assistance 5 til udflytning og slutrengøring. Endvidere kunne jeg iværksætte udskiftning af bil til en med rat og pedaler i venstre side. Flytter man tilbage til Danmark efter et antal år i udlandet med bil man der har brugt mindst ét år, er afgiften for at få den registreret i Danmark betydeligt mindre, end hvis man kommer med en ny bil eller køber ny bil i Danmark, som jo har verdens højeste afgifter på dette område. . Nu var det ikke så praktisk at køre videre i Danmark med en højrestyret bil, men kan man dokumentere, at man har haft bil i udlandet i den krævede tid og kommer med en anden bil, der har været brugt et lignende antal år, er afgiftsbetingelserne de samme. Jeg havde set annoncer fra et firma ved navn NATO Cars i Bridgewater og tænkte mig, at de måske i bytte af engelske militærfolk, der vendte hjem efter tjeneste på kontinentet, havde modtaget, hvad jeg søgte. Og ganske rigtigt. De havde to, så jeg kørte derop, udså mig den ene og efter at være blevet enige om bytteprisen, fik jeg indregistreret en tre år gammel, sort Honda Accord og efterlod den bil, der havde tjent os vel i fem år.

Da udflytningen på overtagelsesdagen var vel overstået, var jeg om eftermiddagen med Milou rundt for at tage afsked med særlige venner og kørte derpå mod Harwich med overnatning i hotel på vejen. Efter overfarten til Esbjerg nåede jeg frem til et med længsel ventet gensyn med Annie og Christian, der ved min ankomst var taget et smut hjem fra skolen, men snart måtte tilbage igen efter at have godkendt bilskiftet..

Som Annie længe havde måttet, "camperede" jeg så i huset indtil containeren med vort flyttegods ankom en uges tid senere, hvorefter vi kunne begynde at få lidt skik på forholdene.

Fire år i Næstved

Hvor vi i South Molton på god engelsk vis havde haft "bed rooms upstairs", havde vi i Næstved fået "guest rooms downstairs". Huset var med fladt tag og med fuld kælder med pæn loftshøjde og med vinduer i alle større rum. Stueetagen havde stor vinkelstue, soveværelse med bad, to værelser, ekstra bad, spisekøkken, entre, mellemgang og nedgang til kælderetagen. Der fandtes selvstændig yderdør, mellemgang tre værelser, spisekøkken, et lille forråds-kammer, toilet og fyrrum. To af disse værelser fik vi indrettet som gæsteværelser, og det tredje blev vores pulterkammer. Med assistance fra VVS-mand blev toilettet renoveret og udvidet med bruseafdeling, så underetagen blev en slags selvstændig lejlighed, selv om den i henhold til bygningsreglementer ikke måtte og ej heller skulle bruges til permanent beboelse. Men vores gæster var glade for faciliteterne, der bl. a. gav dem mulighed for selv at lave deres morgenmad på et tidspunkt, der passede dem, når vi i forvejen havde fyldt lidt i køkkenets køleskab.

Og gæster fik vi snart, min mor, Annes forældre og venner fra England, bl. a. rektorparret fra West Buckland School Michael og Pat, og naturligvis var Michael interesseret i at se Christians nye skole og møde dens rektor.

Annes bestræbelser for at få et job resulterede i, at hun efter kort tids søgen fik ansættelse på Gardehussarregimentets kontor, hvor hun gjorde sig så gunstigt bemærket, at da obersten fandt ud af, at han hellere ville have en sekretær i sit forkontor end adjudanten, der hidtil havde siddet der, når han ikke var optaget af andre engagementer, udvalgte han Annie.

Foruden den traditionsrige Hesteskadron bestod regimentet af motoriserede eskadroner med kampvogne og pansrede mandskabsvogne, der benyttede et nærliggende øvelsesterræn.. Annes interesse for dyr bevirkede, at hun snart i frokostpausen fik sin gang i staldene og blev fortrolig med mange af hestene. Eskadronens estandart blev opbevaret på forkontoret, og før det

ugentlige ridt gennem Næstved var det Annies job at udlever den til ham, der skulle ride med den og bagefter afleverede den igen til hende. Hun var også mobiliseringsplaceret ved regimentet og fik udleveret kedeldragt, stålhjelm, gasmaske og skydebriller. Det endte med, at hun også fik det "Rex-emblem", som de værnepligtige ellers skulle vade tværs over Susåen om vinteren for at gøre sig fortjent til, hvilket hun dog slap for.

På et tidspunkt, da Kronprinsen havde påbegyndt uddannelse ved Garden, blev han overført til Gardehussarerne, vistnok efter eget ønske. Han blev indkvarteret i et værelse direkte over forkontoret og havde naturligt nok hyppigt sin gang gennem dette på vej til og fra obersten. Han og Annie fik derfor i den periode et ret personligt forhold til hinanden.

I 1987 fejrede regimentet sit 225-års jubilæum med et stort anlagt arrangement, hvis forberedelse Annie var stærkt involveret i. På selve dagen, hvor gæster myldrede ind, havde hun travlt med at holde styr på gaveregnen.

Ved regimentet var der en officersforening, der var åben for officerer af de andre værn, så den meldte jeg mig efter opfordring ind i, og Annie og jeg havde megen glæde af at deltage i foreningens fester.

Tilsvarende deltog vi naturligvis også i arrangementer for forældre til eleverne på Herlufsholm, hvor Christian stort set trivedes godt og klarede sig hæderligt. Han fortsatte som kostelev de to første år i gymnasiet, men før det sidste år enedes vi om, at han nok ville opnå en bedre studentereksamen ved at bo hjemme, hvor der var mere ro til at koncentrere sig om hjemmearbejdet. Han bevarede kontakten med West Buckland School. I sin første sommerferie fra Herlufsholm var han således et smut derovre, inden sommerferien var begyndt der, og to år efter var vi alle tre på en Englandstur med besøg på skolen i samme tidsrum, hvor den årlige "Sports Day" afholdes, og den blev Christian involveret i. Hans tidligere PT (Physical Training)

Master, der også var House Master for Fortesque House, som Christian havde tilhørt, shanghajede ham til at løbe 1500 løb i den indbyrdes House konkurrence. Han huskede, at Christian sidste år på skolen havde været blandt de første i det årlige Exmoor løb, og måske havde Christian fortalt ham, at han på Herlufsholm havde tangeret skolerekorden i 1500m løb og desuden nyligt vundet skolens triatlon konkurrence. Christian vandt da også løbet, han var sat til at deltage i, men efter protest fra de øvrige Houses fik hans førsteplads ikke lov at tælle med i den indbyrdes konkurrence. Fortesque House Masteren fik at vide, at det var et godt forsøg, men det gjaldt altså ikke nu, at Christian tre år tidligere havde været Fortesque boy.

Sommeren før havde vi været med Christian på bustur gennem Europa til Nice. Dels syntes vi, at han på den måde fik et godt indtryk af afstandene i det europæiske kontinent, dels havde han med stor interesse på TV fulgt udsendelserne med Jacques Cousteaus havundersøgelser og ytret ønske om eventuelt at blive havbiolog, hvorfor vi havde besøg på Cousteaus museum i Monaco tæt ved Nice på programmet. Det blev en herlig tur med ikke for lange dagsrejser, idet der på turen frem og tilbage var to overnatninger hver vej, på turen ned i Tyskland og Østfrankrig og på hjemturen i Norditalien og Tyrol

Under opholdet i Nice var vi straks med kystbanen til Monaco med hovedformål at besøge Cousteaus museum. Næste dag drog vi igen i samme retning, Christian fortsatte til endnu et museumsbesøg, mens Annie og jeg stod af i Villefrance og nød en herlig frokost på en restaurant med udsigt over bugten. Efter Christians besøg på Cousteaus museum fik vi det indtryk, at hele underetagens utallige havdyr konserveret i sprit i nogen grad havde svækket hans interesse for havbiologi. Alligevel kom det som en overraskelse for os, da præsten på West Buckland School under vort besøg næste år spurgte os, om vi vidste, hvad Christian ville være,

og han fortalte, da vi svarede benægtende, at han lige havde fået betroet, at han ville være dansk søofficer. Det bekræftede Christian så bagefter, da vi spurgte ham

Mit arbejde for Contraves Italiana sluttede, mens vi var i Næstved, da hovedafdelingen i Zürich opgav den oprindelige plan om at samle firmaets maritime engagementer i Rom, men tværtimod flyttede dem alle til Zürich, og det til trods for, at man i Rom under stor festivitas nyligt havde indviet et nyt imponerende fabriks- og kontorkompleks. Annie og jeg var inviteret med til denne indvielse, hvor Roms biskop, af nogle betegnet som pavens næstkommanderende, deltog ved at stænke helligt vand på de nye bygninger. Aftenens festmiddag blev holdt på en til formålet reserveret restaurant på en af Roms syv høje, hvor vi gæster blev modtaget og annonceret af vagter med hellebarder og iført middelalderlige kostumer. Direktøren fra Zürich, der naturligvis deltog, skulle selvfølgelig have en gave i dagens anledning, men hvad giver man en person, der formentlig har alt, hvad man kan ønske sig? Joh, han fik såmænd en sombrero i ægte sølv og naturlig størrelse og måtte efter overrækkelse af direktøren for afdelingen i Rom demonstrere, at han godt kunne passe den! Der var nogle indviede, der syntes, at deres lokale direktør ikke helt skulle snydes, så til ham var der en væsentligt mindre sølvsombrero.

Mit virke for *Maritime Defence* og andre publikationer, jeg var kommet i kontakt med, fortsatte med øget aktivitet. To på hinanden følgende år blev jeg sendt til USA for at rapportere om den udstilling, US Navy League årligt afholder i Washington DC. Under andet besøg fik jeg lejlighed til at kontakte og kortvarigt mødes med min niece Eva, der da boede i den amerikanske hovedstad. Da hendes mor, min søster, der boede et andet sted i USA, hørte om vores møde, bebrejdede hun mig, at jeg ikke på turen havde opsøgt hende. Jeg måtte så forklare, at det drejede sig om en arbejdsrejse, hurtigt frem og tilbage for derpå hurtigt at levere stof til den publikation, der finansierede rejsen. Jeg var også en tur til Paris efter anmodning om støtte fra *Maritime*

Defence ' derværende annonceagent, så jeg var rundt til en række firmaer der for at vise bladets redaktionelle interesse, hvilket følgende i nogle tilfælde også gav sig udslag i omtale i kommende artikler. I tilgift fik jeg på den tid en tur på havet, endda i ret så hårdt vejr. Et tysk firma havde udviklet en ny, maritim luftværns pjece, og prototypen var blevet installeret om bord i en tysk motortorpedobåd, som fra Wilhelmshaven skulle afgå til et skydeområde i Nordsøen for en række prøveskydninger mod luftslæbemål med træffemarkering, og jeg var som journalist inviteret med.

Mine besøg på Royal Navy Equipment Exhibition i Portsmouth hvert andet år fortsatte også, og en ny omfattende, international forsvarsudstilling *Defendory* i Athen, ligeledes afholdt hvert andet år, kom med i programmet. Interessant ved sidstnævnte udstilling var, at den udover firmaer fra Vesteuropa, Nord- og Sydamerika også omfattede udstillere fra Sovjet Unionen, Indien og Kina. Samtidigt havde udstillingen den fordel, at pressen der i højere grad end på andre udstillinger af denne art fik en særlig VIP behandling.

Bopælen i Næstved gjorde, at jeg havde forholdsvis nemt ved at holde løbende kontakt med Søværnets Materielkommando, hvor det epokegørende SF 300 byggeprogram var ved at tage form og tiltrak sig betydelig international interesse. Institutionens chef ønskede derfor udarbejdet en engelsksproget præsentations brochure for programmet, og på hans anmodning påtog jeg mig opgaven. Brochuren skulle beskrive Standard Flex (SF) konceptet med dets rolle specifikke, containeriserede systemer, der på skift efter operativt behov kunne skabe et standart skib med positioner forberedt for disse moduler til eksempelvis angrebsfartøj, ubådsjager, minerydningsfartøj, minelægger eller patruljefartøj. Endvidere skulle beskrives udformningen af SF 300 enhederne på basis af dette koncept, de planlagte system moduler og det fælles kommando- og kontrolsystem. Der skulle også være en leverandør fortegnelse, og tre danske

hovedleverandører, Danyard Aalborg, Terma og Infocom i Sønderborg skulle hver gives en helsides præsentation. For at disse præsentationer kunne fremstå ensartet udformet var det nødvendigt, at jeg også selv skrev dem efter at have besøgt firmaerne.

Det var en spændende opgave, som jeg fulgte til dørs ved afsluttende samarbejde med layout mand og trykkeri. Brochuren blev som ønsket færdig til første SF 300 enheds kommandohejsning, men der betød, at flere af de planlagte moduler endnu ikke var typevalgt eller færdigudviklet. År senere blev det derfor bestemt at få udarbejdet en opdateret brochure, ligeledes med mig som forfatter. Den ny brochure skulle også omfatte indlæg fra forsvarsministeren chefen for Søværnets operative Kommando og chefen for Søværnets Materiel Kommando. For at disse indlæg ikke skulle overlappe hinanden for meget men i stedet supplere hinanden, sendte jeg efter forudgående aftale med hver af de tre forslag til deres indlæg og havde den fornøjelse, at de stort set blev godkendt, som jeg havde skrevet dem.

Flytning til Nordsjælland

Efter tre et halvt år i Næstved og med udsigt til Christians kommende afslutning med studentereksamen fra Herlufsholm og planlagte påbegyndelse af uddannelse i Søværnet bestemte vi os for atter at flytte, denne gang til Nordsjælland, som af flere grunde ville være mest hensigtsmæssigt. Der ville Annie være nærmere sine forældre - min mor var netop død på det tidspunkt; men min datter Bente boede i København - selv satsede Annie på job i Forsvarskommandoen i Vedbæk, Christian ville have lettere ved at komme hjem på besøg fra orlov i Søværnet, og for mine aktiviteter ville det også være det mest praktiske..

Vi gik derfor i gang med forberedelserne, salg af hus i Næstved og husjagt i Nordsjælland i området nordvest og nord for Vedbæk., hvor Annie fik ansættelse som sekretær for Inspektøren

for Flyvevåbnet inden vi flyttede og derfor et godt stykke tid måtte pendle fra Næstved sammen med tre fire at Gardehussarregimentets officerer, der gjorde tjeneste i Forsvarskommandoen, og som på skift lagde bil til transporten.

Hver flytning byder på nye udfordringer og specielle oplevelser. Da vi havde fået køber til den hidtidige bolig og fastsat overtagelsesdag, havde vi i vort vidtstrakte søgeområde endnu ikke fundet vor fremtidige bolig. Ganske vist havde vi været i seriøse forhandlinger om en ejendom i det område af Kokkedal, der ligger øst for Kystbanen, tæt på Strandvejen, men så viste det sig, at ejendomsmægleren til trods for, at vedkommende troede det, slet ikke havde ejendommen til salg. Vi fandt så ved hjælp af vores advokat ud af, at den tidligere ejer var en pige, hvis kæreste havde virket som freelance ejendomsmægler og i pigens navn gradvist havde fået optaget en serie lån i huset til et samlet beløb langt over dets værdi, og at forfaldne afdrag og renter på disse lån ikke var betalt i en længere periode, samt at de to nyligt i nattens mulm og mørke var fraflyttet huset. Formentlig har det været kæresten, der uden at afsløre de finansielle forhold har forsøgt at få huset solgt gennem den ejendomsmægler, vi indledningsvis havde kontakt med. Denne mægler tilbød huset til en normal dagspris, som ikke ville have skabt dækning for en hel del af de optagne lån. Det har sikkert været en eller flere af disse kreditorer, der har protesteret over denne fremgangsmåde og i stedet krævet tvangsauktion, hvilket så blev resultatet.

Vores interesse i huset blev dog ikke mindre derved, så vi besluttede at forsøge at købe det på den forestående tvangsauktion. Den slags kræver imidlertid ekspertise, ikke mindst, når der som her var en lang række lån, på hvilke der tilmed i længere tid ikke var betalt renter og afdrag. Til den for auktionen berammede tid måtte vi derfor have vores advokat med i retten i Hørsholm for at byde for os, og det gjorde han fint. Vi fik huset til en rimelig pris, troede vi da,

men den første af de kreditorer, der ikke var blevet dækket af hammerslaget, forlangte en 2. auktion i håb om en lidt højere pris, der kunne dække vedkommendes udestående. Da den omhandlede prioritet var en af de mindre på mellem 50 og 60 tusinde kroner, aftalte vi med advokaten, at han skulle tage kontakt med pågældende og tilbyde at købe panten kontant mod at kravet om 2. auktion blev frafaldet. Det blev accepteret, og endeligt var huset vores.

Det var blevet til et godt stykke tid, hvor vi ikke havde eget tag over hovedet. I Næstved havde vi pakket vort habengut i en container, som efter en aftale, Annie havde skaffet med sin ny chef Inspektøren for Flyvevåbnet, midlertidigt blev anbragt på Flyvestation Værløse. Christian var startet i Søværnet og selv havde vi logeret på Jægersborg kaserne, hvor jeg som pensioneret officer kunne bestille værelse til rimelig pris som på andre af forsvarrets etableringer med indkvarteringsmuligheder.

Efter en foreløbig klargøring af vort endeligt erhvervede hus kunne vi bestille vognmand til at bringe containeren dertil og flytte ind. Med hensyn til ejendommen var der en hel del at forbedre og tilføje. Ret hurtigt fik vi efter indhentet tilbud flisebelagt en forsømt indkørsel, opført en carport og et haveskur med tilhørende overdækket plads for cykler og brænde; det sidste fordi vi også fik installeret en brændeovn. Selve huset fik vi med tiden udvidet ved at inddrage en indbygget, åben terrasse til et ekstra værelse, og et eksisterende værelse fik vi øget ved hjælp af en mindre tilbygning. Haven krævede også en del renovering og omlægning.

Annie i Forsvarskommandoen, videre uddannelse og nye ansættelser

Efter den besværlige tid med pendling i bil mellem Næstved og Vedbæk og perioden med at skulle frem og tilbage fra Jægersborg nød Annie den daglige, halv snes kilometer lange tur på cykel langs Strandvejen. Udover indblik i Forsvarskommandoens virksomhed fik hun flere

specielle oplevelser. Som alle pilotuddannede officerer i Flyvevåbnet skulle hendes chef med visse mellemrum en tur i luften med et T 17 træningsfly for at opretholde pilotstatus. Ved en af disse lejligheder spurgte han Annie, om hun havde lyst til at flyve med, hvilket hun staks sagde ja til, hvad hun også gjorde, da han foreslog visse luftmanøvre, herunder et loop. Under en større NATO øvelse var hendes chef den danske forsvarschefs repræsentant i det daværende hovedkvarter i Norge for NATOs Nordregion, og Annie fulgte med ham og tilbragte således som eneste civile en halv snes dage i bunkerområdet Kolsås lidt syd for Oslo.

Da det op til en af Forsvarets mange sparerunder forlød, at antallet af civile i Forsvarskommandoen ville blive reduceret, og at de senest antagne som Annie formentlig først måtte gå, foreslog Annes chef, at hun meldte sig til Forvaltningshøjskolens toårige kursus for offentligt ansatte, hvilket ville bringe hende uden for farezonen, og det gjorde hun så. Det betød, at hun en dag om ugen i stedet for at tage til Vedbæk tog til skolen på Frederiksberg. Vel overstået kvalificerer dette kursus til at søge stillinger som overassistent og fuldmægtig i det offentlige; men det var nu ikke Annes plan. Derimod havde studierne på Forvaltningshøjskolen givet hende smag for at realisere en gammel drøm om at læse til engelsk korrespondent. Som ganske ung havde hun efter sin kontoruddannelse på handelsskolen i København taget, hvad den gang benævntes "den lille korrespondenteksamen", men så blev vi jo gift og begyndte at flytte andre steder hen, så fortsættelse på Handelshøjskolen blev det ikke til den gang. Nu skulle det være. Derfor skiftede hun fra sit daglige job til 24-timers vagtjeneste hver fjerde dag i Forsvarskommandoens døgnbemandede Situationsrum, hvor hun kunne afpasse vagterne, så hun kunne følge dagundervisningen til korrespondent på Handelshøjskolen, der nu mest benævnes Copenhagen School of Business (CSB), og samtidigt fik hun tid til det ret omfattende hjemmearbejde.

Med korrespondenteksamen vel overstået følte Annie en naturlig trang til at anvende sine erhvervede kundskaber. I Forsvarskommandoen var der umiddelbart ingen stilling, der kunne opfylde dette ønske. Ganske vist foregik en del af institutionens korrespondance på engelsk, men sagsbehandlere og ledere følte, sagde hun, at de selv kunne klare sproget uden assistance. Derfor sagde hun efter sine gennem mange år erhvervede treværens erfaringer farvel til Forsvaret og fik ansættelse i rederiet *Dannebrog's* driftsafdeling i rederiets hovedkontor i Rungsted.

Fra gammel tid er engelsk som bekendt søfartens internationale sprog, og det blev på den tid særligt aktuelt, da *Dannebrog* som andre danske rederier af økonomiske grunde var i færd med at udskifte store dele af de danske skibsbesætninger med billigere, udenlandsk arbejdskraft. Følgelig var der udover de daglige, rutinemæssige opgaver behov for at oversætte dansksprogede tekniske manualer til engelsk og bl. a. ligeledes at få omskrevet danske kostplaner til engelsk.

På driftsafdelingen havde Annie en række interessante år, der imidlertid blev afbrudt, da rederiet af uforklarlige grunde i en slags rådgivende rolle ansatte en tåbe, der tidligere havde gjort sig umulig i andre rederier. Denne tåbe, der ikke syntes at udrette noget som helst fornuftigt, mente, at han burde have en personlig sekretær og havde til rollen udvalgt sig Annie. Hun gav dog straks udtryk for, at hun var ansat i driftsafdelingen og ikke ønskede at blive flyttet. Fornærmet fik han så rederiets direktør, der endnu ikke havde gennemskuet ham, til at opsiges Annie uden at have rådført sig med afdelingens leder. Det hører med til historien, at direktøren nogen tid derefter måtte erkende, at hans "fund" af en rådgiver var en total misforståelse, hvorpå han skaffede sig af med ham.

For Annie kom der det gode ud af situationen, at hun i de følgende måneder med den overenskomstmæssige opsigelsesløn kunne koncentrere sig fuldtids om det ED studie, som hun efter sin korrespondenteksamen havde fortsat med på Handelshøjskolen om aftenen. Efter

yderligere nogen tids studie for egen regning afsluttede hun så med den eftertragtede ED grad i engelsk med speciale i jura og teknik.

Med denne baggrund fik hun derpå ansættelse i det internationalt arbejdende advokatfirma *Bang & Regnarsen*, hvor hun i tilgift til oversættelsesarbejdet virkede som sekretær, først for en af de yngre advokater, men snart derefter for den ene af firmaets grundlæggere Jørgen Bang. I den forbindelse kom hun på endnu en skolebænk under et specialkursus for advokatsekretærer.

Christian i Søværnet og Handelsflåden

Rutinemæssigt startede Christian med grunduddannelse på Søværnets Eksercerskole i Auderød efterfulgt af skoletogt med minelægger. Så fulgte Sergentskolen ved Frederikshavn. Den tog han to gange, da han ved den afsluttende eksamen i det sidste fag instruktions teknik begik en bommert. I dette fag havde hver elev forud fået en seddel med angivelse af, hvad de skulle forberede en instruktions af. På hans seddel mente han at have læst MP M/49 (MP for maskinpistol og M for model og 49 for det år, våbnet blev indført i Søværnet) samt angivelse af en række punkter, præsentationen skulle dække. Efter omhyggelig forberedelse gav han ved eksamen en fin præsentation af denne maskinpistol under brug af flotte selvtegnede plancher. Alt gik vel, troede han, indtil han ved afslutningen blev gjort opmærksom på, at han ikke havde løst den opgave, han havde fået stillet. På hans seddel havde stået P/M49 for den pistol, der blev indført samme år som maskinpistolen, og det var Christian, der i unødvendigt hastværk for at komme i gang med forberedelserne i tankerne havde fået lagt et famøst M til P'et. Derfor kunne han ikke få nogen karakter i faget, og senere fik han besked om, at han ikke ville blive udnævnt til sergent. Man gav ham dog det tilbud, at han det følgende år kunne blive optaget på nyt

sergentkursus og indtil da kunne fortsætte tjenesten i Søværnet på konstabelvilkår, et tilbud han tog imod.

Utvivlsomt var de næste syv otte måneders tjeneste i operativ minelægger udbytterige og modnende og skaffede ham de bedste bedømmelser. På det følgende sergentkursus koncentrerede han sig denne gang bedre om undervisningen og de stillede opgaver, fik en særlig præmie for sin indsats på idrætsområdet, hvor han havde virket inspirerende for kammeraterne, tilrettelagde og gennemførte selvstændigt også et kursus for holdet i skibskending, og det endte med, at han efter eksamen bestod som nummer tre af holdets godt 40 elever og i skolens bedømmelse blev anbefalet til videre uddannelse på Søofficersskolen. Som sergent med sigte på denne skole bestod den fortsatte uddannelse i perioder med praktisk tjeneste af forskellig art, så som vagtassistentstjeneste i minelægger, sejlads i øvelsesfartøj og i sejlfartøj og virke som delingsfører på Søværnets Eksercerskole. Alle disse tjenestesteder gav Christian de bedste bedømmelser og fandt ham vel egnet til officersuddannelse.

Mod slutningen af dette forløb skulle han og kammeraterne i to dage til en slags prøver ved Forsvarets Center for Lederskabs Psykologiske Afdeling på Christianshavn. På vej i bus dertil bemærkede han i bussen en aparte udseende og klædt kvinde, som han først antog for at være beboer på Christiania og på vej dertil. Det viste sig imidlertid, at de to skulle samme sted og at hun var en af de to civile psykologer, der stod for de prøver, som han og kammeraterne skulle igennem. Ganske vist havde de alle ved første antagelse været udsat for en forholdsvis harmløs prøv; men med udviklingen kunne Forsvaret og ikke mindst Søværnet ikke få nok psykologi, så man havde indført en ekstra prøve før optagelse på officersskolerne. Ganske vist havde Flyvevåbnet droppet den igen og Hæren tog den ikke alt for højtideligt, men i Søværnet, skulle det vise sig, blev den betragtet som alt afgørende alvor.

Den todages prøve omfattede både en skriftlig og en mundtlig del. I den skriftlige del skulle redegøres for en række personlige forhold og besvares spørgeskemaer, og i den mundtlige del var der et oplæg med beskrivelse af en kunstig konfliktsituation, som en gruppe skulle diskutere og nå til enighed om dens løsning. Der udover havde psykologerne to samtaler med hver enkelt, en kort på en halv snes minutter og en lidt længere på en halv time. I vid udstrækning var disse samtaler præget af psykologisk forsøg på navlepilleri og irrelevant, freudiansk snagen i familieforhold.

Tidligere var Christian i overensstemmelse med gældende procedure af sine skiftende chefer blevet orienteret om deres positive bedømmelser af ham, så han havde ikke taget det psykologiske cirkus særligt højtideligt. Derfor fik han en chokerende overraskelse, da han modtog brev fra Forsvarskommandoen med oplysning om, at en bedømmelses komité ved Søværnets Officersskole havde fundet ham uegnet til uddannelse som officer, og at han følgelig inden en kortere, angivet tid ville blive hjemsendt fra Søværnet.

Det lød jo vanvittigt, og da Christian havde sat sig i hovedet, at han par tout ville være søofficer, startede han straks med henvisning til alle sine yderst positive bedømmelser en kamp for at få omgjort den tåbelige beslutning, og vi forældre støttede ham naturligvis efter bedste evne. Først henvendte han sig til Forsvarskommandoen, der afæskede bedømmelseskomitéen en nærmere redegørelse, der bl. a. afslørede, at komitéen ved det afgørende møde ikke var fuldtallig og endnu ikke havde modtaget bedømmelser fra flere af sergenternes seneste tjenestesteder, inklusive det særdeles vigtige Søværnets Eksercerskole, og selv om det hævdedes, at komitéens afgørelser blev truffet ud fra en samlet vurdering af modtagne bedømmelser og psykologernes udtalelser på grundlag af det todages prøveforløb fremgik det indirekte, at psykologernes plus/minus liste reelt blev brugt til go/no-go afgørelser, så komitéens eksistens og virksomhed i

virkeligheden var ganske overflødig. Ikke desto mindre fandt Forsvarskommandoen ikke anledning til at omgøre den på et så kritisabelt grundlag truffe beslutning, endsige at beordre komitéens formand til anderledes seriøs virksomhed end blot at videre ekspedere, hvad de fra byen hentede psykologer under anvendelse af deres medbragte mere eller mindre irrelevante materiale efter nogle timer havde fundet ud af.

Næste skridt ad kommandovejen var så at sende en skriftligt redegørelse for sagen til Forsvarsministeriet, der efter at have indhentet udtalelse i sagen fra Forsvarskommandoen reelt blot henholdt sig til denne udtalelse. Tidligere havde ministrene en fast modtagelsesdag, hvor almindelige borgere kunne få ministrene i tale, ikke mindst for at forelægge klage over afgørelser truffet af det ministerielle administrationsapparat. De faste modtagelsesdage syntes afskaffet på den tid, men man måtte vel stadig efter forudgående aftale kunne få en minister i tale, og en sådan aftale fik Christian så efter henvendelse til Forsvarsministeriet med oplysning om, at han ønskede at klage over en afgørelse truffet af hans ministerium. Han forberedte sig så til så kort som muligt at forelægge sin sag for ministeren, som han jo ikke kunne regne med havde kendskab til den. Da han på det aftalte tidspunkt mødte op til mødet, viste det sig, at ministeren havde overladt det til sin departementschef at tage imod Christian, hvilket jo i den givne sammenhæng var tåbeligt af både af ministeren at gøre og af departementschefen at acceptere. Sidstnævnte mødte op til mødet med sagen, i hvilken han selv nyligt havde underskrevet ministeriets opbakning af Forsvarskommandoens for Christian negative afgørelse og var naturligvis på forhånd indstillet på at fastholde, hvad han havde underskrevet.

Christians næste skridt var så at klage til Ombudsmanden, som fik en længere redegørelse tilsendt. Det stod klart, at der fra da af ville hengå længere tid med Ombudsmandens behandling, og at chancen for at indhente sit sergenthold var forpasset, så han i bedste fald var et år forsinket.

Derfor ønskede han ikke passivt at afvente svar fra Ombudsmanden, men søgte og fik ansættelse som skibsassistent i rederiet K. I. Larsen, også fordi han mente, at det kun kunne gavne hans sag over for Søværnet, at han viste dette initiativ.

Søværnet kom nu ikke til følgende at spille nogen rolle i Christians tilværelse. Da Ombudsmandens afgørelse endeligt forelå, mens Christian sejlede i containerskib mellem den Persiske Golf og Indien, viste den sig at være et overraskende eksempel på slet, ensidig sagsbehandling, det sluttede med at afvise klagen.

Utvivlsomt viste det ganske sagsforløb sig at være "a Blessing in Disguise". Christian fortsatte i rederiet med endnu et par omgange i containerskib, på rute mellem USA og mellemamerikanske stater indtil han havde fået tilstrækkelig sejltid i handelsflåden til at blive optaget på navigationsskole. Han valgte den i Marstal og havde så efter tre år opnået styrmands- og skibsførereksamen. K. I. Larsen tilbød ham straks job som styrmand, i første omgang på sejlads mellem Singapore og Vietnam og senere på New Zealand og Australien.

Da dette fortræffelige rederi var ved at indstille virksomheden, efter at grundlæggerens søn havde overtaget styret, kom Christian tankskibe i rederiet Chevron, der den gang havde et rekrutteringskontor i København. Først sejlede han med et af verdens største tankskibe, en VLCC (Verry Large Cruedoil Carrier) med last mellem den Persiske Golf syd om Afrika og det sydøstlige USA og retur i ballast gennem Middelhavet og Suezkanalen. Senere kom han på en af Chevrons produkt tankere, der opererede i Stillehavet fra Sydøstasien og Japan til USA's og Canadas østkyst samt til flere øer inklusiv Hawaii, hvor han var på et tidspunkt, hvor han skulle afløses, og derfor tog nogle interessante fridage der, inden han fløj hjem. Hans sidste periode i dette rederi var om bord i en shuttel tanker, der fragtede olie fra de VLCCs, der lå for anker ud for New Orleans ind til terminalerne der. Dette mindre spændende job blev krydret af en tur over

Atlanten til Portugal, hvor rederiet havde aftale med et værft om at udføre det periodiske eftersyn.

Fra Chevron kom Christian til Mærsk, og på dette rederis containerskibe kom han også vidst omkring på verdenshavene og blev efter nogen tid overstyrmand.

Min fortsatte virksomhed som fagjournalist og redaktør

I en årrække havde redaktøren af *Maritime Defence* på tidsskriftets side 3 anført mig som Contributing Editor. Da jeg med denne baggrund på et tidspunkt selvstændigt traf en mindre redaktionel beslutning, fik jeg af redaktøren en nok så kraftig bebrejdelse og oplysning om, at det havde jeg ingen bemyndigelse til. Jeg bad ham så om at stryge mit navn fra side 3 og fortalte, at han ikke skulle vente flere bidrag fra min side. Det hører med til historien, at i en periode på nærved et år forinden, hvor redaktøren havde været langtidssyg, havde jeg i samarbejde med udgiveren reelt redigeret de månedlige numre samtidigt med, at jeg tog mig af jobbet som naval editor af det tre-værns, halvårlige *Defence International* og mine løbende bidrag til nyhedsbrevet *NAVINT*, der udkom hver fjortende dag.

Redaktøren af *NAVINT*, der netop tillige var blevet redaktør af det i Tyskland publicerede, engelsksprogede *Naval Forces*, tilbød mig straks at medvirke ved dette tidsskrift publiceret hver anden måned, og tilsvarende tilbud fik jeg af den kombinerede redaktør og udgiver af månedstidsskriftet *Navy International* samt af redaktøren af *Warship Technology*, en afdeling af Royal Institute of Naval Architect's (RINA's) månedlige tidsskrift, så der var nok til at holde mig i gang, også fordi jeg for disse tidsskrifter foretog adskillige rejser. Særlig interessant var en ugelang rejse som svensk forsvarsindustri havde arrangeret for indbudte, internationale forsvarsjournalister til, og hvor jeg var med som repræsentant for *Naval Forces*. Skiftevis med

fly og bus var vi rundt til de kendte, større industriforetagender og besøgte flere svenske forsvarsetablissemeter. I Midtsverige var vi på en flyvestation, hvor et nyt træningscenter for de da forholdsvis nye *Gripen* fly blev indviet af den svenske konge, og bagefter spiste vi frokost med kongeparret. I Karlskrona besøgte vi både flådestation og flådeværft. På værftet deltog vi i en ceremoni betegnet som køllægning af den første korvet af *Visby*-klassen, og fra flådestationen blev vi sejlet ud i Østersøen for at overvære en torpedøvelse. Sidste dag på turen blev vi med en *Super Puma* helikopter fløjet ud til en amerikansk *Ticonderoga*- klasse krydser, der som deltager i den årlige *Baltops* øvelse opholdt sig i Østersøen.

For *Navy International* besøgte jeg en svensk forsvarsudstilling, der som en engangsforeteelse blev arrangeret i Eskilstuna, og for *Warship Technology/RINA* var jeg på en polsk, maritim udstilling i Gdansk. Under mit arbejde for *RINA* havde jeg i øvrigt et år den fornøjelse at blive inviteret til organisationens årlige festmiddag i London.

Våbenfabrikken Bofors i Sverige kontaktede mig og inviterede mig – og Annie - til Bofors, så jeg kunne få grundlag for at skrive artikel om et af deres systemer. Senere var jeg på deres foranledning i Stockholm for at høre om det svenske forsvars erfaringer med et andet af deres systemer, som jeg følgende blev inviteret til en demonstration af på et skydeterræn ved polarcirklen i det nordlige Sverige.

Det igangværende epokegørende, danske Standard Flex program med skibe forberedt for hurtigt skift af forskellige, rollebestemte systemer havde vakt så stor international interesse, at en række danske firmaer engageret i programmet dannede en slags kluborganisation ved navn Naval Team Denmark for sammen med opbakning fra Søværnet at søge udnyttet eksportmuligheder for deres produkter. På opfordring blev jeg løst knyttet til denne organisation som konsulent og presserådgiver og startede med at deltage i et salgsfremstød i Malaysia i forbindelse en

forsvarsudstilling på øen Langkawi i landets nordlige del. Det var et større arrangement, da Malaysias regering havde kundgjort, at dens flåde havde et behov for 27 (!) patruljeskibe, så alverdens skibsværfter mødte op, mange støttet af deres regeringer, der sendte orlogsskibe til en samtidig flåderevy i farvandet ud for Langkawi. Sammen med andre medlemmer af Naval Team Denmark mødte daværende Danyard Frederikshavn med et projekt baseret på *Niels Juel* klassens skrog tilpasset Standard Flex konceptet og med platform og hangar for en helikopter.. Danmark havde sendt fregatten *Vædderen* til flåderevyen, og chefen for Søværnets operative Kommando var med om bord. Skibet var blandt dem, der fik besøg af Malaysias forsvarsminister.

Min indsats bestod i forud at udarbejde materiale om Danmarks historiske tilknytning til det sydasiatiske område – efter besøget ved Langkawi skulle *Vædderen* videre til besøg i Brunei og Thailand – og skrive oplæg om den aktuelle danske indsats til områdets engelsksprogede avis *New Strait Times*. Desuden skulle jeg gøre mine journalistkolleger interesseret i den danske deltagelse i arrangementet og om muligt få nogle af dem til at besøge *Vædderen*. Det sidste lykkedes kun i beskedent omfang, da man var klar over, at et sådant besøg var noget af en dagsrejse med bil til havneområdet og derfra med motorbåd ud til skibet på Rheden. Jeg fik kun shanghajet to, en fra *Jane 's* og en fra amerikanske *Defense News*, og så måtte endda sidstnævnte springe fra for at dække en vigtig og særpræget begivenhed, der pludseligt blev annonceret at skulle finde sted. Malaysias forsvarsminister ville samtidigt underskrive to kontrakter for indkøb af jagerfly, halvdelen russiske og halvdelen amerikanske. Det kunne *Vædderen* naturligvis ikke konkurrere med. En af dagene fik jeg i den daglige udstillingsavis optaget en artikel med overskriften ”The Vikings are here”, og ved arrangementets afslutning sendte jeg fra skibet en rapport hjem til den danske dagspresse.

Mit samarbejde med Naval Team Denmark fortsatte i de følgende mange år. Den tidligere omtalte rent engelske udstilling RNEE i Portsmouth blev gjort international og flyttet til London, hvor den først under et par skiftende betegnelser blev delvis og siden helt privatiseret, men bevarede officiel engelsk opbakning, der bl. a. indbefattede indbydelse til udenlandske marinere om at lade sig repræsentere ved flådebesøg i Londons Dockland område i forbindelse med udstillingen, der endte med at få betegnelsen DSEi. Fra dansk side deltog i forbindelse med tre på hinanden følgende af disse udstillinger SF 300 enheder i forskellig konfiguration. Om bord afholdt Naval Team Denmark hver gang pressefrokost for journalister og redaktører fra fagpressen, og det var mit job at udvælge dem og sørge for, at de kom om bord. I den periode overtalte organisationen et år chefen for Søværnets operative Kommando og et andet år chefen for Mineskibsseskadren til at give præsentation ved den samtidigt med udstillingen afholdte konference, dvs. man lovede disse travle herrer, at de skulle få et færdigt manuskript til deres indlæg, og jeg blev bedt om at være deres spin doctor.

Da Søværnet ophørte med at sende skib til London for deltagelse i DSEi, aftalte jeg med Naval Team Denmark, at vi som værdifuld PR fortsatte disse frokoster ved at lade dem afholde på restaurant på eller tæt ved udstillingen. Det krævede en del ekstra forberedelse med reservation af bord(e) og menu, udsendelse af invitationer med anmodning om bindende svar samt udarbejdelse af bordplan, så journalister og danske repræsentanter blev blandet på hensigtsmæssig måde og forskelligt fra gang til gang. Dette arrangement er blevet en succes, der er fortsat indtil dette skrives i andet decennium af det 21. århundrede.

Et tilsvarende arrangement, der ligeledes er fortsat, aftalte jeg etableret i Paris, da den rent franske udstilling Bourget Naval blev international under betegnelsen EURONAVAL og tiltrak dansk deltagelse.

Kort efter turen til Malaysia fik Naval Team Denmark anmodning fra et forsvarstidsskrift i Taiwan om oplysninger om SF 300 programmet, og jeg blev bedt om at svare. Jeg sendte så en artikel på engelsk med illustrationsmateriale og modtog nogen tid efter eksemplar af en fornemt udseende publikation, hvori min artikel var optaget, oversat til kinesisk som det øvrige indhold. I nogle år derefter sendte jeg dem lejlighedsvis artikler om emner, som måtte have deres interesse, og de blev alle modtaget med tak og gengivet i oversættelse. Honoraret var dog væsentligt under den generelle standard - Annie sammenlignede det med en skål ris – så jeg beklagede ikke, at denne ellers interessante forbindelse gled ud efter nogle år, formentlig fordi tidsskriftet gik ind.

Det var i det hele taget en omskiftelig branche, jeg var havnet i. Blade stopper og nye kommer til, redaktører udskiftes og ejerskab ændres. I en længere periode skiftede *Naval Forces* redaktør med få års mellemrum. En tid var det en amerikaner, der, da han afgik, blev en del af et maritimt konsulent- og informationsfirma i Bremerton i staten Washington på den amerikanske vestkyst. Han engagerede mig i øvrigt som bidragyder til dette firma, *AMI International*, og min forbindelse med firmaet har eksisteret lige siden.

Det uafhængige *Navy International* blev solgt til *Jane's*, så jeg ophørte med at skrive for dette blad, da jeg på den tid ofte skrev for *Naval Forces* og vidste, at dets udgiver betragtede *Jane's* som den argeste konkurrent. Ikke usædvanligt blandt udgivere, mens vi journalister betragter hinanden som kolleger of ofte som venner uanset hvad og hvem vi skriver for.

Udgiverne af *Defence International*, den tre-værns publikation hvis Naval Editor jeg var blevet, mente på et tidspunkt at kunne spare den professionelle redaktion ved at lade annonceagenterne love at optage artikler direkte skrevet af annoncørerne. Det gik dog kun en kortere til, hvorefter bladet stoppede. Vores chefredaktør fandt imidlertid en anden udgiver, som han overtalte til at udgive en ny publikation *Defence Procurement Analysis*, hvis redaktionelle

indhold han og vi hans medredaktører ville stå for. Det blev en rimeligt stor succes, nok til at udgiveren af *Naval Forces* kom til at betragte det som en konkurrent og fortalte mig, at hvis jeg i fremtiden skulle skrive for hans publikationer, jeg havde tidligere også på opfordring skrevet et par artikler til hans *Military Technology*, måtte det være under pseudonym. Bortset fra, at jeg en gang adskillige år efter blev bedt om et mindre bidrag, blev det ikke aktuelt, da jeg følte, at jeg havde rigeligt andet at lave.

Den overlevende af de to stiftere og redaktører af 14-dages nyhedsbrevet *NAVINT*, den ene døde efter få år, tog publikationen med sig i graven, da også han døde. En tidligere medarbejder ved *Jane's* havde forgæves søgt om lov til at fortsætte det, men startede så et digitalt nyhedsbrev *The Naval Spyglas*, som jeg medvirkede til i mange år, indtil også det, kort efter et ejerskifte, stoppede.

Ved *Defence Procurement Analysis* fik vi redaktører årligt dækket udgifterne til to rejser til forsvarsudstillinger e.l., en kortere inden for Europa og en længere oversøisk. De oversøiske muligheder fandt jeg nu ikke kost-effektive for mit vedkommende, og da gradvist rejserne til DSEi og EURONAVAL blev dækket Naval Team Denmark grundet mine pressefrokostarrangementer, og da arrangørerne af Defendory i Athen betalte mit ophold der, kom jeg i ønsket udstrækning rundt til andre udstillinger uden at sprænge budgettet. Disse andre udstillinger omfattede bl. a. en årlig udstilling benævnt UDT (Under Water Defence Technology), der afholdtes på skiftende steder som London, Hamborg, Nice, Malmø og Livorno, og efter Den Kolde Krigs ophør et enkelt år en nystiftet, russisk udstilling i Sankt Petersborg.

Men som så mange andre af branchens publikationer stoppede efter en årrække også *Defence Procurement Analysis*, og dermed sluttede disse rejser. Samtidigt indstillede jeg min hidtidige løbende research virksomhed, da jeg ikke agtede fortsat at skrive egentlige artikler om

aktuelle emner inden for de områder, jeg i så mange år havde beskæftiget mig med. Mit ”faglige” rejseri indskrænkedes dermed til mine ture til London og Paris i forbindelse med mit virke for Naval Team Demark.

Men også disse rejser måtte jeg sætte en stopper for. Da jeg på EURONAVAL i 2012 efter udstillingens afslutning i mylderet på jernbanestationen i Le Bourget søgte at følge med folk, der hastede ad trapperne ned til tunellen, der førte over til den platform, hvor toget mod Paris’ centrum netop kom ind, styrtede jeg forover og slog hovedet ned i et af trappens stentrin. Formentlig skyldtes mit fald, at efter en nyligt overstået hofteoperation var mit ene ben blevet lidt kortere end det andet og min gang derved mindre sikker. Naval Team Danmarks direktør, som jeg havde fulgtes med, gik straks i aktion, fik samlet mig op, tilkaldte ambulance og tog med mig til nærmeste hospital med skadestue. Han ventede på mig, til de på forbilledlig vis havde fået lappet mig midlertidigt sammen, og sørgede derefter for, at vi i taxi kom til vores hotel i det indre Paris. Næste dag, hvor vores hjemrejse alligevel var planlagt, sørgede han for, at vi i taxi kom fra hotellet direkte til lufthavnen, og ved ankomst til Kastrup insisterede han på, at jeg skulle i taxi derfra hele vejen direkte hjem. Udover naturligvis at takke ham for al han hjælp, lovede jeg, at noget sådant ikke skulle gentage sig. Fra da af ville jeg ikke længere være rejsende, men udelukkende fra hjemmet med computer arbejdende ”Special Advisor” Det løfte har jeg holdt. Meget kan man jo klare over nettet, eventuelt suppleret med enkelte telefonsamtaler, og de sidste, altid påkrævede tilpasninger på stedet umiddelbart før vores arrangementer, har den travle direktør siden selv måtte tage sig af.

Familie, besøg og private rejser

Kort efter vores flytning fra Næstved til Nordsjælland var min datter Bente blevet gift med en musiker, Bjørn, og de fik to døtre, Cecilie og Cornelia. Bjørn, hvis instrument var trompet, var bredt engageret, spillede bl. a. i Radioens Underholdningsorkester, Livgardens Orkester og Tivolis Promenadeorkester, hvor han senere blev dirigent, og han underviste på Hvidovre Musikskole, hvor han havde dannet et brass band. Desuden stod han som musikleder og dirigent for de forestillinger, selskabet Nørregades Teater i Maribo årligt opførte på friluftscenen i Bangs Have. Det var os en glæde at overvære en del af de arrangementer, som Bjørn var engageret i.

Som faderen – og i øvrigt også Bente – var begge mine børnebørn musikalske. Med års mellemrum, da de hver især var blevet gamle nok, blev de optaget i Radioen Spirekor, og da Cecilie havde nået den passende alder, blev hun optaget i Radioens Pigekor, hvilket hun syntes at have stor glæde af, ikke mindst på rejser med koret til bl. a. Færøerne og de tidligere Dansk Vestindisk Øer samt en tur til London for at medvirke ved en koncert i Royal Albert Hall. Cornelia søgte ikke optagelse i Pige-koret, da hun havde alderen til det, da hun på den tid var blevet mere interesseret i moderne dans og optræden.. Bente selv sang i en årrække i et kor, som vi et par gange havde fornøjelsen at høre. Hele familien havde vi glæde af at have med, da jeg fejrede min 80-års fødselsdag på restauranten Trekosten på Nivå havn. Vi havde fået samlet et selskab til frokost på nærved fyrre. Desværre var Christian på verdenshavene, men hans navigatørven Karsten med sin kone Sille var inviteret og mødte op med deres første, spæde barn, som Cornelia viste så stor interesse for, at vi tænkte, at hun nok stilede mod en fremtid med omsorg for børn, hvilket nu ikke blev tilfældet.

Det var mig en glæde, at Bente og Christian udviklede et godt forhold til hinanden. På den tid, da han sejlede med containerskib på rute mellem Sydøstasien og det østlige Australien og

New Zealand traf det sig, at hans skib anløb havne på New Zealand samtidigt med at Bente, Bjørn og pigerne holdt ferie der i en lejet autocamper. Da de skulle fra Sydøen til Nordøen, og Christians skib kom til en havn på Sydøen, fik Bente overtalt Christian til at overtale kaptajnen til at tage dem og autocamperen med til skibets næste havn på Nordøen, hvilket de naturligvis syntes var en større oplevelse end at tage den ordinære færgeforbindelse.

Annies forældre så vi naturligvis også, dels hos os og dels i deres lejlighed på Amager. Da hendes fars helbred svigtede, og han døde, blev han bisat fra kapellet på Holmens Kirkegård og begravet der. Hendes mor kom i stigende grad til at lide af demens, så hun ikke magtede at klare sig selvstændigt i lejligheden på Amager. Annie måtte derfor skaffe hende plads på et plejehjem nær ved, hvor vi boede.

Efter onkel Jims død besluttede Annies tante Inge sig for at flytte fra London til Danmark og fandt ved hjælp af en slags familie hun havde på Køge egnen en lejlighed der. En årrække havde vi så glæde af hendes besøg hos os og vores turer til Køge, hvor vi også fik et godt forhold til den familie, der havde hjulpet hende til lejligheden i Køge. Desværre svigtede også hendes helbred, og da hun var så fysisk svækket, at hun måtte på plejehjem, men stadig var åndsfrisk, har jeg på fornemmelsen, at hun bevidst sultede sig ihjel.

Som i Næstved fortsatte vore engelske venner med at besøge os, cirka hvert andet år, hvor vi så besøgte dem de mellemliggende år. Under et af vore englandsbesøg fejrede Annie og jeg sølvbryllup. Vi havde i Devon fundet en hyggelig kro med en for vore venner god strategisk beliggenhed og inviterede dem til middag der uden at fortælle om baggrunden. Michael og Pat Downward havde dog gættet det og medbragte en smuk sølvgenstand. En særlig fornøjelse havde vi af at have Jacky fra The George i South Molton med til arrangementet. Vi havde bevaret kontakten med hende, efter at hun havde stoppet der og vidste, at hun var flyttet til en landsby

ikke så langt fra "vores" kro, så vi fik arrangeret afhentning og hjemkørsel af hende med taxi. Christian havde umiddelbart før vort selskab holdt ferie med en engelsk veninde på Devons sydkyst, og naturligvis havde vi inviteret dem begge. Hvad årsagen end var, nøjedes hun med, da de kom i hendes bil, at sætte Christian af for selv at fortsætte mod sit hjem i the Midlands.. Men ellers følte vi, at alle syntes, at det blev en festlig aften. Et par dage senere skulle Christian møde til tjeneste på et af hans daværende rederis skibe, så efter en ekstra overnatning på vej mod Heathrow Air port, tog vi afsked med ham der.

Af besøgende havde vi en overgang en helt speciel. Christians kammerat fra navigationsskolen i Marstal Karsten ringede en dag og spurgte, om vi måske kunne hjælpe ham eller rettere sagt en af hans bekendte. Denne bekendte, som var en veninde af Karstens daværende kone, havde fået job i København og søgte lejlighed, men havde intet sted at bo indtil hendes søgen bar frugt. Spørgsmålet var, om vi kendte nogen, der midlertidigt kunne huse hende. Vi svarede straks, at hun da kunne bo hos os, så aftalen blev, at pigen skulle komme og bese, hvad vi kunne tilbyde. Derpå kom så anstigende en sød ung, smilende pige Jette, der straks tog imod vores tilbud om at installere sig i den del af huset, hvor der var eget bad og primitive faciliteter til madlavning. Der opstod hurtigt et reelt venskab mellem hende og os, og udover de lidt primitive faciliteter var den største gene for hende nok den lange rejse med tog til og fra hendes arbejdsplads på Københavns sydvestkant.

Naturligvis var hun derfor glad, da hun fandt en lejlighed i København, og det var helt vemodigt at sige farvel til hende som fast logerende. Heldigvis bevarede vi kontakten med hende og tillige med hendes forældre, der drev et større landbrug på Sydvestlolland, og som havde inviteret os til at besøge dem, da de hørte om vores midlertidige værtsskab for deres datter.

Det blev til varigt venskab med både Jette og hendes forældre. Efter nogle år i København fik Jette et ønskejob ved et korn- og foderstoffirma i Hamborg, hvor hun tidligere havde haft læreplads, og flyttede dertil. I den danske kirke i Hamborg mødte hun en ung dansker, Bjarke - også fra Lolland. Efter uddannelse ved skibsmæglerfirmaet Alfred Hovmand og Sønner i Bandholm – et firma jeg naturligvis var vel bekendt med fra min barndom – var han ansat ved et hamborgsk shippingfirma. De to lollikker fandt hurtigt sammen, og det endte med bryllup, som Jettes forældre fejrede på et strandhotel bag diget på Lollands sydvestkyst efter vielsen i en af de nærliggende kirker, og vi havde den glæde at være inviteret med til festlighederne. Da det unge par havde fået en søn, besluttede de at flytte til Danmark, hvor Bjarke fik ansættelse i et shippingfirma i Svendborg.

Vores rejser til England med besøg hos venner og afstikkere for os selv ind imellem lagde vi et par gange over Jersey, hvor vi boede på et hotel på sydkysten ikke langt fra lufthavnen og med et busstoppested næsten ved døren. Øens bus net kan varmt anbefales. Det bragte os, hvorhen vi ønskede, til hovedstaden Sct. Hellier, til den af Gerald Durrell grundlagte, enestående dyrepark for udryddelsestruede arter, til nordkystens små fiskerihavne, hvor beskedne, men hyggelige restauranter server alt godt fra havet og til øens øvrige seværdigheder.

En tur til Italien indledte vi med et stop i Rom, for at mødes med vore gamle venner Aldo og Anna Maria. Desværre blev det sidste gang vi mødtes, da Aldo døde nogen tid efter, og vi mistede kontakten med Anna Maria, da hun ikke svarede på vores breve. Fra Rom gik turen videre med tog til Salerno og derfra med bus til et hotel ved Salerno Bugten- Efter en herlig uges tid der gik hjemturen med taxi rundt langs Vesuv-halvøens kyst via Sorento til Napoli og derfra med fly hjem.

Et år stod Østrig på programmet.. Først Wien, hvor vi forud havde bestilt billetter til en koncert i den danske arkitekt Theophilus Hansens pragtfulde koncertbygning Musikverein, kendt fra Eurovisions nytårskoncerter. Det var en oplevelse for livet med et herligt program dirigeret af en af de fra nytårskoncerterne kendte dirigenter og med sopranen Angelica Kirschlager som solist. Naturligvis var vi en tur i Riesenrad, på udflugt til Wienerwald og sejlede med turbåd på Donau. Slottet og parken Schönbrunn nåede vi også at besøge, inden vi med tog kørte til området ved Salzburg.

Tæt ved byen Hallein havde vi bestilt B&B nær grænsen til Tyskland, faktisk kunne vi spadsere over grænsen til den nærmeste tyske landsby, hvad vi gjorde en dag. På vejen i det bjergrige landskab kunne vi se til Berchtesgaden med Hitlers bayerske tilflugtssted. En dag var vi en spændende tur i en saltmine, og en anden dag tog vi til Oberndorf, hvor præsten og organisten i sin tid sammen skabte ”Stille Nacht, Heilige Nacht”, den i utallige oversættelse nok mest internationale julesalme. Ved byens kirke står et monument med et relief af de to. Vi mindedes en TV-udsendelse ved juletid år tilbage, hvor vi så og hørte Anneliese Rothenberger stå på en sneklædt bjergskråning med udsigt over Oberndorf og synge denne salme. Selve Salzburg fik vi også tid til at studere, inden vi med tog returnerede til Wien for derfra at flyve hjem.

Endnu en flytning

Da den tilbageværende af de to stiftere af det advokatfirma, som Annie arbejdede for som engelsk oversætter og sekretær for denne advokat, besluttede sig for at trække sig tilbage, fandt den resterende bestyrelse anledning til at sige Annie op med overenskomstmæssigt varsel. Det var lidt af en overraskelse, for selv om stifterens tilbagetrækning var ventet, havde Annie nok

regnet med, at hendes oversættelsesvirksomhed var så værdifuld for firmaet, og at der var nok andet sekretærarbejde, hun kunne påtage sig, så at der ikke var nogen grund til, at hun samtidigt skulle afgang.

Vi havde tidligere talt om at flytte til Sydfyn, når hun som 62-årig kunne gå på efterløn, men i den givne situation enedes vi om nu at realisere denne plan, fremfor at hun skulle søge nyt arbejde i Københavnsområdet. I øvrigt mente hun optimistisk, at hun nok skulle finde et job i Svendborgområdet i sine resterende arbejdsår. Svendborg havde vi i mange år haft et positivt forhold til, lige fra vores år på Langeland, hvor vi ret så ofte i weekender besøgte byen, og hvor Annie i øvrigt efter timer med vor kørelærernabo i Humble aflagde den afsluttende prøve og fik sit kørekort. Da vi efter vores år i England vendte tilbage til Danmark, tog vi fra tid til anden en smuttur til Fyn og nød ikke mindst gensynet med Svendborg.

Nu gjaldt det så om at finde en passende bolig i området og få solgt huset i Kokkedal. I nærliggende Hørsholm var flere ejendomsmæglere og en i Nivå. Vi kontaktede dem alle og havde flere af dem på besøg, inden vi valgte den, der havde vist den største forståelse for kvaliteterne i vores ejendom. Mens denne mægler arbejdede på at finde køber til ejendommen, var vi en del gange i Svendborgområdet, hvor vi nærmest fik vores stam-B&B på Landet tidligere præstegård..

Som under vores tidligere husjagter gik vi til sagen med åbent sind og så også på mindre ejendomme, hvis pris ville tillade os at foretage ændringer og udvidelse, så de kom til at dække vores behov, der navnlig omfattede gæstefaciliteter, så vore engelske venner og venner fra Københavnsområdet, som vi nu flyttede fra, kunne komme på besøg og overnatte under forholdsvis komfortable forhold.

Vi fik held med både salg og køb. Eneste komplikation var, at det nye hus, vi havde valgt, først blev ledigt tre måneder efter den dato, vi skulle fraflytte huset i Kokkedal. Heldigvis havde en pensioneret orlogskaptajn, som boede i Troense på Tåsinge, og som vi havde haft kontakt med gennem årene, en genbo, som udlejede en mindre ferielejlighed. Ham fik vi så en aftale med for den periode, hvor vi var husvilde, bortset fra den første uges tid, hvor han allerede havde aftale med andre gæster. Men den uge fik vi så dækket ved at bestille plads i et sommerhus på kysten syd for Nyborg. Den flertrinsflytning af vores jordiske ejendele klarede et flyttefirma i Svendborg med opbevaringsfaciliteter med bravur.

Den ejendom, vi havde købt, havde den helt rigtige beliggenhed i Åbyskov ca. syv km øst for Svendborgs centrum, og der var mulighed for tilbygning af de ønskede gæstefaciliteter. Under vores ophold på Landet gamle præstegård havde vi med beundring konstateret kvaliteten af det arbejde, ejerne havde fået udført med indretning af værelser med bad for deres B&B aktivitet, og vi havde fået oplyst, hvem der havde stået for det, en lokal tømremester Kurt Larsen. Ham kontaktede vi så med en skitse af, hvordan vi havde tænkt en tilbygning placeret i forhold til og forbundet med det købte hus, hvordan vi forestillede os indretningen som det, der på engelsk betegnes som en "bedsitter", dvs. en kombineret stue/soveværelse med køkkenfaciliteter, entre og badeværelse. Skitsen havde omtrentlige mål, og placering og størrelse af vinduer og døre var angivet. En ledsagende materielbeskrivelse angav også, hvordan tilbygningens ydre skulle falde harmonisk sammen med det eksisterende hus, f. eks med samme tagmateriale og samme tagrejsning. Kurt Larsen syntes godt om vores oplæg, og vi bad ham om et tilbud på totalentreprisen, som vi forstod, han også havde haft ved moderniseringen på den gamle præstegård i Landet, og det accepterede han.

Under vores ophold i Troense udarbejdede han konstruktionstegninger og forhandlede pris med de øvrige håndværkere i det team, han plejede at arbejde sammen med, hvilket resulterede i et økonomisk og tidsmæssigt tilbud, som vi accepterede. Tegninger og beskrivelse sendte han så til kommunen for godkendelse, hvilket ikke voldte vanskeligheder.

Alt var således klart, da vi overtog huset midt i januar 2006, men januar er som bekendt ikke den bedste tid på året for byggeri, og navnlig det pågældende år var der periodevis kraftigt snefald. Derfor udskød vi byggeriet, og koncentrerede os om at få lavet diverse forbedringer i selve huset. I samarbejde med Kurt Larsen og hans partnere fik vi aftalt pris for hvert enkelt arbejde, bl. a. ændring af gæstetoiletet til at inkludere brusebad, forbedring af isoleringen og dækning af stuens mørke listeloft med store, sammenføjede gipsplader med indlagte spotlights. Størsteparten af det påkrævede malearbejde tog vi os selv af, og en tæppeforretning fik vi til at lægge nye væg-til-væg tæpper i de fleste rum.

Så var det tid til at bede flyttefirmaet om at stable vores opmagasinerede ejendele på flyttevogn og aflevere dem i Åbyskov. Naturligvis gik der derpå et godt stykke tid med at pakke ud og organisere, men tiden kom også til, at arbejdet på det planlagte annex kunne startes. Det blev en spændende tid.

I selve huset fik vi indrettet et værelse, som Annie kunne bruge som systue, til også med en solid, dobbelt etagesenge at vær et gæsteværelse, og til et andet værelse, tænkt som TV-stue, købte vi en sofa, som kunne foldes ud til en dobbeltseng. Vi skyndte os med dette arrangement, da Bjørn havde planlagt at besøge os sammen med Cecilie og Cornelia. Bente var med pigerne flyttet fra deres fælles hus i Brønshøj som indledning til en skilsmisse, som vi umiddelbart fik indtryk af ville foregå harmonisk, bl. a. med aftale om, at pigerne i weekender og ferier skiftevis skulle være hos Bente og Bjørn, og i den da nært forestående vinterferie var det Bjørns tur.

Grundet skilsmissen havde han på det tidspunkt ikke overblik over sin økonomi og mente ikke, der var råd til længere ferierejse. Det må han dog alligevel have fundet udvej for, da han ringede og aflyste besøget, fordi ferieprogrammet var blevet en tur sydpå til varmere himmelstrøg, end hvad Sydfyn byde.

Den hastigt arrangerede gæstekapacitet er dog siden kommet til god ret, ikke mindst fordi Annie fra sin tid på advokatkontoret havde en aftale med tre af sine kolleger om, at de med mænd skulle samles på skift hos hinanden første lørdag i Advent til festligt komsammen, indledt med ristede kastanjer og gløgg efterfulgt af andre herligheder. Så længe også vi som de øvrige boede i det københavnske område, kunne hver, når disse festligheder sluttede, drage hjem til sit; men med vores flytning kom det naturligt, at de år, hvor vi stod for arrangementet, overnattede de tre andre par hos os, hvilket blev muligt med de nævnte to værelser og det planlagte annex.

Byggeri starter og tager form

Endeligt kom foråret også det år. sneen smeltede, og vor entreprenør kom med en stor container og anbragte den i syd enden af grunden. Den indeholdt en del af håndværkernes større grej og anvendtes som en slags skurvogn, da arbejdet gik i gang, selv om vi fra starten sagde, at de når som helst kunne komme ind i huset og få øl. Sodavand og kaffe til deres medbragte mad, hvad de da også lejlighedsvis benyttede sig af.

Fint koordineret af Kurt Larsen kom de forskellige, implicerede håndværkere, og da tiden kom til at rejse tagspærene, spurgte jeg ham, om det var for ambitiøst ved et så forholdsvis beskedent byggeri at holde rejsegilde. Han foreslog, at vi i stedet fejrede afslutningen på byggeriet, hvor alle implicerede håndværkere så kunne samles, og det var vi naturligvis helt med på. Sidst i august 2006 var det hele klart, nøjagtigt som vi havde forestillet os, og i herligt vejr,

hvor både stuen og terrassen var i brug til et grill party med stor tilslutning, kunne vi takke alle for særdeles vel udført arbejde..

Tilbage var kun, at jeg kort efter fik monteret garderober af samme type, som jeg havde sat op i de to værelser, der kunne anvendes af ekstra gæster, og at få lagt væg-til-væg tæpper af tæppefirmaet, vi havde brugt i selve huset.

Livet på Sydfyn

Som arbejdsledig havde Annie allerede mens vi boede i Troense meldt sig til Arbejdsformidlingen og var kommet på et flere ugers kursus. Efter hvad jeg forstod, var det tilrettelagt for ledige med forskellig professionel baggrund og var ret interessant. Det hjalp hende imidlertid ikke til at få et job, og efter nogen tids forgæves søgning affandt hun sig med sin fagforenings dagpenge, indtil hun efter godt et år som 62-årig kunne gå på efterløn.

Hvad angår Annies mor, kunne vi sikkert have flyttet hende til et plejehjem nær vores nye bopæl, men det ville ikke have givet nogen mening, da hendes demens var så fremskreden, at det kun ville have skadet hende. Derfor besøgte Annie og som regel også jeg hende i Nivå hver anden/tredje uge, indtil hun efter halvandet år sov stille ind og blev bisat fra Nivå kirke.

Vi faldt hurtigt til i vores nye område. Helt lokalt var der gode naboer og gode vejfæller på vores private vej, hvor der er dannet et vejlaug til vejens vedligeholdelse, men som også står for en hyggelig, årlig vejfest. Forvaltning af den ud for vejen etablerede båd- og badebro varetages af et brolaug. Denne bro har jeg haft megen glæde af ved om sommeren at starte dagen ved at gå ned til og tage en svømmetur der fra. Annie har ikke den samme tilbøjelighed, men vort husstandsmedlemsskab af brolauget dækker også vores gæster, og det har flere af dem med glæde benyttet sig af. Ved broen er et slæbested, der benyttes af enkelte med mindre lystbåde,

men mest af lystfiskere med joller. Allerede første år kom jeg under mine badeture i snak med en af disse, en festlig sønderjyde, der var startet som grænsegendarm, derpå var blevet integreret i Toldvæsnet for sluttelig at være ansat i institutionen Skat i Svendborg. I fiskesæsonen kom han hver morgen fra sin bopæl i Skårup med jollen på en anhænger efter bilen og sejlede ud og røgtede sine garn. Vort bekendtskab førte til, at han fra tid til anden tilbød os et par store skrubber, som han kun ville have en symbolsk betaling for. Han fangede også ål, som han kom i sin dybfryser indtil de samlet op under Jul kom i hans store rygeovn for derpå at blive solgt til venner og bekendte. Vi sørgede altid for at reservere en eller flere. Efter en del år stoppede han desværre fiskeriet og solgte båden. Heldigvis er der en i vores kvarter, der mere sporadisk tager ud i en jolle og prøver fiskelykken, og når han er heldig, nyder vi godt af det.

I Åbyskov findes stadig et aktivt, traditionelt forsamlingshus, hvis venneforening vi støtter, men det er kun i begrænset omfang, vi fristes til at deltage i husets arrangementer. Hvad der havde været af små forretninger i landsbyen var lukket længe før, vi kom dertil, ligesom også den lokale skole var blevet til privat beboelse. En trøst er det, at vi tæt på har en frugtplantage, hvor vi fra første høst til langt hen på foråret kan købe pragtfulde æbler af flere sorter og honning fra frugtavlernes egne bistader, og at der på vejen mod Skårup ligger en gård, hvor vi køber nylagte æg. Men ellers må vi foretage vores indkøb i Skårup og i Svendborg.

Skårup er oprindelig en landsby med en af landets mange kirker, der daterer sig fra det 11. og 12. århundrede. I 1803 grundlagde en præst ved kirken Danmarks første og følgelig ældste seminarium, der gradvist voksede op og dermed også byen. Yderligere udvikling kom med en jernbanestation på den i 1897 anlagte bane mellem Svendborg og Nyborg. Banen blev nedlagt i 1964, og seminariet led samme skæbne i 2011. Indtil man begyndte at lægge kommuner sammen, var Skårup en selvstændig sognekommune, men den blev så opslugt af Svendborg.

Denne udvikling har naturligvis ikke været til gavn for handelslivet i byen. Vi meldte os ret hurtigt ind i Skårup lokalhistoriske Forening, og gennem foredrag der har vi hørt om tidligere tiders talrige forretninger af mange slags. Nu er mulighederne for indkøb af dagligvarer stort set indskrænket til en Super Brugs, der til gengæld har et righoldigt sortiment.

Hvis denne beskrivelse giver indtryk af, at Skårup er en stille, slumrende lokalitet, beklager jeg, for det er ingenlunde tilfældet. Der er en Borgerforening, en Pensionistforening og ikke mindst en meget aktiv Gymnastikforening. Mens vi har boet på egnen, er den eksisterende idrætsbygning på initiativ af kredsen bag denne forening blevet udvidet med en større hal og andre faciliteter, hvor det stedlige bibliotek er flyttet ind, og hvor der afholdes kunststillinger og andre kulturelle arrangementer. Desuden er der ved kirken en bygning benævnt Kirkeladen efter dens oprindelige formål, da den blev opført adskillige hundrede år tilbage, den gang bønderne betalte tiende i form af korn. I nyere tid er bygningen blevet restaureret bl. a. til brug for diverse kulturelle arrangementer for menigheden.

Hvad der mangler af forretninger i Skårup findes i Svendborg, der er en livlig handelsby, hvad vi vidste fra vor tid på Langeland og havde fået bekræftet ved senere besøg. Desuden er Svendborg et maritimt center med havneområder, der indbefatter industri, færgeforbindelse til Ærø, Drejø, Skarø og Hjortø, særlig bro for gamle træskibe, afsnit for både hjemmehørende og besøgende lystbåde og to skibsværfter. Om sommeren sejler det gamle passagerskib *Helge* udflugtsture på Sundet, og den her hjemmehørende veteran coaster *Caroline S* kan chartres til dagture for selskaber på op til 12 personer.

Naturligvis har lokalafdelingen af Marineforeningen en talrig medlemskare, og kort efter vor tilflytning meldte jeg mig ind. Samtidigt blev Annie optaget i den associerede koneforening *Mariehønsene*, der deltager i mange af Marineforeningens arrangementer. Dog er der visse

arrangementer, der er forbeholdt Marineforeningens medlemmer, hvorfor Annie efter kort tid også meldte sig ind i denne forening, da hun til fulde kunne opfylde optagelseskravene. Der er en blomstrende forening, som vi har glæde af. Da vi meldte os ind var medlemstallet omkring 200, men senere er det gradvist steget til over 400, så to gange har man måttet flytte for at få større lokaler, senest til en bygning, som foreningen med støtte fra A. P. Møllers fond har været i stand til at købe.

Foreningens aktiviteter er omfattende. Hver lørdag er lokalerne åbne, og der kan købes øl, vand og vin til moderate priser, og ofte byder hovmesteren og hans hjælpere på en billig frokostret. Et par gange om året er der også middag, og Danmarks befrielse i maj 1945 mindes hvert år ved en gudstjeneste om aftenen den 4. i byens Skt. Nikolaj kirke og den 5. ved kransenedlæggelse, flagparade og tale af skiftende indbudte ved en mindesten for søfolk, der mistede livet på havet under de to verdenskrige. Et år fik jeg den ære, at blive bedt om at holde denne mindetale, hvilket jeg gjorde med hjælp fra Nis Petersens ”Rimet om Baadene, der ikke vendte tilbage.”

Hver sommer arrangerer vores Marineforening en endags tur med sejlads om bord i veteran coasteren *Caroline S* og museumskutteren *Viking*, der er et søsterskib til Søværnets tidligere skolekuttere *Svanen* og *Thyra*. Turen går på skift til Marstal, Ærøskøbing og Fåborg, hvor vi besøger de lokale afdelinger af foreningen. Der arrangeres også en årlig, flerdages bustur til skiftende destinationer, hvor man bl. a. besøger andre afdelinger af foreningen og seværdigheder på ruten. Vi har deltaget i nogle af disse ture; en til Nordjylland, hvor turen omfattede besøg på bunkermuseet i Hanstholm og ubådsmuseet i Aalborg, en til Østjylland med besøg på fregatten *Jylland*, Regnskoven i Randers og Rees dyrepark på Djursland og en tur til Esbjerg, hvor vi på

en liggedag for ruteskibet til Harwich overnattede om bord efter at have sejlet ud og beset den store havmøllepark på Horns Rev. Hjemturen fandt først sted efter et besøg på Fanø.

Apropos DFDS ruten mellem Esbjerg og Harwich så er den jo, da dette skrives, beklageligvis blevet nedlagt for få år siden. Selv om vi også har brugt andre rejseformer mellem Danmark og England, har vi haft megen glæde af sejladsen over Nordsøen, senest da DFDS op under Jul, nogle år før ruten lukkede, havde et pakketilbud med sejlads, tog til London, overnatning der nogle nætter og billetter til en julekoncert i Royal Albert Hall.

Men for at afslutte beretningen om de af Marineforeningens aktiviteter, som vi har deltaget i, må fortælles, at i samarbejde med et par andre lokale organisationer afholdes hver vinter en foredragsrække om maritime emner. Ikke blot har vi haft glæde af at overvære mange af disse foredrag, men jeg har også været involveret i at foreslå emner og at skaffe foredragsholdere. Desuden har vi i nogle tilfælde haft fornøjelsen at huse tilrejsende foredragsholdere.

Med bopæl så forholdsvis tæt på mit sidste tjenestested i Søværnet Langelandsfort fandt jeg det naturligt at melde mig ind i den venneforening, der var oprettet i forbindelse med det egentlige fortområdes omdannelse til Koldkrigsmuseum. Administrations- og indkvarteringsområdet har siden levet en omskiftelig tilværelse; mest som asylcenter. Denne kontakt har medført en række besøg på museet, hvor jeg bl. a. et år blev bedt om en Skt. Hansaften at holde båletalen, da man havde genoplivet den tradition med offentligt Skt. Hans bål, som jeg indførte i min chefstid på fortet. Jeg kom også i nær forbindelse med museets leder, der trak på min erfaring og viden ved udarbejdelse af en bog om fortet: "Langelandsfort, fra kampanlæg til national seværdighed", og via ham blev jeg involveret i et par historiske radio og TV udsendelser om fortet og dets funktion. Når vi får besøg af venner, der ikke tidligere har besøgt Koldkrigsmuseet, er en tur dertil med mig som 'kustode' normalt på programmet.

Christian og Bente

Som overstyrmand i Mærsk sejlede Christian med en kaptajn, som han gik vældigt godt i spænd med, og som på en af deres ture havde en datter med som passager. Hun hed Malene og studerede medicin. Denne samsejling blev indledning til et forhold mellem hende og Christian, der flyttede ind i en fremlejet lejlighed på Frederiksberg sammen med hende og en søster. På en senere tur, vist nok mellem det østlige USA og Australien, var det ham, der havde Malene med som passager. Vi havde besøg af dem og så dem også engang i Aarhus, da skibet *Nicoline Mærsk*, som Christian sejlede med, anløb havnen. I øvrigt havde vi stor glæde af at se det imponerende skib, hvor arbejdet med containerne var i fuld gang, da der var afgang samme eftermiddag.

På et tidspunkt var Christian med Malene til Island i forbindelse med hendes brors bryllup der. Som læge havde han en tid lang arbejdet i landet og havde åbenbart fundet sin tilkommende der. Tidligere havde Christian og Malene været på ferie sammen i Portugal, og meget tydede på, at de var i gang med at udvikle et varigt forhold.

Da Malene havde afsluttet sit studie og var i gang med den supplerende praktik, blev fremlejemålet af deres lejlighed opsagt, men sammen fandt de en ret stor andelslejlighed også på Frederiksberg. På den tid følte Mærsk, at rederiet havde et overskud af danske overstyrmænd i forhold til mulighederne for gradvist at lade den avancere til kaptajner. Man gav dem derfor et tilbud om et halvt års fratrædelseshyre, hvis de selv søgte afgang.

Åbenbart havde Christian aldrig helt sluppet sit gamle ønske om at blive havbiolog, for han benyttede sig af dette tilbud for at starte biologistudie på Københavns Universitet. Tilbuddet sikrede ham en vis startkapital, og selv om han havde trukket på SU-systemet under sine tre år på Marstal Navigationsskole, var der stadig en rest, han kunne udnytte. Desuden

regnede han med at kunne få bijob sideløbende med studiet, hvis første mål var i løbet af tre år at opnå en Bachelor Degree. Hvis han ønskede at bevare gyldigheden af sit skibsførerbevis, hvad han gjorde, måtte han efter tre år i land atter til søs som navigatør i en periode af reglementeret længde. Hvis han derefter ville supplere biologiuddannelsen til en Master Degree, ville det kræve yderligere to år på universitetet, men det lå jo vel ude i fremtiden. Hvad økonomien i øvrigt angik, havde han da i en årrække under Malenes studium stået for den overvejende del af deres fælles udgifter, hvilket ikke længere var påkrævet efter hendes afsluttede studie og løn som læge.

Kort efter deres flytning til den lejlighed, som de i fællesskab havde købt, skete der imidlertid i den givne situation det højst overraskende, at Malene ønskede at afslutte deres forhold. Følgelig mente hun, at de snarest måtte sælge lejligheden. Det tør nok siges, at det var en hård overraskelse for Christian, ikke blot det personligt følelsesmæssige, så sandeligt også det rent praktiske. Den lejlighed, de sammen havde købt, syntes Christian var ideel, og han ville nødtigt give slip på den, men økonomisk var den naturligvis baseret på to indtægter, af hvilke Malenes i en årrækkeville blive den største. Desuden var det lån i lejligheden, som de ved købet havde optaget, tegnet i lægeforeningen og stod i Malenes navn. Altså måtte Christian for at beholde lejligheden i eget navn erstatte dette lån med et nyt, hvilket ikke til fulde lod sig gøre på det almindelige lånemarked, men den vanskelighed blev afhjulpet ved at han lånte det manglende af os, idet vi havde rigelig friværdis i vores hus til at skaffe beløbet ved at tage et ekstra kreditforeningslån, som han så betaler af på gennem Annie.

Imidlertid måtte han jo også finde løsning på dækning for de løbende udgifter under sit forestående studie. Det klarede han ved at fremleje en del af lejligheden og ved at skaffe sig et deltidsjob som fører af en af havnerundfartens både, og så startede han på biologistudiet, som han gradvist kunne spore ind på havbiologi. I det tredje studieår havde han valgt blåhvalers

kommunikation som emne for sin afsluttende Bachelor Degree opgave. Derfor var han i en periode i Island, hvor han fra byen Húsavík på nordkysten drog til havs på hvalstudier som selvstændigt supplement til de litteraturstudier, han forud havde foretaget. Resultatet blev en omfattende, på engelsk skreven afhandling, som han nogen tid efter aflevering til fakultetet mundtligt skulle forsvare for et par censorer, hvilket også lykkedes, så han i studiet var nået til den afgørende milepæl som Bachelor of Science.

Efter tre år uden aktiv tjeneste som navigatør på havene måtte Christian for at kunne bevare gyldigheden af sit bevis som skibsfører ifølge gældende regler atter i en periode af vis varighed til søs. Hans sejlads i havnerundfarten talte rimeligt nok ikke i denne forbindelse. Her lykkedes det ham at få engagement i Royal Arctic Line, der primært står for godstrafikken på hele Grønland. I første omgang var han ansat som ferie afløsende styrmand, men det er vort indtryk, at han siden er indgået fast i rederiets pulje af navigatører. Det synes som om, at han er glad for at sejle på Grønland, ikke mindst på den årlige sommerrute til den mere barske øst og nordøst kyst.

Desuden fik han under sin tid i Húsavík forbindelse med et lokalt rederi, som opererer et skib ved navn *Donna Wood*, der sejler i Atlanten nord for Island med forskere og turister. I sin "fritid" fra Royal Arctic Line har han som navigatør sejlet med dette skib, bl. a. til Jan Mayen og den grønlandske sydøst kyst.

Efter skilsmissem fra Bjørn er Bente blevet gift igen, hvilket Bjørn i øvrigt også er. Bentes mand hedder Klaus Lange, er arkitekt og sammen bor de i en villa på Svanemøllevej i det nordlige København ud mod Hellerup. Klaus har som Bente været gift før og har ligeledes voksne børn. Bentes piger, mine børnebørn Cecilie og Cornelia bor i hver sin lejlighed på

Amager og er i gang med uddannelse, Cecilie som etnograf ved Københavns Universitet og Cornelia som film og TV producerassistent.

Klaus har i mange år været en ivrig dyrker af sejlsport, så det er Bente nu også blevet. Desuden går Bente blandt andet op i at holde kontakt med familiemedlemmer, herunder mine to nevøer Jesper og Søren, sønner af min tidligt afdøde lillesøster Birgitte, samt min amerikanske niece Eva, datter af min storesøster Else, der tidligt giftede sig amerikansk, bosatte sig i USA og som enke flyttede til en ø i Caribien, hvor også hun efter nogle år døde. Som barn og teenager havde Eva med sin mor adskillige gange været på besøg i Danmark, og Bente havde siden holdt kontakt med hende og for år tilbage besøgt hende i USA. I 2015 havde de aftalt at mødes i Danmark med Bente som vært og organisator. Programmet omfattede blandt andet en tur rundt i udvalgte dele af Danmark i en bil, der havde et sammenklappeligt telt på taget. Vi havde fornøjelsen af at se dem hos os på deres rundtur.

Professionelle efterdønninger

Hvad jeg har skrevet om nedtrapningen i slutningen af det foranstående afsnit "Min fortsatte virksomhed som fag journalist og redaktør" fandt sted efter vores flytning til Sydfyn. Forud for flytningen havde jeg bestemt mig for ikke fortsat at skrive artikler til den internationale forsvarspresse om globale, maritime emner, så jeg kunne indstille mit indtil da omfattende, løbende research, men nøjes med små nyhedsindslag til de månedlige net publikationer *Naval Spyglass* og *The Generals Spyglass*. Det betød, at jeg kunne kassere størsteparten af det betragtelige kartotek bestående af en uhyre mængde katalogiserede udklip og en mængde årgange af udvalgte tidsskrifter, som jeg havde samlet gennem årene.

Kontakten med mine journalistkolleger bevarede jeg naturligvis, både af personlige grunde, da mange var blevet mine venner, men også grundet mit fortsatte virke for Naval Team Denmark. Skæbnen ville, at den første, der overnattede i vort annex kort efter, at det var blevet færdigt, var en irsk naval journalist bosiddende i Dublin. Han havde været på besøg hos kontakter i Sverige, og på hjemrejsen ville han gerne besøge os. Senere, da køllægningen af den første fregat af *Ivar Huitfeldt*-klassen på det da endnu aktive Lindø værft skulle finde sted, var jeg med til på Naval Team Denmarks vegne at invitere nogle af mine gamle kolleger til begivenheden. En af dem overnattede hos os, og en fra *Jane 's*, der beklagede at måtte melde afbud, bad mig skrive et stykke til *Navy International* om begivenheden. Da jeg nøje havde fulgt programmet fra dets start, krævede det ikke nogen større research, så det gjorde jeg med glæde, også fordi jeg syntes, det var ganske pudsigt på den måde at runde af for min mangeårige aktivitet på dette område, da jeg jo adskillige år tidligere havde været fast korrespondent til *Navy International* før publikationen blev solgt til *Jane 's*.

Min sporadiske assistance til Naval Team Denmark, specielt med hensyn til arrangement af pressefrokost i forbindelse med udstillingerne i London og Paris er fortsat endnu mens dette skrives i 2016, hvor jeg netop er blevet bedt om at arrangere sådan frokost under den kommende udstilling i efteråret i Paris.

Epilog

Når jeg ser tilbage på mit liv er det med en følelse af dyb og vidtfavnende taknemmelighed. Jeg voksede op i et hjem, hvor jeg følte mine forældres uforbeholdne kærlighed. Det er en gave, som jeg tror ved eksemplets magt præger en resten af livet. Vel har jeg nok ikke elsket lige højt alle de mennesker, jeg gennem årene har mødt, men det har

heldigvis altid ligget mig fjernt at hade nogen. Arv og miljø; også med hensyn til den arv, jeg har modtaget gennem generne, synes jeg, at jeg har været heldig. Min mor var ægte jyde og beklagede sig til tider over sit jyske tungsind. Den belastning er jeg taknemmelig over at være sluppet for. Min far var ganske vist født i Aalborg, hvilket dog ikke gjorde ham til jyde. Min farfar var ud af en fynsk sømandsslægt fra Nyborg og min farmors slægt havde flyttet en del rundt i landet, da den omfattede mange officerer og gejstlige. Så hvis det lyse, positive sind, jeg synes, jeg er velsignet med, ligger i generne, må det stamme fra mine fynske, maritime forfædre. Det har bevirket, at jeg ikke har gemt på og ruget over de sorger og skuffelser, som jeg ligesom andre ikke har sluppet for, men som soluret har haft nogenlunde held til kun at tælle de lyse timer. Og skulle nogle af de mørke timer alligevel dukke frem, når jeg om aftenen har lagt mig på køjen, gør jeg som Maria i "Sound of Music": "Count my blessings in stead of sheep". Jeg har ond af de mennesker, der forpester deres og ofte andres tilværelse ved livet igennem at hæge om fortidens fortrædeligheder.

Min taknemmelighed omfatter også, at jeg har fået chance til at vokse op på så forskellige steder som i Holbæk med skolestart på Thøgersens private Realskole, på Lolland i Bandholm med et årstid i kommuneskolen der inden fortsat skolegang i Maribo private Realskole, og i Nordsjælland som kostelev i gymnasiet på Rungsted Statsskole.

Uddannelsen og mit fortsatte virke i Søværnet har bragt mig utallige, positive oplevelser. Sammenbruddet af besættelsestidens samarbejdspolitik ved det tyske overfald på dansk forsvar med flåden skabte en afklaring, og efter ophør af interneringen af forsvarets personel, fik vi den mulighed for at indgå i modstandsbevægelse, som vi indtil da havde været afskåret fra. Selv var jeg så heldig at få chance til at medvirke i så forskellige grene af bevægelsen som først i såkaldt ventegruppe, derpå i den illegale, søværts transport af våben fra

Sverige, videre i afdeling af sabotage organisationen *Holger Danske* og endeligt, da denne afdeling blev opløst efter ledernes arrestation af Gestapo, men hvor jeg nåede at blive advaret og gå "under jorden" lige inden Gestapo dukkede op på min bopæl, da med ny identitet og bopæl at virke i den maritime efterretningstjeneste i resten af besættelsestiden.

Mit aktive medlemskab af Københavns Idrætsforening, KIF i perioden efter interneringen bragte mig i kontakt med talrige gode mennesker fra vidt forskellige kredse og skaffede mig venskab med mange af dem. Jeg tror det bidrog til, at jeg senere fandt stor glæde ved at arbejde i og til sidst blive chef for en institution som Søartilleriet, hvor 500 af de 600 ansatte var civile.

Tjenesten som søofficer har bragt mig mange glæder og gode oplevelser, sejlene tjeneste i diverse sammenhæng og min artillerirelaterede tjeneste i land, ikke mindst ved Søartilleriet. Mit sidste job i Søværnet som chef for det daværende, omfattende Langelands Martinedistrikt og for det den gang aktive Langelandsfort var ligeledes en spændende og udfordrende opgave. Desværre kom nye og forventede organisationsændringer i vejen for udnyttelse af dette tjenestesteds potentiale, men for mig personligt viste der sig så muligheden for at søge afsked "i utide" med reduceret pension, og jeg har aldrig fortrudt, at jeg benyttede mig af denne chance.

Det gav i første omgang Annie og mig over fire herlige år, hvor vi i samarbejde totalrenoverede beboelsen fra det nedlagte, lollandske landbrug, vi havde udskiftet huset på Langeland med, og Christian høstede i sine første skoleår erfaringer fra hele to skoler. Vor efterfølgende beslutning om derpå at flytte til England har vi ej heller haft grund til at fortryde. Det gav Christian fem givtige år som dagelev på en enestående public school og Annie og mig

den uforglemmelige oplevelse at være en integreret del af samfundet i en mindre engelsk provinsby i en pragtfuld egn.

Bopælen i England og mit der fortsatte engagement med Contraves i Rom resulterede også i mit begyndende og senere, efter vor retur til Danmark fortsatte journalistiske virke ved maritime fagblade. Den dermed påkrævede research har ført mig vidt omkring til faglige udstillinger og konferencer i USA, England, Sverige, Tyskland, Polen, Rusland, Frankrig, Italien, Grækenland og Malaysia, og den krævede også, at jeg løbende holdt kontakt med Søværnet. Min deraf følgende kontakt med organisationen Naval Team Denmark eksisterer som tidligere skrevet endnu da jeg i 2016 afslutter denne levnedbeskrivelse.

Man vil forstå, at jeg har rigeligt at være taknemmelig for. Også at jeg indtil for få år siden nød godt af et upåklageligt heldred. At der på det seneste er stødt visse skavanker til, er jo kun, hvad man forventer, når man lever så længe, som jeg har gjort. Det må man, som alt andet i livet, "glad og tilfreds tage mod som det gives og bydes".